

До 70-річчя В. Г. Кременя

ШЛЯХ ДО СЕБЕ – ШЛЯХ ДО ЛЮДЕЙ

*Привітання, спогади, враження від співпраці та
зустрічей*

КИЇВ ЗНАННЯ УКРАЇНИ 2017

УДК (1+37)(477)-093.3

ББК 74:87(4УКР)г Ш70

Ш70 Шлях до себе – шлях до людей : Привітання, спогади, враження від співпраці та зустрічей / голов. ред. і наук. ред. В. І. Кушерець ; відп. упоряд. С. О. Сисоєва. – Київ : Знання України, 2017. – 391 [1] с. ISBN 978-966-316-412-0

Видання присвячене багаторічній діяльності та творчим звершенням видатного українського філософа, педагога, державного, політичного та громадського діяча, академіка НАН України, академіка НАПН України, президента НАПН України, президента Товариства «Знання» України Василя Григоровича Кременя. Книга спогадів, вражень від співпраці, зустрічей з В. Г. Кременем із побажаннями і привітаннями від друзів, товаришів, колег, учнів, земляків з нагоди 70-річчя.

УДК (1+37)(477)-093.3 ББК 74:87(4УКР)г
ISBN 978-966-316-412-0

Василь Григорович Кремень,
доктор філософських наук, професор, академік НАН
України, академік НАПН України, президент НАПН
України, президент Товариства «Знання» України

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 135/2017

Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня науки

За вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного потенціалу України, багато річну сумлінну працю та високий професіоналізм **постановляю:**

Нагородити орденом князя Ярослава Мудрого IV ступеня

КРЕМЕНЯ Василя Григоровича — президента Національної академії педагогічних наук України, академіка Національної академії наук України

Президент України П. ПОРОШЕНКО

18 травня 2017 року

Шановний Василю Григоровичу!

Від імені Уряду України та від себе особисто вітаю Вас із 70-річчям!

За багато десятиліть роботи в науковій, освітній, законотворчій та управлінській сферах Ви здобули повагу та авторитет у колег насамперед як проникливий науковець-дослідник, активний адміністратор та державний службовець із сучасним креативним мисленням.

Ваша багатолітня діяльність як Міністра освіти і науки базувалася на глибокому переконанні про необхідність інституційного реформування науково-освітньої моделі, що сприятиме адаптації нашої країни до ключових глобальних викликів сьогодення в гуманітарній, соціальній та економічній сферах. Освітня та наукова спільнота з повагою ставиться до Вашої стійкої позиції щодо необхідності переорієнтації української освіти на особистість учня та студента, оновлення програм, методологічних і методичних підходів. Переконаний, що ці напрацювання нині знайшли своє відображення в освітній реформі, яку запроваджує Уряд. Приємно бачити, що чимало Ваших учнів і послідовників активно працюють у системі освіти й науки, а також перебувають на державних посадах.

Висловлюю Вам вдячність за десятиліття сумлінної науково-освітньої праці та державницьку позицію і бажаю міцного здоров'я, добробуту, всіх гараздів!

З повагою

Прем'єр-міністр України

Володимир ГРОЙСМАН

*25 червня 2017 р.
м. Київ*

Вітання

*Президенту Національної академії
педагогічних наук України, академіку
НАН України та НАПН України*

КРЕМЕНЮ В.Г.

Шановний Василю Григоровичу!

Прийміть мої сердечні вітання з нагоди 70-річного Ювілею.

Ваша багатогранна діяльність викликає глибоку повагу і щиру вдячність. Видатний український вчений, автор більш як 800 наукових праць з проблем філософії, педагогіки та соціально-політичного розвитку суспільства, академік НАН України, президент НАПН України, відомий державний, політичний та громадський діяч. Народний депутат України третього скликання. Багаторічний президент Товариства «Знання» України. Це далеко неповний перелік віх Вашого життя, яке Ви присвятили служінню Українській державі. І завжди Вашою візитівкою були винятковий професіоналізм, патріотизм, людяність.

У цей знаменний день бажаю Вам, шановний Василю Григоровичу, міцного здоров'я, щастя та натхнення. Нехай вистачає сил та енергії на втілення нових задумів та плідних звершень в ім'я розвитку і процвітання України!

З повагою

Андрій ПАРУБІЙ

*м. Київ,
25 червня 2017 року*

В. А. Ющенко,
третій Президент України

З людським обличчям і кремінним характером

Коли мені запропонували написати декілька слів про одного з міністрів Уряду, Прем'єр-міністром якого я був з 1999 до 2001 р., – про Міністра освіти і науки Василя Кременя, відразу ж спали на думку його відкритий, щирий погляд, людське ставлення і кремінний характер, з якими він крокує по життю, втілюючи покликання власної долі. Так його виховали батьки і школа, рідне село – мала батьківщина і, звичайно ж, життєве середовище – українське, національне, європейське і світове, частиною якого він відчуває себе від народження і до сьогодні.

Сільський юнак Василь Кремень – мій земляк, народився й зростає у мальовничому селі Любитове, що на Сумщині. Він завжди і у всьому намагався бути першим – у навчанні (школу він закінчив із золотою медаллю), у праці на колгоспному полі, у спорті (мав перший розряд легкоатлета), мистецтві (непогано співав, декламував вірші, брав участь у всіх шкільних мистецьких заходах) і, зрештою, в університеті, куди вступив з другої спроби. Випускник-відмінник Київського державного університету (нині – Київського національного університету) імені Тараса Шевченка Василь Кремень ще в юному віці очолював молодіжну когорту на будівництві нових корпусів університету, виявив далеко не заурядні організаторські здібності. Його одразу ж помітили та запросили до роботи в апараті тодішнього управлінського штабу держави, доручили керувати такими відповідальними сферами життя суспільства, як наука та освіта.

Доля кинула його у першопрестольну. Працюючи в столиці колишнього СРСР, Василь Кремень не тільки не забував про рідну оселю, батьків і Батьківщину, але й усіма силами намагався допомогти їм вийти з болота колишньої «союзної цілісності». Ні, дисидентом він не був, не ходив на мітинги, які передували проголошенню незалежності України, не протестував проти КПРС. Він був таким, як і більшість з нас: щось розумів, щось відчував, до чогось прагнув. І що характерно: центром його духовності завжди була Україна. Саме тому, практично відразу ж після проголошення незалежності, Василь Григорович повернувся до рідної оселі на Батьківщину.

Призначення заступником директора Інституту стратегічних досліджень, завідувачем відділу методології прийняття соціально-політичних рішень, а потім – керівником служби (управління) Адміністрації Президента України сформувало простір і можливості для реалізації його потенціалу у державницькій діяльності. Саме у це і сьогодні Василь Кремень вкладає свій розум, організаторсько-управлінські якості, чуйне ставлення до людей і водночас свій кремінний характер. Основною сферою його діяльності знову ж таки стала гуманітарна політика життєдіяльності суспільства, в центрі якої виявились освіта і наука. У грудні 1999 року Василь Кремень – доктор філософських наук, професор – був призначений на посаду Міністра освіти і науки в Уряді, керувати яким покликала мене моя власна доля.

З часом В. Кременя обирають на посаду Президента Товариства «Знання України». Він стає членом Національної ради з питань молодіжної політики при Президентові України, головою Міжві домчої комісії з питань усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України, головою Державної акредитаційної комісії, його обирають академіком НАН України, Президентом Національної академії педагогічних наук України.

Яким був Міністр В. Кремень? З якими ідеями він звертався до людей? З якими здобутками увійшов в історію? Думаю, що не по мілюсь, якщо скажу: відкритим, щирим, професійно компетентним і відповідалим. Він був на своєму місці. І навіть більше: цьому місцю він надав високого державного, урядового, політичного, загальнокультурного значення. Розправив і підняв прапор освіти і науки. Здійснив у цій галузі низку перетворень, які справедливо поставили її на рівень стандартів і вимог розвинених країн європейського простору.

В. Кремень увійшов до міністерського кабінету не чиновником, а «міністром від науки», намагався приймати і втілювати в життя тільки ті рішення, які мали виважене наукове обґрунтування. Будучи відомим науковцем-філософом, він читав і перечитував фоліанти сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів, вивчав досвід і традиції вітчизняної та зарубіжної педагогіки, намагався увійти в контекст викликів епохи, відшукати і втілити ті відповіді, які б вводили нашу освіту в європейський контекст, забезпечивши їй водночас конкурентноздатність. Головним у цьому стало обґрунтування таких принципів розвитку освіти, як людиноцентризм та інноваційність, потреба у впровадженні інформаційно-освітніх технологій, реалізація засобами освіти серцевинної аксіологічної платформи українського державотворення – національної ідеї.

Десь у 2007 році побачила світ одноосібна монографія В. Кременя «Філософія національної ідеї». Саме в ній учений і політик уперше в українському науково-педагогічному просторі обґрунтував роль національної ідеї у легітимізації базових цінностей нації, її ролі у розбудові й розвитку держави та її інститутів – освіти, науки, церкви, культури тощо. Національна ідея, справедливо підкреслював він, вкладає в ці інститути ті основні смисли, без яких вони неможливі. Саме вона визначає дух нації, який через освіту має втілитись у душу кожного маленького громадянина, стати дороговказом у самостійному житті.

Не менш резонансною стала робота Василя Кременя та його колег по педагогічному корпусу «Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура» (2008). Автори констатують перехід суспільства до інноваційного типу прогресу, розглядають його як виклик, на який освіта і наука мають дати належну відповідь інноваційним стилем і способом організації наукових досліджень та навчально-виховного процесу.

Запам'ятався міністр В. Кремень і такими інноваціями в освіті, як перехід на 12-річний термін навчання у загальноосвітній школі, лібералізація технологій оцінювання, вдосконалення нормативно-правової бази освіти, а особливо – розробкою та реалізацією Національної доктрини розвитку освіти України XXI століття.

Він був достойним міністром, а сьогодні є достойним Президентом Національної академії педагогічних наук України, одним із найбільш креативних очільників та провідників модернізаційних процесів у галузі української освіти і науки.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Володимирська, 54, Київ-30, 01601, МСП.

E-mail: prez@nas.gov.ua, Факс: (044) 234-32-43

Телефон: канцелярія 234-51-67, 239-65-94; для довідок 239-66-66, 239-64-44

Для телеграм: Київ, Наука. ЕДРПОУ 00019270

№ 121/815-10 » 10.05 20 р/7

На Ваш №

**Президенту Національної академії педагогічних наук України
академіку НАН України і НАПН України**

В.Г. Кременю

Глибокошановний Василю Григоровичу!

Від імені Президії Національної академії наук України, всіх вчених Академії та від себе особисто прийміть щирі й сердечні вітання з нагоди Вашого славного Ювілею – 70-річчя від дня народження!

Цей святковий день, я впевнений, Ви зустрічаєте сповненим сил, творчої енергії та натхнення, забезпечуючи підготовку спеціалістів найвищої кваліфікації для усіх сфер суспільного та державного життя.

Всі ми знаємо і глибоко шануємо Вас як вмілого організатора вітчизняної освіти і науки, багатогранного, талановитого вченого, дослідника і новатора. Ваш життєвий шлях, багатолітня творча діяльність є яскравим взірцем самовідданого служіння Батьківщині, народові, вітчизняній науці та освіті.

Ваш непересічний науково-організаційний та педагогічний талант, мудрість і досвід завжди сприяли і сприяють розвитку наукової та освітньої сфер в Україні. Завдяки високому професіоналізму, непересічним організаційним здібностям, відданості улюбленій справі очолювана Вами Національна академія педагогічних наук України є провідним центром вітчизняної освіти і педагогічної науки в нашій країні, що дієво сприяє розвитку педагогічної творчості, впровадженню передових моделей навчально-виховного процесу, успішній інтеграції національної системи освіти в європейський освітній простір.

Без перебільшення можна стверджувати, що Ви належите до когорти визначних представників наукової спільноти, які уособлюють споконвічне прагнення людини до самовдосконалення, неодмінного творчого пошуку та самореалізації в ім'я суспільного прогресу і розвитку людства.

Мені особливо приємно відзначити постійне зростання і розвиток співробітництва НАН України з очолюваною Вами Національною академією педагогічних наук України. Успішна реалізація ряду наших спільних проєктів сприяє подальшому ефективному розвитку освітянської та наукової сфер нашої держави, їх інтеграції та зближенню.

Впевнений, що Ваш талант вченого і педагога, мудрість та активна життєва позиція й надалі слугуватимуть всебічному розвитку вітчизняної науки і освіти, активізації співпраці між нашими Академіями.

У день Вашого Ювілею, дорогий Василю Григоровичу, дозвольте побажати Вам міцного козацького здоров'я, творчого натхнення та невичерпної енергії у Вашій невтомній праці на благо нашої Батьківщини – України!

З глибокою повагою до Вас,

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

Б.Є. Патон

Вельмишановний Василю Григоровичу!

Сердечно вітаю Вас із 70-літтям!

Ваша невтомна праця, непересічний талант, постійний творчий пошук і любов до людей наповнила Ваше життя доленосними зустрічами, яскравими подіями, визначними досягненнями у твоє ренні національної педагогічної ідеї та у розбудові української системи освіти.

Розвиток ідеї дитиноцентризму, повага до індивідуальності, формування самодостатньої особистості, виявлення її схильностей і обдарувань стали ключовими принципами Вашої наукової і управлінської діяльності.

Дар ученого і реформатора науки і освіти Ви поєднали з багатим державницьким досвідом та життєвою мудрістю, а вимогливість і відповідальність з доброзичливістю і душевним теплом.

Ваша непересічна робота для розвитку освіти і науки, високий професіоналізм, глибока ерудиція і видатні організаторські здібності заслуговують на найвищу пошану.

Саме завдяки Вашій підтримці та рішучості вдалося впровадити одну із найуспішніших реформ в українській освіті та державі загалом – зовнішнє незалежне оцінювання. Для мене честь, що цей шлях впровадження тестування ми пройшли разом із Вами.

Віддаючи належне Вашому чесному і принциповому ставленню до обраної справи, зичу Вам, Василю Григоровичу, міцного здоров'я, щастя, миру, добра, родинного благополуччя та творчої наснаги на довгі роки життя.

Нехай і надалі буде плідною Ваша самовіддана праця, а нові здобутки примножують благо України!

Зі щирою повагою,

Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич

**Президенту Національної академії
педагогічних наук України
КРЕМЕНЮ В.Г.**

Шановний Василю Григоровичу!

Від імені Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, його секретаріату та від мене особисто прийміть найщиріші вітання з нагоди Вашого ювілею.

Вшановуємо Вас як непересічну особистість, доктора філософських наук, дійсного члена Національної академії наук України, відомого державного і громадського діяча, політика та вченого, організатора освіти і науки в Україні, керівника Національної академії педагогічних наук України.

Ваша біографія бере початок з відомого ще з початку XVIII сторіччя козацького роду Кременів на Сумщині, у якому традиції честі, гідності та свободи, цінності освіти й освіченості передавались нащадкам від діда-прадіда. Мабуть, тому турбота про вченого, педагога, майстра виробничого навчання, вихователя стала Вашою найвищою місією.

Ваше життя є яскравим взірцем беззавітного служіння вітчизняній педагогічній освіті і науці та його величності – Вчителю. Своєю невтомною працею на всіх державних постах, які випала честь Вам обіймати, - народного депутата України, Міністра освіти і науки України, Президента Національної академії педагогічних наук України – Ви заслужили беззаперечний авторитет і повагу освітянської та наукової громадськості, бо в епіцентрі усіх Ваших дій і намірів було найцінніше, що є у народу: дитина і вчитель.

Під Вашим керівництвом були підготовлені та вийшли з друку такі унікальні видання, як “Енциклопедія освіти” та “Біла книга національної освіти України”, за якими оцінюють ступінь зрілості суспільства та його інтелектуальний потенціал.

На шляху до побудови заможної правової Української держави на нас чекає ще чимало труднощів, але, коли Україна має Людей такого гатунку, – то значить має майбутнє.

Переконаний, що Ваш високий професіоналізм, багатогранний досвід, життєва мудрість та творчий пошук виведуть вітчизняну освіту і науку на нові обрії, сприятимуть їх успішному реформуванню та входженню у європейське співтовариство.

Дякую Вам за плідну співпрацю з Комітетом з питань науки і освіти, активну громадянську позицію, щире вболівання за справи освіти і педагогічної науки.

Зичу Вам міцного здоров'я, родинного благополуччя, творчої наснаги, добробуту та злагоди.

Нехай ця урочиста подія стане сходиною до нових здобутків, додасть Вам сил і енергії у всіх Ваших добрих починаннях на благо українського народу.

Хай береже Вас Бог! Слава Україні!

З глибокою повагою,

**Народний депутат Верховної Ради України,
Перший заступник Голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти,
Член-кореспондент НАПН України,
професор кафедри інформатики, програмної інженерії та економічної кібернетики Херсонського державного університету,
кандидат фізико-математичних наук,
доктор педагогічних наук,
почесний професор академії імені Яна Длугоша,
заслужений працівник освіти України,
засновник фонду "Освіта.Наука.Інновації" (OSEF)**

ОЛЕКСАНДР СПІВАКОВСЬКИЙ

В. М. Литвин,
народний депутат України, голова Верховної Ради України у
2002–2006, у 2008–2012 роках, академік НАН України, Герой
України

Життєвий приклад любомудрості (До 70-річчя В. Г. Кременя)

Осягаючи життєві шляхи ювілярів, слова, які їм адресують, зазвичай виповнюють пафосом, густо приправленим емо цій ним фіміамом. І в цьому нема нічого дивного – фокусування загальної уваги на означеній персоні спонукає до гіперболізації та максималізму оцінок, здібностей, можливостей, а чи життєвих набутків винуватця події.

Сімдесятиріччя В. Г. Кременя – щаслива нагода і безмежний полігон для любителів подібних вправ. Благо, послужний список звань, регалій і посад ювіляра – переконливо-вражаючий. І якщо вже вимірювати масштабність особистості масштабністю саме цих показників, то крутизна траєкторії його життєвого злету дійсно захоплює. Відтак, у цьому контексті, справді природними, справедливими й доречними виглядатимуть і сприйматимуться стосовно цього найвищого штибу оціночні епітети й максими.

Але, поділяючи пієтетність вербальної складової віншування, мені, як людині, якій пощастило близько знати та тісно співпрацювати з Василем Григоровичем, видається важливим зосередитися на іншому – власне сутнісному вимірі його людської і суспільної іпостасі.

Зробити це просто й водночас складно. Просто, оскільки бук вально з перших миттєвостей знайомства він переконливо й повно засвідчив себе цілісною людиною. Людиною, яка достеменно знає, що вона хоче, може і мусить робити. Міцний внутрішній союз совісті й волі зримо проступає мудрою добротою у всіх його словах, вчинках, справах. І це відчуває кожен, хто хоча б якимось чином, навіть дотичним, потрапляє в енергетичне поле його людської, професійної, політичної особистості.

З часом у мене зміцнилося тверде переконання, що саме ця благодатна внутрішня сила й стала головним мотиваційним рушієм та визначальною складовою його високого суспільного ствердження. На відстані часу воно ще більше увиразнюється, утверджує у правильності цієї думки.

А складно – бо ці, на перший погляд, очевидні й прості речі, стають незглибимими у своєму вимірі по мірі їх пізнання та осягання.

Найочевиднішим же є те, що попри всю рівновелику багато-гранність його натури домінантною, визначальною її складовою, безсумнівно, виступає людяність. Людяність – невичерпна у своїй совісності, мудрості, щирості, щедрості. Людяність, яка ніколи не розмінювалася й не прогиналася, не мімікрувала, не пасувала й не схилялася перед природними чи штучними перепонами. Людяність, яка стала наріжним науковим інтересом, означившись як людиноцентризм. Людяність, яка своїм дієвим практичним прикладом допомагала олюднюватися іншим. Людяність, яка, зрештою, й визначила апогей його буттєвого піднесення.

Звісно ж, тут йдеться про погляд набагато ширший і глибший, а не про звичний у таких випадках «обов'язковий» набір певних чеснот і достоїнств особистості, який, поза всяким сумнівом, їй притаманний. Йдеться про поняття, які характеризують оцінку і сприйняття світу *інших* людей; *віра в людину і її людяність, як найважливіший стратегічний ресурс людства*.

На сьогодні ледь не унікальним є те, що глобалізоване людство, здавалося б, наскрізь пронизане жорстким прагматизмом, гострою конкурентністю, радикальним егоцентризмом у різних масштабах і проявах, все ж виокремлює унікальні винятки в певних особистостях: народжуються люди, які за всіх обставин не дозволяють нехтування своєю гуманістичною природою та легковажити її неповторною духовною сутністю.

Такі люди, природно реалізуючи своє високе земне покликання, проявляються й утверджуються у самовідданій пожертві іншим..

Оглядаючи життєвий шлях ювіляра, бачиш, що мимоволі орга нічно ладнаються до його суспільної постаті слова класика стосовно того, що бажання служити загальному благу повинно неодмінно бути потребою душі, умовою особистого щастя.

Безсумнівно, наш визначний сучасник *ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ КРЕМЕНЬ* один з небагатьох, чия буттєва сутність найповніше й найвиразніше відповідає змістовно-смісловому виміру цього афоризму. Як, до речі, й означення іншого класика: «...все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді прикрити свої змагання до панування однієї нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді широкими “вселюдськими фразами” покрити своє духовне відчуження від рідної нації!»

У світлі цього, жодним перебільшенням не виглядатиме твердження, що Василь Григорович Кремень явив не тільки своїм сучасникам, а й грядущим поколінням взірцевий приклад справжньої сумлінної громадянськості, любови до Батьківщини, подвижницького служіння справі, державі, нації, народу.

Сторінки його біографії рясніють багатьма конкретними прикладами, коли заради високих і священних понять – *людяності й патріотизму* – приносилися в жертву і поважні управлінські посади, і заманливі кар’єрні перспективи, і привабливі життєві блага. Для нього прагматичні цілі апріорі поступалися духовним цінностям.

І хоча зовнішній бік його офіційної біографії на сьогодні й вивчений статусними записами – жоден з них не був для нього самоціллю. Все те було похідним супровідним обрамленням труднощів життя на обраних душою і серцем поприщах.

Сьогодні наш ювіляр – Президент Національної академії педагогічних наук України; видатний український вчений; відомий організатор освіти і науки; державний і громадський діяч; доктор філософських наук, професор, академік Національної академії наук України, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України; президент Товариства «Знання» України; Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки; орденоносець.

Але, попри всі звання, чини й титули, він насамперед був і лишається вірним лицарем улюбленої справи, самовідданим служби Батьківщині, високих істин і свого покликання. І бачиться особливий смисловий підтекст у тому, що на вітчизняних теренах філософів здавна величали любови до Батьківщини.

Для всіх, хто добре знайомий з його життєвим шляхом, абсолютно логічним було сприйняття того, що саме тепер, попри розмаїтий спектр своїх наукових інтересів та напрямів досліджень, саме В. Г. Кремень натхненно відстоює ідею й всебічно обґрунтовує філософію *людиноцентризму* як відповідь на планетарні виклики сучасності, як новий тип метасвітогляду.

До цього його спонукали реалії сьогодення й роздуми над світоглядними основами, які відповідали б сучасним запитам про принципи та перспективи людського існування, осмислені наукові пошуки шляхів поступального розвитку України у контексті загального руху людства.

Політична нестійкість та нестабільність вітчизняного політичного середовища; принцип упослідженого вирішення питань гуманітарної сфери, зокрема освіти, науки й культури; безумовна пріоритетність економічних чинників та сповідування споживацьких підходів, що нині є панівними в українському суспільстві – не забезпечують необхідних умов для вирішення навіть назрілих насущних проблем, не кажучи вже про грядущі.

Відтак, у цьому контексті, актуально вивіреними і надзвичайно важливими стали практичні справи В. Г. Кременя щодо дальших орієнтирів вітчизняного розвитку.

Його пристрасний голос, у тісній сув'язі з думками мислителів нашого часу, закликає до невідкладних масштабних сутнісних змін у сфері духовності. Аргументація проста як і все геніальне: як міцний духовний стрижень робить окрему людину незламною й непереможною, так і націю, народ зробити непереможними може лише висока духовність і моральність. У свій час до цього ж – *бути морально розумними* – закликав і великий наш сучасник С. Б. Кримський.

Сьогодні В. Г. Кремень невтомно говорить про змістовну зміну освіти, про повноцінність освітньої справи як про найнадійніший шанс людства лишитися людством, адже «освіта наповнює людину духовністю, змушує її задумуватися над смислом і цінностями свого існування. Саме вона окреслює для неї контури справжньої культури, в яку вписані добро, краса й істина».

Дієво сповідувати саме такі – життєствердні – орієнтири надзвичайно важливо. Як надзвичайно важливою стає й персоніфікація морального автопортрету вченого. Найвищою ж метою і завданням освітянина має стати забезпеченість кінцевого розкриття особистості, чого прагнув ще Сократ, який перший дійшов висновку, що потрібно не стільки самому виявляти мудрість, скільки допомагати виявляти її іншим людям.

І нехай результати такої діяльності на тепер, можливо, ще й не такі вражаючі, важливо, що постать провідника цієї ідеї стає буттєво-моральним прикладом для інших. А в час, коли справжніх авторитетів мало, це набуває особливого звучання і значення, ознаменувуючись прикметним явищем нашого сьогодення.

Загалом, оглядаючи набутки В. Г. Кременя, вкотре переконуєшся, наскільки важливою є не позірна, а справжня взаємність життєвого вибору й буттєвого покликання. Маючи перед собою його приклад, уже буде дуже непросто зупинитися на виборі фаху чи професійному служінні без внутрішнього осягання своєї – і тільки своєї – даної Богом, місії.

Життєвий взірець практичної любомудрості Василя Григоровича Кременя слугує яскравим дороговказом у такому сходженні до осягання власного єства й, поза сумнівом, буде таким для багатьох майбутніх поколінь славної України.

Вітання В. Г. Кременю від Президії НАПН України

Постійно діючий керівний орган НАПН України – Президія, колектив її апарату із найкращими побажаннями та особливою повагою вітають із славним 70-річним ювілеєм свого видатного і визнаного керманіча протягом двох десятиліть Василя Григоровича Кременя!

Очолити академію у непростий для неї час початкового становлення, саме Ви, шановний Василь Григорович, впевнено вивели її в національні лідери теоретико-методологічного та науковометодичного супроводу найбільшої гуманітарної сфери України – освіти.

Під Вашим мудрим і далекоглядним керівництвом, пройнятим турботою про суверенну Україну, її інноваційний шлях розвитку, що пролягає через освіту і науку, НАПН України сформувала і примножила науковий потенціал, що здатний забезпечувати модернізацію усіх освітніх ланок. Ви системно задіяли цей потенціал у розробленні та імплементації національного освітнього законодавства першого і другого поколінь. За Вашої спрямовуючої і надихаючої ролі в 1998–2002 рр. розроблено і прийнято ключові закони України «Про професійно-технічну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», а у 2014–2017 рр. – нові закони «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», проекти законів «Про освіту» та «Про професійну освіту», інші важливі нормативно-правові акти.

Ви завжди показували приклад особистого людиноцентризму в житті та освіті, вболівання за обрані і доручені справи, до яких долучалися чи то на посаді заступника керівника Адміністрації Президента України Л. Д. Кучми або Секретаріату Глави держави В. А. Ющенка, чи то будучи народним депутатом або міністром освіти і науки України, чи то президентом Товариства «Знання» України або Національної академії педагогічних наук України.

Ви незмінно ставилися з шаною і повагою до людей і люди віддячували тим самим, із щиросердною любов'ю і самовідданим служінням до Малої Батьківщини та Великої України і вони пиша лися Вами, виявляли потребу і бажання й надалі працювати з Вами, повною мірою використовуючи високий розум і добрі почуття В. Г. Кременя.

У зв'язку із 70-літнім ювілеєм члени Президії та колектив її апарату щиро бажають Вам, дорогий Василь Григорович, багаті літа козацького здоров'я, подальших інноваційних успіхів, незмінної людської і громадянської вдачі, довгих років плідної співпраці з нами під Вашим керівництвом.

Від імені Президії НАПН України та її апарату
перший віце-президент,
виконуючий обов'язки
головного вченого секретаря В. І. Луговий

**ВІТАННЯ президенту Товариства «Знання»
України і президенту Національної академії
педагогічних наук України, академіку НАН
України і НАПН України Василю Григоровичу
Кременю з нагоди 70-річчя**

Вельмишановний Василю Григоровичу!

Сердечно вітаємо Вас із славним 70-річчям від дня народження! У день Вашого ювілею висловлюємо заслужену шану й повагу до Вас як до видатного українського вченого, талановитого педагога, відомого державного і громадського діяча, реформатора освітньої галузі, національно свідомого українця, президента Товариства «Знання» України і президента Національної академії педагогічних наук України!

Вийшовши з працелюбного роду хліборобів Сумщини, Ви акумулюєте невичерпну енергію козацького краю, з відмінних освітніх знань вирощуєте потужні наукові знання, вражаєте широтою ерудиції, багатогранністю таланту вченого, робите помітний внесок у розвиток Київської філософської школи. Наполегливим курсом на безперервність, інноваційність освіти шляхом невтомного професійного пошуку Ви робите вагомий внесок у розвиток сучасної науки, освіти і наукового просвітництва України.

Ваш потужний науково-практичний потенціал успішно реалізується у вихованні інтелектуальної еліти країни, у підготовці кваліфікованих кадрів для шкіл, ліцеїв та гімназій і є надійним підґрунтям для дійового поступу у вітчизняній освітянській галузі.

Богом дані Вам велике серце, щедра душа і життєва мудрість, які Ви сповна віддаєте людям, випромінюють животворне світло любові до рідної Вітчизни, засвідчують Ваш патріотизм, що ощасливорює Вас даром творити добро людям.

Голова правління Товариства «Знання
України, президент Університету
сучасних знань, член-кореспондент
НАПН України
Учений секретар правління Товариства
«Знання» України, заслужений
журналіст України

Василь Кушерець

Василь
Василяшко

Сердечно бажаємо Вам, дорогий Василю Григоровичу, доброго здоров'я, благополуччя, подальшого невичерпного джерела творчої енергії, нових великих звершень на втіху родині, нам, Вашим колегам, і на благо та славу Україні!

Від імені правління Товариства «Знання України з великою повагою

25 червня 2017 року.

Шановний і дорогий наш Василю Григоровичу!

Буває, слова вилітають із вуст і, кружляючи, як жовте листя, падають на землю і безслідно стишуються. А буває зовсім по-іншому. Наші слова беруть свій розгін не від уст, а від серця. Вони злітають вгору, як літні ластівки, шукають і знаходять Ваше життєве віко нечко, стукають в нього щоб передати Вам нашу щирість і подяку, вірність та надійність, повагу і любов.

Ми – Ваші вірні і щирі друзі з Київського національного університету технологій та дизайну, уклінно вітаємо Вас з Ювілеєм, обіймаємо Вас в десять рук і, з радістю в очах, промовляємо: «Будьте в силі і здоров'ї, будьте в натхненні в спроможності жити і творити добро, заряджати ним інших, будьте з нами ще багато-багато років, наш друже і учителю, наставнику і пораднику. Хай Господь почує ці нехитрі побажання і звершить їх.

Наш університет пишається, що має такого голову Наглядової ради, що відчуває від Вас допомогу і сприяння в утвердженні і поширенні всього нового і передового, що дало університету утвердити свою значимість і високо підняти авторитет нашого вишу серед профільних освітніх закладів країни і світу.

Викладацька і студентська спільноти КНУТД вважають Вас рідною і бажаною в наших стінах людиною. Хай це поєднання, ця людська шана і вірність, перевірена роками, ніколи не закінчується. Вона надихає нас вірою в майбутнє нашої Матері-України і впевненістю, що ми подолаємо наші негаразди і невдачі.

І це почуття в наших серцях – поки сонце в небі світить!

Хай буде сила завтра й нині А
кривда хай іде на злам. Тож
слава нашій Україні Та ще
таким, як Ви – синам!

Ваші щирі і надійні,

*Іван Грищенко, Вадим Крищенко, Віктор Каплун, Василь Товстик,
Світлана Гаркавенко, Віталій Чабан, Сергій Вітковський*

KOMITET NAUK PEDAGOGICZNYCH

ul. Szczęśliwicka 40
02-353 Warszawa

V-ce PRZEWODNICZĄCY

Warszawa, dnia 19 kwietnia 2017r.

**Pan
prof. dr hab. Wasyl Kremień
Prezydent
Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy**

Szanowny Panie Profesorze !

Z okazji Jubileuszu 70-lecia proszę przyjąć, od pedagogów związanych z Komitetem Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, najserdeczniejsze życzenia wszelkiej pomyślności - zdrowia, sukcesów w pracy zawodowej i satysfakcji z życia rodzinnego.

Dorobek Pana Profesora jest dobrze znany i ceniony wśród polskich pedagogów. Towarzyszące mu osiągnięcia organizacyjne zasługują również na najwyższy szacunek.

Jest Pan Profesor prekursorem zmian zachodzących w ukraińskiej oświacie, twórcą nowatorskiej koncepcji przygotowania uczniów do pełnego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym, ale też organizatorem

i animatorem współpracy między różnymi ośrodkami naukowymi Ukrainy i Polski.

Dla członków Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk jest Pan Profesor niezawodnym partnerem i przyjacielem. Naszą wspólną drogę wyznaczają liczne konferencje i seminaria naukowe oraz znaczące publikacje dokumentujące sposób myślenia o współczesnych problemach edukacyjnych.

Jesteśmy zaszczyceni, że możemy razem z Panem Profesorem tworzyć warunki do co raz szerszej współpracy naukowo-badawczej między pedagogami z Polski i Ukrainy, do wspólnych badań i realizacji projektów międzynarodowych.

Z wyrazami głębokiego szacunku

Prof. zw. dr hab. Stefan M. Kwiatkowski

Рід

«Любов до батьківщини почи на ється з родини».

Ф. Бекон

А ще – я щасливий сім'янин.

В. Кремень

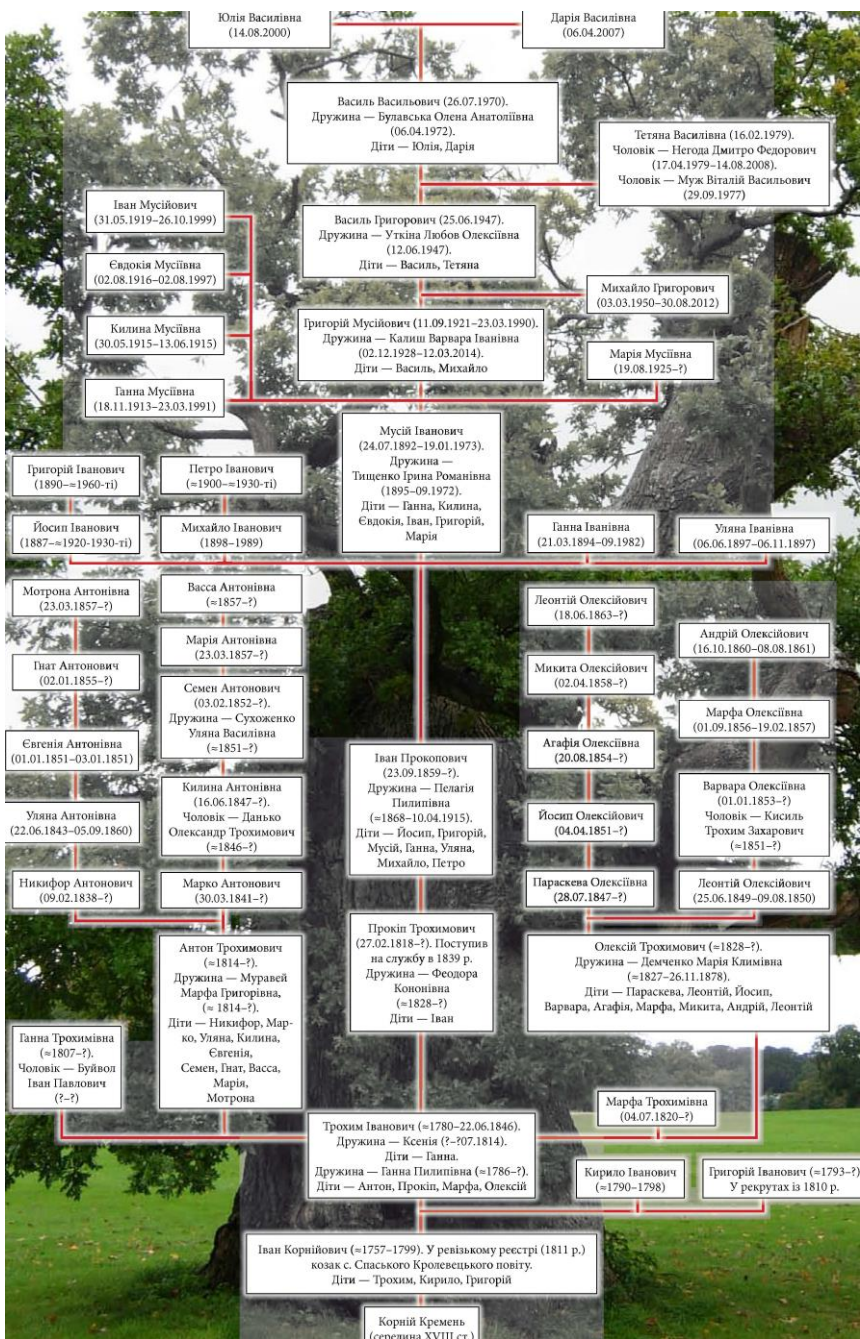
*В*асиль Григорович Кремень народився 25 червня 1947 р.

у селі Любитове Кролевецького району на Сумщині. Він є нащадком козацького роду, який документально просте жується й не переривається з початку XVIII століття.

Зростав Василь Григорович у селянській родині. Батько, Григорій Мусійович, інвалід Другої світової війни, був головою колгоспу, мати, Варвара Іванівна, майже двадцять років трудилася в ланці. Сім'я Кременів виховувала двох синів: старшого – Василя та молодшого – Михайла. Попри всі життєві труднощі повоєнного лихоліття, вони цінували освіту, поважали професіоналізм.

Батьки обдарували Василя Григоровича найкращими людськими якостями. Він встигав усе: відмінно навчався в Любитівській восьми - річній і Чорноплатівській середній школі, яку закінчив 1965 р. із золотою медаллю, виборював місця на районних та обласних олімпіадах, брав участь у спортивних змаганнях із багатьох видів спорту.

Дружиною Василя Григоровича стала Любов Олексіївна Уткіна, з якою він познайомився та взяв шлюб ще в студентські роки. 1970 р. у подружжя народився первісток – син Василь, згодом, 1979 р., на світ з'явилася донька Тетяна. Нині В. Г. Кремень є щасливим дідусем онучок Юлії та Дар'ї.

Рідний край

Пізнай свій край... себе, Свій РІД, свій народ, свою землю – і ти побачиш шлях у життя...

Г. Сковорода

Сумщина – це мій рідний дім...

В. Г. Кремень

*М*альовниче село Любитове Кролевецького району Сумської області – мала батьківщина В. Г. Кременя, де народився, зростав, здобував середню освіту майбутній міністр і президент Академії.

Життєва дорога привела Василя Григоровича до столиці. Проте він не забуває своїх витоків – опікується проблемами Сумщини, докладає чимало зусиль для покращення умов життя місцевого населення, зробив і продовжує робити багато добрих і корисних справ на благо рідного краю. Зокрема, В. Г. Кремень сприяв відкриттю в м. Кролевець відділення Глухівського національного педагогічного університету, газифікації сіл, будівництву моста й доріг, які з'єднують Кролевецький та Конотопський райони. Він є хрещеним батьком Міжнародного фестивалю «Кролевецькі рушники».

Жителі Сумщини пишаються своїм видатним земляком. На знак поваги й вдячності Василя Григоровича обрано почесним громадянином Кролевецького і Конотопського районів та почесним громадянином Спаської територіальної громади.

У 2015 р. вийшло друком автобіографічне видання В. Г. Кременя «Любитове – моє рідне село», присвячене пам'яті його батьків – Григорія Мусійовича та Варвари Іванівни. Створення й опублікування цієї праці є ще однією доброю та вкрай необхідною справою Василя Григоровича, адже до неї про село Любитове в енциклопедичних виданнях було надзвичайно мало інформації, а тепер усі зацікавлені мають змогу дізнатися про рідний край відомого українського державного, громадського й науково-освітнього діяча, ученого, гуманіста, патріота України та рідної Сумщини.

О. І. Курок,

доктор історичних наук, професор ректор
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

Виміри життя академіка В. Г. Кременя: рідна земля і сім'я, освіта, доба, народ, Україна...

*Що ж воно таке – життя, і чи
недаремно ми живемо на світі...*

В. Г. Кремень

*Ж*иття Василя Григоровича Кременя вражає і окрилює своєю незвичайністю – масштабністю філософської думки, безмірною і всеохоплювальною любов'ю до рідної Любитовської землі, що на Кролевеччині Сумщини, бентежною силою громадського діяча і науковця, діапазоном далекоглядності, який уміщає в собі звитягу й насагу до невтомної творчої праці, громадянську позицію і благородну думку... Непомилне око життя сімдесят років потому вирізнило з-поміж інших обдаровану людину, а доля за обдарованість, за вроджений такт, розважну гідність та мудрість, внутрішню культуру й аристократизм, вимогливість до себе, нелегку працю коронувала на постійну причетність до творення духовності, освіченості своєї нації.

Отож – президент Національної академії педагогічних наук України, президент Товариства «Знання» України, почесний президент Спортивної студентської спілки України, академік Національної академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, лауреат Державної премії України в галузі освіти, член українських і зарубіжних наукових товариств, почесний доктор низки університетів України й інших країн, почесний професор, голова наглядової ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, почесний громадянин рідного села Любитове, Кролевецького й Конотопського районів Сумської області – хіба не вдячність часів за влучний погляд на талант, хіба не уклін долі та батькам за обдарованість, хіба не життєвий триумф ювіляра!

Відразу зринають у пам'яті слова поета: «Його життя як дивне диво із-поміж дивних див...». Навдивовижу дивне, бо складне, цікаве, багатогранне, багате досвідом, друзями, ґрунтовними результатами, щасливе, а отже – недаремне і вельми небуденне, бо він в усьому невтомний трудар. Мудрий Гете колись писав: «щоб пізнати поета, треба піти в його країну...». А чом невтомний трудар не поет? Що це за країна поета-трударя? Це земля, де він народився і зростав, проте не просто в її географічній чи політико-адміністративній характеристиці. Це земля-батьківщина, де він усотував у себе безліч вражень дитинства. Перша подорож селом на храмове свято – Трійцю, коли нікого не попередивши, малий сам пішов додому й не заблукав, бо, як відповів упевнено дорослим, «...я лобом ди вився, ішов і знайшов», свідчила про впевненість у виборі шляху.

Дід по батькові Мусій, «майстер на всі руки», навчав життєвої мудрості та привчав до сільської нелегкої праці – качати мед ручною центрифугою, отож «неповторний смак свіжого меду чи свіжого огірка з медом» – незабутні до віку. З дідом косив траву, зернові культури, заготовляв у лісі дрова, рубав, ходив за плугом, навчився верхи на коні «тягати копиці» сіна, підкопувати заступом кущі картоплі...

Сільськогосподарська праця загартовувала і морально, і фізично, адже «побившись об заклад, носити навколо стогу новонароджене лоша» треба чимало сили...

Сільська вулиця, яку в народі називали Іжиківка, походить на Любитовські луки, до Сейму навчили по-справжньому товаришувати.

Багато чого ювілярові назавжди закарбувалося в пам'яті про дитинство. До сьогодні притягують, манливо ваблять до себе щедрий і ласкавий, духмяний світ полину і чебрецю, чорнобривців і молочаю, міриад коників-скрипалів у траві й дзвінких жайворонків у небі, кришталева вранішня роса, золоті хліба, розкішна і неповторна природа Присей'я... Усе як в дитинстві, бо воно сформувало основу духу. Рідна земля змережила й відчуття часу, який визначив мрії і масштаб цього духу. Через батька і матір, родичів, ровесників, друзів, односельців поставали і рідна земля, і доба, і великі книги, й великі імена, до яких тягнувся, і омріяний Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, де на філософському факультеті хотілося знайти всі відповіді на запитання, які ще дитинство поставило... Університет сприяв формуванню такого душевного ладу, в якому гаптувалися й визрівали розмах уяви, масштабність мислення, прагнення причетності до історії своєї держави, почуття відповідальності за долю свого народу, його освіти, виформувалися шляхи гуманізації традицій українського типу філософування.

Бажання жити
гідно і
відповідально,
висока гордість
за сім'ю, родину,
рідну землю,
національну
науку й освіту
спонукають
дбати про
життєвий вимір і
зміст кожного
дня, усвідомлено
обдумувати
кожну справу,
дію, сказане і
написане,
уявляти кожну

ділову зустріч, передбачати результат, а відтак – свідомо не порушувати рівновагу розуму і серця, вимоги часу і бажання думки. Адже характер та стиль життя формувалися в непрості, символічно щасливі часи – «відлиги» і «застою», цензурних втручань, політичних «перетрясок», «перебудови», прагнення до незалежності, до плекання нової держави – вільної України. Отже, життєвими вимірами Василя Григоровича стають велика духовна опірність, людська порядність, розважливість і розсудливість, мудрість і «генетична розумність», прагнення не нав'язувати думку, а в спілкуванні, через радність, національну педагогіку пропонувати й обстоювати її – щоб вистояти, залишитися собою і працювати на благо своєї держави.

Допомагають плідно працювати не лише натхнення, знання, досвід, уміння, горіння душі, відчуття доби, а передусім спілкування з людьми, яке можна назвати кремневим осереддям у життєвих вимірах Василя Кременя, де панують взаєморозуміння, порядність, розкутість і свобода слова... А щоб досягнути глибину душі і думок, органічну народність і людяність Василя Григоровича, його справді треба бачити і чути... Ювіляр сильний, крицевий, дужий, гордий поставою; голос у нього гучний, інтонований, упевнений, без галасу, метушні, завжди у свідомості співрозмовника карбується самозаглибленим і розумним словом... Саме Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка гордий такими незабутніми зустрічами, вдячний ювілярові за підтримку і поради, за багаторічну освітянську дружбу, за «щедре, влучне батьківське слово та безвідмовність», що часто любить повторювати ректор університету Олександр Курок.

Життєві виміри В. Кременя сконцентровано і в його працях різного ґатунку: статтях, монографіях, підручниках, посібниках, законодавчих документах, життєписах тощо – їх близько тисячі.

У них відповідь на громохку ходу часу, на зовнішній диктат, на апогей фальші, відверте протистояння традиційній моноідео логічності, інколи роздуми міжрядкові й по-філософськи про цинічність політики; у них напружені й широкі, з глибинних нутрів душі професора, академіка, державного мужа пошуки шляхів розвитку України... України шляхетної, освіченої, щасливої, із розкриттям природи українця, його прагнень до самоствердження через творчість, традиції, досвід, через Логос, Софію, Розум. Праці наукові, та в більшості з них усе зливається у єдиний і неосяжний образ України. Прочитаймо лише назви монографій: «Україна: шлях до себе», «Україна: альтернативи поступу», «Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти», «Україна: проблеми самоорганізації»...

Вражає, спонукає до роздумів, повертає в дитинство, відбиває шемом у серці, гордістю в душі науково-публіцистична розвідка Василя Григоровича Кременя «Любитове – моє рідне село», у якій спогади великі й малі, «де все кружляє в дивній круговерті, саме в собі шукає опертя, і є природа мудра, що все створила мовчки. Росинку поту втерла на брові, театр життєвий розпростерла на траві.., там квітку в полі п'є бджола, навшпиньки виглядають жоржини через тин, дорога там лежить за гарбузами, і хтось до когось йде тим шляхом золотим; там чути тишу, і співають птиці, проходять люди гарні і незлі, в пахучій хмарі дощової глици стоїть туман, як небо на землі; там пахне сіном і рояться оси, самі на себе дивляться ліси, розвиднилось траві – такі упали роси, і там щасливі очі у казок.., а ще – душа полів, ти пам'ятаєш стерні? Оцю печаль, покинутість оцю? Останній пензель літньої майстерні – тополя зро нить краплю багрецю. І хата, й тин, і груша серед двору, і кияшиння чорне де-не-де, все згадує себе в свою найкращу пору. І стежка, по якій вже тільки сніг іде.., а мати при дорозі заплітає дощ у коси...

Ці спогади хіба не мить якогось потрясіння, коли побачив світ, як вперше у житті...».

Отож життєпис родоводу, історія рідної землі через описиспогади, спілкування із неповторною природою, із земляками, коли юність проглядає через багатоліття, а крізь молодість промовляє зрілість – це справді людська справжність, це здатність з дитин ства вправно влучити в бажання жити для інших, для рідної землі, а значить, і для себе.

Які побажання в славний ювілей тому, чиї життєві виміри – рідна земля, сім'я, друзі, освіта, доба, народ, Україна – є постійними і безвимірними, хто пишається «рідним селом і природними біо ритмами його життя», друзями та колегами, закликає всіх примно жувати славу малої Батьківщини й зберігати Україну, бо «Україна – то народ, а народи не вмирають, а живуть із рода в род», хто не відмахується від спроможності допомогти іншому, хто не латає, не штопає життєвих прогалин, а намагається оминати їх розсуд лівістю, людяністю, мудрістю...

Сили, снаги, здоров'я, квітучо-запашних Любитівських сер панків, щасливих зустрічей, натхненних творчих злетів думки, плідної праці в мирі й шанобі на благо своєї Вітчизни, безмежної любові, вдячності й поваги від рідних, друзів, колег, многія літа бажає своєму Вчителеві, Наставникові, Сонцелюбові колектив Глухів ського НПУ ім. О. Довженка.

В. Д. Синиця,
начальник Конотопського райавтодору

А. В. Боярчук,
голова Конотопської районної ради

О. П. Луговий,
екс-голова Конотопської районної державної
адміністрації

В. Г. Гала,
генеральний директор ТОВ АФ «Козацька»

Село Любитове

Для кожної людини те місце, де вона народилася, де промай нуло її дитинство із дивом-казкою, матусиною піснею, батьківською порадою, де потроху заростає стежка, на якій вона зробила перші невпевнені кроки по дорозі незвіданого життя, є глибоко інтимним, незабутнім, а особливо для того, чиє серце нерозривно пов'язане з рідним краєм. Такою особистістю, яка, долаючи часові й просторові перепони, підтримує міцний зв'язок зі своїми земляками, є Василь Григорович Кремень.

Село Любитове, нині – Кролевецького району, а до 1976 року – Конотопського, – є місцем народження видатного ученого, державного й громадського діяча В. Г. Кременя.

Недарма в народі говорять, що від того, де ти народився, де твоє коріння, залежить і твоя подальша доля. Походження назви села Любитове – невстановлений факт. Свідчення старожилів, відомості з архівів пов'язують його з річкою Любитовкою або ж (що найвірогідніше) з місцевістю, де «любо жити». Мабуть, душа рідного села, світовідчуття земляків, в основі якого – любов, залишили глибокий слід у серці Василя Григоровича – людини, яка вміє любити життя, своїх рідних, друзів, власну професію і, беззаперечно, рідну землю, стареньку батьківську хату. І ця любов є взаємною.

Зв'язок з отчим краєм, небайдужість до долі села, за іронією долі – до двох рідних районів, почуття непідробного патріотизму, щирого болю та глибоких переживань за родичів та земляків – завжди з Василем Григоровичем. Адже, що гріха таїти, є люди, які досяг нувши певних висот, забувають про своє коріння, а В. Г. Кремень не з тих, хто може зректися найріднішого. Тому земляки з Конотопського району завжди є бажаними гостями для Василя Григоровича: він радий бачити кожного односельця в себе, у Києві, де щиро зустрічає та шанує.

Василь Григорович – відкрита, скромна та щира людина, яка з радістю зустріне, уважно вислухає, допоможе ділом чи порадою, адже отримав він у спадок неоціненний дар від рідної землі – здатність любити...

Батьки – це два крила, які підтримують людину й не дають їй впасти навіть під час найстрашніших перипетій життя. На жаль, нам відміряно небагато часу для польоту. Уже пішли у вічність і батьки Василя Григоровича: Григорій Мусійович – у 1990 році, а Варвара Іванівна – у 2013 році. Проте він не продав батьківської хати, щоб мати змогу час від часу повертатися до отчого порога, посидіти на лавочці з односельцями, обговорити останні новини села та району, поділитися спогадами про минуле.

Дуже бентежними та гарними є спогади про школу, першу вчительку та й навчання взагалі, адже, як говорить Василь Григорович, школа визначила, мабуть, його майбутню долю – стати педагогом та філософом. Спогади про казусні випадки під час навчання, про вчителів, шкільних друзів, однокласників завжди присутні на зустрічах із ним.

Як любить говорити А. В. Боярчук, голова Конотопської районної ради, В. Г. Кремень належить до тієї категорії людей, яких найкраще характеризує вислів М. М. Міклухо-Маклая «Необхідно щось важливе зробити для людей, тільки тоді ти людина», тобто які працюють на благо людей, суспільства, країни.

Славиться Василь Григорович Кремень своєю відкритою душею, щирістю, доброзичливістю, вмінням швидко знаходити спільну мову з людьми, обзаводитися друзями та знайомими. Так, з найкращими словами вдячності, говорять його друзі та земляки – Володимир Дмитрович Синиця, директор Конотопської філії «Райавтодору»; Анатолій Васильович Боярчук, голова Конотопської районної ради; Олександр Петрович Луговий, экс-голова Конотопської районної державної адміністрації; Віктор Григорович Гала, генеральний директор ТОВ АФ «Козацька».

Василь Григорович завжди докладав максимум зусиль для вирішення стратегічних питань соціально-економічного розвитку Конотопського й Кролевецького районів. В. Д. Синиця розповідає про те, що йому неодноразово доводилося звертатися до В. Г. Кременя, який працював і в Адміністрації Президента, і в Національній академії педагогічних наук України, за допомогою у справі будівництва доріг державного та місцевого значення.

В. Д. Синиця згадує: «Я познайомився з Василем Григоровичем на початку 90-х років ХХ століття. Знайомство було приємним і, що відразу справляло враження, – це простота людини у поєднанні з глибиною думки, готовність нести відповідальність за своє чоловіче слово.

Мені неодноразово доводилося вирішувати службові питання з цим чоловіком. Зокрема, ми разом з Іваном Миколайовичем Бондаренком їздили до Києва щодо проблеми будівництва мосту через річку Сейм (на той час Василь Григорович працював в Адміністрації Президента України). Наше питання було вирішене, і вже у 2003 році дворядковий міст через річку Сейм завдовжки 100 метрів, тридцятиметровий міст через річку Єзуч та дорогу через луг між селами Озаричі та Вирівка було здано в експлуатацію. Таким чином, збулася давня мрія Василя Григоровича та його покійного батька».

Володимир Дмитрович говорить, що Василь Григорович до три - мується того принципу, що він, як уродженець села Любитове, повинен усіляко сприяти розвитку рідного краю, згуртовуючи навколо себе й інших земляків.

Так, В. Д. Синиця згадує ситуацію про будівництво дороги від села Мельня до залізничної станції «Мельня» та реставрації дороги звідти до села Присеймів'я: «Зателефонував Василь Григорович. Спілкування з ним завжди приємно для мене, адже він уміє поєднати ділову розмову з особистими питаннями. Ми поговорили про будівництво дороги до села Мельня та реставрацію шляху до села Присеймів'я. Нашою організацією було виготовлено відповідну технічну документацію, прораховано вартість робіт, проведено якісну підготовку, проте фінансування на побудову дороги не надходило.

Пройшов час, Василь Григорович приїхав до села Любитове на вихідні провідати маму, ми зустрілися і в розмові торкнулися теми дороги в селі Мельня, знову обговорили його, але Василь Григорович засумував, насунив брови й не повернувся знову до розмови.

Напередодні Дня Перемоги мені зателефонувало керівництво «Укравтодору» й наголосило, що наше підприємство у стислі терміни має виконати повний обсяг робіт по будівництву й реконструкції згаданих доріг. Зі своєю роботою ми впоралися вчасно і якісно, але вирішенням питання завдячуємо Василю Григоровичу. Громади обох сіл у святковій атмосфері відкрили дороги після будівництва та реконструкції, передаючи щире вдячність земляку, який, на превеликий жаль, не зміг приїхати на урочистості».

Анатолій Васильович та Олександр Петрович розповідають, як вони разом із Володимиром Дмитровичем та Віктором Григоровичем Галою бували в гостях у Василя Григоровича в селі Любитове у його батьківській хаті.

Як годиться, з гостинцями – «натурпродуктами» (як модно зараз говорити) – вони приїжджають на запрошення Василя Григоровича. За столом під час дружньої невимушеної розмови Василь Григорович ділиться своїми спогадами про дитинство, юність. Так, слово за слово й довелося почути їм про здійснення його найзаповітнішої мрії.

Зі слів А. В. Боярчука, В. Д. Синиці та спогадів В. Г. Гали: «Батьки Василя Григоровича, як і всі селяни, жили в ті часи важко. Щоб ви - жити, доводилося тримати велике господарство. Як правило, виро - щували молочних поросят на продаж, тримали дві – три свиноматки. Потрібно було вставати дуже рано й на возі вкругову, майже 70 км, їхати до Конотопа на базар, бо доброго мосту через річку Сейм не було (лише хиткий дерев'яний, та й той тимчасовий). Саме здійснюючи кожного разу таку «подорож», батько Василя Григоровича, Григорій Мусійович, мріяв про побудову мосту через Сейм та ще й гарну дорогу. Коли В. Г. Кремень подорослішав, будучи учнем Любитівської школи, а потім – Чорноплатівської, їздячи до Конотопа на спортивні змагання, збори комсомольського активу, в особистих справах, мріяв про те, як би так сталося, щоб з'явився міст через річку Сейм, щоб не перебиратися на той бік на човнах чи у якийсь інший спосіб».

«Село Любитове гарне своїми краєвидами, чудовими привітними людьми. Земля ж тут – чистий чорнозем – дає багаті врожаї, але після дощу всі ґрунтові дороги перетворюються на багнюку.

Одного разу Василя Григоровича запросили на весілля в сусіднє село. Пройшов дощ, і всі ґрунтові дороги розмило, дорогий чор нозем перетворився в непролазне болото. Взутий у шкіряні черевики, Василь Григорович вирушив у дорогу, але думки про босоноге дитинство, коли взуття було великою розкішшю, зробили свою справу: чоловік повернувся додому й перевзувся в кирзові чоботи.

Весілля було гучним та веселим, тому й повернувся Василь Григорович додому без підозв, які були стерті на імпровізованому «танцполі» у дворі нареченого».

Таким чином, за безпосередньої участі В. Г. Кременя побудовано не один кілометр доріг на Конотопщині, Кролевеччині, у Роменському, Недригайлівському районах та інших населених пунктах Сумщини.

Будучи Міністром освіти і науки України, В. Г. Кремень одним із перших ступив на шлях реформування, наближення української системи освіти до світових стандартів. Саме він поставив у центр навчального процесу дитину, її розвиток як творчий, так і інтелектуальний, духовний. На думку Василя Григоровича, дитина – насамперед знання не заради знання, а на благо дитини.

Сільська школа в селі Любитове за часів навчання В. Г. Кременя нічим не відрізнялася від інших навчальних закладів ні матеріальною базою, ні змістом. Однак учителі тут були особливі: справжні професіонали-ентузіасти, педагоги, які свої серця цілком і повністю віддавали дітям, які вміли захопити предметами, дати мудру життєву пораду.

Коли Василь Григорович перейшов на навчання в Чорноплатівську школу, яка була десятирічною, яку, до речі, закінчив із золотою медаллю, щоб отримати повну закінчену середню освіту, постало питання: як добиратися до навчального закладу, адже потрібно було щодня долати кілометри бездоріжжя туди і в зворотному напрямку. Цей дитячий досвід став одним із мотивів запровадження державної програми «Шкільний автобус», яка мала на меті забезпечення підвезенням дітей сільської місцевості до навчального закладу й у зворотному напрямку.

Після особистої зустрічі з А. В. Боярчуком, який тоді перебував на посаді заступника голови Конотопської районної державної адміністрації, та викладення освітянських проблем Присеймівської сільської ради було підготовлено звернення щодо придбання шкільного автобуса для Чорноплатівської загальноосвітньої школи. І ось настала урочиста мить: чорноплатівський навчальний заклад отримав шкільний автобус, який довозив для здобуття освіти й дітей із села Любитове.

До речі, знову повернемося до теми доріг. При підготовці звернення щодо придбання шкільного автобуса відбулася міні-нарада: Анатолій Васильович та Володимир Дмитрович визначалися, яку марку автобуса запропонувати з огляду на стан місцевих доріг. Зважаючи на стан дорожнього покриття, враховуючи кліматичні умови, обговоривши характеристики моделей було прийнято рішення щодо придбання автобуса марки КАВЗ.

Добросовісний підхід до вирішення всіх питань, висока якість роботи притаманні Василю Григоровичу, а запроваджена програма «Шкільний автобус» – чергове тому підтвердження. За чорноплатівський шкільний автобус, який був придбаний першим у Конотопському районі й експлуатується 13 років, йому вдячні декілька поколінь школярів, а особливо їхні батьки, які пам'ятають часи, коли самі повинні були щоденно проходити пішки по 5 кілометрів. За цю програму, започатковану В. Г. Кременем, вдячні не тільки конотопці, а

й усі українці.

Як розповідають А. В. Боярчук та О. П. Луговий, саме Василь Григорович доклав максимум зусиль щодо вирішення всіх бюро - кратичних перепон, коли керівник колгоспу І. М. Бондаренко запро - понував передати Чорноплатівській школі двоповерхове приміщення правління колгоспу. Що гріха таїти, у ті часи бюрократична система Радянського Союзу була в розквіті, от і доводилося вирішувати питання в такий спосіб.

Чорноплатівська школа однією з перших у районі отримала комп'ютерний клас, адже Василь Григорович завжди був за прогрес, особливо за впровадження інновацій у розвиток освіти.

Хотілося б зазначити, щоб у читачів не склалося враження, що заклад освіти все отримував «на блюдечку», таке. На сьогодні це сучасний навчально-виховний комплекс, «загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад», у якому здобуває освіту більше 100 дітей, з оснащеною матеріально-технічною базою. Чорноплатівський НВК – це опорний заклад, учні якого є переможцями ІІ та ІІІ етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів – фізики, інформатики, хімії, математики, географії тощо. Щороку випускники школи успішно складають зовнішнє незалежне оцінювання, вступають до престижних ВНЗ України та з гордістю на випускному вечорі перед всією громадою села отримують золоті та срібні медалі.

Віктор Григорович Гала, генеральний директор ТОВ АФ «Козацька», сільськогосподарник, успішна людина, професіонал своєї справи, охоче ділиться своїми враженнями про спілкування з Василем Григоровичем.

Як давні друзі вони зустрічаються в Києві, куди Віктор Григорович приїжджає щодо питань своєї агрофірми. У них завжди знайдуться теми для розмови: що нового в районі, науці, сільському господарстві, галузі освіти; як справи вдома; як діти, внуки тощо.

Василь Григорович відвідує село Козацьке Конотопського району (хоча й не частий гість, проте дуже бажаний!), яке має свою козацьку славу. Історичні відомості про цей населений пункт з'являються в XVII столітті. Проте на околиці Козацького виявлені пам'ятки старовини, що дає підстави стверджувати про існування тут поселення ще до монголо-татарської навали.

У селі багаті цілинні землі, озера, за 9 кілометрів протікає річка Сейм. Своїми краєвидами Козацьке нагадує рідне Любитове.

При зустрічі Віктор Григорович ділиться новинами Коно топського району, села, своєї агрофірми. Вони завжди проходяться вулицями Козацького.

Василя Григоровича дуже зацікавив Козацький навчально-виховний комплекс – «загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад», який має обладнані відповідно до сучасних вимог кабінети фізики, хімії, 3 комп'ютерні класи, спортивний зал. У навчальному закладі створена Козацька Республіка, і Василь Григорович прийнятий у Раду почесних козаків: юні козачата вручили йому булаву як знак глибокої шани та поваги.

Важливим для Василя Григоровича є розвиток інфраструктури села, бо він – патріот, який щиро сердно вболіває за рідні краї. Відвідують вони з Віктором Григоровичем і сільський будинок культури, який за підсумками Всеукраїнського конкурсу-огляду зайняв ІІ місце в Україні. Цікавим для друзів є й музей села, який постійно розширює свою експозицію. У 2016 році Василь Григорович відвідав його вже в новому приміщенні.

Для такої всебічно розвиненої особистості як В. Г. Кремень цікаво все. Зокрема, В. Г. Гала ділиться з ним своїми нововведеннями в сільському господарстві.

Віктор Григорович згадує, як Василь Григорович після відвідин свиноферми, за обіднім столом, поділився такою історією зі свого життя: «Мої батьки – дуже працьовиті люди, які весь час віддавали роботі ще й тримали чимале господарство. З дитинства їздив з ними до Конотопа та Кролевця продавати поросят, бо родина жила бідно й батьки намагалися якось вибратися зі скрути. Ця традиція залишилася в сім'ї надовго.

І от, будучи вже Міністром освіти і науки України, я приїхав на вихідні до мами. Вона повідомила, що в неділю потрібно буде поїхати до Кролевця продавати молочних поросят.

Встали раненько, бо потрібно добратися до базару завчасно, зайняти місце тощо. Виїхали вже на червоних «Жигулях» (а не як у дитинстві – на возі), по асфальтованій дорозі. Зайняли торгове місце, виставили поросят і почали чекати покупців. І ось тут найцікавіше. Минула година, а торг ніяк не йде. Мама відійшла у справи, а мені довелося стати продавцем. Проходять люди, запитують ціну, але не купують. Аж тут підходить молода пара, оглянули мою «живність», поцікавилися ціною й почали щось обговорювати між собою. Я розумію, що, певно, знову невдача. Тоді й говорю: «А як Вам поросята від Міністра?». Вони спочатку нічого не зрозуміли. Говорю: «Так, я Міністр, продаю цих поросят і хочу вступити Вам у ціні». Тож, поторгувавшись, домовилися,

що я продам поросят десь удвічі дешеве, ніж наказувала мама, та ще й вони були вже «міністерські». Так і закінчився той базарний день. Звичайно, поки повернулася мама, я доклав їй різницю власними коштами, проте байка про «міністерських поросят» ходила по базару ще довго».

Віктор Григорович згадує, що Василь Григорович більше полюбляє при частуванні прості селянські страви. Йому найбільше смакує чорний житній хліб, спечений за особливим рецептом у місцевій пекарні, рапсова, соняшникова, лляна олія, які виготовляються за старовинними технологіями на олійниці в селі, та каша, зварена з білої гречки, приправлена домашнім маслом або шкварками.

Василя Григоровича з друзями поєднує ще одна пристрасть – суто чоловіче заняття – полювання. В. Г. Кремень – великий поці новувач природи, тварин. Тому друзі влаштували йому оглядову екскурсію Конотопськими лісовими угіддями, під час якої Василь Григорович досхочу наслухався історій про мисливські бувальщини.

Конотопщина – край, багатий різноманітною фауною. У лісах під Козацьким, Новомутином водяться дикі кабани, козулі та відомі на весь світ червонокнижні тварини – зубри, популяція яких на сьогодні на території Конотопського району налічує близько 100 особин.

Дружні, приятельські стосунки між згаданими чоловіками та Василем Григоровичем – давні (ще з 90-х років уже минулого століття), адже поєднує їх ще й те, що кожен – керівник, який опікується долею свого району, і просто цікава людина, яка має власне хобі – полювання, рибалку, подорожі.

Під час зустрічей у Любитовому, куди Василь Григорович приїздить на вихідні, за щедрим столом, приправленим задушевними чоловічими розмовами, згадуються цікаві бувальщини.

До речі, про гастрономічні уподобання Василя Григоровича. Закономірно, що друзі завжди щедро накривають столи для зустрічі з В. Г. Кременем. Одного разу, коли смакували смачно приготовані на сільській грубій страві, Василь Григорович розповів: «У дитинстві одним із найбільших задоволень була поїздка до Конотопа. Це місто тоді було районним центром, до якого належало й Любитове. Ми з батьками відвідували сільськогосподарські ярмарки, бували на базарі. І найкращим смаколиком для мене була варена ковбаса, яку в ті часи можна було придбати лише в місті, вистоявши довжелезну чергу. Я згадую, з якою насолодою їв цю ковбасу, стоячи під конотопською телевежею, де тоді був базар, яка, до речі, сьогодні є історичною пам'яткою Конотопа».

З того часу друзі завжди намагалися пригостити Василя Григорівича продукцією місцевого виробника «Конотопський м'ясокомбінат», в асортименті якого – варена ковбаса І гатунку, яка нагадує смак аналогічного продукту Радянського Союзу, та власноруч приготовленими стравами.

Конотопський район – славетна територіальна громада, відома своїми історичними подіями, видатними людьми, конкурсами, фестивалями.

О. П. Луговий розповідає, що у 2011 році на Конотопщині було започатковано фестиваль «Ми діти твої, рідний краю», мета якого – збереження та відбудова духовних осередків. За 4 роки проведення фестивалю, який розпочався з села Дептівки, проходив у селах Попівка, Вирівка та інших населених пунктах, було відремонтовано 3 церкви та побудовано 2 нових храми, розпочато будівництво духовних осередків ще в 3 селах.

Василь Григорович був запрошений на фестивалі, але не завжди йому вдавалося бути присутнім на них.

У 2013 році В. Г. Кремень побував на фестивалі у селі Попівці, проте цій події передувала ще одна історія. Голова Конотопської районної ради А. В. Боярчук, голова Конотопської районної державної адміністрації О. П. Луговий з метою відзначення значного вкладу громадян у здійснення програми економічного, соціального і гуманітарного розвитку району, активну життєву позицію, благодійну діяльність започаткували районну відзнаку «Почесний громадянин Конотопського району». 29 лютого 2012 року на п'ятнадцятій сесії шостого скликання було прийнято рішення про запровадження відзнаки та затверджено Положення. Громада району почала пропонувати кандидатур на призначення зазначеного звання.

Передова освітянська громада запропонувала кандидатуру Василя Григоровича Кременя як видатного вченого, непересічну особистість, людину, яка зробила особливий внесок у розвиток освіти району, людини, яка опікується проблемами Конотопщини, сприяє їх вирішенню.

10 серпня 2012 року в Конотопській районній раді зібралися на засідання, щоб обговорити клопотання відділу освіти Конотопської районної державної адміністрації. Усі члени президії одноголосно підтримали кандидатуру Василя Григоровича й винесли це питання на розгляд чергової сесії районної ради. 15 серпня 2012 року на двадцять першій сесії Конотопської районної ради Кременю Василю Григоровичу присвоєно звання «Почесний громадянин Конотопського району»...

Анатолій Васильович та Олександр Петрович у своїй розповіді повертаються до фестивалю «Ми діти твої, рідний краю».

8 вересня 2012 року голова Конотопської районної ради та голова Конотопської районної державної адміністрації радо вітали Василя Григоровича у селі Попівка Конотопського району, де у присутності тисяч людей вченому було вручено посвідчення та пам'ятну відзнаку «Почесний громадянин Конотопського району».

«Василь Григорович – людина високоосвічена, однак проста і щира, – говорять Анатолій Васильович та Олександр Петрович. – Він радо спілкується з простими людьми, переймається їх проблемами, із задоволенням відгукується на запрошення зайти до куреня та заспівати української пісні.

Ми зайшли до Духанівського куреня. Як Василь Григорович був вражений переглянутим дійством (обряд розплітання коси).

Здавна відомо, що дівоча коса символізує молодість, силу, життя - дайність і несе в собі багаті традиції українського народу. Тож весільний обряд розплітання коси наповнений особливою атмосферою прощання з дівочтвом та переходом у статус жінки, а представники Духанівського куреня надзвичайно тонко відтворюють зазначене дійство. Дівчина-наречена сиділа на вивернутому кожусі, який символізує жертвну тварину, і за віруваннями є запорукою майбутнього добробуту. З голови нареченої знімали стрічки, прикраси, які носили лише дівчата. Після розплітання коси на голову дівчини одягли весільний головний убір. Усе дійство супроводжувалося щемливими автентичними піснями, виконаними народним колективом «Криниченька».

Ставши свідком обряду, Василь Григорович висловив своє неймовірне захоплення весільною обрядовістю села Духанівка та від щирого серця подякував представникам куреня та жінкам художнього колективу за можливість доторкнутися до чистих джерел народної пісні й традиційної української культури».

Земля Конотопського району славиться своєю загартованою в битвах козацькою славою. У селах Шаповалівка та Соснівка щороку в липні відзначається свято козацької слави – Всеукраїнський фести валь «Козацький родослав». Місце для проведення заходу вибране не випадково, адже саме тут влітку 1659 року відбулася знаменита Конотопська битва між військами гетьмана Івана Виговського та кримської орди з одного боку й московським військом з іншого, яка стала однією з поворотних точок в історії Української держави.

Битва відбулася у ході російсько-української війни (1658– 1659 роки), під час періоду української історії, який прийнято називати Руїною – добою після смерті Богдана Хмельницького, часу відвертої громадянської війни, інтервенції сусідів України й подальшого знищення залишків надбань минулих років Визвольної війни. Протиріччя між Московським урядом, який після смерті Хмельницького посилив своє втручання в справи Гетьманщини, продовжували загострюватися. З приходом до влади нового гетьмана Івана Виговського московські воєводи в багатьох містах, і, зокрема, у Києві, почали відкрито підтримувати українську опозицію Виговському й фактично сприяли загостренню громадянської війни в Україні. У цих умовах Виговський був змушений укласти Гадяцький договір, за яким Україна отримувала рівноправне місце в Речі Посполитій під назвою Велике Князівство Руське поряд з Польщею та Литвою, заборонялася унія та гарантувалися права православної Церкви. Однак сейм Речі Посполитої у травні 1659 року ратифікував договір лише в урізаному вигляді, викресливши з нього основні пункти, включаючи створення Великого Князівства Руського. Уряд Московії перейшов до збройного вторгнення в Україну восени 1658 року. З'єднавшись із ворогами Виговського, армія Григорія Ромодановського захопила низку українських міст, вирізала прихильників гетьмана, а також грабувала мирне населення.

Конотопська битва, за оцінками сучасних українських істориків, була кульмінацією українсько-московської війни 1658–1659 років. Ця перемога, здобута в такій важкій, кривавій боротьбі має, без перебільшення, виняткове значення, хоча й виявилася втраченою.

Отже, на Україну йде стотисячна армія, зупинена під Конотопом (двомісячна облога Конотопа російськими військами). Співвідношення сил було зовсім не однакове. 27 червня 1659 року біля села Шаповалівка почалися перші сутички між армією Виговського та московським військом, у яких останні зазнали серйозних втрат, а 29 червня 1659 року між селами Соснівка та Шаповалівка розпочався бій, який увійшов в історію як Конотопська битва.

Російські загони під командуванням Пожарського були загнані у пастку між двома річками. Ця місцевість також характеризується великою кількістю боліт, у зв'язку з чим прохідність війська була утруднена. Фатальним для московитів став удар військ кримського хана з тилу. У результаті цієї атаки за різними оцінками російська кіннота втратила від п'яти до тридцяти тисяч осіб убитими. Пере мога була вражаючою: «Цвіт московської кінноти, що відбув щасливі походи 1654 і 1655 років, загинув в один день, і ніколи вже після цього цар московський не був у силі вивести в поле таке блискуче військо. В жалобній одежі цар Олексій Михайлович вийшов до народу, й жах напав на Москву! Після здобуття стількох міст, після здобуття литовської столиці царська столиця Москва тепер затрем тіла за свою власну безпеку: з наказу царя люди всіх станів поспішили на земляні роботи для укріплення Москви. Сам цар з боярами раз у раз приходив дивитися на ці роботи. Мешканці околиць із своїми родинами й майном наповнили Москву, й коти лася чутка, що цар виїздить за Волгу, за Ярославль...».

З метою відродження традицій козацької слави, підвищення рівня патріотичної самосвідомості всіх верств населення й започаткування Всеукраїнський фестиваль «Козацький родослав», відвідати який прагнуть не лише жителі Сумщини, а й представники інших регіонів України.

«Василь Григорович дуже поважає традиції рідного краю. Будучи почесним гостем фестивалю, надзвичайно захоплювався експозиціями всього автентичного, що було представлено в куренях Конотопського району: інсталяціями селянського подвір'я із загорадами для худоби, де дійсно паслися кози, вівці, порохкували поросята, сокотили кури, кахкали качки та походжали індики.

Справила враження на Василя Григоровича й реконструкція традиційної сільської хати району, її інтер'єр, який відрізняється навіть, за його спогадами, від внутрішнього «зонування» оселі в його рідному Любитовому.

Крім того, на фестивалі, як і на будь-якому ярмарку, представлено як народні ремесла (ткацтво, вишивка), так і традиційні винокурні вироби (варіння самогону). Перваком і гарно притованим карасем з місцевого водосховища пригостили вченого селяни з Карабу тівського та Юрівського куренів.

Особливо вразили Василя Григоровича пісні Конотопщини, що звеличують рідну землю, козацьку славу, виконані аматорськими колективами, та щирі люди, особливо бабусі, які сиділи на колодах, лушили соняшникове насіння та затягували чергової журливої пісні.

А як радо вітали земляка біля Присеймівського та Мельнянського куренів! І частували, і пригощали, а біля Шаповалівського куреня Василь Григорович так завзято танцював з однією жіночкою!» – згадує Анатолій Васильович Боярчук.

Про випадок, пов'язаний із Шаповалівським куренем, Василь Григорович розповів друзям при зустрічі. На той час він працював у Національній академії педагогічних наук України. Секретар повідомила Василю Григоровичу, що до нього на прийом прийшла якась жінка, назвала її прізвище, ім'я, але це нічого не дало: В. Г. Кремень не знав, хто вона. Він доручив секретареві отримати більш детальну інформацію про громадянку. Через деякий час секретар повернулася й доповіла: «Це та жінка, з якою Ви танцювали в селі Шаповалівка Конотопського району». Василь Григорович здивувався, але запросив жінку до кабінету, впізнав ту жінку, з якою танцював на фестивалі, й, як завжди, допоміг у вирішенні її питання.

Любов до отчого краю, своєї маленької Батьківщини, виплекана ще в колиці матір'ю, супроводжує Василя Григоровича протягом усього життя. Ця любов знайшла своє вираження через написання книги «Любитове – моє рідне село», яка побачила світ у 2015 році. У 2016 році в селі Козацьке Конотопського району відбулася презентація цієї книги громадськості. А. В. Боярчук, О. П. Луговий, В. Д. Синиця, В. Г. Гала запропонували місце проведення заходу Василю Григоровичу, на що він із задоволенням погодився. Оскільки В. Г. Кремень – дуже скромна людина, то основним його бажанням було провести презентацію в тісному дружньому колі місцевої інтелігенції.

Друзі зайнялися підготовкою майбутньої презентації, проте літературний бомонд району (освітяни, бібліотекарі – загалом більше 150 осіб!) виявили бажання взяти участь у заході. Жителі села Козацьке, дізнавшись, що в їхньому сільському будинку культури планується зустріч з такою відомою особистістю, захотіли також бути присутніми на презентації. Таким чином, у залі будинку культури, як то кажуть, ніде було яблуку впасти: зустріч з В. Г. Кременем стала топ-подією для села.

Друзі радо зустрічали Василя Григоровича, розповідали про останні новини району та села. На початку заходу аматори сцени привітали присутніх піснею про рідний край, представили книгу та її короткий зміст, ознайомили з історією написання, але найцікавішим був виступ самого автора – Василя Григоровича. Його захоплююча розповідь про своє рідне село, близьких, друзів, земляків, цікаві історії з власного

життя тривала більше години. Однак це була не гра одного актора, а безпосереднє невимушене спілкування. Зокрема, зацікавлені учасники дійства ставили питання: «Як довго Ви працювали над книгою?», «Чи маєте Ви намір написати ще про рідний край?», «Що в житті Ви цінуєте найбільше?», «Які Ваші творчі план на майбутнє?». Наприкінці зустрічі В. Г. Кремень роздав автографи, подарував книги районній бібліотеці, сільському музею, друзям.

Володимир Дмитрович, Анатолій Васильович, Олександр Петрович та Віктор Григорович дуже пишаються тим, що вони мають можливість спілкуватися з таким прекрасним чоловіком, гарним другом, освіченою, інтелігентною людиною, патріотом рідного краю й усієї України.

І. М. Грищенко,
доктор економічних наук, професор, дійсний член (академік)
НАПН України, ректор Київського національного
університету технологій та дизайну

Той по-справжньому вчений, хто добре чинить

Взявшись за перо, насамперед пригадав, що Василь Кремень народився в селі Любитове Кролевецького району Сумської області. І ось що подумалась: вже прапрадівська земля запрог рамувала в ньому потенціал доброторчості. Село – Любитове, від слова любити, значить любитиме людей. Кролевець славиться рушниками – ото ж, хто дотичний до краю, має нести хрест його оберігу. А Суми! Наше прикордоння, де в древньому Путивлі Ярославна очікувала від мужів подвигів в ім'я рідної землі. Тож чи міг він, Василь Григорович Кремень (і прізвище, виходить, не ви падкове – вже в ньому закладений фізичний і моральний потенціал людини), не бути особистістю!? Звичайно, не в силу обставин – завдяки працездатності, таланту, відповідальності. Про таких кажуть, що сам себе зробив. Справді, з народних мас вийшов богатир, який боронить і примножує славу українства.

Для України Василь Кремень – не лише видатний вчений з світовим ім'ям. Він – Громадянин. Його знання – від ученості, а повага – від добрих справ, які творить упродовж багатьох років. Зважмо ще на одне. Хоча він і не вважає себе політиком (і, можливо, правильно, бо у нас політики – це здебільшого ті, хто думає про вибори), але він упродовж останніх двадцяти п'яти років вірець політика, який дбає не про власну кар'єру, а своєю мудрістю застерігає від соціальних катастроф. Тож він – державний діяч, який знає, що і як робити для розвитку та зміцнення України. Філософ за освітою він всім своїм життям стверджує життєву філософію людиноцентризму.

Добрі справи на різних посадах, які творить Василь Григорович, – це не щось загальне, неосяжне, а конкретний вплив на навколишнє життя і конкретних людей. У ньому простежується унікальне поєд

Зустріч із земляками, Кролевець, 2015 р.

нання таланту вченого і організатора. Всі знають що слово Кременя – закон. Бо з висновками не поспішає, все ретельно обдумує. Не ки дається в крайнощі. Завжди врівноважений, прозорливий і мудрий.

Всі ці якості ми, хто спілкується з Василем Григоровичем, дуже поважаємо. Саме через них і високий науковий авторитет. Коли Василь Кремень ставить якесь завдання, не виконати його совість не дозволяє. А так буває, коли керівника не бояться, а люблять.

Окремо хочу сказати про вміння Василя Григоровича ніби рентгеном просвічувати потенціал людини і вміло, ненав'язливо спрямовувати її життєвий шлях. З Василем Григоровичем ми земляки. Але так уже сталося, що вперше зустрілись у зрілому віці. Я тоді очолював Кролевецький район. Василь Григорович їхав з Москви через наш райцентр на похорони батька, який колись працював головою місцевого колгоспу. Зрозуміло, було не до розмов. Але і в той критичний момент відчув внутрішню силу, при вабливість і вогонь душі співрозмовника. Потім були інші нерегулярні зустрічі.

Зміни в добу незалежності державі, звичайно, вплинули на долю обох. Доля дала нам можливість бути учасниками державотворення – в стінах Верховної Ради України, депутатами якої нас обрав народ, – мене в першому скликанні, а Василя Григоровича у третьому. Народні депутати першого скликання, щиро вірячи, що тодішню політичну кризу можна вирішити достроковими парламентськими виборами Президента України і депутатів, спільно з Л. М. Кравчуком на рік вкоротили терміни депутатства собі та Президенту. Проте історія засвідчила, що то була помилка...

Коли повноваження завершилися, переді мною постало питання, а що ж далі? На той час Василь Григорович мав досвід роботи в Адміністрації Президента, Міністерстві освіти і науки. Чи не під його впливом я брав участь у розробці першого закону про освіту. Насамперед з точки зору роботодавця. Тоді й гадки не мав виходити на освітянський шлях. Але академік Кремень, певно, щось побачив у мені, чого я сам не знав.

– Не будь категоричним, – розважливо говорив він, – ти ж добре знаєш теорію про те, що управлінець для підвищення якості роботи і самореалізації періодично має змінювати напрям діяльності. Ти ж – кандидат економічних наук.

У науку я йшов для того, аби з'ясувати запитання, на які не знав відповіді як виробничник і управлінець. І саме наука має давати на них відповідь.

В. Г. Кремень у КНУТД

Любитове, біля батьківської хати, 2015 р.

– Хто ж, як не ти, практик із науковим ступенем, науковець, виробничник повинен займатись підготовкою кадрів? – сказав тодішній Міністр освіти і науки незалежної України В. Г. Кремень.

Він не наполягав. Він думав уголос, спонукаючи до роздумів і мене. Я за все це йому щиро вдячний. Так розпочалась моя освітянська кар'єра. І кожного дня працюю так, аби виправдати довір'я земляка.

Періодично, особливо, коли доводиться вирішувати кадрові питання, згадую той момент. Як йому вдалося відчутти мою здатність адаптуватись до нової сфери діяльності? Не я, а він нагадав мені, що маю ступінь кандидата економічних наук. Це Василь Григорович підмітив мій потяг до оновлення і поповнення знань. От на основі цього й зробив висновок, який вплинув на подальше моє життя.

Але він не лише допоміг визначитись. Де б я не працював, постійно відчуваю його присутність. Бо поради шукаю в його працях. Серед списку друкованих праць В. Г. Кременя є, звичайно, різні за обсягами і значенням. Серед них є фундаментальні дослідження, монографії, але є й невеликі замітки, багато газетних статей. Цей список свідчить про ту напружену наукову працю, що змушує дивуватись. За талановитою легкістю й невимушеністю ховається важка інтелектуальна праця, котра є його душевною потребою.

Новації, які прагну впроваджувати, обговорюю з президентом НАПН України.

Велике щастя для КНУТД, що його наглядову раду очолює Василь Григорович Кремень.

Він не втручається в нашу діяльність. Але його праці, його громадянська позиція – орієнтири, які допомагають у роботі.

Зокрема, як голова наглядової ради Київського національного університету технологій та дизайну він підтримує нововведення в організації освітнього процесу, трансформації в предметнозмістовному полі, що перетворюють знання в продукт, а модель взаємодії між викладачем і тим, хто навчається, спрямовується на отримання компетенцій, формування розвинутої і самодостатньої особистості.

Підкреслю лише одну позицію, яку втілюємо завдяки прозорості Василя Кременя: поєднання освіти з бізнесом. Таке багатогранне співробітництво із промисловими підприємствами залишається головним принципом діяльності університету і сприяє створенню нового **кластера** легкої промисловості, що виводить співробітництво університету з підприємствами індустрії моди і дизайну на новий рівень.

Звичайно, великий здобуток нашої держави в тому, що вона має упродовж 20 років на чолі НАПН України видатного вченого і організатора Василя Кременя. Його розуміння (і наполеглива боротьба за її впровадження) шляхів та методів модернізації освітньої діяльності – це надійна основа нашого майбутнього. Державник Кремень вміло об'єднав для цього найпередовіші сили сучасності, зумів створити цінне, позитивне в педагогічній науці.

А ще – він взірєць людяності та толерантності.

Безперечно, ми не лише вдячні Василю Григоровичу за все зроблене ним для держави і освіти зокрема. Думаю, що найкращим свідченням любові й поваги до нього є ще тісніше згуртування всіх прогресивних сил навколо НАПН України для удосконалення освітньої діяльності. Бо ж передові ідеї мало схвалювати – їх треба підтримувати активною працею. А без Василя Кременя не уявити інтелектуальне життя нації.

Я ж щиро вдячний Василю Григоровичу за зміни в моєму житті, те саме по праву можуть сказати тисячі, бо вся наука, громадська і управлінська його діяльність спрямована на поліпшення життя людей. Він – справді народний Міністр освіти і справжній патріот України. Безперечно, він – моральний авторитет нації.

А. М. Петрусенко,
голова Кролевецької районної державної адміністрації та районної ради
(1994–2006 рр.), заслужений працівник соціальної сфери України,
Почесний громадянин Кролевеччини

Він і міністр, і академік, та головне – ЛЮДИНА!

Шедра кролевецька земля подарувала Україні та світові багато відомих і талановитих людей. Яскравою постаттю з-поміж них є Василь Григорович Кремень із мальовничого села Любитове. Він – всесвітньо відомий вчений, державний і політичний діяч, доктор філософських наук, академік, заслужений діяч науки і техніки України, повний кавалер орденів «За заслуги перед Україною», президент Національної академії педагогічних наук України, автор майже 1000 наукових праць, видатний політик, був членом Уряду та Міністром освіти і науки України, Почесний громадянин Кролевецького і Конотопського районів та Спаської сільської ради, справжній українець. Ось уже понад 25 років робить все для того, щоб Україна зайняла достойне місце в Європі та світі. Це далеко не повний перелік всіх звань і регалій нашого видатного земляка.

Дякуючи Богу і долі, Василя Григоровича знаю понад чверть століття. Завдяки своїй наполегливості він досягнув у житті немалих висот. Протягом всієї трудової діяльності обіймав та обіймає зараз високі посади в державі, та завжди був і залишається Людиною з великої літери. Це сонячна, щира, відкрита, проста і доступна у спілкуванні людина. Він безмежно любить свою малу батьківщину і ніколи не пориває з нею зв'язки. Завжди радий допомогти своїм рідним, друзям, односельцям і всім, хто до нього звертається у своїх справах. Тож коли приїздить до отчого краю – у с. Любитове, до оселі Кременів сходиться чимало людю із сіл Спаське, Мути́н, Божок, а також з Кролевця та сусідніх районів: Буринського, Путивльського, Коропського, Глухівського, Шосткинського та з міста Шостка.

Працюючи на посадах начальника управління сільського господарства, головою Кролевецької районної державної адміністрації та головою Кролевецької районної ради, радів кожній зустрічі та спілкуванню з Василем Григоровичем. І не пригадую жодного випадку, коли б він приїздив до рідного села чи я перебував у справах в Києві, щоб ми не зустрілися.

За підтримки видатного земляка вдалося зробити немало корисних справ для рідної Кролевеччини. Скільки кролевчан вдячні йому своїм зростанням. А скільком допоміг врятувати життя, влаш то вучи їх на обстеження та лікування до столичних закладів охорони здоров'я чи за кордон. І, завдячуючи насамперед цій великодушній людині, хворі одужали і зараз живуть повноцінним життям. І я особисто за це безмежно вдячний Василю Григоровичу.

Визначною подією для жителів Кролевецького та Конотопського районів стала нова «дорога життя» (введено в експлуатацію 150-метровий міст через річку Сейм). Протягом півстоліття меш канці багатьох населених пунктів як нашого, так і сусіднього районів про це лише мріяли.

Завдяки клопотанню свого часу члена Уряду, Міністра освіти та науки України В. Г. Кременя здійснилась й одвічна мрія його батька – Григорія Мусійовича та всіх присеймівців – прокладено автомагістраль, що з'єднала не лише два сусідні райони, а й людські долі. Зараз цим шляхом перевозяться вантажі, курсує пасажирський транспорт.

Під патронатом міністра кілька літ тому впорядковано автошлях між двома районами, що пролягає від центральної автомагістралі Київ – Москва через села Спаське і Любитове протяжністю 14 км. Ця важлива ділянка значно скоротила шлях від Кролевця до Конотопа, який пролягав трасою через Мутин і Новомутин.

Жителі сіл Буйвалове, Божок, Спаське, Любитове дякують зем лякові за те, що до їхніх осель надійшов «блакитний» вогник. І це дає впевненість, що ці населені пункти ніколи не зникнуть з карти України.

Завдяки В. Г. Кременю Кролевець став студентським містом – вже не один десяток років функціонує факультет педагогіки та психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Набули нового статусу Кролевецьке ПТУ № 23 і Реутинське ПТУ № 32 – професійний аграрний ліцей і ВПУ.

Великий академік та освітянин опікується і впровадженням сучасних технологій в освітній галузі. Відтак, у навчальних закладах

нашого району з'явилися комп'ютери та комп'ютерні класи, матеріально-технічна база шкіл поповнювалась іншим необхідним інвентарем.

Василь Григорович є частим гостем у кролевецьких школах, де, під час зустрічі з освітянами, радо ділиться своїми напрацюваннями, дослуховується до їхніх проблем та сприяє їх вирішенню. І якщо він щось пообіцяє, то неодмінно виконає.

В. Г. Кремень – високодуховна людина, закохана у красу кролевецьких рушників. Він стояв біля витоків і є «хрещеним батьком» літературно-мистецького фестивалю «Кролевецькі рушники». Зробив особистий вклад, щоб фестиваль отримав статус міжнародного. І ось уже протягом двох десятиліть крокує разом із цим яскравим мистецьким дійством та є його оберегом. За сприяння Василя Григоровича кролевчани та гості мали можливість отримати справжню насолоду від зустрічі на фестивалях з відомими заслуженими та народними артистами України – Дмитром Гнатюком, Євдокією Колесник, дуєтом «Горлиця», квартетом «Гетьман», Валентиною Степовою, Юрієм Рожковим, Надією Добридень, Олександром Василенком, Фемієм Мустафаєвим, Леонідом Сандуленком, Ольгою Чубаревою, а також з відомими письменниками та поетами – Миколою Луківим, Борисом Олійником, Михайлом Шевченком, Леонідом Вернигорою, Ніною Гнатюк, Ганною Чубач, художниками – Володимиром Чепелик, Павлом Ганжою та багато інших.

В. Г. Кремень є президентом спортивної студентської спілки України. За роки його керівництва українські студенти постійно входять до десятки кращих спортсменів світу. І серед цієї когорти є два студенти-спортсмени від Кролевеччини – Олександр Пуцько та Олексій Савченко, котрі виступали на універсиадах.

З особливим трепетом я спостерігав і відчував велику синівську любов Василя Григоровича до батьків, які вже відійшли у Вічність. Як тепло і щиро він ставиться до рідних, друзів, сватів, знайомих і зовсім чужих людей! Хоч і обіймає занадто високі посади, а такий простий у стосунках, доступний і для сільської вчительки, листоноші чи пенсіонера. Вражають його інтелект, далекоглядність, вміння передбачати. Напевне, Василя Григоровича загартувало дитинство, проведене в селі, робота слюсарем і студентські будні вельні загани. Порядність, вихованість, фактичність, висока культура поведінки відчувається скрізь і в усьому.

Справжнім подарунком для земляків став творчий доробок – краєзнавча книга В. Г. Кременя «Любитове – моє рідне село», яка

побачила світ
у 2015 році.
Автор
присвятив її
пам'яті своїх
батьків –
Григорія
Мусійовича та
Варвари
Іванівни. Він
зібрав
матеріали
(історичні,
археологічні)

не тільки про рідне село, Кролевеччину, а й Сумщину загалом, і показав її від сивої давнини до сьогодення. Та найбільший розділ книги присвятив рідному і сокровенному, яке він цінує та оберігає, – краю свого дитинства, своєму родоводу, односельцям. Окрасою цього видання стали фото з історії села та роду Кременів.

На мою думку, В. Г. Кремень для Кролевеччини – своєрідний зв'язок з високим елітним світом. І я щасливий від того, що наш рушниковий край має такого видатного земляка і хочу від душі подякувати вельмишановному Василю Григоровичу за те, що він у нас є, за його конкретну допомогу, вічний неспокій і безмежну синівську любов до батьківського краю.

Здоров'я, щастя, добра, миру. Хай Бог і доля будуть схильні до Вас і вашої родини!

М. В. Авраменко,
голова Кролевецької районної ради

В. Г. Кремень

*В*ажко уявити родину кролевчан, яким невідоме ім'я Василя

Григоровича Кременя. Міністра освіти і науки України в 1999–2005 роках, народного депутата України 3-го скликання, президента Національної академії педагогічних наук України, доктора філософських наук, професора, академіка Національної академії наук України, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, Почесного громадянина Кролевеччини.

Завдяки Василю Григоровичу Кролевеччина приєдналась до переліку міст, в якому стало можливим здобути вищу освіту.

Турбуючись про свою малу Батьківщину, доклав всіх зусиль, щоб на Кролевеччині, в своєму рідному селі з'явився газ. З'єднав два рідних для себе Кролевецький та Конотопський райони мостом через річку Сейм та капітально відремонтованою дорогою.

Літературно-мистецький фестиваль «Кролевецькі рушники» саме завдяки Вашій підтримці став міжнародним. А Ваша участь у Фестивалі наповнює його новим колоритом.

Освітня Кролевеччини вдячні Вам за поліпшення матеріально-технічної бази та розвитку освіти на теренах району.

Все своє життя, здоров'я наш славетний земляк віддає розвитку та вдосконаленню освіти і науки в Україні.

Ви завжди простий у спілкуванні, не байдужий до чужих проблем та завжди готові підставити плече та прийти на допомогу.

Ми вдячні Вам, Василю Григоровичу, і напередодні Вашого поважного ювілею бажаємо Вам міцного здоров'я, довголіття, життєвої енергії, здійснення всіх Ваших задумів та сподівань, а людська шана від земляків буде подякою Вам за плідну працю, чуйність, уміння творити добро.

М. В. Шевченко

Вибір

Василію Кременю від вдячних Земляків

Я запитую в літа:

– Скажи мені, літо, скажи, Ти кому отак щедро підносиш плоди соковиті?
А тому, хто невтомно трудами живе, як і жив, І так щедро із ближнім уміє
нажити ділити. Я запитую в сонця: – Високе і горде, скажи, Це кому отак
щедро тепло твоє й світло розлите? А тому, хто так мудро у світі живе, як і
жив, І народ свій підніс – не забув йому даль освітити. Я питаю в Землі:
– Це ж кому ти прослалась отак, Попід небо прошивши таку золотисту
мережку? А тому, хто невтомно у світ проклада у літах. Наймилішу собі і
мені найкрасивішу стежку. Я спитав солов'я, підібравши найкращі слова:
Білий світ в твоїх трелях так ніжно і солодко вміто. То ж кому ти найкращі
з пісень у житті проспівав? А тому, хто крилато

навчився під небом лю-би-ти!

М. П. Нога,
Шосткинський міський голова

В. Г. Кременю з вдячністю від Шостки

Ім'я Василя Кременя широко відоме в Україні та за її межами як вченого, філософа, педагога. Але для кожного, хто знає його, ця непересічна постать пов'язана з конкретними спогадами та важливими подіями власного життя. Особисто для мене Василь Григорович – це насамперед людина-реформатор та великий патріот України. Саме він першим наголосив на необхідності перефору матизації вітчизняної системи навчання, запропонувавши цілісну систему інтеграції нашого суспільства до європейського освітнього простору. На жаль, шлях змін ніколи не був і не буде легким, адже сутність реформування полягає у зміні суспільного світогляду. І тільки мудрій людині та талановитому керівнику вдавалося знайти підхід до кожного, від пересічного сільського вчителя до столичних високопосадовців, переконати та згуртувати всіх навколо гідної мети – процвітання нашої України.

Щиро вдячний Василю Григоровичу за комплексний та виважений підхід в освітній науці, що розглядає людське буття як безперервний навчальний процес. Намагаюсь і сьогодні весь час бути в курсі світових прогресивних ідей, вдосконалювати власні практичні навички. Саме це багато в чому визначає конкурентну спроможність окремого спеціаліста, установи, міста, регіону, країни. Василь Григорович переконливо довів: конкуренція фахівців зараз відбувається на світових теренах. Насамперед глобалізація прискорює розвиток науки. Але й управлінська робота, яка базується на консервативних підходах та шаблонних алгоритмах, виявляє себе як абсолютно неефективна. Сучасний світ потребує більшої інтелектуальної мобільності та широти поглядів, здатності швидкого пошуку різнопланових рішень, нелінійного способу мислення.

Маючи значний досвід роботи і прогресивне бачення, Василь Кремень переконував у необхідності формування в молоді особистої мотивації та змоги практичного використання набутих знань. Для втілення в життя цих мудрих принципів розвитку в Шостці був започаткований освітній центр для обдарованих дітей.

Придбано сучасне обладнання, яке дає змогу молоді не тільки отримати глибокі теоретичні знання, а й закріпити практичні вміння. Поточного року в шосткинських школах в усіх класах проводяться креативні заняття. В їх основі – відпрацювання практичних знань з елементами програмування на прикладі використання навчального комплексу «Розумний Дім». Приємно, що уроки з цього напрямку в школах проводять викладачі та студенти Шосткинського інституту Сумського державного університету.

Пишучи ці рядки, згадую історію відновлення роботи Шосткинського інституту. Згадую, яким далекоглядним стратегом і рішучим керівником виявив себе Василь Григорович на посаді Міністра освіти і науки України.

Заснування Шосткинського інституту припало на початок ХХ ст., через гостру потребу у фахівцях для оборонних підприємств. Інститут успішно працював, забезпечуючи кадрами не тільки порохове та капсульне виробництво, але й фабрику кіноплівки. У перших числах вересня 1941 року Шостку окупували фашисти. Інститут розбомбили... Навіть після звільнення України протягом багатьох десятиріч ніхто не міг його відродити. Ще в 2001 році, коли відносини з «північним сусідом» були взаємовигідними, Росія відмовила українцям у вступі в російські інститути, де викладались оборонні дисципліни.

Ця тенденція стала своєрідним поштовхом для відновлення Шосткинського інституту. З першим заступником ректора Сумського державного університету А. В. Васильєвим ми прибули до Міністерства освіти. У ході зустрічі з Василем Григоровичем отримали беззаперечну підтримку. Дякуючи рішучій вдачі та людській небайдужості міністра освіти рівно через 60 років, 1 вересня 2001 року, відновилась справедливість. Свої двері знову розчинив Шосткинський інститут СумДУ. Сьогодні вже можна сказати: відкривати подібний заклад було майже неможливо, але це був прорив і стратегічне бачення перспективи. Зараз Шосткинський інститут є потужним навчальним закладом, який готує фахівців за 7 спеціальностями. Одним з основних напрямів діяльності ВНЗ є науково-дослідна робота. Шосткинський інститут розвивається, рухається вперед назустріч інноваціям. Наш інститут прагне бути цікавим не лише для власних студентів, а й для інших навчальних закладів, підприємств та організацій регіону, а тому відкритий для спілкування та співпраці. В історії будь-якого міста є люди, які (навіть не проживаючи тут) позитивно впливають на його подальший розвиток. Для Шостки одним з таких людей є Василь Григорович Кремень.

З великою вдячністю згадую підтримку за часів моєї роботи в Кролевецькому районі. Багато людей і зараз пам'ятають, як відновлювали в його рідному селі колективне сільськогосподарське товариство. Як раділи жителі с. Любитове, коли їм повернули корів, яких до цього забрали в сусіднє село. На жаль, товариство не витримало випробування часом й економічними негараздами, але це тема для іншої розмови.

В Україні вже став загальновідомим та улюбленим фестиваль «Кролевецькі рушники». Незважаючи на професійні труднощі, цю мистецьку подію постійно особисто відвідував Василь Григорович... Він по-доброму, по-земляцьки підтримував учасників.

Такого чуйного та відповідального ставлення до своїх односельців, до жителів Кролевецького та Конотопського районів, до рідної землі я в житті більше не зустрічав. Цьому всім нам треба вчитись у Кременя Василя Григоровича. Спілкування з такою мудрою та далекоглядною людиною є шансом для кожного змінити світогляд, вийти за рамки буденного, лінійного мислення. Шансом довести самому собі: навіть у сучасному прагматичному світі потрібно не боятися мріяти, максимально підтримувати інших, вірити у світле майбутнє України.

І. М. Рішняк,
ГО «Сумське земляцтво у м. Києві», Голова
Всеукраїнського благодійного фонду ім. П. І.
Калнишевського

Одному із найславетніших українців...

Кремень Василь Григорович, без сумніву, є одним із найславетніших українців, який представляє нашу славу Сумщину у столиці. Це надзвичайно освічена, мудра, цілеспрямована людина, яка могла б, на мій погляд, очолювати найрізноманітніші напрями розвитку нашої держави, але Доля подарувала йому можливість повною мірою реалізувати себе в одній із найскладніших і найпотрібніших для розвитку будь-якої держави освітянській галузі.

Василь Григорович був одним із найкращих Міністрів, про це свідчать результати роботи всієї системи, а сьогодні вже вкотре переобирається на посаду Президента Національної академії педагогічних наук України.

Хочу щиро вірити в те, що він ще багато-багато років працюватиме на цій ниві і приносить неоціненно велику користь у розвитку нашої Держави та її майбутніх поколінь.

Мені особисто доводилось бачити, як Василь Григорович «загорається» тим чи іншим проектом, який стосується нашої Сумщини. Пригадую один із проектів будівництва містка через річку Сейм, який з'єднав його рідне село Любитове з Конотопським районом. Василь Григорович особисто, обіймаючи посаду міністра освіти, контролював будівництво містка та кількакільометрової асфальтованої дороги до нього і після закінчення дуже радів з цього приводу (я на той час був народним депутатом 162 виборчого округу та долучався до вирішення цього питання).

Можна говорити дуже багато, що зроблено Василем Кременем для рідного краю, за що йому надзвичайно вдячні земляки.

Хочу також щиро подякувати Василю Григоровичу за його діяльність у нашому Сумському земляцтві, в якому він разом з іншими поважними вихідцями із Сумщини бере активну участь, виконуючи обов'язки члена Президії нашої громадської організації.

Ми, земляки і друзі, любимо його, поважаємо і дуже цінуємо!

Нехай щастить тобі, наш Великий Земляче, а також бажаємо безмежного щастя й успіхів твоїй чудовій родині.

З Ювілеєм!

І. В. Балабон,
почесний громадянин міста Кролевець

Кремень

Завдяки здобуткам вельми відомих особистостей Кролевещина добре знана у віках не тільки у нашій країні, але далеко за її межами. Ще у XVII столітті вона славилась кролевецькими рушниками, які і нині являються українським оберегом. На початку XIX-го технічний світ дивували котли Мажуги. У роки війни разом з Путивльщиною стала колискою партизанського з'єднання Сидора Ковпака. У післявоєнні роки українці зачаровувались перекладами Михайла Лукаша. Найвищі визнання Героїв за бойові та трудові звершення мають чотирнадцять вихідців з нашого краю. Особливе місце серед цієї когорти займає вельми шанований не тільки жителями краю, а переконаний, України також, Василь Григорович Кремень.

Народився він у сім'ї переконаних трударів. Змалечку і на все життя взяв для себе кредо, якого навчали батьки: скрізь, синок, працею так, щоб за тебе не було соромно односельцям. Тож з відзнакою закінчив сільську десятирічку. Подібно Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка. Пройшов шлях від простого працівника до відомого науковця та державного діяча. Працював у Центральному Комітеті колишньої державної партії, Адміністрації Президента України, Міністром освіти. Нині тривалий час очолює Національну академію педагогічних наук України. Визнаний у світі науковий діяч, доктор філософських наук, головний редактор чи член редколегії багатьох наукових видань. Але які б не мав державні чи світові визнання, яку б високу посаду не обіймав у державі, Василь Григорович не покидає рідне Любитове, свою Кролевеччину, їх людей. Завжди знаходить час, щоб їм допомогти, щоб вирішити їх проблеми. Щоб про цей квітковий край, його трударів знали в Україні. Знали у світі. Важко перелічити все, до чого доклала рук ця чудова людина. Жителі Спаського та Любитового вдячні йому, що у їх оселях появився голубий вогник. Мабуть, до них потрібно додати також жителів Буйвалово та Божка. Як Кролевеччина, так і Конотопщина вдячні за надійне транспортне сполучення. Не тільки кролевчани, навіть далекі її сусіди завдячують йому, що їх діти тепер мають можливість отримати вищу освіту в Кролевці, не покидаючи домівок. Особлива йому вдячність від наших освітян, шкільної молоді. За сучасну матеріальну базу, сучасне технічне та науково-педагогічне оснащення, комп'ютеризацію шкіл, яку він розпочав, працюючи Міністром освіти, і проводить тепер, очолюючи НАПН України. За сприяння у підготовці висококласних

педагогів-науковців, що разом з ним сьогодні багато роблять корисного на освітянській ниві країни. Разом з колегами-кролевчанами стояв у витоків літературно-мис тецького фестивалю «Кролевецькі рушники», який нині переріс у міжна родний. Завдяки йому Кролевеччину нині знають у Європі, у Азії, у світі. Ще у 2006 році двадцять четверта сесія Кролевецької районної ради одноголосно присвоїла Василю Григоровичу Кременю звання «Почесний громадянин Кролевеччини». Заслужено. Поздоровляючи його з 70-річчям, хочеться сказати: «Семидеся тириччя – це для Вас не старість. Це вік, коли Ви накопили великого творчого, наукового, державного досвіду. З необхідним завзяттям, при доброму здоров'ї до свого сторіччя максимально передайте його своїм рідним, близьким, нашій Україні. На користь Кролевеччині також!».

П. В. Швець,
журналіст-редактор

Любов до Любитового – енергія старту (за мотивами книги «Любитове – моє рідне село»)

Село, у самій назві якого є любов, неможливо не любити, бо воно Любитове. Його назва упродовж існування дещо змінювалася – Любитів, Любитов, Любитово, Любитове, Любитівка, нині Любитове, але частка «любит» у назві залишалася завжди. Як же його не любити!

Проте не всі стають такими, які, де б не був, із своїм корінням, де пуп закопаний, пов'язаний назавжди. А Василь Григорович Кремень саме такий.

Краса навкруги, зелень, розлогі поля, ставки і річка Сейм. А назви які в окрузі: Кременний хутір, Катеринина гора, Їжиківка, Спаське, Чорноплатівка, Кролевець, Конотоп, Мельня, Озаричі, Червоний Ранок, Буйволове, Добротове, Андріївка, Білогриве, Заболотово, Камінь, Кошари, Коханівка, Хижки, Бондарі, Ярове, Бистрик, Зазірки. Перелік оригінальних давніх, яскравих і самобутніх назв можна продовжувати і продовжувати, у кожному з поселень свої скарби – чи то урожайні поля на родючих чорноземах, чи багаті ліси і річки, різні корисні копалини.

Зафіксовано, що людності на території Сумщини, де розташоване й село Любитове, – багато тисяч років до нашої ери. А також: «Міста і села Сумщини записані на скрижалях героїки звият козацької зброї... на Глухівщині, Конотопщині, Роменщині створювалися козацькі сотні, установлювалися козацькі порядки замість польсько-шляхетських. Місцеве населення взяло на себе поста чання армій, формувалися засади Української козацької держави».

Та найдорожчим скарбом у цих краях – люди, нащадки славних козаків.

Це – відомі земляки: Петро Калнишевський, Микола Терещенко, Леонід Жаботинський, Борис Антоненко-Давидович, Іван Кожедуб, Іван Багряний, Олесь Кандиба, Остап Вишня, Павло Грабовський, Микола Хвильовий, Олександр Потебня, Максим Березовський, Микола Лисенко, Анатолій Мокренко, Борис Гмиря, Іван Кава лерідзе, Григорій Кошушко – знаменитий кобзар та ще багато-багато знаменитостей.

А також рідні сільчани та родичі: дідусь Кремень Мусій Іванович, батько Григорій Кремень і мама Варвара Іванівна, брат Михайло, дядько Іван Мусійович, його дружина Галина Пилипівна, тітка Параска, однокласник Олександр Подобрій та ще ціла когорта родичів – рідних, двоюрідних та троюрідних.

Саме в такому природному та людському оточенні народився Василь Кремень, яке стало його енергетичним джерелом зростання, мужніння та крокування в українську науку та освіту і допомагало дістатися до її самих високих вершин.

Рід Кременів – давній і з міцним стрижнем.

Коренева стежка, думається, веде у далеку давнину, коли за допомогою шматка твердого каменю первісна людина викресала вогонь, який стали називати кременем або кресалом, що служило запальничкою у козацьких рушницях, а козакам – як запалювач люльки.

Отож, кремень – це найперше знаряддя праці, яким стали корисуватися люди. Чи не звідти й пішов рід Кременів. Вочевидь, що саме так! А запис про рід Кременів зафіксований у 1811 році по сусідньому з Любитовим селі Спаське Крелевецького повіту Чернігівської губернії.

Дід Мусій розповідав, що населення рідного Любитового ділилося на козаків і казенців. Майже все населення займалося сільським господарством. Панської влади в селі не було. Отож, селяни мали можливість розбудовувати приватні садиби, облаштовувати своє життя.

Дуже багато цікавого, спостереженого, відчутого й своїми руками переробленого в дитинстві пам'ятає Василь Кремень такого, що не всі нині можуть і уявити. Скажімо, він знає як ламати стебла коноплі і льону, як їх лущити, сушити і вимочувати, як тягти на полі копиці, пам'ятає кінні граблі, як косив траву косою – «широкою ручкою» і «дванадцяткою».

Досі він відчуває смак жовтого сала піврічного зберігання на бантині, криничної води, шматка черствого хліба з молоком і цибулею. А ще він пас свиней, корів, коней. Як хочеться зараз покуштувати свіжоскачаного меду на пасіці, а ще більше – полакувати свіжим огірочком з медом.

Спогади дитинства, які часом були гіркими, але водночас солодкі і терпкі до нестями.

Він знає немало раритетних і невідомих відомостей, скажімо, про козацький звичай носити сережки. Не всі козаки мали право їх носити. Сережка в лівому вусі в козака означала, що він у матері один син, сережка в правому – останній чоловік у роду. Якщо ж козак носив сережки у правому і лівому вухах, це означало, що він єдина дитина в батьків. Таких козаків у походах намагалися оберігати. Чи не гарна й корисна така традиція!

Він зрозумів як люди в далеку давнину приручили свиней, що колись блукали лісами. Чоловіки розсипали навкруги двору зерно, свині вночі приходили попоїсти і так призвичаїлися і поступово звикли до людей.

До культури молодий Василь прилучався, дивлячись через вікно сільського клубу фільми, що їх кіномеханіки привозили в село; квитків і грошей не завжди вистачало. Досі пам'ятає фільм «Волоцюга» з Раджем Капуром.

Своє рідне село він бачить як справжній осередок культури, мислення, філософії, економіки, життя якого тісно пов'язане з усім краєм, що нині називається Сумщиною. Село жило й розвивалося на тлі багатьох історичних подій, відображених в археологічних та документальних матеріалах. Його земляки робили великі та малі діла, прославляючи рідний край і свою батьківщину – Україну.

Тільки людина з добрим і щирим серцем може стільки проаналізувати, запам'ятати матеріалу, поєднати в одному прекрасному творі. З усією щирістю і повагою до земляків Василь Григорович допомагав їм аби зробити їхнє життя кращим. Його добрих справ гне перелічити.

Про кожного земляка він розповідає щиро й відверто, його розповідь звернута до всіх з великою і трепетною любов'ю.

Більше трьохсот сторінок щирості, відвертості, любові!

Такий він – академік Василь Григорович Кремень!

Здоров'я, довгих років, творчого натхнення, яке було завжди, продовжує бути і нехай триває довго-довго!

Київський університет

Учітеся, брати мої, думайте, читайте.

Т. Шевченко

Філософ, при серйозному ставленні до життя і навчання, не може реалізуватися без захисту дисертації, що відкривало шлях стати викладачем чи науковим співробітником. Для професійного самоутвердження людині з вищою освітою просто необхідно весь час піднімати планку для досягнення нових цілей.

В. Кремень

Здібний до наук і впертий у досягненні мети, Василь Григорович Кремень 1966 р. став студентом філософського факультету одного з провідних вищих навчальних закладів України – Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

Талановитого юнака помітив декан філософського факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка Володимир Іларіонович Шинкарук, якого Василь Григорович пізніше назве своїм головним, крім батьків, наставником і вчителем, а себе – філософом школи Шинкарука.

Будучи студентом, В. Г. Кремень мав велике бажання й надалі працювати на науковій ниві, тому після закінчення в 1971 р. навчання у вищі того ж таки року молодий науковець вступив до аспірантури університету. У 1976 році за результатами захисту кандидатської дисертації йому присуджено науковий ступінь кандидата філософських наук.

У рідній альма-матер Василь Григорович займався викладацькою діяльністю, тут він отримав свою першу відповідальну посаду – заступник декана філософського факультету з роботи з іноземними студентами.

Л. В. Губерський,
ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
академік НАН і НАПН України, доктор філософських наук, професор,
Герой України, віце-президент Товариства «Знання» України

Від студентського штабу до міністра

*В*асиль Григорович Кремень – один із найяскравіших випускників філософського факультету нашого університету. Я добре пам'ятаю його ще студентом, адже ми вчилися на одному факультеті. Він був активним, скромним і дуже сумлінним студентом.

Просто працювали з людьми

Коли на теперішній вулиці Глушкова почали зводити нові корпуси університету, їх оголосили (тоді було так прийнято) комсомольською будовою. Виникла ідея призначити керівником цієї молодіжної будови когось із нашої студентської громади. Тодішній ректор Михайло Білий запропонував мені рекомендувати на цю посаду когось із нашого комсомольського активу. Я назвав Василя Кременя, якого на той час уже добре знав. Ректор погодився, тож Василь очолив цей Штаб.

Штаб працював дуже активно. Хоча тоді все було під контролем державних структур, однак (як зазвичай на будівництві) все одно траплялися збої: то матеріали несвоєчасно постачають, то їхня якість не така, як треба. Тож втручання нашого молодіжного Штабу було дуже актуальним і потрібним. Ми допомагали нашими студентськими силами у всьому: від контролю за поставками – до влаштування пікетів на адресу тих недобросовісних господарників, які зривали постачання матеріалів чи конструкцій. Ми дуже переймалися своєю справою. І я був гордий з того, що не помилився, коли рекомендував Василя на цю, на перший погляд непримітну, посаду. Він блискуче з нею справився! Зауважу, що посада була суто громадська, ми тоді не вимагали насамперед кабінету, телефонів чи апартаментів – просто працювали з людьми.

У навчанні Василь був одним із найкращих. Після університету закінчив аспірантуру, захистив кандидатську, а згодом – докторську дисертацію. Дуже добре володіє пером як учений, у його роботах відчувається високий рівень теоретичної підготовки. Високоосвічена людина, він може писати у доступній формі і для широкого кола читачів, і для науковців. Часто виступає у пресі, аналітичних виданнях як активний громадський діяч.

Василя Кременя нещодавно переобрали президентом Національної академії педагогічних наук України, у якій зосереджено велику кількість науковців і педагогів. Той факт, що люди знову висловили йому свою довіру, свідчить про великий авторитет Василя Григоровича серед педагогів. Крім того, він – член Президії Національної академії наук України, професор, доктор, заслужений діяч науки і техніки України і дуже шановна людина.

Будзагонівські будні

Пишаюся тим, що ми дружимо з Василем Кременем багато років. І товаришували не тільки у Києві, в університеті. Мені довелося попрацювати з ним ще на всесоюзних будовах в одному будівельному загоні. Наприклад, у селищі Тогузак Комсомольського району Костанайської області разом споруджували унікальний об'єкт – величезне зерносховище стратегічного призначення. Саме там, у Казахстані, Василь і його колега, однокурсник Федір Михайлович Кирилюк, нині професор нашого філософського факультету – познайомилися з двома прекрасними дівчатами Галею та Любою. Закінчилося це знайомство двома весіллями: Василь одружився на Любові Олександрівні, Федір – на Галині Олександрівні. Так утворилися дві сім'ї.

Про те, як тоді працювали будзагони, написано й переписано чимало. Ми їхали туди, ясна річ, щоб заробити трохи грошей (ніхто цього не заперечує), бо всі цього потребували (я у тому числі, жити практично не було за що). Заробляли в будзагонах на той час непогано. Але ж і працювали від зорі до зорі. Підйом о 6-й, по склянці молока і – на будову. Обідня перерва одна, друга – і майже дотемна працювати. За два місяці викладалися на повну.

Водночас ми їхали туди не лише заробити грошей – ми вели значну громадську пропагандистську роботу серед місцевого населення, читали цікаві для людей лекції. Адже це були маленькі селища чи містечка селищного типу, люди в них відірвані від інформації. Коли туди приїжджали студенти – а їх були тисячі – вони вдихали нове життя у ці містечка. Там проживало чимало українців, які приїхали освоювати цілині землі, а також представники інших національностей. Корінного населення – казахського – було менше. Усі ці люди потребували свіжого слова про міжнародне становище, крім того, ми давали концерти силами загону. Усі ми на якийсь час перетворювалися там на

артистів. Випускали стінну пресу, спілку валися з місцевою молоддю, влаштовували великі спільні заходи. Щоправда, такі вечори траплялися нечасто, адже ми цілими днями працювали на будівництві. Але знаходили час і для цього – були ж бо ще молоді, здоров'я на все вистачало.

Футбол поміж сопками

Наша друга поїздка привела нас до селища імені Гастелло Тенькинського району Магаданської області. На той час я працював уже асистентом кафедри, Василь також закінчив університет. Їздили ми тільки за офіційними путівками по лінії штабів – на відміну від так званих шабашників. Тим не треба було вести просвітницьку роботу серед місцевих, а ми вели її дуже активно.

Тут ми жили вже у вагончиках, а не у наметах, як у Казахстані. У цій місцині раніше були золоті копальні, а потім – один із таборів сумнозвісного ГУЛАГу. Там залишилося кілька людей, які пам'ятали ті часи. Неподалік колись Василь Стус відбував свій термін, а ще – вищі керівники Червоної армії. У 18 км від нашого табору (ми будували житловий будинок) розташовувався табір суворого режиму. Як зараз пам'ятаю, селище те називалося Омчак. Я їздив туди кілька разів вантажівкою-довгоміром, возив дерев'яний брус. Якраз у тому таборі була пилорама і циркулярка, ув'язнені пиляли брус для нашого будинку.

Будували ми там житловий будинок. Я був командиром загону (нас було десь 35 осіб), а Василь Кремень – комісаром загону, така була посада. Трудилися чимало, але встигали і в футбол пограти. Правда, нечасто – лише на День будівельника влаштовували собі вихідний день, працювали без вихідних 2 місяці. У справжніх загонах, де була організація праці, дисципліна, – вихідних не було. Тож одного такого дня неподалік від цих сопок (Магаданська ж бо область!) влаштували футбольний матч. Ми з Василем грали у різних командах, то він мене підбив, порушивши правила. Я довго згадував цей епізод.

Так гуртувало нас життя. Спогади зараз дуже теплі, немов учора все було, любили ми свою роботу. Правда, якось ледь не спалили будинок. Якось наш боєць (до речі, викладач нашого філософського факультету) працював дреллю – великою, як відбійний молоток у шахтаря. А будинок то дерев'яний! Пішла іскра від дрелі, спалах нуло все миттєво. Благо, біля нас протікав невеликий потічок, ми разом з місцевими позбігалися з відрами, тазками – загасили всі гуртом цю пожежу, все обійшлося. Щоправда, потім пожежна служба таки оштрафувала мене на 10 карбованців, тим і скінчилося. Всі, слава Богу, живі-здорові, повернулися додому.

Весь Казахстан студентськими руками збудований

Така у нас була дружба на ґрунті молодіжного руху. Сьогоднішні студенти про таке навіть не здогадуються. Взагалі, ці загони були унікальним явищем. Вони охоплювали всю країну. Діяли і в Києві, і по всій Київській області. Коли споруджували Чорнобильську АЕС, наші студенти теж їздили туди працювати. А ще були виїзні загони за межі України: насамперед цілина, Магаданська область, ще їздили на Камчатку, Сахалін, Крайню Північ.

Сьогодні ми переймаємося низькою активністю студентів на виборах, скажімо, до студпарламенту, а тоді студентське самоврядування перебувало на дуже серйозному рівні. Уявіть собі, у літній період до 150 тисяч студентів працювали у різних будзагонах. Хто керував ними? Студенти! В університеті формуванням загонів займався комітет комсомолу. Не було на це жодної штатної посади. Ми приїжджали на об'єкт, підписували угоду. Командир – студент, заступник – студент, у складі загону – лікар (студент медичного інституту), прораб – теж студент (будівельного інституту). Як пра вило, закріплювали за кожним загonom свій транспорт (2–3 ма шини), яким керували студенти автодорожнього інституту. І плюс усі робітники – філософи! Це був загін філософського факультету. Всі студенти щось уміли робити власноруч, за час роботи ставали фахівцями хорошого рівня. Мені доводилося працювати і каме нярем, і теслею, і покрівельником.

Всі корівники Казахстану студентськими руками збудовані, сьо годні ніхто про це не згадує, крім людей певного віку в Казахстані. Скільки студенти там набудували! Адже людей у тих краях було мало. В основному жили механізатори, комбайнери, трактористи – ті, які на безмежних просторах Казахстану сіяли та збирали хліб. Там комбайнери на своїх комбайнах додому їздили кілометрів 10–15. Уявляєте собі таку картину в Україні? Або на тракторі. А от будувати не було кому, не їздили туди будівельники, всі ці роботи виконували наші студенти. Всі споруди сільгосппризначення – їхніх рук справа. Що таке корівник? Це споруда завдовжки 200 метрів. Звичайно, студенти не

могли будувати багатоповерхівки – для того треба фахівці іншого рівня. А роботи такого плану, де потрібна була сила, – бетонні, покрівельні роботи – все виконували студенти. Їм таке було до снаги. Потім вже всього навчилися – споруджували й житлові будинки, двоповерхові будиночки на 4 квартири ми робили вправно.

Дисципліна, продиктована життям

Працювали ми комуною: усе, що заробив загін, ділилося порівну на всіх. Дисципліна була, як казали, армійська. Статут, командир, бригадири, якщо щось не так – збори.

Трапився у нас такий випадок. Я відлучився (поїхав по матеріали), залишився старшим у загоні комісар Василь Кремень. Двоє наших бійців порушили дисципліну: пішли до селища, куди ходити заборонялося, бо всі мали перебувати на об'єкті. До того ж одним із порушників виявився мій двоюрідний брат, а другим – мій однокурсник. Коли я повернувся, Василь доповів про надзвичайну подію. Довелося скликати збори загону, щоб обговорити їхнє відрахування зі складу загону і відправлення до Києва власним коштом. Адже ми тільки приїхали, пропрацювали днів десять – і така НП! Я був настроєний досить рішуче, і не тільки тому, що хотів підтримати авторитет комісара і дисципліну в загоні. Головним завданням ми завжди ставили зберегти людей і дотримуватися заходів безпеки. Хлопці ж бо зникли у невідомому напрямку, а ми відповідали за кожну людину, її життя та здоров'я. Врешті-решт після бурхливих дискусій товариші взяли їх на поруки, попросили мене зняти це питання в такій постановці. Зрештою хлопців залишили, але після цього не було жодного порушення – така була дисципліна. Тому, слава Богу, всі повернулися живі й неушкоджені. Траплялося в інших будзагонах різне: навіть гинули студенти за різних обставин – і на дорогах, і на будмайданчиках. Наголошу, головним завданням було – вберегти людей, це ми виконували неухильно.

Міністр і його almatmater

А потім почалися вже наші викладацькі будні. Василь Григорович працював в університеті, потім пішов у центральний апарат – у ЦК партії у Києві, потім у Москві. Але там усе було не для нього, тож тільки-но почалися зміни, перебудова, я порадив йому повертатися до України. Василь повернувся, працював в Інституті стратегічних досліджень, потім в Адміністрації Президента Л. Д. Кучми в управлінні гуманітарної політики. Не припиняв займатися наукою, згодом був обраний президентом Національної академії педагогічних наук України.

Не могу не відзначити одну з яскравих сторінок у діяльності Василя Григоровича як організатора освіти в Україні – не лише як науковця. Василь Кремень тривалий час працював Міністром освіти і науки України. Я тоді працював в університеті, тож добре пам'ятаю його як міністра. Він двічі обіймав цю посаду. Чимало добрих справ зробив Василь Григорович і для середніх, і для вищих навчальних закладів України. Завжди був і продовжує залишатися дуже демо кратичною і комунікабельною, динамічною людиною. Об'їздив усі виші та чимало шкіл України. В освітян зберігаються дуже добрі спогади про цей період його діяльності.

Василь Кремень багато зробив для розвитку освіти в Україні – і середньої, і вищої. Державну службу виконував, на мій погляд, дуже професійно. Перебуваючи на посаді Міністра освіти і науки, приділяв нашому університетові велику увагу, не забував свою almatmater, розумів місце і роль нашого університету в освітньому процесі нашої держави. Ніколи не поривав зв'язків, контактів з університетом. Тоді, у розквіті сил (хоча Василь Григорович і нині у прекрасній формі, дай Бог йому здоров'я ще багато років), його творчий потенціал значною мірою реалізовувався саме на посаді міністра.

Його тоді добре знали – і не тільки в Україні, а й поза її межами, адже брав активну участь у багатьох міжнародних зустрічах, конференціях, симпозіумах на освітні теми. Там йому віддавали високу шану за високопрофесійну позицію і практичну діяльність. Щиро сподіваюся, що Василь Кремень ще багато років працюватиме на освітній ниві і принесе державі чимало користі.

Про справжню чоловічу дружбу

Пишаюся плодами нашої творчої співпраці, у нас збігається тематика, загальна спрямованість наукових інтересів. Але це не тільки творча співпраця. Ми дружимо багато років – простою чоловічою дружбою. Намагаємося зустрічатися регулярно, і не тільки на офіційних заходах. У нас багато спільного – зближують нас і погляди, і життєві орієнтири, нас здружило саме життя. Минув уже не один десяток років, і я втішаюся тим, що маю такого друга, одностудця, широго та безкорисливого людину – людину, яка завжди протягне руку

підтримки, у важку хвилину підставить плече. Такою й має бути справжня чоловіча дружба.

Василь хороший сім'янин, щасливий батько й дідусь. Дуже уважний до близьких, чутливо реагує на сімейні справи. Душею вболіває за Україну. Особливо зараз, у такі непрості часи, намагається включитися у всі непрості процеси. Такі люди – окраса для України, держави, їх треба шанувати й підтримувати, спиратися на їхній розум і досвід.

А. Є. Конверський,
доктор філософських наук, професор, декан філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
академік НАН України

Служіння гуманістичним цінностям

Кремень Василь Григорович – багатогранна та різностороння особистість. Тому-то писати про нього складно і разом з тим просто.

Складно тому, що в одній статті не можна оцінити всі його звитяги в науковій, політичній, адміністративній, освітянській діяльності, а просто тому, що він завжди, не дивлячись на свої посади і високі звання, є доступний, послідовний, принциповий та людяний.

Мені здається, що лишень вчора ми сиділи поряд на студентській лаві, працювали на картопляних плантаціях у с. Рогозові, Борис - пільського району, заслуховувалися розповідями Анатолія Станіславовича Канарського про таємниці філософської мудрості (який у Рогозові був нашим керівником від деканату).

Повертаючись подумки в студентські роки, я завжди з приємністю бачу свого однокурсника Василя Кременя як товариша, побратима, що готовий прийти на допомогу в будь-якій ситуації: чи то під час підготовки до сесії, коли один підручник був на всю групу, чи під час несення служби у військовому таборі м. Батурина, коли неймовірна спека, комари та спартанські умови побуту вчорашніх студентів виводили із себе.

Активна життєва позиція Василя Григоровича не могла бути непоміченою керівництвом факультету та університету.

Це й зумовило, що після закінчення факультету Василя Кременя призначають керівником штабу по будівництву нового університету, а потім заступником декана філософського факультету з навчальної роботи.

Попереду були високі посади: управлінець високого рівня, народний депутат, Міністр, Президент Національної академії педагогічних наук України, але жоден щабель кар'єрного зростання не зіпсував Василя Григоровича як Людини з великої літери. І, що найголовніше, він завжди діє як патріот філософського факультету рідного університету.

Мабуть життєве *Credo* Василя Григоровича Кременя – «бути Людяним», «служити Людям» – визначило один з напрямів його наукової творчості – «Людиноцентризм».

Ось як мотивує академік В. Кремень вибір магістральної лінії власного наукового пошуку: «Людина завжди була проблемою. Але в результаті багатовікової високоінтелектуальної роботи людства виникла загроза його існуванню». Вихід із цієї ситуації полягає в переході до нової парадигми розвитку, коли не технології, не еко - номіка, а людина в її новій якості стане метою і смыслом прогресу.

Так виникає і стверджується людиноцентризм – нова стратегія поступу суспільства, в основі якої не накопичення матеріальних благ і цінностей, а орієнтація на цінності духовні, на знання, культуру, науку, без яких життя втрачає сенс і перспективу [Кремень В. Г. Людина як суб'єкт творчої діяльності: інноваційний аспект. – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 9].

Василь Григорович досить аргументовано показує, що категорія «людиноцентризм» носить глибокий філософський зміст. На тлі світової філософської думки «людиноцентризм» вбирає в себе різноманітні і водночас концептуально виражені відтінки філософських вчень, об'єктом яких є сутність людини, у всіх її проявах.

При цьому слід розуміти, що сутність людини постійно перебуває в русі, у переходах, у перетвореннях.

Філософія людиноцентризму можлива як рефлексія фундаментальних цінностей, що визначають сутність людини, які дають змогу зазирнути за наявне буття людини, і цим самим доторкнутися до того, що становить елемент вічності в бутті людини як конкретно-історичної істоти.

Саме з наявного і потойбічного, реального і трансцендентного філософія людиноцентризму формує справжній образ людини на противагу натуралістичному.

З цього приводу академік В. Кремень досить слушно зазначає: «В осмисленні людського буття важливо врахувати релігійнофілософські напрями, які розглядають Бога як найвищу сутність, так само, як логоцентрична картина світу пов'язана зі ствердженням пріоритету Логосу» [Там само. – С. 11]. Тут поєднані дві концепції: світ розуміється як система, пов'язана логікою і методом, і як стрункова тура, яка складається із задач, що змушують людей невпинно і систематично турбуватися про порядок у цьому світі.

Щоб глибше збагнути зміст філософії Людиноцентризму академіка В. Кременя звернемося до ілюстрації зі Святого Письма.

Відомо що Десять заповідей Закону Божого були розміщені на двох скрижалях, бо в них містяться два види любові:

- а) любов до Бога;
- б) любов до ближнього.

У Євангелії від Матфія зазначається, що на запитання фарисея яка із заповідей найважливіша в Законі Божому, Спаситель сказав: «Полюби Господа Бога твого всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всією думкою твоєю. Це є перша і найбільша заповідь» (Мф.22:37-38).

Друга подібна до неї: «люблю ближнього твого як самого себе» (Мф.22:39).

Перша заповідь постає як першооснова вічного життя, як моральнісний закон без жодних винятків. Оскільки будь-який вина ток із цього закону межує зі злом, веде у гріховний полон.

Друга заповідь чисто зовні може здатися, на перший погляд, проявом егоїзму. Справді, в буденному житті заповідь нерідко тлумачиться як прояв любові насамперед до себе, а любов до інших є вторинною, похідною.

Саме з глибинного змісту поняття «людиноцентризм» випливає, що тільки той по-справжньому здатний любити ближнього, хто вміє прощати і любить своїх ворогів.

А якщо це так, то другу заповідь не можна розглядати у відриві від першої. А це означає, що сама висока місія людини полягає в тому, щоб всім своїм серцем, душею, розумом полюбити Бога. Тоді те, що на поверхні сприймається як чистий егоїзм («Полюби ближнього, як самого себе») стає для людини критерієм любові у її відношенні до інших людей.

Але як реалізується ця двоєдина заповідь любові? Адже у людини немає прямого контакту з Богом.

Тоді у людини залишається єдина можливість проявити своє ставлення до Творця, саме через братське ставлення до ближнього, через дієве визнання того, що ближні такі ж творіння Бога як і вона сама.

Хоча реальне життя на кожному кроці переконує нас у тому, що люди обтяжені гріховністю, скверною, прагненням завдати шкоди ближньому. А це є емпіричною підставою для відмови у любові до ближнього.

Тому-то відчуті, прожиті, пронести любов до ближнього без співвіднесення з ідеєю Бога було б неможливо. Отже, людина любить Бога через ближніх, а ближніх через Бога.

Свідченням цього є ситуації, які виникають у повсякденному житті, коли через конкретних людей ми отримуємо попередження, перестороги, звістки, які кардинально змінюють, реконструюють, відтворюють наше життя. Власне Боже провидіння доступне для нас в образі конкретних людей.

Ілюстрацію із Святого Письма для пояснення змісту поняття «людиноцентризм» я привів не випадково. В моєму житті кілька років тому виникла складна ситуація, і якби не Василь Григорович, невідомо як би все обійшлося. Саме Василь Григорович, не домовляючись, не попереджаючи, з'явився і підставив мені плече.

Ось цей невеличкий епізод із особистого життєвого досвіду яскраво свідчить про те, що серцевиною, ядром концепту «людиноцентризм» є служіння високим ідеалам гуманізму. Тільки з цих позицій можна збагнути глибину античного афоризму: «Людина є міра речей».

Підтвердженням цієї тези є той факт, що людина пізнає світ не заради пізнання, а заради перетворення навколишнього світу за власними мірками. Людина, пізнаючи світ, прагне створити такий світ, який потрібен їй. Наприклад, опанувавши таємницю блискавки, людина не прагне відтворити блискавку такою якою вона є у природі, а будує електростанцію, де пізнане колись нею явище в певних межах стає керованим і слугує їй.

Іншими словами, людина створюючи світ олюдненої природи, намагається надати йому не тільки людські форми, що сприяють більш зручному, комфортному, гарно облаштованому існуванню, але й створити чуттєвий, по-справжньому олюднений світ, не просто повний звуків, барв, форм, а світ музики, живопису, скульптури, тобто світ творінь Гомера, Мікеланджело, Рафаеля, Баха і т. д.

В унісон сказаному є слова академіка В. Кременя: «Поняття «людиноцентризму» сповнене глибокого філософського змісту. Терміном «людиноцентризм» позначаються різноманітні й водно час концептуально спрямовані відтінки філософської думки, об'єктом яких є людина. Тілесність, обдарованість, духовність, освіченість, моральність, егоїзм, розумність, цілеспрямованість – усе це є фрагментами постійно змінюваної картини буття людини, які розкривають її нові аспекти, але не вичерпують нескінченного змісту» [Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 9].

У підсумку хочу побажати Василю Григоровичу невичерпної життєвої енергії, творчих здобутків у наукових пошуках, комфортної стабільності та душевної рівноваги.

П. Ю. Саух,

доктор філософських наук, професор, ректор
Житомирського державного університету імені
Івана Франка, член-кореспондент НАПН
України, академік-секретар Відділення вищої
освіти НАПН України

Коли ім'я промовляє за себе

Про Людину такого масштабу, як Василь Григорович Кремень писати і складно, і просто. Складно, тому що йдеться про видатного українського вченого, доктора філософських наук, професора, державного діяча, Міністра освіти і науки 1999–2005 рр., президента НАПН України, академіка НАН України, президента товариства «Знання» України. Усе це спонукає до підвищеної відпо відальності, чіткості та об'єктивності при характеристиці цієї багатогранної й унікальної особистості. Важко переоцінити внесок Василя Григоровича у розвиток національної освіти, філософської та педагогічної науки, а тим паче, охарактеризувати словами багатоформатний талант та його непересічні людські якості. Його життєвий шлях є взірцем для науковців і педагогів України, бо Василь Григорович Кремень завжди був і є універсальною особистістю, здатною діяти й чинити так, щоб максима його волі могла стати максимою спільного успіху. Він вніс до атмосфери сучасних інтелектуальних змагань, педагогічних пошуків європейський дух філософської антропоцентричної традиції, завжди виважено продукував шляхи подолання морального хаосу й безладдя сього дня через відродження глибинної чесної етики, властивих їй реальних критеріїв добра й досконалості. Василь Григорович – один із тих небагатьох, хто сьогодні активно захищає й примножує інтелектуальний ресурс педагогічної гідності.

Водночас – писати про Василя Григоровича просто, тому що знаю його ще зі студентських років на філософському факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Вже тоді для мене, першокурсника, Василь Григорович – студент-старшо курсник – став прикладом працелюбства, живильним джерелом чистого сумління і неспокою думки. Людиною, яка не вибудовувала неприступних фортець і зарозумілих філософських конструкцій, а просто «мислила життя» й креативно діяла. Чого тільки не торкалися розум і рука юнака (виступи на конференціях, організація студентського дозвілля, керівництво студентськими будівельними загонами...) – усе отримувало найвищий знак якості. Мені тоді, під впливом Василя Григоровича, запали в душу слова Мартина Лютера: «Усе, що ми робимо, ми повинні робити так, ніби це найважливіша справа у світі. Якщо ви метете вулиці, метіть їх як Мікеланджело писав свої полотна. Якщо ви кращий у тому, що робите, навіть, якщо це праця двірника, весь світ проторує дорогу до вашого дому, щоб сказати: «тут живе найкращий на світі двірник». Не знаю, чи знав Василь Григорович про ці слова, але звів свої дії за цим люте-ранським компасом.

Лише згодом повною мірою я зміг розгадати секрет життєвого успіху Василя Григоровича, який полягав у його власному рецепті людської гармонії: дивись вперед з надією, назад – із вдячністю, вгору – з вірою, навкруги – з любов'ю. Саме тому, де б не працював він, які б посади не обіймав, йому завжди вдавалося створювати мікрозони реальної свободи, де ті, хто оточував його, – колеги, студенти, аспіранти, докторанти – почувалися краще, вільніше, аніж це було деінде. Ні, він не був дисидентом, але навіть у непрості для багатьох із нас часи свіжість та оригінальність його думок відчувалася завжди. Вони висловлювалися в такий спосіб, що до них не могли не прислуховуватися високі партійні функціонери та освітянські чиновники. В історії світової думки, особливо на зламі епох, нове, як правило не вступало у відкриту конфронтацію з традиційно домінуючими ідеями, однак методично «лупало цю скалу», тобто розмивало їх. У цьому сенсі безглуздо було б, наприклад, чорнити Галілея за те, що той робив реверанси у бік католицької церкви, коли присвячував роботи Козімо Медічі, і не розпізнавати того основного, що було у тих роботах, не бачити нових ідей, які руйнували структуру панівного світорозуміння.

Скажу щиро, Василь Григорович – не просто істинний князь філософсько-педагогічної думки, а Прометей, *велич софіосфери* якого важко досягнути на рівні буденної логіки й розуму. Він майстерно поєднує порухи душі, неспокій серця, прагматизм розуму і конструктивність дії. Для нього схилитися на плече стражденного важливіше, аніж проголошувати повчання на зразок друзів Іова.

Пригадую випадок, коли Василь Григорович як працівник відділу науки і освіти ЦК Компартії України відвідував Український інститут інженерів водного господарства (м. Рівне), де я тоді працював на посаді завідувача кафедри філософії. Як й усі керівники струк турних підрозділів, за вказівкою ректора, я мав стояти біля кафедри, щоб привітати високого гостя. Після закінчення університету ми не зустрічалися років п'ятнадцять, тому мене мучила одна думка: чи впізнає, яка буде його реакція?... Василь Григорович, у супроводі ректора і високого обласного начальства, крокуючи коридором інституту, одразу помітив мене, обняв, розпитав про життя-буття, поцікавився справами кафедри. Для мене то була знакова й приємна зустріч., але найцікавішою була реакція подиву усього загалу супро - воджуючих Василя Григоровича. В інституті я став героєм, адже мене знає така висока людина.

Трохи пізніше, коли Василь Григорович працював в адміністрації Президента України, а я був призначений заступником глави Рівненської облдержадміністрації з гуманітарних питань, ми стали частіше зустрічатися на різних нарадах у Рівному і в Києві. Я спосте - рігав за Василем Григоровичем із захопленням. Він завжди кри тично ставився до абстрактних гасел, вважаючи, що вони мають право на існування лише тоді, коли наповнені конкретним алго ритмом, коли визначена кінцева мета, в ім'я якої вони прого лошуються. Адже, якщо ми будемо переслідувати лише те, щоб якось наздоганяти чужий модерн, то подібно Ахіллесу, неспроможному догнати черепаху, нам доведеться назавжди залишитися у власній архаїці, в якій здійсню ється лише імітація модернізації. Попри ті, достатньо непрості часи, Василь Григорович приваблював не лише високим професіона лізмом, мудрими порадами, принциповою позицією, а й тими людськими чеснотами, які він проніс через негаразди перехідного часу, на які довелося наражатися багатьом творчим особистостям. І якщо на його шляху зустрічалися здібні люди, він словом і ділом сприяв реалізації їхнього наукового й організаційного таланту та разом з ними радів їхнім успіхам і перемогам.

Але повною мірою талант й організаторські здібності Василя Григоровича проявилися з його приходом на посаду Міністра освіти і науки України. Запропонована ним нова освітянська стратегія й радикальні кроки щодо її реалізації стали основою новаторської архітекτονіки освіти. З його ініціативи в країні відбувся активний процес переходу від авторитарної педагогіки до педагогіки толерантності, поглиблення розуміння унікальності особистості, її високого призначення, ролі таланту й обдарованості; освітня система України спрямувалася до освітніх систем розвинутих євро пейських країн, стала втілюватися в життя інноваційна державна політика в галузі освіти і науки. А чого вартували проекти «Шкіль ний автобус», «Комп'ютеризація шкіл», «12-річна школа», ЗНО, оптимізації навчальних закладів... Ці та багато інших сміливих ідей, проектів В. Г. Кременя сприймалися по-різному: хтось мовчазно підтримував, хтось захоплювався, а хтось критикував. Однак з роками освітня реформа Василя Григоровича була оцінена як «найсмівлівіша за всі роки незалежності». Знаю про це не з книг і численних публікацій того періоду, а з власного досвіду, пов'язаного з конкретною реалізацією революційних проектів Міністра в Рівненській області.

Пам'ятаю, навесні 2002 року мені зателефонував Василь Григорівч. Знаючи про моє бажання повернутися до науково-педагогічної діяльності й те, що я родом із Житомирщини, запропонував балотуватися на посаду ректора Житомирського педагогічного університету імені Івана Франка. Це була прекрасна нагода повернутися на малу батьківщину і присвятити себе улюбленій науково-педагогічній діяльності. Залишилося тільки вмовити губернатора дати згоду на цей важливий для мене крок. Василь Григорівч у цей процес принципово не втручався. Лише через п'ять місяців я отримав таку згоду і благословіння губернатора, подав документи на конкурс й у листопаді 2002 року приїхав до Житомира для участі у виборах ректора. Крім мене, кандидатами на посаду ректора балотувалися ще двоє професорів. Вибори були непростими, з тиском певних політичних сил, але незважаючи на це, колектив абсолютною більшістю голосів надав перевагу мені. Так я став ректором і безпосередньо відчув силу і велич особистості Василя Григоровича як міністра.

Лише з висоти сьогодення, переживши з того часу цілу низку міністрів, з якими довелося працювати, можеш оцінити витончений педагогічний такт, креативність ідей, почуття нового, високу вимогливість Василя Григоровича до себе й підлеглих. У відносинах з ректорами, обласними начальниками управлінь освіти і науки міністр намагався максимально враховувати їхню думку, прагнучи чітко й однозначно формулювати позиції та вимоги, які випливають із потреб виконання розпоряджень або вказівок. При цьому завжди намагався

бути лаконічним, вважаючи це важливим чинником результативної співпраці. Використовуючи винятково демо-кратичні методи управління, на підлеглих він впливав силою своїх переконань, глибоким знанням справи, компетентністю, життєвою мудрістю та найважливішими моральними чеснотами.

Якось, після п'яти років мого ректорства, коли я просив Василя Григоровича очолити наглядову раду університету, він чесно зізнався, що коли пропонував мені колись балотуватись на посаду ректора у нього були певні сумніви, але сьогодні він задоволений тим, що вони «були абсолютно даремними». Для мене це була найкраща оцінка моєї роботи. Що цікаво, й це, очевидно, доля: рівно через 15 років, навесні 2017-го – ситуація повторилася. Василь Григорович запропонував балотуватися на посаду академікасекретаря Відділення вищої освіти НАПН України. Пройшовши успішно й це випробування, мені хотілося б, щоб колись, згодом, він відверто сказав: «сумніви були, але я задоволений своїм вибором».

Не менш плідною і масштабною була і є наукова діяльність Василя Григоровича. Незважаючи на величезну завантаженість і шалений темп життя на усіх адміністративних посадах, він активно займався науковою роботою, яка охоплює широкий спектр проблем, центральними з яких є теоретико-методологічне обґрунтування розвитку освіти і науки України, визначення фундаментальних принципів розвитку філософії освіти, розробка концептуальних проблем сучасної соціальної філософії та філософії людиноцентризму. За життя доводилося зустрічати немало блискучих і талановитих філософів, але серед них Василь Григорович виділяється тим, що має мужність вступати в постійну публічну дискусію, шукає і знаходить компроміс в гострих життєвих проблемах. Йому властиві простота, рівність у спілкуванні, абсолютно чужим є «барський тон у філософії», хоча б якась зарозумілість. Публічність його філософських ідей простежується у всіх наукових працях, підручниках. Його роботи «Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи)», «Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору», «Філософія освіти XXI століття» та багато інших пронизані оригінальними ідеями, які, судячи за кількістю цитувань (індекс Гірша – 32), стали для багатьох із нас дороговказом.

Згадуючи й аналізуючи численні зустрічі, розмови з Василем Григоровичем, завжди переконувався, що незважаючи на його самодостатність, успішність й професійну досконалість, які б мали заспокоювати, а то й присипати його «Я–концепцію», розвинути нарцисизм, домінуючою була і є абсолютна скромність. Кажуть, людина подібна дробу: чисельник – це те, ким вона є, а знаменник – те, що вона про себе думає. Чим більший знаменник, тим менша величина дробу. Для Василя Григоровича головне значення має величина чисельника. Не випадково він для багатьох, незалежно від професії, є втіленням самоактуалізації, цілеспрямованості, напо легливості й організаційного таланту. Таких людей, як казав Конфуцій, треба вимірювати не з голови до п'ят, а від голови до неба. Василю Григоровичу сьогодні сімдесят, але якщо вирахувати з цих років той час, що він жив для інших, а не для себе, то виявиться, що він іще в пелюшках. Тому його люблять, поважають і цінують люди. З ним радяться політики і державні діячі, його думка як експерта визначає архітектуру багатьох наукових рішень, надійність його дружби цінують друзі. Для багатьох в Україні й за її межами ім'я «Кремень» не потребує переліку його регалій. Це – висока професійна марка.

Складаю велику шану й висловлюю щиру вдячність видатному організаторові освіти в Україні, непересічному науковцеві, побратимові по професії Василю Григоровичу Кременю з нагоди ювілею. Сімдесят – це дуже умовний вік. Зовсім не якась межа. Бо усе залежить від внутрішнього начиння людини, її запалу, вміння жити не календарними роками, а тими ресурсами, які дарує щедрість і молодість душі.

Тож нехай і надалі розквітає Ваш талант, приносить натхнення Вам і користь іншим. І нехай той здоровий дух, що на щастя оселився в міцному тілі, не залишає Вас ніколи.

З роси і води Вам, шановний Василю Григоровичу, на довгії літа!

П. К. Ситник,

доктор філософських наук, професор, проректор Національної академії
державного управління при Президентіві України

Піввіку в одному запрягу

Наприкінці серпня 1966 року, вийшовши з деканату філософського факультету, я направився до 5-го гуртожитку, де мав оселитися і розпочати студентське життя. Але як туди дістатися – толком не знав. Вирішив когось запитати. Переходячи бульвар Шевченка, побачив кремезного юнака з вольовим обличчям, цілеспрямованим, трохи жорстким поглядом. «Мабуть студент – подумав я, – цей повинен знати, як дістатися до Ломоносова, 33». І не помилюся: незнайомець детально і чітко все пояснив, я подякував і ми розійшлися.

Та яким було моє здивування, коли надвечір того ж дня в 204-ту кімнату, де я з іще двома «новоспеченими» однокурсниками облаштували наше нове житло, увійшов... той самий хлопець і представився: «Я студент 1-го курсу філософського факультету Кремень Василь, буду поселятися в цю кімнату». Позналилися, «обмили» новосілля. А надалі почалася, як люблять казати філософи «бурхлива соціалізація»: навчання, наукові й політичні дискусії, адаптація до реалій столичного життя і свого нового соціального статусу, емоційно насичені пригоди найрізноманітнішого характеру. Не обходилося й без халеп, коли надмірно бурхливі розваги загрожували вельми неприємними наслідками. Але – Бог милував, зрештою все оберталось позитивом: загартовувалися, набиралися життєвого досвіду. Василь буквально з перших днів нашого знайомства проявив себе яскравою, неординарною особистістю. З ним було цікаво, на нього завжди можна було покластися. Наші життєві дороги то тісно перепліталися, то йшли паралельно, то знову зливалися. Ми разом щиро раділи нашим успіхам, намагалися допомагати один одному при потребі і можливостях. За найскладніших ситуацій мені ніколи не довелося бачити розгубленість, а тим більше, розпач чи малодушність ні на обличчі, ні в душі Василя. Як, до речі, ніколи не помічав проявів зазнайства, зверхності, який би високий статус він не посідав у суспільстві.

І хоча ми, його друзі, жартували, що прізвище Василя (Кремень) мінералогічного походження, мені він весь час поставав і нині постає в образі могутнього дуба, який своїм корінням врісся в рідну землю, оберігаючи її від ерозії, а під кроною завжди можна знайти захист як від палючого сонця, так і від холодних вітрів.

Вельмишановний Василю Григоровичу, дорогий мій друже Василю, сердешно вітаю Тебе з ювілеєм і буду просити Всевишнього, аби Він і надалі сприяв Твоєму самоствердженню через подальше творіння Тобою Добра на цій нашій грішній землі і, на жаль, пошматованій, змученій але прекрасній Батьківщині.

Хай береже Тебе Бог!

М. М. Кисельов,

доктор філософських наук, професор, провідний
науковий співробітник Інституту філософії імені Г.
С. Сковороди НАН України

Зі славним ювілеєм!

Широ вітаю зі славним ювілеєм товариша, однокурсника і земляка Василя Григоровича Кременя, людину тала новиту і наполегливу як у навчанні, так і в роботі, яка на наших очах пройшла шлях від студента до Міністра і Президента Національної академії педагогічних наук, здобула усі можливі наукові, та багато інших ненаукових регалій. Вважаю, що Василь Григорович належить до тої надзвичайно нечисленної групи людей, які вдало, без шкоди для себе та інших, пройшли (і проходять) випробування «мідними трубами». У сказаному немає «ні на йоту» компліментарності, оскільки ми з тобою пройшли пліч о пліч славні роки студентства, студентських будівельних загонів, військовий табір у Батурині та багато чого іншого і спілкуємось донині.

Друже, прошу взяти на замітку, що 70 років за Аристотелем – це пік філософської форми (акме). Бажаю тобі підтвердити на власному досвіді це міркування, а також на багато років здоров'я, плідної праці як на науковому, так і на адміністративному поприщі.

Незалежна Україна

Той, хто по-справжньому любить свою Батьківщину, з усякого погляду справжня людина.

В. Сухомлинський

Після розвалу Союзу я з приємністю повернувся до Києва. Я не уявляв собі, що буду жити в іншому місті, в іншій країні. Новий виток мого сходження відбувся за незалежної України.

В. Кремень

Василь Григорович Кремень – відомий український учений, громадський та політичний діяч. Він бере активну участь у розвитку вітчизняної освіти й науки, розбудові суспільнополітичної системи незалежної України. 1991 р. за результатами захисту докторської дисертації йому присуджено науковий ступінь доктора філософських наук.

Упродовж 1992–1994 рр. В. Г. Кремень працював заступником директора з наукових досліджень, завідувачем відділу методології соціально-політичного розвитку Інституту стратегічних досліджень при Президентові України. У цей час він разом із колегами започаткував низку досліджень, в яких здійснено соціально-політичний аналіз розвитку незалежної України. На підставі їхніх результатів розроблялася стратегія розвитку держави. Науково-методологічна база цих досліджень залишається актуальною й сьогодні. У 1994 р. В. Г. Кремень здобув учене звання професора.

Протягом 1994–1998 рр. Василь Григорович здійснював керівництво службою з питань гуманітарної політики Адміністрації Президента України, займав посаду заступника Глави Адміністрації Президента України – керівника управління внутрішньої політики Адміністрації Президента України. Упродовж 1998–2000 рр. він був народним депутатом Верховної Ради України та головою підкомітету з фахової освіти Комітету з науки і освіти. Із 2000 р. Василя Григоровича призначено членом Ради з питань науки та науковотехнічної політики при Президентові України. 2002 р. він обійняв посаду заступника голови Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки.

Протягом 2000–2005 рр. В. Г. Кремень очолював Міністерство освіти і науки України. У 2010 р. Василя Григоровича затверджено членом Гуманітарної ради при Президентові України. Наступного року його призначено заступником голови Комітету з Державної премії в галузі освіти.

В. П. Андрущенко,

доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, дійсний член (академік) НАПН України, ректор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, заслужений діяч науки і техніки України, президент Міжнародної асоціації педагогічних університетів Європи

Високе покликання

*М*ій давній, добрий старший товариш і певною мірою вчитель Василь Кремень народився у невеличкому селі Люботове Конотопського (нині Кролевецького) району на Сумщині. Початок його біографії є простим і відкритим, майже таким, як у всіх сільських хлопців, які навчались та працювали як на присадибній ділянці, так і в колгоспі, мріючи про високі горизонти науки, освіти і культури.

У 1965 р. Василь закінчив середню школу. Золота медаль стала йому нагородою за відмінне навчання. Однак вступити до університету відразу не вдалось. Завадили непереборні обставини. Проте він не знітився, не занепавав духом. Один рік юнак працював слюсарем в автопарку у м. Конотопі, де викристалізувались його лідерські якості і він здобув цілком заслужений авторитет серед робітничої молоді.

Друга спроба вступу до університету виявилась щасливою. Упродовж 1966–1971 рр. юнак навчався в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка на філософському факультеті, а далі працював асистентом, викладачем, заступником декана, керівником молоді на будівництві нових корпусів університету. Мрія здійснивалась, однак не як подарунок долі, а як висока винагорода за працю, наполегливість і відповідальність, з якою Василь Григорович Кремень входив у життя. Високий, міцний, розумний, наполегливий, вмотивований. Таким я побачив Василя Григоровича під час першого знайомства в університеті. Таким він був, коли робив свій перший крок у самостійне життя. Таким самим він і залишається, крокуючи своєю дорогою з високо піднятою головою.

Захист кандидатської дисертації ввів В. Кременя в когорту науковців-дослідників. Його помітили, запросили до керівних органів тодішньої держави, де талант молодого педагога і науковця-організатора, керівника, лідера виявився з новою силою і піднесенням. Доля кидала його на найбільш відповідальні ділянки, але основною сферою діяльності все-таки залишалися освіта і наука. У 1991 році Василь Кремень захищає докторську дисертацію, повертається до Києва (у Москві він працював у ЦК КПРС та заступником директора Інституту соціально-політичних досліджень РАН СРСР), де упродовж 1992–1994 рр. обіймав посаду заступника директора з наукової роботи та завідувача відділу методології соціально-політичного розвитку Національного інституту стратегічних досліджень України. Згодом його запрошують до роботи в Адміністрації Президента України, де він керував службою з питань гуманітарної політики і був заступником керівника управління внутрішньої політики.

У 1997 році науково-педагогічна громадськість України обирає В. Кременя Президентом Академії педагогічних наук України. Далі – ще більша довіра – обрання народним депутатом України. Як депутат Верховної Ради України він очолював підкомітет з фахової освіти Комітету з питань науки і освіти. Упродовж 1999–2005 рр. Василь Григорович обіймав посаду міністра освіти і науки України.

Наука і освіта стала тим полем діяльності, де талант В. Г. Кременя розкрився і втілювався у практику в повноформатному вимірі. Практичні кроки, здійснені у науково-освітній сфері під його керівництвом, були концептуально цілісними і логічно продовжували його теоретичні дослідження. Найголовніше, на чому наполягав міністр, – відмова від репресивної педагогіки радянських часів, здійснення демократизації школи. Саме за ініціативою Василя Григоровича в країні відбувався активний процес переходу від авторитарної педагогіки до педагогіки толерантності. Продовжуючи справу міністра М. Згуровського, В. Кремень та його команда наближали освітню систему України до аналогів розвинутих європейських країн. У галузі освіти і науки почала реалізовуватись інноваційна, демократична, людиноцентристська державна політика.

Загальна освітня школа перейшла до нового змісту та дванадцятирічного навчання. Було запроваджено вивчення іноземної мови з другого класу, а українська мова як державна почала вивчатися всіма учнями. Старша школа перейшла на профільне навчання. Істотно збільшилася кількість студентів вищих навчальних закладів. В основному здійснено комп'ютеризацію загальноосвітніх шкіл.

Розпочато втілення програми «Шкільний автобус». Прийнято програму з виготовлення та постачання до навчальних закладів обладнання нового покоління для вивчення природничо-математичних та технологічних дисциплін. Розпочато експеримент із впровадження зовнішнього незалежного тестування школярів. Вища освіта була підготовлена для приєднання до Болонського процесу, що відбулося в травні 2005 року. Впродовж декількох років, починаючи з 2006 року, було підготовлено всі документи для отримання позики від Світового банку на розвиток освіти. Повністю ліквідовано заборгованість із зарплатної платні вчителям і науковцям. Довгострокові ж плани перебудови освіти, їх обґрунтування і напрями практичного здійснення розкрито в книзі В. Г. Кременя «Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати», яка вийшла друком у 2005 р.

Звичайно, сухі, звітні рядки аж ніяк не вичерпують особистісні характеристики Василя Григоровича. Він був і залишається людиною з великої літери – відкритою, чуйною, товариською.

У систему освіти і науки як Міністр Василь Кремень увійшов так, як метеорит врізається у земну атмосферу, – стрімко, яскраво і потужно. Однак, на відміну від метеориту, він не тільки не згорів, але й продовжив продуктивно впливати на розвиток системи освіти тепер уже як Президент Національної академії наук України. І це не випадково. Василь Григорович мав серйозну освіту і неабиякий досвід керування великими системами.

Свого часу він працював в ЦК КПРС, де опікувався освітою і наукою. Зайшовши до його кабінету, я побачив з десяток телефонів з гербами СРСР. Такої кількості телефонів на одному столі я ще не бачив. «Що це, Василю Григоровичу!?» – збентежено запитав я. «Це мої зобов'язання по здійсненню керівництва галуззю «від Уралу й до Владивостока», – спокійно відповів той і, піднявши слухавку одного з «гербових», повів розмову про освіту з другим секретарем Іркутського

обласного комітету партії.

Міністерська епопея В. Кременя запам'яталась переходом на 12-річне навчання в загальноосвітній школі, прийняттям Програми «Шкільний автобус», удосконаленням нормативно-правової бази освіти й, звичайно ж, формуванням амбітної Національної доктрини розвитку освіти України до 2025 року.

«Національна доктрина...» є документом стратегічного значення. До його розробки були залучені десятки, а може й сотні найбільш компетентних фахівців з усієї України та європейського простору освіти. Василь Григорович був керівником Проекту, мене ж він призначив його генеральним координатором. Зміст Доктрини був предметом сотень обговорень у різних за своїм складом та компетентністю наукових і педагогічних колективах. Декілька широко-форматних презентацій представили її європейському педагогічному бомонду, дипломатичному корпусу. Її розглянув, прийняв і схвалив багатотисячний З'їзд працівників освіти. А у квітні 2002 року цей стратегічний документ було затверджено Указом Президента України.

На мій погляд, Доктрина відповідала всім вимогам часу, визнавала пріоритети розвитку освіти на перспективу, вводила українську освіту в європейський простір. Розробку і прийняття «Національної доктрини...» я розглядаю як найбільш вагоме досягнення команди Василя Кременя. Між тим, комусь забажалось відсунути її на периферію процесу реформування галузі. А шкода. Була б моя влада, я б реанімував цей документ як такий, що цілком компетентно встановлював правила і норми розвитку освіти у європейському напрямі.

Міністр Василь Кремень мав творчий, пошуковий, креативний характер, а тому підтримував все нове, прогресивне та інноваційне. Його кредо щодо людиноцентризму як головного принципу розвитку освіти на межі століть, як і положення про необхідність її (освіти) трансформації у зв'язку з переходом людства до інноваційного типу прогресу є цілком реалістичними й глибокими за ідеологічною орієнтацією.

*Травень 2013 р. Виступ Василя Кременя у Франкфурті-на-Майні.
Обговорення і підписання Педагогічної конституції Європи. Перший
зліва – академік Володимир Євтух*

Уже у статусі Президента НАПН України Василь Григорович підтримав наш проект «Педагогічної конституції Європи», підписав цей документ і закликав колег до його виконання.

Освітнянськими проблемами далеко не вичерпуються інтереси В. Кременя, науковця і громадянина. У 1992 р., одразу після повернення з Москви, він разом з колегами започатковує низку досліджень соціально-політичного аналізу розвитку незалежної України, що здійснювалися кілька років щоквартально і щорічно, даючи розгорнутий детальний аналіз ситуації в країні, на основі якого велися певні розробки стратегії розвитку держави. Ці дослідження були дуже потрібними і своєчасними на той момент, а напрацьована методологічна база залишається актуальною і нині.

Велику увагу приділяв В. Кремень-філософ і цілісному політичному аналізу основних етапів української історії, за результатами якого вийшло кілька монографій, що є найбільш вдалою спробою в цій галузі. У книзі «Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду)» висловлюються думки щодо переосмислення історичного досвіду українського народу на шляху до самоствердження себе в державі-нації, пропонується конструктивна дискусія щодо можливостей та способів їх реалізації у подальшому розвитку України як однієї з найбільших європейських держав. У монографії «Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації» розглянуто проблему соціальних перетворень у нашій країні за період незалежності у контексті багатовікового історичного досвіду, виокремлено два стратегічні завдання – побудова правової соціальної держави та розвиток громадянського суспільства.

У колі інтересів ученого є і філософія як наука. У 2005 р. вийшов друком підручник (у співавторстві з В. В. Ільїним) «Філософія: Мислителі. Ідеї. Концепції». Чи не вперше у підручнику з філософії подано ґрунтовний і всебічний аналіз фундаментальних проблем світової філософської думки, зміст основних філософських ідей, теорій, поглядів, які дістали загальне визнання та практичне підтвердження, розкрито їхній генезис у процесі духовної еволюції культури.

В. Г. Кремень – автор близько 800 наукових праць з проблем філософії, соціально-політичного розвитку суспільства та педагогіки, головний редактор науково-теоретичного та інформаційного журналу НАПН України «Педагогіка і психологія», голова редакційної колегії науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназії», член редколегій: теоретичного та науково-методичного часопису «Вища освіта України», науково-практичного журналу «Гуманітарні науки», соціально-гуманітарного наукового журналу «Людина і Політика», науково-педагогічного журналу «Рідна школа», наукового часопису «Філософія освіти».

За визначні здобутки ученого нагороджено орденом «За заслуги» І, ІІ і ІІІ ступенів, Почесною грамотою Верховної Ради України, орденом Нестора-літописця. Він удостоєний Державної премії України в галузі науки і техніки та в галузі освіти.

Хотів би ще відзначити глибоку взаємно поважаючу дружбу і співпрацю Василя Кременя та ушанованого вченого і організатора науки, Президента НАН України Бориса Патона. Я був частим свідком їх глибоко проникливої розмови про стан справ у державі і в науково-освітній галузі, реформування науки, освіти і культури, підтримки маститих вчених і талановитої молоді. В. Кремень умів поставити проблему на найвищому державному рівні, обґрунтувати варіанти та ресурси її вирішення, запропонувати власну участь. До нього прислухались, його аргументи й пропозиції сприймалися і втілювались у реальну практику.

Глибока ерудиція Василя Григоровича приваблювала не тільки науковців чи педагогів, а й високе керівництво галузі та держави.

Підписання угоди про співпрацю НАН України та НПУ імені М. П. Драгоманова. Керівник проекту – голова Наглядової ради університету, академік Василь Кремень. У центрі – Президент НАН України Борис Патон

Він є постійним членом Гуманітарної ради при Президентові України, креативним радником Прем'єр-міністра з гуманітарних питань, першим і головним експертом і радником Міністра освіти і науки України. Світлина відлунює перше оприлюднення амбітного проекту Міністерства освіти і науки «Нова українська школа». Багато хто до нього поставився з недовірою. Василь Кремень не тільки підтримав проект, а й вніс до нього низку конструктивних пропозицій, зокрема, щодо термінів шкільної освіти, вивчення фізикоматематичних та природничих дисциплін, формування цілісного світогляду особистості. Дві категорії, обґрунтовані В. Кременем, увійшли до проекту як опорні принципи: людиноцентризм та інноваційний тип розвитку освіти як відповідь на інноваційний тип прогресу.

Знаковою була наша поїздка до Лісабона (Португалія). Василь Григорович мав реальний вплив на перебіг перемовин з ректорами провідних університетів, задавав тональність розмови в українському Посольстві, на зустрічах з українською діаспорою. Він демонстрував глибоке знання історії і культури Португалії, європейської історії загалом. Уміння триматись, вести розмову, толерантно відстоювати власну думку й відкритий, привабливий демократизм – основні якості, виявлені В. Кременем, виховували в нас подібні якості.

Такою ж цікавою була наша поїздка до Кракова (Польща). Прогулюючись вулицями цього древнього й красивого міста, я слухав розповідь Василя Григоровича про його історію та культуру, ансамбль королівського замка Вавель, готичний Маріацький костіол, комплекс міських укріплень з редутом-барбаканом тощо. Особливо мене вразила його глибока обізнаність з історією найдавнішого польського вишу – Ягеллонського університету.

В. Кремень – видатний науковець і... політик. Він умів поставити проблему й обґрунтувати її в аудиторії найвищого міжнародного рівня. Світлина засвідчує його виступ в Туреччині. Людиноцентризм, інноваційний характер розвитку освіти, демократизація галузі – інші ідеї, обґрунтовані Василем Григоровичем, сприймалися світовою академічною спільнотою з глибокою довірою й перспективою. Згадую також доповідь В. Кременя на Саміті міністрів освіти європейського простору в м. Афіни (Греція). Десяток хвилин його виступу в буквальному розумінні потрясли зал. Потім його цитували, на нього посилались, його підтримували... Ряд позицій, висловлених В. Кременем – у той час він був Міністром

освіти і науки України – знайшли втілення у ряді міжнародних документів.

Василь Кремень завжди в центрі будь-якого наукового (академічного), політичного чи культурологічного дискурсу. Він уміє тримати марку і толерантно продовжує дискусію там, де ситуація загострюється; водночас він майстерно «ріже гострі кути» як власною відкритою посмішкою, так і незаперечними аргументами, не дослухатись до яких може тільки невіглас. Дещо подібне у нас було під час політичного дискурсу з нашими польськими партнерами. Відомо, що у трактуванні деяких історичних подій у нас є серйозні розбіжності. Василь Григорович уміє повернути дискусію у дружнє русло так, як спілкуються одностудентів чи стратегічні партнери, у такий спосіб знімаючи гостроту і напругу. І ми розмовляли між собою не тільки як вчені, а насамперед, як прості люди, які з глибоким співчуттям переймаються трагедіями народів, яким довелося випити гірку чашу історії.

Окремою сторінкою відзначається характер Василя Кременя в період його керівництва Спортивною спілкою студентів України. Багато хто до цієї справи ставиться формально. Мовляв, нехай змагаються, бігають, стрибають. В. Кремень дотримувався принципово іншої позиції: підтримувати, розвивати, заохочувати. Декілька разів я мав можливість разом з ним у складі спортивної

Харбін. Універсіада. Льодове містечко

Трентіно. Універсіада. Фото з переможцями

делегатії студентів України виїздити на Всесвітні універсиади (Австрія, Італія, Китай, Туреччина та ін.). Василь Григорович був справжнім керівником-натхненником. Він не тільки емоційно вболівав, а й давав виключно конструктивні, вивірені поради, можливо, не стільки професійні, скільки обрамлені життєвим досвідом, мудрістю людини, яка вже дещо бачила у цьому світі. Він вітав кожного з учасників змагань, а переможцям – дарував маленькі золоті символи України, які, до речі, купляв у крамницях за власні кошти.

Декілька десятків років Василь Кремень був головою Наглядової ради університету. Він шанував його колектив та багаторічного ректора Миколу Шкіля, якому з високою повагою вручив мантию Почесного ректора університету.

Переконаний, такі люди, як Василь Кремень, є гордістю і золотим фондом нації. Перед ними – майбутнє України, яке вони наближають власним сумлінням, розумом і творчою працею.

В. Ю. Мельниченко,
доктор історичних наук, дійсний член
(академік) НАПН України, лауреат
Національної премії України імені Тараса Шевченка

Великий українець

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років йому довелося працювати на високих посадах у Москві, а це означало, що з імперської столиці постать уже тоді значного масштабу та потужного стратегічного потенціалу не лише помітили, але відразу звично й владно покликали до себе. Нічого дивного, впродовж століть Московщина приростала й славилася українськими талантами, але цього разу вона поперхнулася, ні – задихнулася, не отримавши від них очікуваної, вкрай необхідної підтримки. Так, так! Василь Кремень уособив історичний тип великого українця, котрий на межі століть і тисячоліть поклав нарешті край, говорячи словами Михайла Грушевського, «довголітній і безпорочний службі чужим богам».

Добре пам'ятаю тодішні московські розмови з Василем Григоровичем (я працював там само), що незмінно закінчувалися висновком про невідворотність повернення в Україну. Згадувався Тарас Шевченко, який на великоросійські сатанинські зловмисності реагував похристиянськи:

Я схаменувся, осінивсь Святим
хрестом і тричі плюнув Та й знову
думать заходивсь Про те ж таки, що й
перше думав.

А думав у Москві Василь Григорович про працю в Україні в ім'я незалежної України, і те, як він блискуче реалізував своє покликання, заслуговує не лише поваги й слави, а й окремого вивчення.

Заторкую саме цю тему, бо з досвіду знаю, що значна частина московських вихідців із України належить до «національнобайдужої інтелігенції, української родом, але вповні відданої службі російській культурі...» (Грушевський). Саме серед них і рекрутують у Москві перевертнів і галасунів, які насправді «працюють українцями» так само, як Паніковський у Києві «працював сліпим». Унікальний феномен Василя Кременя, який повернувся в Україну, вже ставши непрохано 1991 року громадянином Росії, вчить істинному патріотизму.

У середині 1990-х років Василь Кремень, працюючи керівником управління з гуманітарної політики Адміністрації Президента України, разом із нашим спільним другом, віце-прем'єр-міністром України з питань гуманітарної політики Іваном Курасом, багато зробили для реалізації геніальної ідеї про створення Культурного центру України в Москві. Саме тоді було здійснено за рахунок української держави будівництво (реконструкцію) будинку № 9 на Арбаті, що стало видатною подією в культурному житті нової України. У 2001–2015 роках мені пощастило очолювати Культурний центр України в Москві, і тепер я щиро дякую Василю Григоровичу за постійне сприяння його діяльності, яка показала, що вперше за багато століть незалежна Україна стверджувала себе справді само стійною державною культурною політикою за кордоном.

У Москві він бував нечасто, проте завжди вчасно. Скажімо, 2005 року брав участь у відкритті в Культурному центрі єдиного в Москві магазину «Українська книга» та Меморіальної кімнати Тараса Шевченка і Михайла Грушевського. Василь Григорович говорив Шевченковими словами, що навіть у Росії таки може бути «в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». За домовленістю з ним Культурний центр здійснював масштабний проект «Представляємо Академію педагогічних наук України», в рамках якого у нас побували академіки-секретарі відділень Ольга Сухомлинська, Неля Ничкало, Микола Євтух, віце-президент Олександр Савченко, головний учений секретар Олександр Ляшенко та інші провідні вчені академії.

Втім, я не стану вдаватися в цікаві й важливі подробиці, а, користуючись нагодою і спираючись на майже 40-річну дружбу з Василем Григоровичем, коротко скажу про найголовніше. За своїм гено типом і духовним єством Василь Кремень акумулює в собі кращі риси національного характеру – працьовитість, совісність, щирість, доброта, справедливість, людяність. Він українець за корінням і народженням, за менталітетом і системою цінностей, за злитністю зі своїм народом. У нього доброзичлива й делікатна українська душа, покликана для духовної роботи, для державного блага, що неминуче вимагає сильної волі, міцного характеру, великого розуму й несхибної цілеспрямованості. Це той винятковий випадок, коли масштаби душі й людських здібностей збігаються. І ще – за духовною сутністю Василь Кремень однозначно націлений на перемогу – особисту та всеукраїнську – й заради неї високо цінує кожен хвилину свого життя. Його внутрішній імперативний голос озвучу поетичними рядками нашої великої сучасниці Ліни Костенко:

Не допускай такої мислі, що Бог
покаже нам неласку. Життя
людського строки стислі. Немає часу
на поразку.

Можливо, нам, його сучасникам, не вдасться до кінця збагнути, наскільки важливою для всіх українців є присутність, я сказав би благовісність Василя Кременя на посаді Президента Академії педагогічних наук України, що під його керівництвом здобула статус Національної. Проте вже зараз ясно, що лише великий українець міг, по-перше, так упевнено й достойно перевести українську педагогіку й освіту з одного тисячоліття й століття в інші, з однієї соціальної системи в іншу, з імперської держави в державу неза лежну, по-друге, концептуально, науково й організаційно забезпе чити реформування освітньої сфери в історично нових іннова цій них умовах. Мимоволі згадується, що в історичну давнину з кременя викресували вогонь. Йому на роду призначено освітлювати...

Пишу про це без найменшої ювілейної патетики, навпаки, на мій погляд, урочисто-пафосним, але насправді незначущим є звичне козирання в оцінці сучасних очільників високими посадами, званнями, нагородами, преміями, грошима і т. ін. Як автор книг про справді великих українців смію запевнити, що найперше вони вирізняються не цим, а Шевченковою жертвовною любов'ю до України і рідкісною здатністю по-шевченківськи навіть душу погу бити за неї. Василь Григорович Кремень належить до них.

С. М. Ніколаєнко,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України, Міністр освіти і науки України 2005–2007 років

Василь Кремень пройшов гарну життєву школу, але попереду нові вершини

Знаю Василя Григоровича майже чверть століття особисто, а заочно, через своїх друзів – більше сорока років. Вперше почув про нього від Володимира Ходаковського, який працював завідувачем відділу науки і освіти Херсонського обкому партії. Пізніше і В. Ходаковський, і В. Кремень працювали на відпові даль них посадах у Москві в ЦК КПРС. Там я і побачив Василя Григоровича вперше, коли був делегатом останнього партійного з'їзду. Запамяталися розумні очі, допитливий погляд.

Пізніше, після обрання в 1994 році народним депутатом України, зустрівся з Василем Григоровичем, коли його пропонувала освітянська громадськість на посаду Міністра освіти і науки України. Тоді я працював секретарем Комітету з науки і освіти Верховної Ради України. Викладачі, вчені прийшли до Комітету пропозицією обрати В. Кременя очільником освітянського відомства. Характеризували його як великого знавця справи, розумного і досвідченого організатора.

Пізніше доля нас звела ближче в стінах парламенту в 1998 році, коли Василь Григорович вже був обраний депутатом Верховної Ради України. Ми одразу з ним потоваришували, добре розуміли один одного. Згадую один випадок, коли було голосування за керівників Комітету з науки і освіти. Головою був на сесії обраний В. Семиноженко, який хотів обрати іншого секретаря комітету, але завдяки В. Кременю Комітет підтримав саме мене. І його голос був вирішальним. Той крок ювіляра показав, що Василь Григорович тримає слово, має твердий характер і ставить на чільне місце справу, а не амбіції.

Потім ми дружно з Василем Григоровичем працювали в Комітеті з науки і освіти, разом трудилися над новим Законом «Про вищу освіту», який, до речі, і він доповідав, як голова профільного підкомітету, в парламенті. Тоді ювіляр показав свої високі аналітичні здібності, знання справи, вміння миттєво робити узагальнення, творчо мислити. Підкупала його товарицькість, добре ставлення до колег, вміння вислухати, порадити. Тож логічним було призначення Василя Григоровича в 1999 році Міністром освіти і науки. З цього періоду ми досить дружно і плідно співпрацювали, разом відстоювали бюджет галузі, добивалися щорічного його зростання, підвищення заробітної плати педагогам і поліпшення фінансування науки.

Особливо результативно наша співпраця з Василем Григоровичем була в 2002–2004 роках, коли я був обраний головою профільного парламентського комітету. То був потужний і зірковий водночас за складом Комітет. Академіки НАН України К. Ситник, І. Юхновський, С. Дорогунцов, П. Толочко, ректори університетів О. Устенко, О. Царенко, начальник управління освіти Закарпатської області М. Бауер, директори шкіл з Донецька Л. Пасічна і Є. Красняков, директор ПТУ з Дніпропетровська С. Селіфонтьєв.

У цей період в парламенті було завершено прийняття всіх освітянських законів прямої дії – «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту і виховання», «Про основи науково-технічної політики», низка законів про інтелектуальну власність і т. ін. У той час не було «горбатих», пустопорожніх законів, бо депутати самі трудилися над ними. Не так, як нині, коли всі проекти законів пише якась ефемерна «громадськість», якісь «експерти».

Потужна боротьба велась по соціальному захисту вчителів, вчених. Вже в ході «Помаранчевої революції» нам вдалося спільно прийняти закон про повернення боргів педагогам за ст. 57 Закону «Про освіту». Вдумайтеся, немислимі цифри для цього часу – повер талоса викладачам і вчителям майже 5 мільярдів гривень заборгованості по заробітній платі! А це тоді був 1 мільярд доларів! Уявіть, коли нині стоїть питання про зняття різних доплат педагогам – за перевірку зошитів чи звання професора, а ми тоді змогли додатково профінансувати заробітну плату педагогам на таку велику суму. Згадую, як ми з Василем Кременем та Анатолієм Богомолівим разом у глибоку ніч перед новим 2003 роком у Бюджетному комітеті, який, до речі, тоді очолював нинішній Президент Петро Порошенко, відстоювали інтереси освітян і науковців.

Дружно і злагоджено ми разом трудилися, коли я був Міністром освіти і науки, а Василь Григорович президентом Національної академії педагогічних наук України. Як завжди ми розуміли один одного з півслова, бо по однаковому бачимо майбутнє своєї країни.

Приємно те, що Василь Григорович завжди вболівав за освіту по-справжньому, бо він сам вчительський син, справжній син свого народу і він глибоко розумів, що без освіти і науки України не буде. Якби всі сучасники дотримувалися нині таких принципів, то Україна давно б збудувала гарне життя людям, як кажуть Європу в своєму домі, а не рвалася весь час кудись, чи то на Схід, чи то на Захід.

Перекоаний, що сімдесятирічний шлях, пройдений Василем Григоровичем Кременем, був плідним і продуктивним для країни, для української освіти і науки. Зроблено чимало і є чим гордитися. Але впевнений, що попереду нові звершення, нові здобутки і висоти.

З води і роси, дорогий друже!

В. М. Ткаченко,
доктор історичних наук, професор, член-
кореспондент НАПН України

Уроки порядності

ЗВасилем Григоровичем Кременем доля звела мене в грудні 1996 року. Ще й раніше наші дороги перетиналися у 1970-ті роки як викладачів Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (таким було тоді його найменування). Більш пильне зацікавлення ми виявили один до одного на науковій конференції в грудні 1992 року. Однак до тіснішого співробітництва дійшли лише у 1996-му.

Точкою зіткнення наших професіональних і громадянських інтересів стала подальша доля України. Економічна розруха, суспільно-політична криза, наростаюча зневіра в суспільстві – все це само собою спонукало нас до внутрішньої мобілізації. Бо найнебезпечніша суспільна сила – байдужі люди, адже з їхньої мовчазної згоди й відбуваються усі лиха в суспільстві. Тоді ми усвідомлювали, що хоч-не-хоч, але рано чи пізно в країні мають з'явитися люди із психологічною настановою: «Якщо не я, то хто? Якщо не зараз, то коли?».

Тож люди з державницькими устремліннями потяглися один до одного. Але одна справа – гаряче прагнення докласти сил до державної розбудови, а зовсім інша справа – реальне знання та вміння здійснювати управління суспільно-економічними процесами. Скажу відверто – з перших днів моєї роботи в Кабінеті Міністрів України (вересень 1993 року), а далі й у Секретаріаті Верховної Ради України я відчув велику прогалину у своїй біографії: я ніколи не працював ні в комсомольських, ні в партійних, ні в профспілкових органах, де за часів радянської влади лише й можна було набути певного досвіду управлінської діяльності.

А було мені на той час уже 50 років – тож здавалося, що вчитися уже пізно. В такому віці люди з досвідом апаратної роботи уже мали б іти на самостійну ділянку роботи. У мене ж був лише досвід викладацької та науково-аналітичної роботи. Отже, житейська доля прирікала мене на одну-єдину стежу: потрапити в досвідчену команду і, як кажуть шахтарі, з десятків років «в упряжці походить», щоб набути якогось досвіду.

Знайти досвідчену «упряжку» виявилось не так просто. В апаратній роботі, як потім виявилось, при будь-якій владі завжди при сутній елемент «апаратної інтриги». Крім того, що існують міжвідомчі «групи інтересів», велику роль відіграє ще й людський фактор – не дарма ж популярний у ті часи академік Абалкін жалівся, що радянська бюрократична система залишила по собі технологічно й морально «поганий людський матеріал».

Та й взагалі – у владному апараті завжди з підозрінням ставилися до наукової експертизи. А тим часом ми залюбки повторювали: «Знання є сила». І мало хто задумувався над тим, що це мудре визначення прийшло до нас із XIII ст. від Фоми Аквінського. До речі він відстоював ту точку зору, що «правителям необхідні мудреці у більшій мірі, ніж мудрецам правителі». Однак, як я згодом пере свідчився, чиновник завжди намагався або позбавитись науковця, або принаймні відсунути його на задвірки апарату при прийнятті рішень.

Отож, після двох з половиною років «набиття гуль» від відсутності досвіду того, як захищати себе від апаратної інтриги, у 1996 році я врешті-решт потрапив до команди Василя Григоровича Кременя в Адміністрації Президента України. А прийшовши, щиро йому признався, що вмію працювати, але безпомічний в «апаратних іграх». На що він відповів: «нас будуть судити по роботі, а від апаратної інтриги якось відіб'ємось».

І от прийшов час, коли я зрозумів оце слово «якось». І це стало для мене першим уроком управлінської діяльності. Не пам'ятаю уже з якого приводу, але склалася ситуація, коли у прийнятті рішення брало участь декілька управлінь і відомств. У такій ситуації, як це заведено, чиновники кожного відомства намагаються перекласти відповідальність за виконання рішення із себе на когось іншого. Отож, аналізуючи посталу проблему, я з розпачем доповідав Василю Григоровичу, що як би ми не вчинили, але наша позиція виявиться програшною: «в цій ситуації я не бачу виходу». На що Василь Григорович відповів: «з будь-якої ситуації є завжди єдино правильний вихід – залишитися порядною людиною!».

Ось це положення від Кременя й стало для мене першим і основоположним життєвським уроком.

Бо це були не просто слова управлінця, сказані задля красивих слів. Це була позиція, якої дотримувалося Управління внутрішньої політики Адміністрації Президента України за часів керівництва ним Василем Григоровичем Кременем. Хоча це Управління чисельно й не було значним, але воно відзначалося висококласним експертним контингентом – дві третини співробітників становили кандидати й доктори наук. І в цьому була заслуга Кременя – його принципове ставлення до науковців і залучення їх до роботи в апараті.

А про загальне ставлення Кременя до підлеглих можу засвідчити теж із власного досвіду. Якось у перші дні по приходу в Адміністрацію я запитав – хто ж визначає в ній, так би мовити, «генеральну лінію партії». На що отримав чітку й однозначну відповідь: «за лінію в нашому управлінні відповідає кожен працівник – безвідповідальні мені не потрібні». У подальшому укоренилася практика: кожен експерт, який готував документ, був цілком вільний у своїх судженнях і умовиводах. Однак у процесі подальшого опрацювання документ, зрозуміла річ, підлягав корекції й уточненню.

Що характерно для стилю Кременя – ніколи нікого не «ламали через коліно». Завжди повага до судження експертів була надзвичайною. Але й ставлення підлеглих до керівника було теж специфічним. Коли хтось запитував: «А чи боїтесь ви Кременя?», люди, як правило, відповідали – «його ми не боїмось, але боїмось його підвести».

Ще один урок від Кременя – не слід аж так захоплюватися «піаром», бо добру роботу й так видно, а словесна тріскотня рано чи пізно спрацює проти тебе. Мудрість управлінця полягає в тому, щоб ставити перед собою мету, яку можна практично реалізувати. Будувати «повітряні замки-палаці» – то останнє діло. Ось коли зараз багато хто хоче знову «розпіаритись» навколо питання про статус української мови, мені завжди згадується щоденна практична робота Міністра освіти і науки Василя Кременя у справі «українізації» шкіл. Тоді Міністр вимагав уникати навколо цього питання зайвого галасу й метушні, а практично забезпечувати обраний курс.

Чи думають нинішні «суперпатріоти» про політичні наслідки пропонованої ними «форсованої українізації»? Важко сказати. Але мудрість державного управлінця, згідно з уроками Кременя, має полягати в тому, щоб не потрапляти в ситуацію, із якої тоді доведеться довго шукати виходу. Тут мова не йде про відстоювання байдужості до долі української мови й культури. Йдеться про інше. Як показав нам ще досвід революції 1917–1920-х років, тоді невміння дати раду соціально-економічним проблемам деякі провідники УНР намагалися компенсувати тим, що російські вивіски на мага зинах змінювали на вивіски українською мовою. В таких діях мудрість державних діячів важко знайти.

Іноді охоплює відчай: коли ж ми нарешті навчимося робити хоч якісь висновки з уроків історії? Принаймні коли ж ми, працівники Національної академії педагогічних наук, піднінемося до рівня «уроків порядності» Кременя?

Час не жде – і скоро люди з нас спитають.

З творчим повноліттям Вас, Василю Григоровичу!

В. П. Семиноженко,
академік НАН України

Приємні спогади щодо співпраці

Легко і складно писати про Василя Григоровича Кременя як про людину, безсумнівно, непересічну. Його інтелект, освіта, здібності відіграють велику роль у кожному періоді його життя. Це стосується і політики, і освіти, якій він присвятив своє життя.

Я згадую, як у 1998 році ми разом працювали в комітеті Верховної Ради над законом про науку і науково-технічну політику. Саме Василю Григоровичу належить ініціатива, яку ми згодом «провели» в парламенті: викладачі університетів прирівнювалися до науковців щодо соціальних стан дартів. Тобто введення поняття «науково-педагогічний працівник» давало можливість поширити на цю категорію так звані наукові пенсії. І це, як виявилось згодом, дало змогу не тільки співробітникам науково-дослідних інститутів, а й десяткам тисяч викладачів отримувати значну матеріальну підтримку.

А вперше доля звела нас, коли він працював в Адміністрації Президента. Можу сказати, що спілкуватися з ним було дуже комфортно. І ось слово «комфорт», напевно, ключове, коли говориш про Василя Григоровича.

А. М. Сердюк,

доктор медичних наук, професор, дійсний член
(академік) Національної академії медичних наук
України

Феномен особистості

Постать академіка Кременя Василя Григоровича дає мені підставу впевнено говорити про феномен особистості вченого, філософа, педагога, духовно багатой людини. Ми звикли до відомої формули «Талант плюс невтомна праця». Коли її при міряти до Василя Григоровича, дійсно, вона стає не просто спра ведливою, а навіть бездоганно переконливою.

Василь Григорович Кремень... Педагог, філософ, вчений, керів ник на освітянській ниві, як науковій, так і практичній.

Можна навести ще цілу низьку звань і епітетів стосовно нього. Але найголовніше – це порядна, чесна і відкрита для спілкування з усіма, хто працював та зустрічався з ним на довгій ниві творчого життя, наповненого щоденними турботами про навчання, вихо вання, зростання дітей та молоді – майбутнього трудового та інтелектуального потенціалу нашої держави.

Він неодноразово виступав ініціатором спільних засідань Акаде мій медичних та педагогічних наук, конференцій та семінарів Інституту педагогіки та Інституту гігієни та медичної екології ім. О. М. Марзєєва.

На цих спільних заходах розглядались проблеми збереження і зміцнення здоров'я дітей, здобуття освіти, виховання молодого поко - ління. Приймались конструктивні рішення, які потім втілю вались у життя. Яскравий приклад – залучення вчених-медиків до підго товки щорічної Національної доповіді про стан освіти в Україні.

Василь Григорович постійно перебуває у вирі громадського життя, вивчаючи співвідношення індивідуальності та колективності, що концептуально знайшло своє цілісне й логічне втілення у ви значенні стратегічних напрямів освіти в країні.

За час його перебування на посаді міністра освіти й науки України був проведений II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти, який схвалив Національну доктрину розвитку освіти в країні, визначив її стратегічні напрями. Саме за ініціативою В. Г. Кременя розпочався й продовжується активний процес переходу від авторитарної до толерантної педагогіки. Система освіти України наближається до освітніх систем розвинутих систем Європи.

Вражає творча діяльність ювіляра. Майже кожного року він публікує монографію чи підручник з питань соціальної філософії чи політології, педагогіки чи розвитку людської особисті. Його науковий доробок перевищив 800 робіт. Стверджую, Василь Григорович – був і є діячем загальнонаціонального процесу, людиною прогресивного мислення і світогляду, самобутнього таланту. І таким він зробив себе сам.

Народившись у селянській сім'ї в Кролевецькому районі Сумської області, з золотою медаллю закінчив десятирічку, згодом філософський факультет столичного університету ім. Т. Г. Шевченка. Там же пройшов шлях від аспіранта до заступника декана факультету.

Подальші кроки – у найвищих органах державної влади, останні два десятиліття успішно очолює Національну академію педагогічних наук. До речі, з ініціативи В. Г. Кременя спільно з фахівцями Інституту педагогіки, Інституту психології ім. Костюка, Інституту проблем виховання НАПН України підготовлено науково-аналітичну доповідь «Про зміст загальної середньої освіти», яку видано у 2015 році.

У розділі 5 цієї доповіді наведені результати наукових досліджень фахівців нашого інституту з питань гігієни навчального навантаження школярів: окреслено фактори організації навчального процесу, що впливають на здоров'я учнів, наведено ризики погіршення здоров'я школярів під дією певних факторів навчання, представлено вплив фізичного виховання на формування здоров'я дітей, надані гігієнічні рекомендації щодо регламентації навчального навантаження.

У 2017 році Інституту педагогіки НАПН України нашими фахівцями надано результати наукових досліджень щодо безпечних для здоров'я учнів критеріїв навчального навантаження та окремих складових способу життя дітей для використання у підготовці державного стандарту середньої освіти.

Марзеєвці неодноразово брали участь у різних спільних наукових форумах, зокрема 2013 року – у міжнародній науковопрактичній конференції, котра була організована НАПН України: «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю в Україні: стан і перспективи розвитку». Нами були надані науково-практичні гігієнічні рекомендації щодо покращання здоров'я учнів під час навчання.

На Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Особли вості реалізації нового змісту державного стандарту початкової загальної освіти в 1-х класах ЗНЗ» (у м. Хмельницький) марзеєвці представили доповідь «Фізіолого-гігієнічні аспекти організації навчання та виховання учнів перших класів у загальноосвітніх навчальних закладах». Того ж року на Всеукраїнській науковопрактичній конференції «Моніторинг рівня здоров'я учнівської молоді» марзеєвці озвучили шляхи до профілактики порушень постави у школярів у загальноосвітніх навчальних закладах. Перелік таких необхідних взаємопов'язаних наукових кроків нашої спів праці можливо продовжити.

Василь Григорович, з яким мене поєднує багаторічна співпраця, належить до тієї категорії визнаних фахівців, про яких у народі кажуть «зробив себе сам». Він відзначається високою праце здат ністю, завидною цілеспрямованістю, вмінням доказово аргу мен тувати і наполегливо виборювати свою позицію. Його без пере більшення можна назвати «системоутворюючою особистістю», здатною згуртувати людей на досягнення поставленої мети.

Писати про людей такого гарту нелегко. З одного боку – відомі думки соратників, з другого – розповіді й легенди широкого загалу педагогів. Додаймо утаємниченість висловів представників вищих ешелонів влади, в колі яких постійно протягом десятиріч перебуває ювіляр. Ще хтось бажає почути не зовнішній абрис діянь цієї непересічної людини, а її особисту долю, світ її захоплень й почуттів, взаємостосунків з колегами і друзями. Сукупність цих обставин суттєво утруднює пошуки єдино вірного підходу до написання справжнього портрета В. Г. Кременя. Бо творити його можна в різних художніх палітрах (до речі, ювіляр захоплюється мистецтвом й знається на ньому).

Він – політик, тонкий, чуттєвий, з філософським смаком. Інакше як обґрунтувати безальтернативну тезу, що понад 20 років йому вдається керувати складною академічною системою, а потім при трьох Президентах України, коли високопосадовці – міністри освіти чи пролітали метеоритами, чи затримувалися в кріслі на якийсь непевний період.

У ювілейні дні зазвичай прийнято звеличувати звершення «винуватця» урочистостей. У цьому разі додержання цієї традиції значною мірою ускладнюється тією об'єктивною обставиною, що тільки перелік досягнень Василя Григоровича зайняв би чимало часу. За ці досягнення він нагороджений, удостоєний, звеличений... Та життя продовжується і треба й надалі робити свою справу, слугувати науці, освіті та суспільству.

І за характером, і за способом мислення, а відтак і життя, ювіляр – переконаний оптиміст. Наскільки відомо, його улюблений вислів належить царю Соломону: «і це – минеться». Тож подякуємо йому за постійне намагання зміцнити у нас віру у гідне майбутнє української освіти зокрема і держави в цілому.

В. І. Луговий,
перший віце-президент НАПН України, в.
о. головного вченого секретаря

Від сільської родини до суверенної України (виміри самоздійснення В. Г. Кременя)

З власного досвіду знаю: Василь Григорович Кремень – людина, яка сама себе зробила і звеличила, здійснила самосходження від простої сільської родини до висот великої країни, слугує взірцевим прикладом стійкої відданості Україні, її народу. Одне слово, справжній державний муж національного масштабу і визнання, канон для наслідування, для мене теж, «феномен природи» у пря мому і переносному смислі.

Хоча мої з Василем Григоровичем коріння по батькам розділені зовсім невеликою частиною рідної землі (15 км навпростець між селами Горохове і Любитове в пограничних Коропському районі Чернігівської області та Кролевецькому районі Сумської області, що поблизу Сейму), уперше зустрілися ми (філософ і фізик) на початку далеких 70-х років у спільній альма-матер – Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка. Уже тоді молодому випускнику університету з трудовим стажем Василю Кременю довірили очолити ділянку державної ваги з університетського розвитку країни – штаб республіканської комсомольської будови «Новий комплекс Київ ського державного університету імені Т. Г. Шевченка» у районі Виставки передового досвіду народного господарства в місті Києві. А мені згодом довелося бути командиром одного зі студентських загонів на будівництві корпусу теперішнього факультету комп'ю терних наук і кібернетики цього комплексу. З молодих років (мабуть, від батька і матері) ювіляр вирізнявся мудрістю, вираженістю, повагою до людей, впливу на них засобами переконань. Ця людя ність стала платформою для його подальших фундаментальних надбань: теоретичної концепції та практичного керівництва щодо людиноцентризму в освіті, прогресивність яких підтверджена усім глобальним, європейським, національним розвитком людства взагалі, гуманітарної сфери зокрема, освітньої системи особливо.

*З колегами на суботнику у 80-х роках. Серед них майбутні
заслужені діячі науки і техніки, ректори, міністри, академіки і
президенти національних галузевих академії наук*

Після закінчення університетської аспірантури та здобуття наукових ступенів кандидата філософських і фізико-математичних наук наші життєві траєкторії ненадовго розійшлися, щоб невдовзі знову перетнутися на відповідальній перед країною роботі у відділі науки і навчальних закладів апарату ЦК Компартії України. За пле чами Василя Григоровича був досвід заступника декана філо софського факультету Київського університету, моїми – начальника відділу університетів Мінвузу України. Так сталося, що зрештою і посаду ми по черзі обіймали одну й ту ж – завідувача сектору вищих навчальних закладів. Досвід участі в Горбачовській пере будові другої половини 80-х років, масштабній реформі вищої і середньої спеціальної освіти того часу збагатив обох. Водночас надав переконання у безперспективності тоталітарної радянської системи та її неминучому розпаді.

Новий етап творчої співпраці під проводом В. Г. Кременя розпочато з розбудови незалежної України, формування національної системи освіти та її теоретико-методологічного і науковометодичного забезпечення, адаптованих до нових суспільних відносин, непереборних глобальних процесів.

Від початку 90-х років В. Г. Кремень включився в активне будів - ництво суверенної України, її освітньо-наукової сфери. Працював заступником директора Національного інституту стратегічних до - сліджень, заступником керівника Адміністрації Президента України Л. Д. Кучми та Секретаріату Президента України В. А. Ющенка, обирався народним депутатом 3-го скликання, очолював підкомітет Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. За п'ять років на посаді Міністра освіти і науки України провів значні освітні реформи, започаткував 12-річну загальну середню освіту, забезпе чив розвиток україномовного освітнього середовища в навчальних закладах усіх регіонів країни. За його участі у 1998–2002 рр. розроблено і прийнято закони України «Про професійно-технічну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту». Автор і послідовний провідник авторських концепцій людиноцентризму та формування іннова ційної людини в освіті, він опублікував понад 800 наукових і навчально-методичних праць, зокрема монографії, підручники, енциклопедії тощо, у тому числі переведені на іноземні мови. За індексами цитування є визначним ученим в Україні та за кордоном.

В. Г. Кремень очолив Національну академію педагогічних наук (тоді Академію педагогічних наук) 20 років тому на етапі її ста новлення. Він, як ніхто інший, розумів, що без фор му вання потуж ного наукового базису та відповідного компетентного людського капіталу задумані в освіті реформи не здійснити. Як сам зізнавався, це й спонукало його погодитися на керівництво акаде мією, її необхідну системну, многотрудну і тривалу інституційну розбу дову, створення матеріальної бази і наукового потенціалу, мережі наукових інститутів, Університету менеджменту освіти для фахового супроводу всіх ланок освіти. У 2010 р. указом Глави держави В. А. Ющенка академії надано статус національної. Тут вирішальна заслуга її керманича.

Василь Григорович завжди з вірою в здібності та можливості людей ставився до їх висунення на ключові посади в освіті, гуртування в складі і навколо НАПН України, МОН України та Комітету Парламенту, де працював. Це стосувалося і мене. У 1994 р. саме він в Адміністрації Президента України пропонував мені, випускнику докторантури академії, проректору з наукової роботи Київського торговельно-економічного університету, колишньому

В. Г. Кремень і В. І. Луговий під час засідання Президії НАПН України

заступнику міністра народної освіти, вдруге обійняти посаду заступника освітянського міністра, а після відмови рекомендував ректором Української (нині Національної) академії державного управління при Президентові України. На цю посаду й був призначений у 1995 р. указом Глави держави Л. Д. Кучми одночасно із створенням закладу. Після завершення 11-річної каденції ректора без вагань пристав на пропозицію В. Г. Кременя щодо роботи в НАПН України, спочатку директором Інституту вищої освіти, потім – віце-президентом та з 2012 р. – першим віце-президентом. Вважав за честь працювати з Василем Григоровичем.

Якраз турботою про кадрове забезпечення освіти вмотивована згода В. Г. Кременя виступити офіційним опонентом моєї дисертації на здобуття ступеня доктора педагогічних наук за темою «Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні: теоретико-методологічний аспект», що захищена у 1995 р., але й досі не втратила актуальності. Членством у НАПН України, як і багато інших, хто плідно працював з ним, теж зобов'язаний його рекомендаціям й завжди старався виправдати їх.

Пройшовши шлях від учня сільської школи до народного депутата, Міністра освіти і науки України та президента НАПН України, від студента філософського факультету столичного університету до академіка НАН і НАПН України, заслуженого діяча науки і техніки, лауреата державних премій у галузях науки і техніки та освіти, Василь Григорович завжди добре знав практичні проблеми і потреби як громадян України щодо освіти, так і самої освітньої системи. Його теоретично і практично виважений підхід пронизує Національну доктрину розвитку освіти, схвалену у 2001 р. II з'їздом працівників освіти України і затверджену у 2002 р. Указом Президента України, масштабну підготовчу роботу з приєднання країни у 2005 р. до Болонського процесу, Європейського простору вищої освіти та нині до Європейського дослідницького простору.

Послідовний і безумовний прибічник європейського вибору України В. Г. Кремень у роки «Революції гідності» та російської агресії зорієнтував і мобілізував науковий і методичний потенціал довіреної йому академії на національно-патріотичну та водночас євроінтеграційну освітньо-виховну діяльність, психологічну підтримку і посттравматичну реабілітацію учасників АТО та переселених дітей і дорослих з непідконтрольних українській владі територій. З урахуванням розробок учених академії у 2016 р. Указом Президента України П. О. Порошенка затверджено «Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки». Розуміючи важливість володіння громадянами України іноземними мовами, насамперед англійською, Василь Григорович, організував підготовку пропозицій для іншого Указу Глави держави «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні». За підтримки президента НАПН України інститути психологічного профілю забезпечили створення і функціонування психолого-реабілітаційних центрів для постраждалих від збройного конфлікту з Росією.

З-поміж фундаментальних концептів В. Г. Кременя – обґрунтування інноваційного типу прогресу і необхідності формування в освіті інноваційної людини, зокрема на основі компетентнісного підходу. Його відчуття нового сприяло розгляду загальними зборами НАПН України концептуальних засад розроблення Національної рамки кваліфікацій, що прискорило її прийняття урядом у 2011 р., а також концептуальних засад Національної стандартної класифікації освіти, сумісної з Міжнародною стандартною класифікацією освіти 2011 р. та її галузевою версією 2013 р. Ці й інші інноваційні рішення забезпечили формування, взаємодію та інтеграцію національного освітнього і наукового просторів за межами рідних мірок. Серед законодавчої бази нового покоління – закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про наукову і науково

Президент НАПН України В. Г. Кремень серед освітян і науковців на виставковому заході

технічну діяльність» (2015 р.), а також законопроект «Про освіту», що пройшов перше та підготовлений до другого читання Верховної Ради України.

Зокрема, важливими стали як безпосередня участь В. Г. Кременя у розробленні й прийнятті концепції «Нова українська школа», що покладена в основу законопроекту про освіту, так і його внесок у формування концепції проекту Закону України «Про професійну освіту». Ключовими авторськими ідеями, що проголошені, аргументовані та обстоюються, слід визнати створення мережі одної багатoproфільних ліцеїв профільної середньої освіти, укрупнених професійних ліцеїв та багаторівневих і багатoproфільних професійних коледжів професійної освіти, а також потужних і конкурентоспроможних регіональних університетів національного рівня.

В. Г. Кремень виступив ініціатором і редактором низки фундаментальних узагальнюючих праць НАПН України. Серед них – Енциклопедія освіти (2008 р.), Біла книга національної освіти України (2009, 2010 рр.), Національний освітній глосарій: вища освіта (2011 і 2014 рр.), Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні до 20- і 25-річчя незалежності України (2011 і 2016 рр.), зокрема англійською мовою (2017 р.). За його підтримки НАПН України істотно розширила участь у міжнародних проектах співпраці за програмами Євросоюзу, іншої міжнародної діяльності.

Непрості 2015 і 2016 рр. стали випробувальними для НАПН України, коли в умовах економічної кризи, зумовленої зовнішньою агресією, істотно скоротився академічний бюджет. Під керівництвом свого президента академія оптимізувала діяльність, визначила Стратегію розвитку на 2016–2022 роки, вийшла з випробування більш загартованою. В. Г. Кремень наполегливо захищав справу наукового забезпечення освітньої сфери, де здобувають і надають освіту 8,5 млн громадян України. Це дало змогу за урядової підтримки виправити ситуацію в наступному році.

У рік 25-річчя НАПН України можна засвідчити, що ювіляру вдалося сформувати дієздатний та ефективний академічний колектив вчених-одномудців, які, не жалкуючи сил і енергії, працюють на благо України, її розвитку на основі освіти, науки. Колектив вдячний Василю Григоровичу і на останніх звітновибірчих зборах у 2017 р. вкотре виявив йому цілковиту довіру, переобравши президентом на новий 5-річний термін.

У час 70-літнього ювілею щиро бажаю В. Г. Кременю доброго здоров'я на многії літа, подальших творчих успіхів во благо українського народу.

З найкращими побажаннями і вдячністю за можливість вчитись і працювати пліч-о-пліч з Василем Григоровичем, його колега, послідовник і друг В. І. Луговий.

О. С. Онищенко,
віце-президент Товариства «Знання» України, академік НАН України

Філософ людиноцентризму

З кожного вченого, що присвятив своє життя науці, є ідея, яка постійно світиться в його творчості, спалахує все новими й новими гранями. Зростає аргументація на її користь і пошук шляхів реалізації. З часом вона стає визначальною характеристикою доробку вченого.

Василь Григорович Кремень знайшов її в людиноцентризмі. Ідея давня, але й вічно актуальна. Як вічно актуальні питання: в чому сенс існування людини і в чому суть ставлення суспільства і держави до свого окремого індивіда.

Змінюються епохи й покоління, змінюються уявлення про все це, однак не втихають дискусії на теми: для чого живе людина і які у неї взаємні обов'язки з владою і соціумом. Мабуть тому, що нерідко використовуються однобічні підходи, і мабуть тому, що кожна епоха, кожен суспільний лад формулює своє бачення устами провідних мислителів.

Ми живемо в часи планетарних цивілізаційних трансформацій, формування нового типу грамотності і культури – цифрової, становлення нового типу суспільства – інформаційного, знаннєвого. Основним рушієм у цих умовах стає людський ресурс. Рівень інтелектуального потенціалу означає рівень прогресу. В. І. Вернадський ще століття тому зазначав, що людство, озброєне наукою, перетворюється на геологічну силу. Звідси зростає увага до людського чинника, ролі особистості в складних сучасних суспільних процесах, у забезпеченні майбутнього цивілізації. Людиноцентризм вагомим чином виходить на порядок денний.

В. Г. Кремень уяснив для себе цю історичну тенденцію ще на початку наукової діяльності. А в монографії «Колективність і індивідуальність: доля однієї з ключових соціалістичних ідей» (1990) масштабно окреслив свою людиноцентричну концепцію. Колектив, спільнота, влада, держава сильні людиною особистістю. Головне – формування інтелектуально багаті, морально і фізично здорової, працездатної, соціально відповідальної особистості, завдяки якій тільки і зможе бути успішними колектив, спільнота, нація, влада, держава.

У Василя Григоровича понад 800 наукових публікацій. І важко серед них знайти таку, де б не йшлося про проблеми особистості, її само реалізацію і суспільну віддачу. Його часті публічні виступи протягом останніх десятиріч по радіо і телебаченню, в пресі, перед великими і малими аудиторіями наповнені роздумами про людську особистість, її цінність і роль. І в монографіях «Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум» (2007), «Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору» (2009, до речі вона двічі ще перевидана в Україні і видана в Польщі), «Синергетика в освіті: аспекти людиноцентризму» (2012) дано фундаментальне осмислення і суті людиноцентризму в XXI столітті, яке прагне стати гуманітарним, і шляхів утвердження людиноцентризму в освіті, культурі, економіці, праві, політиці, міжлюдських відносинах. Насамперед – в освіті. Бо саме через неї формується особистість, яка зможе стати центром соціального і духовного тяжіння, і формуються людиноцентричні погляди і настрої у масовій свідомості, зокрема в еліті, творців законів і політик.

Академік В. Г. Кремень не тільки філософ і теоретик людиноцентризму, а й організатор реалізації людиноцентричних стратегій і програм. Він був ініціатором і керівником авторського колективу підготовки Національної доктрини розвитку освіти і Національної стратегії розвитку освіти в Україні, які затверджені указами Президента України. Ці державні документи узаконили людиноцентристську освіту в Україні. В основу реформи системи освіти покладено принцип пріоритетності людини, а ключовим завданням освіти у XXI столітті визначено розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. При чому освіта має бути безперервною протягом усього життя. В цьому суть інтелектуального проекту нової цивілізації. Особистість повинна постати як свідомий творець своєї і суспільної долі, а соціум, влада і держава зобов'язані створювати їй для цього необхідний простір. Філософ і педагог В. Г. Кремень зробив помітний внесок в нову ідеологію людиноцентризму, яка стає брендом грядущої інформаційної цивілізації.

Труди і дні В. Г. Кременя – яскравий доказ безпідставності міфів про меншовартість українців, що українці – сільська, а тому нібито слабка нація. Хлопець із звичайного села на Сумщині, що вчився в звичайній сільській школі, закінчив столичний університет, став відомим ученим і педагогом, державним діячем (членом парламенту і міністром), обраний академіком ряду академій, має високий індекс цитування у вітчизняних і зарубіжних виданнях, створив і очолює велику філософсько-педагогічну школу людиноцентризму, що працює над найвищим інтелектуальним проектом – формуванням особистості, яка постійно буде розвивати в собі і в людській спільноті гармонію добра, краси і істини. Значить – українська нація стоїть на Кременях.

В. П. Коцур,
доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН
України, ректор Переяслав-Хмельницького державного
педагогічного університету імені Григорія Сковороди

Вишуканий інтелектуал землі української

... « філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору» – під такою назвою вийшла в світ розлога праця Президента НАПН України, відомого вченого, державного і громадського діяча, народного депутата України 3-го скликання, Міністра освіти і науки України (2000–2005 рр.) В. Г. Кременя. «Цією філософією, – зазначає автор, – мають бути обумовлені пріоритети вітчизняної освіти, детерміновані національні проекти підготовки творчої особистості. Здатної до інноваційної діяльності в українському суспільстві ХХІ століття – «в суспільстві знань».

До нової якості філософського розуміння людини В. Г. Кремень торував складний шлях, долаючи стереотипи минулого, спротив прибічників інших моделей соціокультурного розвитку та політичної культури. Модернізуючи методологічний інструментарій філософської науки, окреслюючи нові ідеї-стратегії у вітчизняному інтелектуальному просторі, формував власний стиль наукового мислення і творчу позицію.

Образ ученого-філософа, організатора науки й освіти В. Г. Кременя багатогранний, а саме: він – теоретик, мислитель, експериментатор, організатор науки і освіти України.

Автор майже 1000 наукових праць, зокрема, монографій: «Україна: шлях до себе», «Україна: альтернативи поступу», «Освіта і наука – інноваційні аспекти», «Філософія національної ідеї», «Філософія людиноцентризму в освітньому просторі», «Синергетика в освіті», «Україна у добу глобалізації (начерки метадисциплінарного дослідження)».

дження)» та ін., які дають відповіді на виклики часу, є дороговказом, методологічним орієнтиром в соціогуманітаристиці.

Внутрішній і зовнішній світ ученого, державного і громадського діяча формувалася в Любитовській восьмирічній, а згодом – Чорноплатівській середній школі на Сумщині, яку він закінчив із золотою медаллю, на філософському факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Особиста вдача Василя Григоровича, його ставлення до людей, стосунки в родині генетично передавалися батьками Григорієм Мусійовичем (1921–1990 рр.) і Варвара Іванівною (1928–2014 рр.), які «завжди довіряли» сину, «виховували власним прикладом» і спонукали до самостійного прийняття «доленосних рішень».

З юності В. Г. Кремень пройшов «бойове хрещення» на колгоспних роботах, прийнявши важкого батьківського плуга, який згодом став і «плугом освіти й науки», розбудови Української держави.

Образ ученого-філософа, фундатора реформ в освіті і науці характеризується насамперед його оточенням, стосунками з друзями, колегами, однокласниками, земляками. У книзі «Любитове – моє рідне село» (2015 р.) Василь Григорович тепло згадує про дійсних членів НАПН України, земляків В. П. Андрущенка, І. М. Грищенка, професорів О. І. Курка, М. Є. Скибу, В. С. Пономаренка, голову колгоспу в с. Чорноплатовому В. М. Хярма, керівника Коноп'яцького відділення Укравтодору В. Д. Синицю, учителів А. М. Мицай, П. С. Гребенюка, А. А. Андрущенка, М. Т. Андрущенко, О. С. Кужельну, І. І. Кужельного, директорів шкіл – В. В. Дембелянцева, М. Ф. Новомирського та багатьох інших – справжніх професіоналів своєї справи, самовідданих трударів, людиновимірні вчинки яких назавжди закарбувалися в пам'яті.

По-філософськи осмислюючи події та факти із життя малої Батьківщини, Василь Григорович відображує їх у яскравих та живих образах земляків, справжніх творців історії, «передаючи накопичені знання про історію рідного краю наступним поколінням».

На сучасному етапі стрімких «поворотів», численних суспільних, наукових і освітніх викликів академік В. Г. Кремень живе напруженим інтелектуальним життям, є маркером нашої епохи, носієм нової якості філософського розуміння людини – людиноцентризму, вбачає моральну місію в піднесенні національної свідомості рідного народу, утвердженні демократичних європейських цінностей, державницьких позицій.

Головне покликання українського інтелектуала, підтверджене життям, – служити людям, формувати духовно-культурні цінності в суспільстві та сприяти його соціокультурному прогресу. Саме тому в інтелектуальній, професійній біографії В. Г. Кременя ми помічаємо широкий культурний контекст, великий пласт історії вітчизняної науки й освіти, духовного життя України активним творцем якого він є, а в тканину біографічної оповіді вченого включені яскраві особистості, їхній внутрішній світ, рефлексії, психічний стан, взаємини із близькими, друзями, колегами по роботі.

Тож бажаємо вишуканому інтелектуалу ХХІ століття, В. Г. Кременю, многа літа, незорі життєвої ниви, безвідмовного мотору творчості!

К. О. Ващенко,

Голова національного агентства України з питань державної служби, доктор політичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заслужений економіст України, державний службовець 1-го рангу

Наставник для нової управлінської еліти

Для молодого людини, яка має амбіцію зробити вдалу кар'єру в органах державної влади, надзвичайно важливо вивчати яскраві історії успіху, бачити перед собою конкретні приклади професійного й відданого служіння державі і суспільству, розуміти систему цінностей та орієнтирів людей, які здобули загальне визнання як державні діячі незалежної доби української історії. Одним з таких прикладів для наслідування з боку нової генерації державних службовців України, безперечно, є академік, міністр Василь Григорович Кремень.

Доля розпорядилася так, що мені не пощастило попрацювати під безпосереднім керівництвом Василя Григоровича. Однак я вважаю його одним зі своїх наставників, людиною, яка зробила вагомий внесок у моє професійне становлення і розвиток. Під час роботи в Раді національної безпеки і оборони, міністерствах, центральних органах виконавчої влади я неодноразово із захопленням спостерігав, як чітко Василь Григорович розуміє сутність тієї чи іншої проблеми, майстерно ставить завдання для її розв'язання, філігранно узгоджує інтереси різних груп впливу, відповідало ухвалює вольові і часом непрості рішення та у підсумку ефективно досягає необхідної мети. Звичайно, все це ґрунтується на гармонійному поєднанні глибоких теоретичних знань та величезного практичного досвіду державного управління.

Поза сумнівом, сучасний державний менеджер повинен мати фундаментальну освіту, широкий світогляд, чітко усвідомлювати суспільні інтереси, бути відкритим для інновацій, вміти управляти змінами та застосовувати нешаблонні підходи до вирішення поставлених завдань. Інакше зростають ризики прийняття управлінських рішень, в основі яких лежить не ґрунтовний аналіз політики та потужний науковий фундамент, а поспішна політична кон'юнктура та поверхові поради іноді не дуже освічених представників громадсько-експертного середовища.

Декілька років тому у Національній академії державного управління при Президентові України нами запроваджено гарну традицію, яка полягає в тому, що першу лекцію для слухачів проводить один із провідних державних діячів та суспільних авторитетів сучасної України. Подія відбувається у Національному історико-культурному заповіднику «Софія Київська» – духовному, політичному і культурному центрі нашої країни. І це не випадково. Адже упродовж сторіч Софія Київська була головним символом становлення і розвитку української державності, під її куполами наділяли найвищою державною владою князів, приймали іноземних послів, обговорювали й затверджували політичні угоди. І нині вона стає свідком народження модерної національної управлінської еліти, яка повинна прагнути повною мірою виправдати сподівання і очікування українського суспільства, чесно і відповідально виконувати свої зобов'язання перед громадянами, підтримувати честь і гідність України.

Я вдячний шановному Василю Григоровичу Кременю, що він одним з перших прийняв пропозицію прочитати таку публічну лекцію для представників нової генерації державних службовців. Отже, Василь Григорович завітав до слухачів академії 1 вересня 2013 року.

Як фундатор та ідеолог освітньої реформи в Україні академік Кремень поділився зі слухачами своїми роздумами щодо процесу модернізації вітчизняної системи освіти в контексті глобалізаційних процесів. На думку президента Національної академії педагогічних наук України, школа і вищі навчальні заклади повинні готувати глобалістську людину, тобто людину, яка здатна жити в глобальному просторі. Зростаюча комунікативність і пов'язані з цим нові виклики для людства зобов'язують сучасну українську освіту створювати необхідні передумови для самореалізації людини, зміцнення демократії та розвитку громадянського суспільства. Численні запитання, що пролунали з боку аудиторії, яскраво засвідчили неабиякий інтерес як до теми лекції, так і до особистості самого Василя Григоровича Кременя.

Хто зміг би краще надихнути майбутню управлінську еліту на опанування великого мистецтва державного управління?

В. І. Кононенко,
голова Ради Товариства «Знання» Івано-Франківської області,
почесний ректор Прикарпатського національного університету імені
Василя Стефаника, академік НАПН України

Вчений. Педагог. Людина

*В*чений великого злету в своїх працях зазвичай віддзеркалює свою особистість. У теоретичному доробку видатного філософа й педагога Василя Григоровича Кременя напрочуд органічно, з винятковою повнотою відбилися риси його непересічної вдачі – масштабність мислення, душевні щедроти, демократизм, доброзичливість. Сама визначальна парадигма його творчості – ідея людиноцентризму засвідчує широкому загалу його читачів і шанувальників: це науковець, обдарований від Бога талантом мудрого наставника, Педагога з великої літери. Якщо ж знати Василя Григоровича особисто, у спілкуванні, в дружніх взаєминах, ці якості люди нозавжди розкриваються з новою силою.

Найсуттєвіше у філософській концепції Василя Кременя – визнання дитини як найвищої цінності, основоположного суб'єкта й об'єкта освітньої діяльності, предмета неослабної турботи держави, школи, батьків, соціуму в цілому. Таке бачення місця дитини в житті суспільства – не лише наслідок глибоких роздумів ученого-педагога, а й відтворення внутрішнього світу носія позиції гуманіста, людини, котра пройнята почуттям відповідальності за долю свого народу, завтрашній день молодого покоління.

Як на моє переконання, Василь Григорович – яскравий взірєць українського інтелігента, що вийшов із народу й все своє свідоме життя присвятив високому служінню своїй Вітчизні. Його життя вийшло шляху назавжди пов'язаний із рідною землею, її поступом на складних перетинах державного розвитку, утвердження української наукової думки, розбудовою національної школи, впровадження нових засад вивчення історії й сучасності українства. Досконало володіючи українською мовою, Василь Григорович і на посаді Міністра освіти й науки, і як президент педагогічної академії зробив рішучі кроки, щоб українська мова стала дійсно державною, мовою освіти на всіх щаблях її функціонування – від дитячого садка до університету.

Пригадую грудень 1997 року, день виборів президента молодії тоді Академії педагогічних наук. Велика зала Київського педагогічного університету, вщерть заповнена вченими-педагогами, вчителями, громадськими діячами, була в очікуванні: з якою програмою виступить нещодавно обраний академіком Василь Григорович Кремень, котрого мали обрати президентом Академії. Його промова була спрямована в майбутнє, адже перед педагогічною наукою постали на той час воістину історичні завдання: закласти наукові засади школи незалежної України. Це була серйозна заявка на кардинальні перетворення в освітній сфері. Обрання нового президента стало поворотним кроком у діяльності не лише Академії, а й, як показали наступні події, в освітньому просторі держави загалом.

Пригадується, як ми, перші члени президії Академії, тіснилися в кількох маленьких кімнатах необлаштованого будинку, як нас переселяли, як у тих умовах початку 90-х років минулого століття не мали змоги зібрати новообраних академіків і членів-кореспондентів, як навіть не мріяли про відкриття нових інституцій, наукових видань. Сучасна Національна академія педагогічних наук кардинально змінилась не лише за матеріальними умовами роботи, своєю структурою, кількістю співробітників, науковими здобутками, а й головне – своїм впливом на суспільний розвиток держави, освітній простір у всіх його розгалуженнях. І у тих масштабних перетвореннях, що їх зазнала Академія, наочно бачимо талант, непохитну волю, вміння відстоювати в наш складний час інтереси педагогічної науки нашого керівника – Василя Григоровича Кременя.

Через два роки після обрання президентом Василь Григорович очолив Міністерство освіти і науки України, й поєднання двох визначальних для розвитку освіти керівних посад – очільника міністерства й керівника Академії було надзвичайно плідним. Відкрилися перспективи поєднання зусиль: те, що планувало відомство, знаходило реалізацію в інститутах Академії, пропозиції вчених підтримувались міністром. Пам'ятаю, скільки спільних кроків було здійснено у вирішенні таких нагальних завдань, як створення стандартів шкільної освіти, без яких не можна навчати учнів, як підготовка нового, позбавленого імперського впливу, покоління українських підручників тощо.

Мені особливо зрозумілими були рішучі дії Василя Григоровича щодо повернення Академії обличчям до вищої освіти. Історично склалося, що колишні інститути педагогіки й психології обмежували свою наукову діяльність вивченням виключно загальноосвітньої школи, відтак проблеми вищої освіти залишались «на совісті» самих навчальних закладів, що заважало опрацюванню спільної стратегії їх діяльності. Василь Григорович із властивою йому енергією, наполегливістю став ініціатором створення в Академії Інституту вищої освіти. Цикл освітніх послуг – від дитячого садка до загальноосвітньої школи, від загальноосвітньої до професійної й університетської освіти, а далі – до навчання впродовж життя замкнувся. Це велика заслуга міністра й президента Академії Василя Григоровича Кременя.

Важко переоцінити діяльність міністра Василя Кременя в його зусиллях створити потужний корпус українських університетів. Наведу приклад. Наш Прикарпатський університет, народжений незалежною державою, мабуть, як жодний інший, вимагав постійної підтримки й уваги міністерства, особисто міністра. Маю щиро сказати, що без допомоги Василя Григоровича ми навряд чи постали на рівень провідних університетів України. Відкриття нових напрямів підготовки спеціалістів, скажімо, з інформатики, хімії, біології, економіки, юриспруденції, туризму, дизайну та інших, вимагало, щоб саме міністр зважив на наш кадровий і навчально-технічний потенціал і головне – повірив у наше прагнення розбудувати сучасний навчальний заклад європейського й кращих вітчизняних зразків. Людина активної вдачі, рішуча в своїх діях і рішеннях, Василь Григорович неодноразово приїздив в Івано-Франківськ, зустрічався з колективом, вирішував наболілі питання. Отож природно й закономірно, що вже після закінчення міністерської каденції Василя Григоровича ми в урочистій обстановці, на сцені обласного театру одягли на нього мантию нашого почесного доктора.

Надзвичайно повчально брати участь у засіданнях президії Академії під головуванням її президента – Василя Григоровича Кременя. Він завжди уважний до кожної висловленої думки, принциповий і відвертий у своїх оцінках і рекомендаціях. Його знання питань освіти вражає, його пропозиції завжди продуктивні. Помітно, що особливу увагу Василя Григоровича привертають новаторські ідеї, пошуки нових підходів до освітньої діяльності. Запам'яталося, наприклад, як Василь Григорович підтримав дослі дження в галузі медіа-освіти. Відомо, що вплив засобів масової інформації на молодь нині винятково потужний і спрямувати його в потрібне річище, зокрема й через шкільну практику, вкрай важливо. Василь Григорович не лише схвалив внесені пропозиції, а й визначив – за підтримкою міністерства – шляхи впровадження відповідних курсів у програмах школи. Увагу президента привернуло чимало інших новаторських ідей, скажімо, щодо виховання в студентській молоді лідерських якостей й чимало інших. Постійна турбота нашого президента – психологічна підтримка тих, хто потребує її після подій на Майдані Незалежності, учасників бойових дій на Донбасі.

Маю сказати й про свої враження від особистого спілкування з Василем Григоровичем. Усі, хто ближче знає цю людину, цінують його товариську, відкритість, його вміння притягати до себе симпатії всіх, хто його оточує. З Василем Григоровичем можна поділитися сокровенним, і він відповість тобі з тією ж щирістю. Він вражає фундаментальністю знань, кругозором зацікавлень, найвищою культурою уподобань і потягів.

На моїй книжковій полиці стоять книжки Василя Григоровича Кременя «Філософія. Логос. Софія. Розум», «Філософія: історія суспільство, освіта», «Філософія національної ідеї: Людина, Освіта, Соціум», «Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору»... Відкриваю одну зі сторінок й читаю: «Якщо інтелекція справді хоче бути совістю народу, а не натовпу, вона повинна не лобіювати якісь окремі суспільні потреби, а представляти потреби суспільного цілого, притому, що й вони неосяжно складні й трагічно суперечливі» («Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору», Київ: Педагогічна думка, 2009, с. 500). Такі слова має право сказати людина, котра віддає себе – через свої наукові пошуки, невтомну працю – творенню нової України.

Т. В. Мотренко,

доктор філософських наук, професор, академік
НАПН України, головний науковий співробітник
Інституту законодавства Верховної Ради України

Філософія Василя Кременя

Виявляється, не проста то річ – спогади.... Особливо, коли мова йде про спробу згадати як і коли перетнулись твої шляхи з людиною державного масштабу, ім'я якої, без перебільшення, уже вписано золотими літерами у новітню історію України, і зустріч з якою так значуще відбилась і на твоїй долі...

Звичайно, як випускник філософського факультету Київського державного університету імені Тараса Шевченка, я багато чув про Василя Кременя, адже його ім'я завжди звучало з вуст викладачів та керівництва факультету, коли потрібно було надати нам, студентам а далі – аспірантам, позитивні приклади наших попередників у навчанні, тих ким пишається факультет і університет.

Прізвище я запам'ятав через його яскраву образність і ось, коли у 1996 році був призначений заступником голови Вінницької облдержадміністрації з соціально-гуманітарних питань, з'ясува лось, що мій «куратор» в Адміністрації Президента України – саме Василь Григорович Кремень. Чесно кажучи, стало якось легше, подумалось: ну, не може бути, щоб філософ не знайшов спільної мови з філософом, хоча, насправді, на мою думку, мене філософом можна було називати з великою натяжкою, скоріш я був насправді «викладачем філософських дисциплін», а Василь Григорович, на той час, був уже знаним науковцем, доктором філософських наук, професором.

Однак, я не помилився, простота у спілкуванні і щире бажання допомогти мені у входженні в непросту ситуацію, коли борги по заробітній платні у бюджетній сфері й по пенсіях сягали років, а люди у відчаї перекидали залізниці і автошляхи, погрожували страйками в таких чутливих сферах, як освіта та охорона здоров'я, дали мені змогу скористатись і чималим управлінським досвідом, набутим Василем Григоровичем, і просто втілити в життя його практичні поради, які зменшували напругу у трудових колективах, вчили говорити з людьми чесно і аргументовано. Чесно скажу, навіть пожалкував, коли, у 1998 році, його було обрано народним депутатом України і Василь Григорович перейшов на роботу до Верховної Ради України.

Але невдовзі наші життєві шляхи знову перетинаються – мене переводять на роботу до Києва, заступником Міністра Кабінету Міністрів України, де, у Секретаріаті Кабінету Міністрів, я відповідав за організацію співпраці Кабінету Міністрів України з Верховною Радою України у сфері законотворчості та за цілий блок соціально-гуманітарних питань, у тому числі – освіти та науки, а Василь Григорович якраз працював у Комітеті з науки і освіти. Він мене згадав, що, не буду лукавити, мені було надзвичайно приємно, і у цей перший час входження у нову для мене сферу діяльності, його поради і щире бажання допомогти якому-то швидше адаптуватись до нових умов і діяти ефективно, як того вимагали Президент і Прем'єр-міністр, були для мене надзвичайно важливими, оскільки мені було важко відразу зорієнтуватись у всьому розмаїтті питань і, що особливо важливо, у всіх хитросплетеннях стосунків посадових осіб вищого рівня. Як ми не раз жартома говорили: важливо не тільки знати матеріальну частину і нормотворчу діяльність, а й розуміти, говорячи словами із відомого анекдоту, «хто кому Раби нович». А Василь Григорович людей знав, і люди знали та поважали Василя Григоровича.

Отож, коли у 2000 Василя Кременя було призначено Міністром освіти і науки України – це тільки посилило нашу потребу у співпраці, адже усі проекти нормативно-правових актів проходили фахову експертизу в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, де я працював, а задуми модернізації освітньо-наукової сфери були у Василя Григоровича надзвичайно новаторськими і масштабними.

Перший Всеукраїнський з'їзд освітян, підготовка Національної доктрини розвитку освіти в Україні, педагогіка толерантності, дванадцятирічка та нова, дванадцятибальна система оцінювання знань учнів, програма «Шкільний автобус», експериментальне запровадження ЗНО, підготовка вищої школи до Болонського процесу – все це потребувало прийняття низки нормативних актів як Урядом, так і Парламентом України і всі вони мали пройти через урядові комітети та бути схвалені на засіданнях Кабінету Міністрів. У довгих і напружених дискусіях під час опрацювання нормативно-правової бази усіх, запланованих Василем Григоровичем перетворень, яскраво проявлялись його риси людини і керівника: повага до думки і позиції колег, вихованість і стриманість, небайдужість і вміння захопити своїми ідеями колег, професійне бачення майбутнього в цілому й увага до деталей, товариське ставлення до підлеглих, віра в людей і довіра до їх можливостей, патріотизм і висока моральність. Все це викликало повагу до нього у всіх нас, причетних до процесу перетворень в освіті та науці, щире бажання допомогти і гордість за надану долею можливість втілювати в життя воістину історичні плани.

А потім я наважився прийти до Василя Григоровича як колега-філософ... Справа у тому, що ще на початку 90-х років, невдовзі після захисту кандидатської дисертації, мій науковий інтерес до спадщини Гегеля та її впливу на з'яву і розвиток марксизму і, особливо, його російської інтерпретації, де, на мою думку, були значною мірою укорінені трагедії та злети радянського періоду історії України, привів мене до необхідності філософськи помислити ці процеси на новому історичному етапі і новій джерельній базі відкритих врешті-решт бібліотечних спецхранів (чого була варта тільки, наприклад, можливість читати Івана Ільїна). Робота мною була проведена протягом кількох років чимала, був написаний своєрідний нарис майбутньої докторської дисертації (450 сторінок щільного тексту), але якась невпевненість не давала мені рішучості на її завершення і, що головне, формулювання висновків, як загаль нофілософського, так і суспільно значущого характеру.

Набрався нахабства і прийшов до Василя Григоровича з проханням... перечитати мій «нарис» і дати свій висновок щодо її доцільності і своєчасності. Василь Григорович якось сумно подивився на «нарис», завтовшки і вагою з добру цеглину, зважив його на руці, усміхнувся невесело і... пообіцяв, за можливості, подивитись роботу якомога швидше. Чи були у мене сумніви щодо швидкості? Чесно кажучи, зважаючи на зайнятість Міністра, були. Однак, коли через недовгий час він зателефонував до мене і запитав, чи зручно мені буде зайти до нього на роботу пізно увечері для обговорення роботи – здивований я теж не був. А його схвалення задуму наукової роботи, допомога у більш чіткому формулюванні її основних положень і висновків дали мені можливість досить швидко завершити і захистити докторську дисертацію, за що я і донині вдячний Василю Григоровичу.

У тих розмовах під час наших зустрічей і викристалізувався і наш спільний науковий інтерес: людство, людина, її здібності та можливості, її місце у розвитку цивілізації, значення людського потенціалу в розбудові української державності та місце і роль освіти у посиленні цього потенціалу. Як це було надзвичайно точно і ємно сформульовано Василем Григоровичем – людиноцентризм.

Ось тому я і по сьогодні вдячний долі за нашу зустріч на життєвій дорозі, спільну роботу в Уряді з втілення у життя проекту майбутньої України, можливості вести поряд з Василем Григоровичем наукову роботу в Національній академії педагогічних наук, просто нагоді спілкуватись з цією цікавою, неординарною особистістю – видат ним науковцем, організатором науки і освіти, чудовим товаришем – філософом Василем Кременем.

З нагоди Вашого ювілею, шановний Учителю, дозвольте поба жати Вам міцного здоров'я, сімейного щастя і благополуччя, нових наукових злетів, самореалізації та втілення найсокро венніших мрій.

Щасти Вам, Василю Григоровичу!

Ю. П. Богуцький,

радник Президента, віце-президент Національної академії мистецтв

До ювілею

Кожна людина має «зерно» свого образу. У Василя Григоровича дивовижне співпадіння прізвища і образу – **Кремень**. Видатний вчений, державний, політичний та громадський діяч, президент НАПН України, академік НАН України і це лише основне.

А найголовніше – надійний і щирий Друг!

Поруч з ним відчуваєш себе затишно і впевнено. Від нього йде чудова позитивна, потужна енергія творення Добра.

Ця енергія Від батька і мами, які народили і випестували Україні достойного Сина! Тож згадаймо їх і пошануємо їх пам'ять. Царство їм Небесне!

Чи легко йому все дається? Якщо скласти баланс перемог і пора зок то вочевидь переважають вагомні справи розвитку науки і освіти, наукові здобутки, які достойно поповнюють духовну скарбницю України. Були напевно і невдачі. Але я ніколи не бачив його у розпачі, немічі перед потужними викликами долі.

Він створив справжню потужну наукову школу як видатний вчений педагог, як організатор. Серед його учнів вже визнані вчені, політичні, державні і громадські діячі – Кремнева когорта.

За плечима В. Г. Кременя цікаве наповнення діяльне з усіма складнощами життя.

Попереду новий етап, нові рубежі.

Тож сміливо крокуймо за нашим Другом – Василем Кременем! З ним поборемо. Нам Бог помагає!

Божої благодаті Вам, високодостойний Василю Григоровичу, і Вашій родині на многая, многая, многая літа!

О. І. Безгін,
заслужений діяч мистецтв України, академік Національної
академії мистецтв України, доктор філософії, професор, ректор
Київського національного університету театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

В. Г. Кремень – Людина з великої літери

*В*асиль Григорович Кремень – особистість, оцінюючи якість якої, можна сказати – це Людина з великої літери.

Познайомились ми наприкінці 1995 року, на той час я викладав в Київському інституті театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого, на посаді доцента кафедри організації театральної справи. Василь Григорович на той час очолював Управління гуманітарної політики Адміністрації Президента України.

Наша зустріч відбулась для співбесіди щодо зайняття посади головного консультанта очолюваного Василем Григоровичем Управління і я був однією з кандидатур. Хоча, як потім під час багатьох вже неформальних зустрічей з'ясувалось, я не був серед основних претендентів, яких Василь Григорович бачив на цій посаді. По-перше, в мене не було ніякого досвіду державної роботи, та і взагалі ми не були навіть знайомі. Але я вже мав досвід організаційної роботи в театрі, очолював Всеукраїнську Асоціацію театрів-студій. Поговорили і розійшлись, але вже через декілька місяців мені передзвонили і повідомили, що я маю приступити до виконання своїх обов'язків в Адміністрації Президента у відділі культури. Напевно, щось в мені тоді Василь Григорович розгледів.

Розпочалась моя робота. З одного боку вона була пов'язана з керівництвом галуззю, і з іншого з навчанням премудростям державної справи.

І одним з перших моїх вчителів на цих теренах став В. Г. Кремень. А вчитись у нього було чому. В першу чергу вмінню бути справжнім лідером, який мав терпіння пояснити, знаходив час для спілкування, не хизувався положенням керівника, вмів бути чиновником і науковцем, вмів швидко приймати потрібні рішення, готувати та оцінювати літературний матеріал. Я намагався переймати ці якості.

Нам часто доводилось готувати матеріали для керівництва держави, і я був особливо вражений і на все життя перейняв вміння Василя Григоровича працювати з текстом. Було таке враження, що він його не читав, а фотографував протягом секунд і одразу робив слушні правки і зауваження, при цьому миттєво вимальовувався стрункий, виражений, аргументований текст майбутньої доповіді, привітання, тез, тощо.

Наступна якість, яка завжди вражала, це вміння В. Г. Кремень спілкуватись з людьми не залежно від посад і рангів. За весь час спільної роботи один-єдиний раз бачив Василя Григоровича надмірно знервованим, коли він навіть підвищив голос.

Готували якийсь терміновий, дуже важливий матеріал для керівництва. Готували майже всім управлінням, матеріал «не йшов». Василя Григоровича декілька разів викликали нагору, звичайно ж, не для похвальних співбесід, і відповідно, отримували «на горіхи» і ми. Але після того як матеріал був затверджений, Василь Григорович прийшов до нас посміхаючись і не з порожніми руками, і подружньому сказав, що, мовляв, хлопці, вибачте і не ображайтесь, інколи виникають такі робочі моменти.

Одного разу відбулась курйозна ситуація. Василь Григорович запросив до себе в кабінет, (це, до речі, теж йому властиве, він не викликав, а запрошував) і представив мені своїх відвідувачів. Серед них був приятель Василя Григоровича, а також народний артист Росії Александр Гаврилович Абдулов та його продюсер.

Йшлося про гастролі вистави А. Абдулова «Бременські музианти» в Києві, і треба було знайти чималі кошти на їх проведення.

Я на той час був щойно призначений на посаду завідувача відділом культури, і мав виправдати довіру. Пішов до своєї колеги І. Ілющенко, яка співпрацювала з Л. М. Кучмою. Людмилі Миколаївні ця ідея сподобалась, і вона звернулась до спонсорів, які знайшли необхідні кошти, і гастролі відбулись. Яке ж було щире здивування Василя Григоровича, коли через деякий час він поцікавився станом справ. Він був впевнений, що відправив до мене прохачів для толерантної відмови.

Не змінила якості Василя Григоровича і посада Міністра освіти України. Вже будучи ректором Київського Національного університету театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого, я з якогось питання зайшов до приймальні Міністра. Василь Григорович готував якийсь важливий захід і по черзі запрошував до себе заступників, і це тривало досить довго. Раптом він вийшов у приймальню, побачив мене і одразу зробив зауваження секретарці, що ректор очікує, а вона йому не доповіла.

Не змінились ці якості В. Г. Кременя і на посаді Президента Національної академії педагогічних наук. Завжди приємно зустрі - чатись, спілкуватись, отримувати відзнаки і цікаві пропозиції від Василя Григоровича. Останньою з них була пропозиція увійти до складу секції, яку він очолює, Комітету з присудження Державної премії в галузі науки і техніки.

Напевне, всі якості, притаманні Василеві Григоровичу, закладені його батьками, його українським корінням. А ще своєю щедрістю, толерантністю і доброзичливістю він, напевне, зобов'язаний своїй супутниці життя, чарівній дружині – Любові Олексіївні, – яка майже п'ятдесят років є його янголом-охоронцем.

З ювілеєм, шановний Василю Григоровичу!

Міністр

Доказ істинності будь-якого покликання – любов до важкої роботи, якої воно вимагає.

Л. Сміт

Я йшов на посаду міністра, не за мислюючись над тим, скільки пропрацюю на цій посаді, а орієнтуючись лише на те, щоби зробити потрібні речі, кроки у правильному напрямку, навіть якщо вони десь не будуть популярні. Упевнений, що легше за все бути популярним, а ще легше – популістським.

В. Кремень

З продовж 2000–2005 рр. Василь Григорович Кремень очолював Міністерство освіти і науки України. Саме за його ініціативою та безпосереднього керування в країні відбувся активний процес переходу від авторитарної педагогіки до педагогіки толерантності, освітня система України наблизилася до освітніх систем розвинутих європейських країн.

За роки перебування на посаді міністра В. Г. Кременя реформаторські зміни торкнулися всіх ланок освіти. Загальноосвітню школу переведено на дванадцятирічне навчання, запроваджено дванадцятибальну систему оцінювання знань, уведено вивчення іноземної мови з 2-го класу, здійснено комп'ютеризацію загальноосвітніх закладів, упроваджено зовнішнє незалежне оцінювання школярів, розпочато виконання програми «Шкільний автобус» (із 2003 р.). Відсоток учнів, що навчалися українською мовою, збільшився з 62 до 75. Вищу школу було підготовлено до входження в Болонський процес, приєднання до якого відбулося в травні 2005 р.

У цей час значно зросло фінансування науки й освіти. Повністю ліквідовано заборгованість із заробітної плати вчителям і науковцям. Поліпшено умови роботи викладачів, стипендія студентів тільки в 2004 р. зросла більше ніж удвічі.

Як підсумок багаторічної практичної діяльності міністра в 2005 р. вийшла монографія «Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати», у якій висвітлено довго строкові плани модернізації, їх аналітично-прогностичне обґрунтування та напрями практичного здійснення.

В. О. Огнев'юк,

доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, ректор
Київського університету імені Бориса Грінченка

У команді Міністра Василя Кременя

З Василем Григоровичем Кременем ми познайомилися

у 1994 році на кафедрі філософії гуманітарних наук Київського університету імені Тараса Шевченка, яку очолював професор І. Ф. Надольний. У той час, працюючи над кандидатською дисертацією, я періодично консультувався на цій кафедрі, до якої був прикріплений. Ця зустріч стала для мене доленосною, вона поклала початок нашої співпраці і дружби.

До 2000 р. нам не випадало часто спілкуватися. Але кожного разу, коли траплялася така нагода, я переконувався у природній мудрості Василя Григоровича, його компетентності, прозорливості, бажанні зрозуміти, прийти на допомогу. Йому не притаманні вади, які переростають у хронічні хвороби людей, наділених владними повноваженнями. Обіймаючи високі посади в Адміністрації Президента України – від керівника служби з питань гуманітарної політики і до заступника глави Адміністрації Президента України – керівника управління внутрішньої політики, В. Г. Кремень завжди залишався людиною відкритою до спілкування. Більш плідно співпрацювати з ним випало тоді, коли Василя Григоровича було обрано Президентові НАПН України (1997 р.) та народним депутатом (1998–2000 рр.). У Міністерстві освіти, де я працював на посаді начальника Головного управління середньої освіти, здійснювалася робота над законом проєктом «Про загальну середню освіту», яка передбачала тісну співпрацю з Академією та комітетом Верховної ради України з питань освіти і науки, в якому один із підкомітетів очолював В. Г. Кремень. Він брав активну та зацікавлену участь у підготовці закону до другого читання, і був тим народним депутатом, допомога якого була дуже важливою для успішного проходження законопроєкту через сесійну залу парламенту. Саме цей законопроєкт заклав правові підвалини для проведення реформи середньої освіти, зокрема переходу до 12-річної школи.

У грудні 1999 р. В. Г. Кременя було призначено Міністром освіти і науки України, а у січні він запропонував мені працювати заступником Міністра з питань загальної середньої освіти. У розмові Василь Григорович чітко окреслив власне бачення розвитку освіти та міру своєї відповідальності. Він вважав, що заступник Міністра – відповідальний за певну систему освіти, мав бути доволі самостійним, адже раніше різними освітніми ланками і наукою опікувалися окремі органи центральної виконавчої влади. В. Г. Кремень сказав: «Ти маєш бути не просто заступником міністра, а фактично міністром середньої освіти, оскільки я буду зосереджуватися на стратегічних питаннях усього міністерства, і зі мною потрібно узгоджувати лише найважливіші питання. У всьому іншому я покладаюся на твій досвід і професіоналізм». Спрямованість Міністра на здійснення реформи освіти, довіра, бачення організації роботи й побудови взаємодії мене повністю задовольняли, оскільки я ніколи не був прихильником тотального контролю й дрібної опіки і звик працювати так, щоб не перекладати своїх обов'язків на керівництво або колег. Окрім того, я мав займатися тією сферою освіти, яку добре знав на різних рівнях, – і як підлеглий, і як управлінець: працював учителем, директором, керівником районного відділу та обласного управління освіти, керівником управління середньої освіти міністерства. Це сфера, у якій я почувався впевнено, і тому дав згоду працювати на запропонованій посаді. Пізніше Василь Григорович розповідав мені, що консультувався з багатьма людьми перед тим, як запропонувати посаду заступника Міністра, що є свідченням його відповідального ставлення до добору заступників. 8 лютого 2000 р. я став членом МОНівської команди Василя Кременя. До моїх повноважень, окрім загальної середньої освіти, належали питання взаємодії з місцевими органами виконавчої влади і самоврядування, опіки дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування, позашкільна, дошкільна і, деякий час, професійно-технічна освіта та зв'язки з Верховною Радою. Це не повний перелік моїх обов'язків, які вимагали повної самовіддачі та великої зайнятості. Довіра Василя Григоровича зобов'язувала.

Працюючи у Міністерстві, мав можливість вчитися у В. Г. Кременя умінню співпрацювати з різними політичними силами, керівниками урядів, міністерств, народними депутатами, комітетами Верховної Ради України, секретаріатом Кабінету Міністрів, Адміністрацією Президента, облдержадміністраціями та місцевим самоврядуванням і окремими особистостями. Це було важливо, з огляду на те, що ми почали активну роботу із реалізації прийнятого у травні 1999 р. Закону України «Про загальну середню освіту» та активну роботу з розроблення та забезпечення проходження у парламенті законів про позашкільну освіту (червень 2000 р.), дошкільну освіту (липень 2001 р.)

та вищу освіту (січень 2002 р.).

Це були роки напруженої, але надзвичайно цікавої, та, як на мене, результативної роботи, свідченням чого є прийняті закони, постанови уряду, нормативні документи міністерства і, що найважливіше, – реальні кроки із модернізації освіти. Змінювалися уряди – В. А. Ющенко, А. К. Кінаха, В. Ф. Януковича. На початку діяльності кожного з них виникало чимало проблем щодо розуміння урядом командою сутності реформи школи. Але завдяки високому професіоналізму та дипломатичному таланту Василя Григоровича послідовність у реалізації стратегічної лінії для проведення реформи залишалася незмінною. Попри реверс, здійснений у 2010 р., стосовно 12-річної школи, суспільство знову повернулося до необхідності реалізації цієї ідеї, що засвідчує правильність обраної у 1999 р. стратегії розвитку середньої освіти. Василь Григорович Кремень зазначає: «Завдання школи, як і всієї системи освіти, я вбачаю в тому, щоб як мінімум усіляко сприяти самопізнанню та розвитку особистості, щоб сутнісні сторони особистості були пізнані нею самою, пізнані вчителями, й щоб школа сприяла тому, аби ці риси стали в людині визначальними. Я вважаю, що у вдосконаленні системи освіти та життя ми маємо поставити в центр уваги особистість учня, студента. Маємо відійти від того мало не панівного підходу в навчальному процесі, коли намагаються під “одну гребінку” зачісувати, скажімо, клас, а то й усю школу. Нам потрібно концептуально змінювати освіту в середній школі. Сьогодні зміст освіти не може бути такий, як 100 чи 50 років тому. Як ми можемо випускати зі школи людину, яка комп’ютерно безграмотна? Це, по суті, злочин, перед дітьми. Або, скажімо, людина не володіє іноземною мовою. В умовах глобалізації вона не буде конкурентоздатною. Сильною стороною нашого шкільного навчання є оволодіння значною сумою знань. Але слід орієнтувати навчальний процес і на вироблення умінь само стійно вчитися життя, а тим більше – застоювати у практичному житті отримані знання».

У частині моїх повноважень Міністр визначив ряд пріоритетів для створення базису шкільної реформи: ліквідація заборгованості із зарплатної плати педагогам і підвищення їх посадових окладів; проведення комп’ютеризації навчальних закладів, забезпечення учнів підручниками, розроблення програми «Шкільний автобус», забезпечення переходу шкільної освіти на державну мову навчання, а також розроблення відповідних законодавчих актів.

На початок 2000 року практично у всіх регіонах України була значна заборгованість перед педагогічними працівниками із виплати заробітної плати. На той час середньомісячний заробіток українського вчителя складали мізерні 147,3 грн, а середня зарплата в країні – 180,9 грн. На Тернопільщині і Чернігівщині були райони, де зарплату педагогам не видавали упродовж семи місяців. Наяв ними були борги – навіть за 1996 рік. Безперечно, це не давало можливості вести професійний діалог про реформу шкільної освіти з людьми, від яких значною мірою залежав її успіх. Донесення до Уряду глибини критичного становища педагогів в Україні взяв на себе Міністр. Його особисті контакти з Прем'єр-міністром Віктором Ющенком та іншими урядовцями були результативними. На початок 2000/2001 навчального року борги із заробітної платні учителям було ліквідовано. Це переконливо засвідчує, що Міністр правильно визначив найбільш болючу проблему і доклав максимум зусиль для її вирішення. Ми могли починати професійний діалог з педагогами про реформу освіти.

Подолання проблеми заборгованості виплат заробітної плати, запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень, ліквідація перевідних іспитів з класу в клас і скасування «другорічництва» дали можливість змістити акценти діалогу з педагогами із соціальних проблем учительства – на питання реформи освіти. Нам доводилося діяти доволі швидко, оскільки Міністр не допускав навіть думки про зволікання із проведенням шкільної реформи. Для забезпечення скоординованої роботи всіх ланок управління: від МОН до керівника школи, НАН та НАПН України і вищих навчальних закладів було розроблено та схвалено Урядом 16 листопада 2000 р. Постанову № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання». Цим документом уперше було затверджено стандарт початкової освіти, а стандарт базової і повної середньої освіти затверджені 14 січня 2004 р.

Перспектива переходу до 12-річної школи та 12-бальної системи оцінювання стали топовими темами ЗМІ і професійних дискусій. Головна мета запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень – гуманізація відносин між педагогами і учнями. Ми прагнули, щоб учитель замість фіксації того, що учні не знали, оцінював їхні досягнення. Нова система оцінювання замислювалася як система позитивних оцінок, що дає можливість бачити успіхи кожної школярки і школяра.

Ми виходили з того, що п'ятибальне, а фактично трибальне оцінювання, повністю зжило себе. Оцінювання, головним завданням якого була фіксація того, що учні не знають, ніяк не моти вувало їх досягати кращих результатів. Система оцінювання була каральною. Для Міністра і філософа Кременя, який на теоретичному і практичному рівнях відстоює дитиноцентризм, така система була неприйнятною. Слід зазначити, що Василь Григорович більше схилявся до десятибальної системи, але дослухався думки фахівців та експертів. Це характерна лідерська риса В. Г. Кременя – погоджуватися із силою аргументів, а не користуватися силою владної позиції.

Ще однією важливою рисою Василя Григоровича є те, що з ним можна не погоджуватися, вільно висловлювати свою думку, казати правду. Звісно, як кожній людині, йому не завжди подобається така «зухвалість», але, як правило, проходить не багато часу, і він сам ініціює повернення до незручної теми. Так можуть чинити лише справжні лідери.

Разом зі зміною системи оцінювання відбувався перехід до семестрової структури навчального року. Важливою вимогою, яку було поставлено перед шкільною освітою, – здійснити перехід до тематичного обліку знань, що мало замінити узагальнену середньоарифметичну четвертну оцінку та зменшити стреси школярів перед закінченням кожної чверті. Ми прагнули, аби вчителі завжди залишали учням шанс поліпшити свої досягнення, а діти – позбуватися страху перед оцінюванням. Зрештою, ще одна зміна була революційною для української шкільної освіти. Відповідно до принципу дитиноцентризму й гуманізму, було скасовано примусове залишення школярів на повторне навчання у тому ж класі. Тобто стати «другорічником» можна було лише за власним бажанням. Ми виходили з давно відомого принципу природовідповідності: одні школярі мають здібності до гуманітарних наук, інші – до природничих чи математичних, хоча кожен повинен мати уявлення про суспільні і природні явища на рівні життєвої компетентності, а не на рівні наукового осягнення. Ставлячи учням «двійки» та не переводячи їх до наступного класу, школа карала дітей за те, у чому їх вже і так обділила природа або обставини життя. Діти, котрі залишалися на повторний курс навчання, озлоблювалися, поповнювали критичну масу нашого суспільства, ставали на шлях правопорушень, а часом – і злочину. Система освіти своїми діями не лише не виконувала свого покликання – навчати, виховувати і розвивати, а й сприяла збільшенню кількості молодих громадян, котрі перебували у конфлікті із суспільством. Тож у Міністерстві освіти і науки дійшли висновку: потрібно переводити дітей із класу в клас, а «другорічництво» має залишитися в минулому. Повторний курс навчання дозволявся лише тоді, коли родина та школа бачили у цьому

сенс. І дуже важливо, щоб дитина була згодна з таким рішенням — наголошував Міністр.

З ініціативи В. Г. Кременя також скасовано складання перевірних іспитів, що вичерпали себе, оскільки були справжньою перевіркою знань тільки для старанних учнів. Підсумкові оцінки почали виставлятися за результатами роботи учнів упродовж навчального року, враховуючи тематичні оцінки і, звісно ж, підсумкову конт рольну чи залік, тест. Ми знову боролися зі стресами випускників та величезним нервовим перенапруженням. Також відмовилися і від випускних іспитів, взяли до уваги, що випускники закінчували школу 20 червня, а вже через десять днів складали вступні іспити до вишу. Так починався перехід до державної підсумкової атестації, яка з часом стала проводитися за технологією зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Ініціатива запровадження ЗНО належала Міжна родному фонду «Відродження», який створив громадську організацію «Центр тестових технологій». Очолювала центр нинішній Міністр, а на той час маловідома в освітянських колах столиці Лілія Гриневич. Центр мав добрі напрацювання, і я переконався, що вони варті уваги Міністра. Василь Григорович підтримав підготовку і про ведення відповідного експерименту. Ми провели не одну дискусію з фахівцями різних міністерств, науковцями, ректорами, управліннями і педагогами допоки виробили відповідну стратегію запровадження ЗНО. Міністр Кремень, так само, як Євген Бистрицький і Лілія Гриневич, є батьками зовнішнього незалежного оцінювання, яке напевно чи мало б перспективу, якби Василь Григорович особисто не переконався у доцільності впровадження цієї технології.

Міністр добре усвідомлював важливість природничо-математичної освіти і технологій, предметів, що потребують спеціального обладнання (фізика, хімія, біологія, трудове навчання). Поліпшити ситуацію з усіма згаданими дисциплінами, насамперед у сільській місцевості, могла комп'ютеризація школи. На відкриття перших ста нових комп'ютерних класів у 2000 р. було виділено 6,5 млн грн. Процес комп'ютеризації з легкої руки Василя Григоровича «пішов». Серйозні напрацювання було зроблено у напрямі створення в Україні сучасного виробництва для обладнання кабінетів біології, хімії, фізики. Над цим працювали спільно з НАН України, зокрема, академіком В. Ю. Сторіжком. До проекту було залучено іноземних партнерів, а Світовий банк підтримав цей проект спеціально виділивши ними коштами. Над проектом зі Світовим банком працювали майже два роки. Проект було ратифіковано Верховною Радою. На жаль, після відставки В. Г. Кременя цю роботу було змарновано

Ще однією з «больових точок» середньої освіти нашої країни була проблема шкільних бібліотек. У попередні роки вони поповнювалися переважно підручниками, та й то в недостатній кількості. Про художню літературу годі було говорити – її практично не одержували. Тому з 2001 р. у державному бюджеті було відновлено фінансування випуску загальновідомої серії художніх творів «Шкільна бібліотека».

Значну увагу було приділено і випуску шкільних підручників. Василь Григорович підтримав ініціативу їх конкурсного відбору. Проблемою було те, що традиційно кошти на їх видання надходять до МОН лише в травні – червні, а виробничий цикл виготовлення навчальної книжки становив п'ять місяців. Попри ці проблеми МОН вдалося у 2000/2001 навчальному році вийти на 90 % забезпечення підручниками початкової школи, 70 % – основної і близько 60 % – старшої. Критичну ситуацію з підручниками вдалося подолати у наступні роки. З цією метою при МОН було створено Інститут навчальної літератури. Ми усвідомлювали, що шкільні підручники справедливо критикувалися за їх перевантаженість, занадто великий обсяг тексту тощо. Здебільшого вони були розраховані на репродуктивний підхід до навчання: прочитав – переказав. Натомість підручник повинен мати схеми, таблиці, уривки з різних видань, аби допомогти дитині навчитися аналізувати, логічно мислити, робити узагальнення і висновки. Ми почали змінювати підходи до підручникотворення, що мали враховувати зміну парадигми навчання: від суто знаннєвого до компетентнісного. Міністр ставив завдання, щоб, закінчуючи вивчення, скажімо, курсу біології, учень вмів жити в гармонії з природою та піклуватися про власне здоров'я або, вивчаючи іноземну мову, випускники могли спілкуватися нею.

Багато було зроблено командою Міністерства, яку сформував Василь Григорович Кремень. У цій команді на посадах Державних секретарів працювали В. О. Зайчук і В. С. Журавський. Заступниками Міністра чи заступниками Державного секретаря у різні роки були Я. С. Яцків, А. М. Гуржій, М. Ф. Степко, А. Г. Богомолів, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, В. В. Томашенко, В. С. Стогній, Т. М. Десятов, Г. Г. Науменко. Керівниками департаментів міністерства, котрі, як і більшість співробітників, брали активну участь у реалізації поставлених завдань були – М. Ф. Дмитриченко, Я. Я. Болюбаш, П. Б. Полянський, В. В. Супрун, В. Т. Биковський, П. М. Куліков, С. В. Даниленко, В. А. Ханюк. Під керівництвом В. Г. Кременя ми багато зробили, чимало проблем почали вирішувати, але не все було у наших руках... На відміну від Фінляндії, у якій, незалежно від зміни урядів, 50 років послідовно реформувалася шкільна освіта, в Україні склалася інша традиція. Наступні міністерські команди мали своє бачення шляхів розвитку освіти, яке не завжди відповідало Національній доктрині розвитку освіти, що була схвалена II Всеукраїнським з'їздом працівників освіти (2001 р.) та Указом Президента України.

Навряд чи мені вдалося написати про всі аспекти роботи у ко манді Василя Григоровича Кременя, я хотів передати дух тих років, ритм напруженості та підкреслити, як багато залежить від ролі лідера, який може об'єднати різних людей навколо спільної мети – розвитку держави через інвестиції у розвиток людини.

«Помаранчева революція» 2004–2005 рр. стала випробуванням для багатьох держслужбовців. Перед нами стояла дилема: служити інтересам народу чи клану, який рвався до влади? Мене завжди надихає те, що Міністр Василь Григорович Кремень не мав вагань з цього приводу. Він і його команда були разом зі студентами, педагогами і науковцями, які відстоювали свої конституційні права і боролися проти їх поправлення. Кремень – демократ за стилем і принципами життя.

Нині Василь Григорович відзначає свій 70-річний ювілей. Щиро вітаю його з цією подією! Бажаю активного довголіття! Дякую, що мав честь працювати у Вашій МОНівській команді!

Я. С. Яцків,
директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України,
академік НАН України

Два роки поруч з талановитою та небайдужою людиною

Це про Василя Григоровича Кременя – відомого вченого-філософа, академіка НАПН України та НАН України, державного та громадського діяча. Вже так повелося, що, вітаючи видатних та непересічних людей з їх ювілеями, автори не забувають і про себе. Я тут не виняток...

Волею долі на початку 2000 року я став першим заступником В. Г. Кременя – в той час міністра освіти і науки України. У ЗМІ та Вікіпедії чомусь пишуть, що В. Г. Кремень був 5-тим міністром освіти і науки. Насправді, у 1999 році в Україні вперше було створено Міністерство освіти і науки (МОН) і В. Г. Кремень став першим міністром, а я його першим заступником. Я не знаю, хто рекомендував В. Г. Кременя, досвідченого партійного та державного діяча, на цю посаду і чому він погодився з пропозицією віце-прем'єрміністра М. Г. Жулинського призначити мене своїм заступником. Так склалося, що, незважаючи на наші багатолітні дружні відносини з Василем Григоровичем, ми ніколи не обговорювали такі особисті питання (а я ніколи не розпитував його про роботу в партійних органах СРСР та України). Можливо це обумовлено тим, що я не маю звички судити та оцінювати людей за їх минуле, а тільки за їх дії та вчинки з часу нашого знайомства.

Скажу відверто, що я вдячний долі за можливість ближче познайомитися й співпрацювати з В. Г. Кременем та бути в вирі подій науково-освітнянського життя України на початку нового тисячоліття.

Чим найбільше мені запам'ятався В. Г. Кремень?

Перш за все, як висококваліфікований вчений-функціонер, толерантністю та вмінням у властивій йому «компромісній манері» адаптуватися до реалій поточного життя та щирим намаганням вирішувати актуальні проблеми.

По-друге, ініціативною підтримкою започаткованих мною заходів щодо удосконалення роботи науково-технічного сектора МОН. На жаль, всі реформи наукової сфери, які відбувалися за роки незалежності України, зводилися в основному до змін назви та статусу центрального органу управління цією сферою. До того ж, тривалість функціонування цих органів не перевищувала й 2 років, що не дозволяло їм перейти до реальної роботи. І в 2001 році знову залунали заклики до зміни назви органу управління наукою. В. Г. Кремень вважав, що реалізація науково-технічної політики держави можлива лише за умови дійової інтеграції освіти, науки й охорони інтелектуальної власності та наближення їх до сфери підприємницької діяльності. Це актуально і в умовах сьогодення. Мушу з гіркотою визнати, що сьогоднішній стан науково-технічної сфери та її управління в Україні набагато гірший у порівнянні з 2000–2001 роками.

По-третє, вмінням у спокійній формі допомагати своїм підлеглим виправляти помилки і дотримуватися правила «Неможливе нині завдяки напруженій праці стане можливим завтра». В цьому останньому я переконався і в ході його діяльності з реформування освіти, зокрема в впровадженні 12-бальної системи в школі та 12-річного терміну навчання. Реакція на ці нововведення була неоднозначна (так буває завжди, коли мова йде про нове). Їх роз критували педагоги, психологи та батьки. А В. Г. Кремень твердо вірив, що у такий спосіб Україна наближається до західної системи освіти. Здається, сьогодні ця віра близька до реалізації. Можна було б пригадати багато інших освітянських ініціатив В. Г. Кременя. Думаю, що про це скажуть його колеги-освітяни.

На завершення відзначу, що і в ті часи, і сьогодні діяльність Василя Григоровича Кременя не залишається непоміченою з боку професійної спільноти та широкого загалу суспільства. У цьому має бути найбільше задоволення ювіляра.

Зичу Вам, вельмишановний і дорогий Василю Григоровичу, здорового довголіття, творчої наснаги та нових звершень в ім'я розвитку високоосвіченої потужної держави України.

А. М. Гуржій,
академік НАПН України

Державний діяч, учений, освітянин, філософ

*В*асиль Григорович Кремень нині ювіляр. Срібло прикрасило його скроні, підкреслюючи благородство душі, а у мовах та справах міцно переплелися золото мудрості та широта помислів і планів. Понад двадцять років маю честь, радість і задоволення спілкуватися та співпрацювати з Василем Григоровичем. Причому дві п'ятирічки – перебуваючи безпосередньо у його команді: 2001–2005 роках, коли Василь Григорович працював Міністром освіти і науки України, та у 2012–2017 роках, коли Василь Григорович вже працював Президентом Національної академії педагогічних наук України. Саме в ці часи співпраці для мене особливо відкрилися надзвичайно позитивні особисті риси ювіляра. Я побажав і зрозумів, що попри видатні якості державного діяча, організатора освіти і науки та талант ученого у повсякденному житті та побуті він відверта, щиро пряма і скромна людина.

Василь Григорович Кремень – людина з унікальним життєвим шляхом, який гідно пройшов його, починаючи з рідного села Любитове на Сумщині. Тут у сільській родині його батьки – Григорій Мусійович та Варвара Іванівна заклали міцний фундамент характеру майбутнього Міністра – відповідальність за доручену справу, оптимізм, вміння бачити шлях розв'язання проблем, людяність, повагу до старших, постійну готовність прийти на допомогу, чесність і порядність, вміння тримати удар.

В. Г. Кремень – патріот своєї Сумщини, свого рідного села Любитове. Його любов до рідного краю не показна, а справжня, людська. Він її підтверджує справами – сприяє підведенню до села газу, друкує книжку про історію свого села Любитове, регулярно відвідує односельців, він пишається своїм родом, на всіх посадах працює так, щоб їх не підвести. Він своїм прикладом дає всім нам життєвий урок – бути гідними патріотами, шанувати, сумлінно вивчати і оберігати історію своєї малої Батьківщини. Адже зі згадки про рідне село, про яблуньку у батьківському саду формується система цінностей, людська порядність, громадське покликання.

З ім'ям Василя Григоровича Кременя як Міністра пов'язані потужні ключові зміни в освіті і науці: перехід до нового змісту і терміну (12-річної) загальної середньої освіти, програма «Шкільний автобус», підвищення оплати праці освітян, стипендій студентам, випуск нового покоління шкільних підручників, збільшення державного замовлення на підготовку фахівців, запровадження зовнішнього незалежного оцінювання знань та комп'ютеризація навчального процесу. Можна без перебільшення констатувати, що розвиваючи і оновлюючи матеріально-технічне оснащення сільських шкіл, Міністр В. Г. Кремень дав путівку у життя багатьом дітям, особливо з віддалених сіл.

Одним із пріоритетних напрямів у діяльності В. Г. Кременя на посаді Міністра став розвиток науково-технічної, інноваційної діяльності, особливо підтримка молодих учених та робота з обдарованою молоддю у ефективній співпраці з Національною та галузевими академіями наук. Все це суттєво сприяло вирішенню питань самореалізації української молоді.

Особливою рисою В. Г. Кременя є вміння прислухатися до думок учителів, науково-педагогічних працівників, науковців, керівників ВНЗ, представників громадськості. Він щиро бажає розглядати в кожній людині її сутність, постійно наголошує, що формування самодостатньої особистості це ключ до успішних глибинних змін у суспільстві.

Не можу не сказати щирі слова про ключову роль В. Г. Кременя у розвитку наукових досліджень в Антарктиді. На кожному етапі – починаючи з 6 лютого 1996 року, коли Україна отримала антарктичну станцію «Академік Вернадський», організації нових напрямів наукових досліджень (озонового шару атмосфери, магнітного поля, сонячного магнетизму, вивчення орнітофауни, полярної медицини тощо) до отримання Україною у травні 2004 року високого статусу повноправного учасника Договору про Антарктиду (угоду у м. Кейптауні підписав В. Г. Кремень) – все це відбувалося з твердою компетентною позицією, рідкісною відповідальністю, принциповістю і з незмінною турботою, щоб отримані нові знання включалися у шкільні підручники, а до досліджень дедалі більше долучалося науковців з

університетів.

У листопаді 2017 року виповниться 20 років, як В. Г. Кремень очолює Національну академію педагогічних наук України. Без перебільшення можна сказати, що за ці роки Академія значно посилила свій науковий потенціал, покращилася її матеріально-технічна база, розширився спектр актуальних досліджень у сфері освіти, виховання, психології, інформатизації освіти. Враховуючи проблеми та суперечності глобалізації світу, Академія віднаходила шляхи розвитку інноваційного потенціалу країни, давала креативні відповіді викликам часу. Василь Григорович Кремень як керівник вирізняється надзвичайною цілеспрямованістю та винятковою працездатністю. Він чітко ставить мету і, не боячись труднощів, досягає її. Він вимогливий до підлеглих, але ще більше до себе. Він керівник нового типу, якому вдається тримати у полі зору широченне поле питань, серед яких він уміє виділити найголовніші. І ще дуже важливе – для нього немає другорядного, дріб'язкового, особливо якщо це стосується людини.

Шановний ювіляре! Крокуйте впевнено до обраної мети і нехай Вам допомагають накопичений життєвий досвід, високий професіоналізм, толерантність, доброзичливість та оптимізм. Хай Бог посилає Вам міцне здоров'я, щоб Ви ще довго і завзято «сіяли розумне, добре, вічне». З ювілеєм!

М. Ф. Степко,
член-кореспондент НАПН України

Василь Григорович Кремень – видатний державний діяч незалежної України

Я. один з тих, хто з гордістю може назвати себе щасливим – тривалий час працювати під керівництвом Василя Григоровича Кременя. Незважаючи на високий статус в суспільстві йому притаманні найкращі риси людини: доброта, толерантність у відносинах з підлеглими, такт зі всіма кого він зустрічав на своєму життєвому шляху. Глибока сутність як прекрасного філософа поєдналась у ньому з простою життєвою мудрістю, почуттям поваги до думки своїх колег, розуміння яких завжди супроводжувалось за всіх обставин його життя.

Двері його міністерського кабінету завжди були відкриті для ректорів та проректорів, у тому числі за межами офіційних годин прийому. Він намагався знайти шляхи розв'язання складних проблем, відчував реалії життя, й мабуть тому люди відчували, що в міністерстві завжди знайдуть підтримку, отримать пораду та допомогу. Ректорський корпус, директори технікумів являли собою згуртований колектив творчих керівників, які реалізовували всі починання міністра В. Г. Кременя. За той час зроблено багато значних справ, що дозволило зберегти найкращі традиції української школи й надати поштовх новим підходам з урахуванням тенденції розвитку освіти в Європі. Зокрема при В. Г. Кремені проведена вся підготовча робота, що дало змогу Україні після проведення моніторингу численними радницями кими Рад Європи, приєднатись у 2005 році до Болонського процесу.

У ті часи було започатковано важливі державні програми: 12-річна середня школа (скасовано під час зміни Уряду), програма «Шкільний автобус», програма «Вчитель», вітчизняний варіант програми впровадження триступеневої системи вищої освіти за схемою «бакалавр – магістр – аспірант» зі збереженням рівня «спеціаліст» з окремих спеціальностей. Було оновлено закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», введено нові стандарти освіти, включено технікуми в ступеневу освіту, скорочено термін навчання за спорідненими спеціальностями для випускників технікумів, створено систему оцінювання знань абітурієнтів, відбулось оновлення системи недержавних закладів освіти, розроблено систему приєднання статусу національних ВНЗ.

Міністр завжди приділяв велику увагу контактам з роботодавцями, проводив зустрічі на місцях з керівниками підприємств. Зокрема, мені запам'яталася робоча зустріч з керівниками харківських підприємств та ВНЗ, що розглянули проблеми приведення у відповідність з реальними потребами структури державного замовлення на підготовку кадрів. З цією метою він організовував робочі поїздки Президії НАПН у різні регіони: Запоріжжя, Волинь, Чернігів, Одесу, Донецьк. У той час я згадую його зусилля з удосконалення Порядку формування державного замовлення. Для задоволення потреб роботодавців було дозволено ВНЗ самостійно встановлювати спеціалізації студентів на рівні бакалавра, спеціаліста, магістра. Такий комплекс заходів сприяв покращенню праці влаштування випускників.

Філософія людинцентризму – найголовніший принцип, що сповідував Президент Академії в житті. Він цікаво розкривав процес глобалізації та її наслідки перед слухачами. Згадаю його глибокі і цікаві лекції перед слухачами курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Значну увагу В. Г. Кремень приділяв забезпеченню впровадження принципу додаткової професійної освіти. Він забезпечував значні зусилля, акцентуючи увагу представників роботодавців, які брали участь у засіданнях колегії МОН і Президії НАПН України.

Василь Григорович зміг згуртувати всіх керівників обласних управлінь освіти, ректорський корпус, скеровуючи їхню увагу на вирішення актуальних проблем розбудови освіти, зокрема вищої. Вражаючою була його підтримка з боку ректорського корпусу, яка збереглася і на час його переходу на роботу в Президію НАПН.

Мені запам'яталися виїзні засідання, що відбувалися в регіонах на базі провідних ВНЗ, під час спільних засідань Президії НАПН та вчених рад університетів. Розглядалися питання доступності вищої освіти, інтеграції освітньої і наукової діяльності, створення умов для економічної самостійності фінансової діяльності, збереження прозорості управлінської діяльності освітніх установ, подальші кроки щодо переходу до двоступеневої системи освіти, реструктуризації початкової та загальної середньої освіти.

Василь Григорович з глибокою повагою ставився до життєвих потреб студентства. Він мав постійні контакти з органами студентського самоврядування, створив при Міністерстві освіти і науки студентську раду, яка розглядала всі нагальні потреби студентства, в Європі ця діяльність мала назву Social dimension. При міністерстві діяла всеукраїнська спортивна спілка студентів, яку він очолював. Він з теплотою згадував свої студентські роки, зокрема свою роботу в студентських будзагонах.

В. Г. Кремень надзвичайно сприятливо сприймав пропозиції впровадження нового в освіті. Зокрема, він підтримував Закон про вищу освіту, впровадження ідеї створення виробничих комп'ютерних лексиків університетів з промисловими підприємствами (було створено близько 2000), ідея дванадцятирічної загальноосвітньої школи, зовнішнє тестування абітурієнтів, програма «Шкільний автобус», підтримка компетентнісного підходу до підготовки фахівців, впровадження Європейської кредитно-трансферної системи, створення разом з роботодавцями професійної бази вищої освіти (наприклад, разом з СКМ), запровадження рейтингової системи оцінки діяльності ВНЗ, створення національної рамки кваліфікації (НРК 9 рівнів) затверджено в квітні 2012 р., який розроблено в основному силами вчених НАПН України. Ґрунтовна апробація нового завжди передувала його впровадженню, що запобігало можливим помилкам реформування. Таким чином, В. Г. Кремень, працюючи керівником МОН та НАПН України, зробив неоціненний внесок у розбудову нової системи освіти незалежної України.

Поздоровляючи його з ювілеєм, хочу побажати здоров'я, сімейного щастя, творчого натхнення, довгих років плідної діяльності на теренах освіти та філософської науки.

В. С. Курило,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний
член (академік) НАПН України, народний
депутат Верховної Ради України

С. В. Савченко,

доктор педагогічних наук, професор, член-
кореспондент НАПН України, ректор
Луганського національного університету ім.
Т. Шевченка

Видатна постать вітчизняної науки у вимірі університетського життя

Знабуттям незалежності України українська освіта поринула у вирій реформ. З реформування освіти в Україні починали свою діяльність майже кожен Президент та Міністр освіти і науки. Так, за 26 років освіта пережила два Закони України «Про вищу освіту»; три зміни переліку галузей знань та напрямів підготовки; введено нові стандарти вищої освіти; оновлено моделі ступеневої освіти; Україна долучилася до Болонського процесу; утворено ЗНО, ЄДЕБО, Національну рамку кваліфікацій; забезпечено розвиток дистанційних технологій; створено НАЗЯВО тощо.

Безліч концепцій реформування вищої освіти пропонували не тільки нові Уряди, а й сотні дослідників у межах виконання наукових робіт. Часто реформатори кидалися в крайнощі: від повного занурення та абсолютизації національних традицій у вітчизняній освіті та педагогічній науці до механічного перенесення світових та європейських зразків і стандартів в українські реалії. Був і найбільш небезпечний період: 2010–2014 рр., коли «смотрящие» від Москви намагалися не допустити відходу української освіти від російської освітньої моделі. На жаль, і тепер, починаючи з 2014 р., спостерігаємо цілеспрямоване й неприховане розпалювання шовіністичних імперських настроїв щодо окупації Криму та російського вторгнення на Сході України (Тези доповіді заступника міністра Павла Полянського «Освіта у об'єкт-суб'єктному вимірі інформаційної війни з боку Росії проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pedpresa.ua/122032-informatsijna-vijna-v-osvititse-borotba-za-molod-yiyi-svidomist-myslennya-pavlo-polyanskyj.html>).

Парадоксально, але національна система освіти вистояла! Вона не тільки не зруйнувалася, а й набула чітких орієнтирів і тен денцій розвитку, а під час війни взагалі проявила здатність до самоорганізації, трансформації, гнучкості й мобільності.

У чому ж феномен стійкості системи української освіти? Напевно, в її міцному фундаменті, закладеному її творцями, які весь цей час оберігають її, не даючи захлинутися в потоці невиправданих реформ, популістських ідей і відвертого зрадництва. Саме в такі часи особливо чітко вимальовуються риси видатних постатей національної освіти й науки, які, наче атланти, тримають на своїх плечах всю освітню галузь.

Одним з таких фундаторів української системи освіти є **Василь Григорович Кремень** – видатний український філософ, освітянин, вчений, педагог, державний, політичний і громадський діяч, Президент Національної академії педагогічних наук України, академік Національної академії наук України.

Захистивши в 1991 році докторську дисертацію з філософії, маючи за плечима вже достатній досвід викладацької та управлінської роботи в галузі освіти і науки, володіючи прогресивним мисленням і прагнучи до змін, Василь Григорович почав вибудовувати українську систему освіти на основі глибокого пізнання та врахування здобутків і закономірностей розвитку світового освітнього простору, розуміння створення конкурентоспроможної національної системи освіти України. Руйнуючи всі стереотипи радянської авторитарної освітньої системи, базованої на абсолютизації колективістських начал, у центр нової освітньої системи В. Г. Кремень ставить людину, особистість, індивідуальність; стає основоположником і провідником нового філософського розуміння людини – **людиноцентризму**.

Освіту В. Г. Кремень розглядає як спосіб становлення й само-реалізації нової людини на основі розкриття й розвитку її потенціалів, здібностей, ресурсів, талантів. Творення нової людини – це є творення нового суспільства.

Соціально успішна людина постає як мета та критерій системи освіти. Нематеріальна мотивація, відкритість до експериментів, інновацій і змін; уміння знаходити й обробляти інформацію; здатність критично мислити та приймати самостійні рішення; уміння планувати майбутні дії для досягнення прогнозованих цілей як в суспільному, так і в особистому житті; добре сформовані якості комунікації – ось ідеальна модель сучасної освіченої людини – критерій, за яким формується зміст, організаційна система й мето до логія освіти (Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Пед. думка, 2009. – 520 с.).

Саме принципи людиноцентризму, визнання людини й особистості найвищою цінністю, джерелом розвитку суспільства та прогресу цивілізації загалом стають філософією життя Василя Григоровича, фундаментом його освітньої та наукової діяльності. Вони пронизують усі рівні його повсякденної життєдіяльності та взаємодії з навколишнім світом – індивідуальний, інституційний, державний, міжнародний. На якій би посаді не працював В. Г. Кремень – викладача, Президента НАПН, Міністра освіти і науки, народного депутата – його завжди вирізняють глибока толерантність, емпатійність, вираженість, розсудливість, інтелегентність, висока ерудованість, прогресивність думок і чітка громадянська позиція. Василь Григорович – дивовижна людина з тонким народним почуттям гумору, безмежною любов'ю до Батьківщини, відданістю її національним інтересам та ідеалам.

Саме ці його наукові та людські риси стали тим фундаментом, на якому відбудовувалися на розвивалися відносини В. Г. Кременя з Луганським національним університетом імені Тараса Шевченка.

Василь Григорович Кремень, відразу як тільки обійняв посаду Міністра освіти і науки України, став мудрим радником, надійним другом, партнером університету. А для колективу університету ця плідна співпраця стала початком новітньої історії розвитку, прийняття сміливих і доленосних управлінських рішень.

У 1997 році ректором університету було обрано Віталія Семеновича Курила, вже в 1998 році за його ініціативою та підтримкою Василя Григоровича Луганський педагогічний інститут стає Луганським державним педагогічним університетом імені Тараса Шевченка.

У 1999–2005 рр. на посаді Міністра освіти і науки України Василь Григорович твердо й непохитно підтримує університет на шляху його реформування, модернізації, інноваційного розвитку, зміцнення позицій на міжнародному рівні. Крок за кроком колектив університету за допомогою В. Г. Кременя перетворився на потужний освітньо-науково-виробничий комплекс, соціокультурний і міжнародний центр, поборника єдиної української національної ідеї на Сході України.

Особливо підтримка Василя Григоровича була відчутна під час розширення університету та реалізації ідей ступеневої освіти в межах єдиного навчального закладу.

Поступово на підставі звернень педагогічних колективів та за наказами Міністерства освіти і науки України, підписаними В. Г. Кременем, до університету приєднуються професійно-технічні навчальні заклади, які згодом стають ліцеями: Старобільський професійний ліцей, Луганський професійний торгово-кулінарний ліцей, Рубіжанський професійний електромеханічний ліцей, Луганське вище професійне училище, Щастинський професійний ліцей автомобільного транспорту.

Цей досвід отримав позитивну оцінку в Міністерстві освіти і науки України, і за особистою підтримкою Міністра В. Г. Кременя естафету підхоплюють вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації – педагогічні училища, технікуми, які за власною ініціативою приєднуються до університету в статусі коледжів: Лисичанський педагогічний коледж, Стахановський (нині Кадіївський) педагогічний коледж; Рубіжанський політехнічний коледж ім. О. Є. Порай-Кошиці, Бряківський технологіко-економічний технікум, Луганський коледж технологій та дизайну. В цей же час було створено Алуштинський навчально-консультаційний центр який з початком російської агресії в Криму вимушено припинив свою діяльність.

Університет розширює базу підготовки кадрів вищої кваліфікації й у середині 2000-х років уже нараховує 34 спеціальності в аспірантурі, 9 спеціальностей у докторантурі; працює п'ять спеціалізованих учених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій з різних галузей знань.

Отже, за час перебування В. Г. Кременя на посаді Міністра освіти і науки України та безпосередньо за його участю в ЛДУ імені Тараса Шевченка склалася система ступеневої освіти в завершеному вигляді. Відтоді університет здійснює підготовку фахівців з усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів та наукових ступенів, що існували в освітньо-науковому просторі України: кваліфікований робітник – молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр – кандидат наук – доктор наук.

За інноваційністю й темпами розвитку університет випередив інші відомі виші України: неухильно зростав контингент, збільшувалася кількість спеціальностей, укріплювалася матеріальнотехнічна й інформаційна база, розширювалася територія.

Так, за підтримки В. Г. Кременя у власність університету було передано Центр наукової і технічної інформації разом з будівлею в центрі Луганська, де розмістився один з найбільших підрозділів університету – Інститут культури і мистецтв, попри те, що на цю будівлю претендувало багато владних структур – облдержадміністрація, мерія, обласне управління МВС України, обласний суд.

Відповідно до окреслених Міністром стратегічних завдань розвитку вищої освіти в Україні справжнім проривом стало відкриття в університеті міжнародного відділу та встановлення міжнародних зв'язків з такими країнами, як Австрія, Білорусь, Естонія, Китайська Народна Республіка, Латвія, Нідерланди, РФ, США, Туреччина, Франція, Японія, країни Близького Сходу.

Студенти, аспіранти й викладачі почали виїжджати на стажування, практику, брати участь у робочих і стипендіальних програмах, залучатися до освітнього й наукового обміну. Завдяки тісній співпраці з посольствами різних країн при університеті було відкрито низку мовно-культурних центрів: Інститут імені Конфуція (Посольство КНР), Японський центр (Посольство Японії), Гетецентр (Посольство Німеччини), Ресурсний навчальний центр «Лінгва» (Посольство США), Українсько-канадський центр «Відродження» (Посольство Канади), Центр з вивчення івриту та культури Ізраїлю (Посольство Ізраїлю), Центр вивчення турецької мови та культури (Посольство Туреччини).

Спільно з провідним університетом Сполучених Штатів Америки (Франклін Піерс) стала реалізовуватися унікальна програма, за якою студенти з України та з різних куточків світу на базі нашого університету отримували дипломи американського вишу з бізнес-адміністрування (МВА). Щороку українські студенти проходили стажування в американських фірмах, багато з них отримували пропозиції працевлаштування. Поширювалася практика отримання подвійних дипломів (Вища лінгвістична школа в м. Ченстохів, Польща).

Будучи обраним Президентом Національної академії педагогічних наук України з 1997 року, членом президії Національної академії наук України з 1998 року, академіком Національної академії наук України з 2000 року, В. Г. Кремень сприяв відкриттю на базі університету двох науково-дослідних центрів НАПН України (Центр «Управління якістю освіти» та «Центр з проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи») та п'яти філіалів інститутів НАН України (Східний філіал Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, філіал Інституту прикладної математики і механіки, філіал Донецького фізико-технічного інституту імені О. О. Галкіна, філіал Інституту економіки промисловості, Луганський відділ Східноукраїнського філіалу Інституту археології).

У 2003 році Луганський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка набуває статусу національного педагогічного університету, а у 2008 році – статусу національного класичного університету. Університет стає дійним членом Міжнародної та Європейської асоціацій університетів; двічі (2006, 2011 рр.) успішно проходить процедуру зовнішнього оцінювання експертами з Європейської асоціації університетів та підтверджує право називатись європейським вишем.

У 2014 році, на момент захоплення вишу незаконними збройними формуваннями, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка був одним з найбільших та найпрестижніших вищих навчальних закладів Східноукраїнського регіону, у якому навчалось понад 26 тисяч студентів. Це був багатонаціональний, полікультурний освітньо-науковий центр, що посідав третє місце в Україні за кількістю студентів-іноземців із 120 країн світу.

Протягом 2000-х років Василь Григорович Кремень кілька разів відвідував університет: разом з колективом відзначав святкові університетські дати, зустрічався зі студентами, молодими вченими, науково-педагогічними працівниками. І щоразу після його візитів в університеті переосмислювалися орієнтири, оновлювалася стратегія, активізувалися наукові дослідження, причому не нав'язливо, а за спільною колективною думкою і бажанням.

Наукова молодь слухала Василя Григоровича, наче заворожена – настільки магічною є сила його особистості, слова й діла. Багато хто з нинішнього покоління науковців відверто зізнаються: «Після розмови з Василем Григоровичем я перечитав його праці... моя свідомість перевернулася... я зрозумів, яку ідею треба вино шувати...». Але особливо на таких зустрічах присутніх вражали його відкритість, простота в спілкуванні, доброзичливість, почуття гумору. Він є справжнім взірцем науковця, педагога, творчої особистості, великої людини-українця.

Тісні зв'язки Василя Григоровича з університетом, неоцінний вклад в його розбудову та підготовку науково-педагогічних кадрів стали підставою для обрання В. Г. Кременя почесним доктором Луганського національного університету імені Тарас Шевченка.

Значний внесок В. Г. Кремень зробив у розвиток і становлення професійного спорту в університеті як президент Спортивної студентської спілки України з 1998 року.

15 олімпійських сезонів, 9 золотих, 7 срібних та 12 бронзових олімпійських медалей (станом на 2008 р.); кубки й медалі чемпіонатів світу, Європи, України; десятки медалей на Всесвітніх літніх універсіадах; міжнародний успіх двох спортивних команд (чоловічої гандбольної «Буревісник» та жіночої волейбольної «Іскра») – це ще не повний перелік досягнень, які стали запорукою визнання університету найкращим спортивним навчальним закладом України (2000–2006 рр.).

Ще на посту Міністра освіти і науки України В. Г. Кремень протягом 2003–2006 рр. був головою Наглядової ради університету, а з 2006 року й дотепер – незмінним її членом.

З великим почуттям гордості та співучасті в досягненні університетом результатів Василь Григорович тричі вручав ректорові університету В. С. Курилу нагороди вищого ґатунку Міжнародного Академічного рейтингу «Золота Фортуна»: стелу та диплом «Кращий регіональний вищий навчальний заклад» (2000 р.), стелу та диплом «Якість навчання III тисячоліття» (2002 р.), орден «За трудові досягнення» (2004 р.).

Крім «Золотої Фортуни», протягом останніх 15 років університет щороку був активним учасником і перемагав у різних міжнародних виставках: «Сучасна освіта в Україні», «Сучасні заклади освіти», «Книжковий сад», «Книжковий світ», «Освіта. Наука. Фестиваль слов'янської книги. Преса» та ін.; неодноразово здобував статус «Лідер сучасної освіти», «Лідер вищої освіти України»; отримував десятки медалей у різних номінаціях.

Особливо дорогою нагородою колектив університету вважає отриманий із рук В. Г. Кременя в 2016 році почесний диплом «За мужність і самовідданість у збереженні творчих надбань вітчизняної освіти в умовах військової агресії». У цей непростий для університету час, коли через бойові дії на Донбасі він змушений був переїхати до міста Старобільська, Василь Григорович завжди залишається поруч з нами, підтримуючи колектив університету мудрою порадою, добрим словом, своїм авторитетом

Так і цього року на Восьмій міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2017» В. Г. Кремень вручив університету Гран-Прі «Лідер вищої освіти України» та сертифікат «Якість наукових публікацій».

Для евакуйованого університету, який втратив свою малу батьківщину, будівлі, бази підготовки, домівки, але зберіг Шевченків дух і за три роки відродився в новому обличчі, Гран-прі 2017 року стало знаковою нагородою та підтвердженням того, що Луганський національний університет імені Тараса Шевченка завжди був, є і буде флагманом вищої освіти в східному регіоні України, ініціатором й осередком створення інноваційних ідей; лідером регіонального розвитку.

Василь Григорович Кремень... Справжній син українського народу, який успадкував народну мудрість і знання, козацьку гідність і волелюбність, невгамовну потребу рухатися вперед і перемагати. Він є міцним безперечним авторитетом української нації – єдиної, освіченої, моральної, прогресивної.

У далекі 90-ті роки ХХ ст. Василь Григорович передбачив велике майбутнє маленького провінційного педагогічного інституту, давши путівку в самостійне університетське життя. І весь університет: студенти, викладачі, співробітники, шанують і поважають Василя Григоровича, вважаючи його повноцінним членом нашого великого колективу. І в тому, що тепер, у ХХІ столітті на Сході України є потужний і незламний Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, міцна фортеця й поборник української ідеї, є заслуга великої людини, науковця і педагога Василя Григоровича Кременя.

О. І. Ляшенко,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
академік-секретар Відділення загальної
середньої освіти НАПН України

Ю. І. Мальований,
кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник, член-кореспондент НАПН України, вчений
секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН
України

В. Г. Кремень і реформування середньої освіти

Нам пощастило працювати під керівництвом Василя Григоровича Кременя в період різних етапів реформування загальної середньої освіти. Чому пощастило? Тому що зустріти на своєму життєвому шляху і працювати з такою Людиною – інтелігентною, мудрою, толерантною, демократичною, виваженою у прийнятті рішень дійсно є щастям і великою удачею.

Василь Григорович і як народний депутат, і як Міністр освіти і науки, і як президент Національної академії педагогічних наук причетний практично до всіх реформаційних перетворень у загальній середній освіті, що відбуваються від проголошення Незалежності України. Причетний не за посадою, не як наділений владними повноваженнями, а за покликанням серця, як ініціатор і натхненник процесів, спрямованих на поліпшення якості української освіти, підвищення її конкурентоздатності. Ось декілька епізодів життєдіяльності В. Г. Кременя, які це підтверджують.

Наприкінці 90-х років минулого століття була започаткована робота щодо модернізації змісту загальної середньої освіти та підготовки з цієї метою державного стандарту загальної середньої освіти. Було розроблено концепцію цього нормативного документа, велася планомірна підготовча робота щодо його змістового наповнення для тогочасної 11-річної школи. І тут, у 1999 році, Міністром освіти і науки стає Василь Григорович Кремень, який на той час був президентом НАПН України. У нас уже стало майже традицією, що кожен новий керівник у кращому випадку намагається не помічати розпочатого його попередниками, не кажучи вже про його продовження й розвиток. І що ж Василь Григорович? Ні, він не відкидав ідеї необхідності модернізації

змісту, не руйнував напрацьоване до стан дарту, не робив спроб применшити здобутки у справі реформування загальної середньої освіти. Він просто запропонував оживити цю роботу новою ідеєю – ідеєю дитиноцентризму, акцентуванням уваги в удосконаленні змісту освіти на розвитку здібностей учнів і врахуванні їх освітніх потреб, уникнення перевантаження дітей. У цьому зв'язку було запропоновано нову структуру школи з відповідним подовженням терміну здобуття повної загальної середньої освіти на один рік. Тобто 12-річна школа, започаткована ще в 2001 році, була не самоціллю реформування, а засобом реалізації ідеї дитиноцентризму в освіті.

Така зміна ідеології модернізації змісту середньої освіти спонукала до низки рішучих кроків у реформуванні середньої загальноосвітньої школи, а саме: встановлення 12-річного терміну здобуття середньої освіти, запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів, перерозподіл навчальних годин між освітніми галузями і предметами, поява нових предметів і збільшення частки навчального часу варіативного освітнього складника, яким розпоряджалася школа самостійно, тощо.

На нашу думку, ідея людиноцентризму загалом і дитиноцентризму зокрема відіграє визначальну роль у філософії освіти, яку розробляє В. Г. Кремень, і методології реформування освіти, яку він сповідує. Суб'єкт-суб'єктні стосунки в освітньому процесі з наданням пріоритетності дитині в здобутті нею освіти є наріжним каменем у всіх концептуальних працях його творчого доробку. Красно мовним у цьому плані є факт переходу української школи на 12-бальну шкалу оцінювання учнів. Василь Григорович як міністр поставив перед робочою групою, яку очолював заступник міністра В. О. Огнев'юк і до складу якої входив один із нас, завдання щодо удосконалення оцінювання навчальних досягнень учнів, звернувши увагу на те, щоб нова система оцінювання сприймалася не просто як банальна заміна однієї шкали на іншу, а кардинально змінювала підходи до визначення успішності учнів. Тоді ж ним було наголошено, що нова система оцінювання учнів повинна позитивно ними сприйматися і психологічно не травмувати дитину.

Робочою групою розглядалися різні варіанти шкал: і 10-, і 20-, і 100-бальна. Проте головне, до чого ми прийшли насамкінець, хоча й не без труднощів – кожна оцінка повинна бути позитивною, зрозумілою учневі і головне – реальною. Тоді ж було запропоновано чотири рівні засвоєння навчального матеріалу (незадовільний, задовільний, достатній і високий), у кожному з яких містилися три бальні градації. Таким чином, робоча група вийшла на 12-бальну шкалу, що сподобалося Василю Григоровичу, оскільки число 12 ставало сакраментальним – у 12-річній освіті запроваджувалася 12-бальна система оцінювання.

Далеко не всі спочатку позитивно сприйняли нову шкалу. І в пресі, і під час різних зібрань педагогічної громадськості нерідко лунали заперечливі судження щодо неї. Проте учні відразу сприйняли її з довірою, і вона поступово отримувала позитивне ставлення з боку вчителів. У цьому головна заслуга, на нашу думку, належить Василю Григоровичу, оскільки він був нестримним пропагандистом нової системи оцінювання учнів. Де б він не виступав, глибокою аргументацією з позицій дитиноцентризму завжди переконував скептиків у доцільності і перевагах такого кроку.

Цей епізод переконливо демонструє одну з характерних рис особистості Василя Григоровича – його рішучість у реалізації поставленої мети. Нічого гріха таїти, повністю підтримуючи необхідність переходу на нову шкалу оцінок, один із нас усе ж з обережністю ставився до її масового запровадження у всіх загальноосвітніх навчальних закладах без попередньої апробації і відповідної підготовки вчителів, за що негайно був названий «песимістом». Як бачимо, життя згодом підтвердило, що в цьому випадку, оби раючи саме такий шлях вирішення проблеми, Василь Григорович мав рацію.

Реформа освіти останніх років показала, що В. Г. Кремень залишається ідейним лідером трансформаційних процесів, спрямованих на підвищення якості загальної середньої освіти, органічну інтеграцію української середньої освіти в міжнародний, зокрема європейський освітній простір. Практика засвідчує, що слабкою ланкою в цьому процесі залишається старша школа, яка повинна стати профільною і забезпечити навчання учнів відповідно до їхніх здібностей і освітніх потреб. На переконання Василя Григоровича без формування відповідної мережі навчальних закладів – академіч них і професійних ліцеїв та коледжів – годі й сподіватися на успіх у запровадженні якісного профільного навчання в старшій школі.

Інакше це буде профанацією продуктивної ідеї, що відповідає світо вим тенденціям розвитку освітнього простору і покладена в основу розбудови нової української школи. Цю думку він неодноразово висловлював на різних рівнях обговорення концептуальних засад реформування середньої освіти: на засіданнях колегії МОН України, на парламентських слуханнях Верховної Ради України, на Раді реформ при Президентові України, під час численних дискусій і круглих столів, у засобах масової інформації, у ході обговорення майбутнього української освіти.

Людино- і дитиноцентризм як стратегія розвитку національної системи освіти набувають нового сенсу в сучасних умовах реформування української освіти. Компетентнісний підхід до змісту освіти в комплексі з формуванням навичок, необхідних людині в ХХІ столітті, стають необхідною умовою зміни вектора освітнього процесу на інноваційний аспект освітніх результатів, тобто формування інноваційної людини, яка має інноваційний тип мислення, володіє інноваційними способами діяльності й сповідує цінності інноваційного типу культури. Ці ціннісні смисли освіти, визначені В. Г. Кременем і покладені в основу різних концепцій розвитку української освіти в сучасних умовах (концепція профільного навчання, концепція середніх загальноосвітніх навчальних закладів, концепція національно-патріотичного виховання учнівської молоді, концепція нової української школи тощо), позначають процеси і напрями реформування національної системи освіти в контексті цивілізаційних змін, що відбуваються нині в Україні.

Про таку чудову людину, якою є Василь Григорович Кремень, про його плідну діяльність і чесноти можна говорити без кінця. Василь Григорович – це людина слова і діла: все, що сказано, буде обов'язково зроблено. Багато людей йому вдячні за участь в їхній долі, за підтримку, небайдужість, сприяння їхньому професійному зростанню.

Відділення загальної середньої освіти щиро вітає Вас, шановний Василю Григоровичу, з ювілеєм і бажає міцного козацького здоров'я, нових творчих успіхів, багатих ужинок на науковій ниві, родинного щастя й добробуту.

Батько незабутнього Богдана Сильвестровича Ступки любив повторювати: «Головне, сину, дожити до сімдесяти. А там живи, скільки захочеш». Першу частину цього мудрого напуття Ви успішно виконали. Залишається так само успішно реалізувати й другу – на радість усім, хто Вас шанує і любить.

В. С. Стогній,
заступник голови Комітету з Державних
премій України в галузі науки і техніки,
керівник Секретаріату Комітету, кандидат технічних наук

До 70-річного ювілею В. Г. Кременя

Жовтень 1998 року. Засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. Головує академік В. П. Семиноженко. Члени Комітету (серед них (зверніть увагу!) академіки К. М. Ситник, І. Р. Юхновський, В. Г. Кремень, П. П. Толочко, членкореспондент С. І. Дорогунцов (на жаль, вже покійний), майбутній міністр освіти і науки України С. М. Ніколаєнко) обговорюють проект закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

За пропозицією і наполяганням (це слово особливо підкреслюю) Василя Григоровича Кременя в проект закону вводиться поняття «науково-педагогічний працівник», що, серед іншого, більш ніж вдвічі розширює коло претендентів на отримання «наукової пенсії». І, зрозуміло, який спротив владних структур довелося витримати, аби прийняти той Закон. Але Кременю, якого після жаркої дискусії (мова, навіть, йшла про можливу втрату Закону) підтримали колеги по Комітету, вдалося 1 грудня 1998 року відстояти його на засіданні Верховної Ради України. Сімнадцять років, до прийняття нових «пенсійних» законів в 2016 році, викладачі вищих навчальних закладів, які досягали пенсійного віку, як і наукові працівники мали можливість отримати більш-менш пристойну пенсію (на рівні державного службовця).

Це ілюстрація однієї з тих дуже вагомих державних добрих справ, які зробив для людей у своєму житті В. Г. Кремень. Їх потім було ще багато: на посадах міністра освіти і науки та президента Національної академії педагогічних наук України. І, думаю, ще буде далі.

На фото: В. С. Стогній; голова Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, президент НАН України Б. Є. Патон; заступник Глави Секретаріату Президента України Ю. П. Богущький, заступник голови Комітету, президент НАПН України В. Г. Кремень в Секретаріаті Президента України перед врученням свідоцтв лауреатам премії Президента України для молодих вчених (21.12.2009 року)

Після роботи в секретаріаті Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти у вересні 2003 року я прийняв пропозицію Василя Григоровича стати його заступником в міністерстві. Пропрацювали разом не дуже довго – всього півтора року. Але для мене – це незабутній час.

Саме тоді були зроблені важливі кроки для створення інноваційної системи в Україні: прийнято нове податкове законодавство, що дозволило розпочати діяльність інноваційним структурам, в тому числі технопаркам. Ми були лідерами в пострадянських країнах, у нас вчилися. А В. Г. Кремень був серед перших, хто відстоював інноваційний шлях розвитку України. Це потім, в 2006 році після відходу його з міністерства, все це зупинив новий уряд. І тільки зараз в суспільстві прийшло розуміння, що було зроблено велику помилку і її треба виправляти. На жаль, втрачено понад десять років.

Вже одинадцять років працюю в Комітеті з Державних премій України в галузі науки і техніки поруч з Василем Григоровичем Кременем. Як завжди, уважно прислухаюся до його порад і підказок. Завдяки його щирості, відкритості, простоті і доступності, при родній мудрості з ним можна обговорити будь-які питання життя Комітету і просто життя. Спостерігаю як до нього прислухаються академіки, друзі і колеги, як цінують і дорожать його дружбою. Він завжди в центрі подій, серед людей.

Маю можливість спілкуватися з багатьма ректорами нашої країни. Переважна більшість з них вважають «епоху Кременя» в Міністерстві освіти і науки найкращою з точки зору розвитку вищої освіти. Було прийнято перший закон про вищу освіту (2001 рік), почалася його безпосередня реалізація. Всі підзаконні акти (постанови Кабміну, накази міністерства тощо) ретельно узгоджу валися, тому ніякого спротиву на місцях не викликали.

І ще. Ректори кажуть, що до Кременя можна було зайти завжди – він прийме. Більше того, коли дізнається, що в приймальні ректор, відкладе інші справи. Бо для нього це можливість не тільки поспілкуватися, а і оцінити, що змінилося після раніше прийнятих рішень. «Технарі» знають, що це вкрай необхідно для успішного управління системою (у нашому випадку – галуззю) – зворотний зв'язок. А ще одна причина – його велика повага до тих, хто безпосередньо представляє вищу школу – викладачів і студентів.

А. А. Мазаракі,

ректор Торгово-економічного університету, доктор економічних наук,
професор, академік НАПН України, член правління Товариства
«Знання» України

Людина-творець

Зім'ям Василя Григоровича Кременя нерозривно пов'язані перетворення у сфері освіти і науки України. Ці перетворення є справжніми реформами, якісно новим етапом, що приносить відчутні позитивні результати.

В. Г. Кремень – перший Міністр освіти і науки України.

Поєднання в одному відомстві освіти і науки дало змогу нашим університетам інтенсифікувати наукову складову діяльності та органічно інтегруватися у світове університетське середовище. Забезпечено рівні права і можливості університетських вчених у доступі до фінансування досліджень.

За час діяльності Василя Григоровича як міністра здійснено повний перехід до системи підготовки фахівців: бакалавр – магістр.

Було розроблено і запроваджено освітні стандарти, правила прийому тощо.

Період роботи Василя Григоровича на посаді міністра – це період фундаментальних змін у запровадженні інформаційних технологій. Школи отримали комп'ютери, пройшли перепідготовку вчителів, в університети, коледжі почала приходити підготовлена молодь. Успішно впроваджено систему дистанційної освіти.

Водночас розпочиналася робота із запровадження ЗНО. Це було дуже складним завданням, тому що революційну новелу міністра освіти України академіка П. М. Таланчука щодо проведення в 1994 році незалежного тестування випускників шкіл і врахування його результатів при вступі до ВНЗ наступне керівництво не підтримало, і таким чином процес демократизації доступу до вищої освіти загальмували мінімум на 10 років.

Василя Григоровича завжди цікавить все нове. Після ґрунтовного аналізу приймає рішення та докладає багато зусиль для реалізації поставленої мети.

Вияв поваги до людей, доброзичливість, вміння довіряти, сис темний аналіз суспільних явищ. Це далеко не всі чесноти ювіляра.

Тільки величезне почуття обов'язку, невичерпна працездатність дають можливість В. Г. Кременю двадцять років поспіль ефективно очолювати Національну академію педагогічних наук України. Наукова підтримка інноваційних освітніх процесів – каталізатор прогресу освіти країни.

Маючи багато обов'язків (член колегій, президій, президент Товариства «Знання» України, до недавнього багаторічний прези дент Студентської спортивної спілки України...), В. Г. Кремень сум лінно ставиться до виконання кожного з них.

На наш погляд, Василь Григорович є втіленням усього, що може дати людині українська родина. А це – патріотизм, доброта, чуй ність, порядність.

Здоров'я Вам, Василю Григоровичу, невичерпної енергії, успіхів і нових здобутків.

І. Ф. Прокопенко,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН
України, ректор Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди

Академік В. Г. Кремень – постать людиноцентрична

*В*асиль Григорович Кремень – це постать, якою пишається Україна і до якої природно вписується визначення: громадянин, патріот, професіонал.

Життєвий шлях його, з одного боку, мало чим відрізняється від шляху більшості його однолітків, а, з другого боку, достатньо самобутній, бо з шкільних років він формувався як людина ціле - спрямована, діяльнісна, особистість, яка, незважаючи на складнощі, здатна до самоствердження і досягнення поставленої мети. Чи можна в короткому нарисі повно і об'єктивно оцінити багатогранний шлях знаного тепер в усій Україні і далеко за її межами і науковця, і педагога, і громадського та державного діяча? Насправді це зробити не легко, але керуючись думкою видатного українця – філософа і педагога Г. С. Сковороди, наголошую на тому, що життєвий шлях людини вимірюється не прожитими роками, а справами, які висвічують її справжнє життя.

Якщо пройдений і далекий до закінчення шлях Василя Григоровича оцінювати здобутками, то і одного, або декількох з них достатньо для вшанування його голови лавровим вінком.

Я один із багатьох, хто давно і безкорисно дружить з ним і дякує Богу і долі за те, що вона дала змогу спілкуватися із такою прекрасною у всіх відношеннях людиною. На відміну від багатьох членів Національної академії педагогічних наук України я дійшов до таких характеристик під впливом особистих вражень від нього і здійснюваних ним справ ще задовго до того, як Василь Григорович став дійсним членом академії, а потім і її Президентом.

Багато людей із покоління Василя Григоровича пройшли багато - ступеневі університети через професію робітника чи колгоспника, через виконання громадського (комсомольського чи партійного) доручення, роблячи це не з кар'єрних мотивів, а повністю віддаючи себе справі свого народу, своєї держави. Йому, без сумніву, потала нило із батьками – мудрими вчителями.

Він – випускник сільської школи, яку закінчив із Золотою медаллю і мав право на пільгових умовах вступити до університету безпосередньо після закінчення школи, прийняв рішення випробувати себе на робочому місці, отримати робочу професію і «закалку», а вже потім вступити до університету. Вирішив і таки вступив до найавторитетнішого навчального закладу України – Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, та ще й на філософський факультет, який закінчив так само успішно, як і середню школу.

Під час навчання, завдяки особистим якостям і робітничому «гарту», став неформальним лідером студентського життя. Успішно навчався, «відпочивав» у студентських трудових загонах далеко від університету та «малої Батьківщини» і був безмежно щасливим, бо саме там зустрів своє справжнє кохання, там фактично створив сім'ю, якій і по сьогодні повністю віддає себе і своє серце.

За короткий час, по закінченні університету, аспірантури і викладацької роботи у рідному університеті, продемонстрував справжні лідерські якості, ставши одним із керівників філософського факультету.

Надалі, завдяки своїм людським і професійним характеристикам, обіймав відповідні посади, пов'язані з керівництвом освітою і наукою в Україні та далеко за її межами, продовжував активну роботу у цьому напрямі й тоді, коли вже став доктором філософських наук.

Завдяки сформованим якостям відповідальності і вдячності Василь Григорович із моменту набуття Україною незалежності долучився до активної наукової, громадської і державотворчої діяльності.

Всюди – на високих посадах в Адміністрації Президента України, Міністра освіти і науки України, депутата Верховної Ради України Василь Григорович зарекомендував себе високопрофесійним і високоморальним керівником і справедливо заслужив повагу людей у всіх куточках України.

Окремого наголосу заслуговує оцінка діяльності В. Г. Кременя на посаді Міністра освіти і науки України. Щоб хто не говорив, я, як рядовий ректор, цей період діяльності оцінюю не тільки позитивно, а й високоефективно з огляду підпорядкування усього себе потребам подальшої модернізації освіти і науки в Україні.

По-перше, за цей час була подолана невиправдана традиція частоті зміни міністрів. Саме цей міністр зруйнував правило: новий уряд – новий міністр. Василь Григорович працював довше всіх інших міністрів після 1991 року – у складі трьох Урядів України.

По-друге, і це головне, за цей час він зарекомендував себе як міністр публічний, я б сказав – людиноцентричний. Його особисто швидко пізнали і встигли полюбити не тільки керівники навчальних закладів і органів управління освітою, а й великий загальний освітян. До цього часу освітяни, особливо учителі й педагоги вищих навчальних закладів, згадують ці роки як роки ефективної модернізації в освіті.

Мені часто доводиться спілкуватися із вчителями шкіл Харківщини, шкіл різних типів, міських і сільських, ліцейів і гімназій. Майже щоразу при зустрічах освітяни добрим словом згадують Василя Григоровича як міністра і високо поцінують реальні досягнення за час його роботи. Не забувають досягнення у диверсифікації шкіл різних типів, забезпеченні оптимізації вищих навчальних закладів, особливо педагогічних, і багато інших, важливих для всієї держави, починань.

Мої колеги-ректори понад усе високо оцінювали стиль роботи міністра В. Г. Кременя. Доступність, увагу до різного роду питань, рідкісні форми особистого спілкування, починаючи від з'їздів працівників освіти, розширених колегій і закінчуючи постійними зустрічами з міністром безпосередньо у колективах. В усьому цьому позитивному проявлялися і характер, і висока професійна обізнаність, і бажання не шляхом директив та доручень, а з особистою участю вирішувати непрості питання подальшого розвитку освіти і науки в Україні. Це – коротка характеристика «авторського стилю» його роботи як сучасного керівника. Думаю, що не тільки Василь Григорович, а всі причетні до освіти і науки жалкують за тим, що багато з омріяного і запланованого не вдалося у відведений час здійснити. За прикладом далеко ходити не потрібно. Розпочатий з його ініціативи перехід до 12-річної школи було обірвано на завершальному етапі. Сьогодні суспільство могло б оцінювати досягнення і переваги 12-річної школи.

Забезпечення злагодженої, стабільної роботи завжди супроводжується успіхами. А той, хто таку стабільність забезпечує, заслуговує особливої поваги. Незалежно від того, де це відбувається – на мікро- чи макрорівні.

Історія дає достатньо прикладів, коли невміння, або небажання забезпечувати стабільність призводило до непоправних втрат.

Сьогодні усі ми проводимо заходи до 100-річчя Української революції, але якби політичні сили і їх лідери дбали про стабільність України, як, наприклад Фінляндія, могли б святкувати 100-річчя незалежної і процвітаючої України.

П'ятимільйонна Фінляндія після 1917 року відстояла свою незалежність, а сьогодні демонструє світу свої вагомі досягнення. За останні сім років ця країна посідає перше місце у світі за якістю шкільної освіти.

Не була доведена до кінця і започаткована Василем Григоровичем програма оптимізації у вищій школі, зокрема оптимізації педагогічних училищ і педагогічних університетів. Схема була проста і зрозуміла: зберегти педагогічні училища і надати їм новий стимул до розвитку у складі педагогічних університетів. Наслідки добре відомі – більша частина педучилищ ліквідувалася, частина ввійшла до складу університетів, решта без достатніх підстав «придбала» собі університетський статус.

І це тільки деякі приклади «перерваного злету» прогресивного міністра в особі Василя Григоровича.

Як член Національної академії педагогічних наук України я у таких поглядах не поодинокий. Можу стверджувати, що робота Василя Григоровича на посаді Президента академії уже принесла велику користь як самій академії – головній науковій інституції України, так і на неосяжній царині освіти, педагогічній та психо логічній науки. Тільки люди необ'єктивні або по-справжньому далекі від усвідомлення закономірностей і шляхів розвитку суспільства, місця та ролі освіти і науки у формуванні основоположних підвалин незалежної та процвітаючої України, здатні гальмувати, обмежувати і принижувати роль Національної академії педагогічних наук. Такий підхід – шкідливий і небезпечний.

Багаторічна, важка, а іноді й титанічна за напруженістю, робота Василя Григоровича на виборній посаді Президента академії уже принесла відчутні позитивні наслідки.

Все, від формування сучасної матеріальної бази, розгалуженої системи науково-дослідних інститутів, центрів, лабораторій, відтворення кадрів вищої кваліфікації, розробки і впровадження сучасних методів навчання і педагогічних технологій, до озброєння керівників держави і державних установ об'єктивними аналітичними даними про перспективи розвитку освіти, до узагальнення найкращого досвіду і підвищення кваліфікації освітян, свідчить про наявні потужності цієї наукової інституції, без якої ні нова школа, ні новий учитель, ні нова Україна неможливі.

Приємно, що при максимальній завантаженості Президента академії академік НАН і НАПН України Василь Григорович демонструє власну високоефективну діяльність науковця. Із під його пера вийшли у світ десятки монографій, підручників і, що не менш приємно, досліджень рідного краю і своєї колиски – рідного села. Тільки зроблене на цей час є суттєвим особистим науковим доробком у філософії, педагогіці, політичній і інших сферах його наукових інтересів.

Його діяльність, як і на попередніх посадах, високо цінують люди. На останніх звітно-виборчих зборах академії Василь Григорович одностайно і під оплески обраний Президентом Національної академії педагогічних наук України на новий термін. Освітянська громада держави сприйняла це не тільки з радістю, а й з надією на подальші успіхи освіти, педагогічної та психологічної науки у розбудові незалежної України в цілому.

Це і новий мандат, і нова «порція» довіри, і разом з тим надія на те, що Василь Григорович, освітяни та науковці зможуть і зобов'язані успішно завершити реформування освіти і науки.

Дякуючи за досягнення, бажаю Вам, дорогий Василю Григоровичу, і надалі вірно служити українському народу, школі, вчителів, науці і рідній Україні!

Многая лета і нехай береже Вас Господь Бог!

В. С. Бакіров,

доктор соціологічних наук, професор, академік
Національної академії наук України та член-
кореспондент Національної академії педагогічних наук України, ректор
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Лідер за покликанням. До ювілею академіка В. Г. Кременя

*Н*а життєвому шляху доля зводила мене з багатьма непересічними особистостями, які вплинули на мій світогляд, на наукові позиції, на ставлення до освіти і науки. Серед них не можу не назвати дивовижну людину, яка була і залишається для мене і багатьох моїх колег і друзів взірцем бездоганної громадянської позиції, щирого, нічим не замутного патріотизму, величезного наукового таланту і справжньої людяності. Це академік Василь Григорович Кремень, велетенська постать в українському науковому середовищі, в українському духовному житті, людина, в якій уособилися найкращі риси українського національного характеру.

Мені поталанило познайомитися з Василем Григоровичем досить давно, в 1995 році, і відтоді не перестаю дивуватись масштабу його особистості, його інтелекту і неповторній людській привабливості.

Василь Григорович народився на благодатній Сумщині, з її глибокими історичними традиціями, у родині сільських інтелігентів. З дитинства вдихав у себе цілюще повітря української національної культури, що, разом з блискучою освітою, отриманою на філософському факультеті Шевченківського університету, сформувало його як видатного вченого-гуманітарія, продовжувача яскравих інтелектуальних традицій відомої київської філософської школи. Наукова творчість В. Г. Кременя вражає своїм розмаїттям, глибиною, бездоганною методологічною культурою, несподіваністю і парадоксальністю висновків. Він торкається багатьох тем, пов'язаних із стратегією державотворення, демократизацією соціальних інститутів, модернізацією політичної культури тощо. Але загальним знаменником його наукових студій є, безумовно, філософія освіти, яку він збагатив фундаментальним, всеохоплюючим обґрунтуванням людиноцентричної парадигми сучасних освітніх процесів.

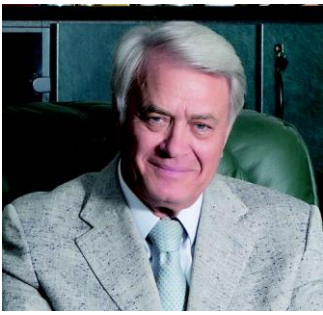
Василь Григорович зовсім не належить до кабінетних вчених, які будують свої теоретичні конструкції на певній відстані від живої практики. Він надзвичайно багато зробив для практичного вдосконалення загальної і вищої освіти, для їх розбудови в умовах незалежної української державності, в контексті гострих і не прогнозованих викликів суспільства знань. З невтомною діяльністю Василя Григоровича на чолі Національної академії педагогічних наук поєднаний розквіт академії, її перетворення на потужний науковий аналітично-експертний центр величезної і надзвичайно складної роботи з реформування всієї освітньої галузі.

Підкупають людські особливості академіка В. Г. Кременя – доброзичливість, повага до людей, готовність підтримати і прийти на допомогу, відкритість і щирість, величезна життєва мудрість. Спілкування з ним завжди приносить справжнє задоволення, мотивує на творче осмислення складних ситуацій сьогодення, живить оптимістичною енергією.

Зважаючи на величезний внесок Василя Григоровича Кременя в національну науку, освіту і культуру, Вчена рада удостоїла його високим звання Почесного доктора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Колектив університету сердечно вітає Василя Григоровича з чудовим ювілеєм, який він зустрічає на творчому піднесенні, у розквіті духовних і фізичних сил! Щиро зичимо Вам, дорогий ювіляре довгих і плідних років життя, нових злетів, здобутків і перемог!

І. І. Тимошенко,
професор, ректор Європейського університету,
голова Асоціації навчальних закладів України
приватної форми власності

Поважний славний ювілей

Василь Григорович Кремень, відомий учений, державний і громадський діяч, знаний не тільки у своїй рідній Україні, а й далеко поза її межами, відзначає сьогодні, у 2017 році, поважний і славний ювілей – своє 70-річчя.

Це справді поважний і славний ювілей, яким поправу може пишатися ювіляр і з яким щиро вітають його численні друзі, колеги, шанувальники.

І це не випадково. Василь Григорович Кремень – доктор філософських наук, професор, дійсний академік Національної академії наук і цілого ряду галузевих академій України, нагороджений багатьма відзнаками своєї держави та інших держав світу, знаний як народний депутат України третього скликання, один із найбільш відомих і ефективних Міністрів освіти і науки в Україні, незмінний, успішний президент Національної академії педагогічних наук з 1997 року. У березні 2017 року Василя Григоровича знову переобрано на новий термін, з чим ми його щиро вітаємо і бажаємо нових творчих успіхів.

Уже один перелік наукових титулів і звань, державних посад і громадських обов'язків, досягнень і визнань Василя Григоровича є свідченням повноти і значущості його Особистості.

Василь Григорович – автор понад 800 наукових праць із проблем філософії, політології, соціології, педагогіки.

Та, здається, найбільш ґрунтовними і значущими є роботи, присвячені філософії освіти, ідеям про шляхи її розвитку.

Обговорення проекту Закону «Про вищу освіту» (Європейський університет, 27 квітня 1999 р.)

Він філософію освіти знає не із чтива тільки, – Він півстолітньої її історії суб'єкт. В системі української освіти він новатор, і будівничий, і найповажніший експерт.

У центрі його філософії освіти – людина, її сутність, розвиток, свідомість, психологія. Його філософія глибоко закорінена у гене зис, досвід не тільки багатовікової історії вітчизняної освіти, а також у надбання світової педагогічної науки і практики.

Очевидно, саме це сформувало методологію життєвої позиції, наукової, професійної і громадської діяльності Василя Григоровича. Його філософія освіти – це якісно нове бачення місця і ролі, перспектив розвитку освіти у сучасному інформаційному глобалі званому суспільстві, а саме визначального місця освіти у розвитку людської цивілізації.

Світогляд, життєві цілі, громадянська позиція українця, патріота, демократа, інтелігента не випадкові. Це – результат системної, впевненої, цілеспрямованої і послідовної роботи талановитої лю дини, небайдужої і активної з дитинства.

Студент філософського факультету столичного університету, заступник декана цього ж факультету, науковий співробітник Інституту стратегічних досліджень, кандидат, доктор філософських наук, професор, академік, дійсний член Національної академії наук

15 червня 2015 року в Європейському університеті відбулась нарада керівників вищих навчальних закладів України приватної форми власності з питань перспектив розвитку приватної освіти в Україні.

Серед учасників: **Олександр Володимирович Співаковський** – народний депутат України; **Василь Григорович Кремень** – президент Національної академії педагогічних наук України; проф. **Іван Іванович Тимошенко** – Голова Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності, ректор Європейського університету

і низки інших галузевих і зарубіжних академій наук, учений світо вого рівня, державний і громадський діяч.

Василь Григорович справжня особистість. Його діяльність – глибоке єднання теорії і практики, філософії людини і освіти, активної багатолітньої роботи зі створення та розвитку сучасної інноваційної системи освіти в Україні. Людиноцентризм, дитино центризм – це ключі, пароль його теоретичних пошуків і практичної діяльності, а формування самодостатньої розвиненої особистості Василь Григорович вважає основою в підході до кардинальних змін в освіті й у суспільстві взагалі.

Особливе місце в його теоретичній діяльності посідає монографія «Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум», в якій автор обґрунтовує своє бачення єдності національної ідеї, вирішення її проблем, насамперед через формування національної ідентичності і розбудови незалежної держави, утвердження культурної самобутності, відродження і розвитку національної духовності.

*Він завжди серед
людей. Завжди
усміхнений і
дружелюбний.
Спілкується, радиться і
радить...*

На святі випускників...

Винятковою, справді ефективною була діяльність Василя Григоровича – Міністра освіти і науки України.

По-перше, це був не просто найбільш тривалий період перебування на посаді Міністра освіти України (1999–2005 роки), а й період модернізації освіти і науки в Україні, стабільний і діяльний. Це були роки значних успіхів у плані інтеграції вітчизняної системи освіти з іншими країнами, збагачення вітчизняної освіти досвідом освітніх систем розвинутих країн світу, зокрема підготовка і входження до Болонського процесу. Це був час формування інноваційної державної політики в галузі освіти, активна проактивна робота по підготовці Закону України «Про вищу освіту», практична робота з розвитку системи і мережі вищої освіти, утвердження в системі освіти України приватного сектору як на законодавчому рівні, так і на рівні управлінських структур, перехід від авторитарної педагогіки до утвердження педагогіки толерантності і багато інших, справді інноваційних реформ і позитивних нововведень. Особливо значною і плідною є діяльність Василя Григоровича Кременя на посаді президента Національної академії педагогічних наук України.

Велика повага до колег, пошук і підтримка творчих педагогічних колективів, освітян вищої і загальної середньої школи, постійна підтримка професійних виставок, конференцій, зустрічі з колегами та студентами вирізняють Василя Григоровича як людину державну, мудру, толерантну і винятково людяну. Не випадково, що Василь Григорович здається завжди усміхненим. Його мудрість, неспідробний демократизм, щирість, повага до людини, віра в її позитивну сутність, віра у визначну роль освіти і її майбутнє у житті людини відзначають шановного ювіляра.

На своєму прикладі ювіляр доводить, що особистістю не народжуються. Нею стає людина як завдяки власним зусиллям, так і завдяки освіті.

Людина починається з родини
Від діда-прадіда ведеться родовід
А вчитель розкриває дар людини
Її він ставить на крило і проводить в політ

Секрет успіху великої шани, любові друзів, колег, громадськості, очевидно не тільки в тому, що встиг зробити і робить ювіляр, а в тому, що він чітко усвідомлює, для чого і для кого він це робить – для своєї країни, для розвитку її національної культури і духовності, утвердження незалежності України.

На нараді з керівниками вищих навчальних закладів України приватної форми власності з питань перспектив розвитку приватної освіти в Україні (Європейський університет, 15 червня 2015 року)

Василь Григорович Кремень з Радою ректорів Київського вузівського центру

Голова Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності, ректор Європейського університету проф. Іван Іванович Тимошенко вручив Василю Григоровичу Кременю Почесну відзнаку у вигляді ордену «За духовне відродження нації» (під час святкування 25-річного ювілею Європейського університету, 28 жовтня 2016 р.)

Патріот і демократ, виважений політик, мудрий і толерантний, щирий і дружелюбний – таким його знають і шанують друзі, колеги, освітяни усієї країни і щиро вітають з ювілеєм.

Упевнені, що наш голос подяки і шани за великий внесок у роз виток освіти і духовне відродження нації стане для ювіляра наснагою на подальші творчі й практичні звершення заради освіти і слави України.

Хай плине час! Хай плине час!
Біжать віки, тисячоліття, – Людини
геній розквіта Поки живе і
розвивається освіта,

допоки є такі освітяни як Кремень, видатний український учений, філософ, педагог, Освітянин з великої букви, не байдужий, мудрий і відповідальний, сучасний і далекоглядний.

Ми щиро вітаємо ювіляра з поважним і славним ювілеєм! Щиро бажаємо здоров'я міцного, наснаги на подальші активні творчі і практичні звершення. Успіхів вам і нових злетів Вам особисто і нашій українській освіті!

Т. М. Десятов,

доктор педагогічних наук, професор, директор
навчально-наукового інституту педагогічної освіти, соціальної роботи і
мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана
Хмельницького

Святість життя – тільки в справах!

Василь Григорович Кремень увійшов в історію духовності українського суспільства як педагог нового типу і це новаторство стосувалось як проблематики, так і форм її виявлення в педагогічній творчості. Він якісно розширив ідейно-естетичні обрії української школи, застосувавши український досвід у царині власної педагогічної праці, створив самобутню шкалу педагогічної науки.

З В. Г. Кременем мені довелося зустрічатися десятки разів як на заходах і нарадах всеукраїнського рівня, так і під час моїх візитів у Міністерство освіти і науки України. Мене завжди вражали його величезний життєвий досвід, потужний творчий потенціал, панорамність мислення, глибинне бачення основ українського життя в контексті сучасних вітчизняних процесів, виняткова цілеспрямованість та ентузіазм. Саме ці якості допомагають йому впродовж багатьох років вести за собою українську когорту педагогів, сповнених прагнення до розвитку й удосконалення освітянської справи. Своїм особистим прикладом самовідданої праці Василь Григорович надихає освітянську громаду України на постійне сходження до нових вершин педагогічної майстерності.

У нього сформувалися переконання, що вчитель – основоположна сила творення культурного, соціально-економічного, політичного, без його вкрай значущої праці неможливе осягне майбутнє. Він стверджує, що без кваліфікованого вчителя не може бути кваліфікованої освіти, а без кваліфікованої освіти не може бути конкурентоспроможної економіки. Тому лідер української освіти постійно тримає руку на пульсі життя педагогічної громади країни, всіляко сприяє творчому вдосконаленню наставників юних громадян.

Запам'яталися виступи Василя Григоровича на обласних нарадах, наукових та педагогічних конференціях. Вони відзначалися глибиною розкриття освітянських проблем, прикладною цінністю, чудовою лінгвістичною формою.

Міністр освіти опікувався не лише розвитком шкільництва та вищою освітою. У центрі його уваги перебувала професійнотехнічна освіта. Позаяк я в Міністерстві освіти і науки якраз і відповідав за цю ділянку роботи, то саме в цій освітній сфері наша співпраця з Василем Григоровичем була найтіснішою. У пам'яті часто зринає одна зустріч, у перший день роботи в якості заступника міністра, коли я вперше переступив поріг кабінету Василя Григоровича. Він встав і привітався з поглядом серйозним і прискіпливим. Оглянув з голови до ніг, ніби душу пронизав, а я повторив його жест – теж оглянув себе. Відразу на обличчі Василя Григоровича з'явилася усмішка, він запросив сісти й лагідно мовив: «Як думаєш працювати, з чого будеш починати?» Я відповів, що чесно й наполегливо. На що він зауважив: «Головне не бити по хвостах, а визначити основні стратегічні напрями». Це був мій старт...

Так біля нього мужніло, сягало форм досконалості молоде міністерське покоління, заряджалось енергією творчості, повсякденного пошуку істини. Талановитий, енергійний, принциповий, вимогливий, завжди у пошуках нового В. Г. Кремень творить добро, приносить радість людям, допомагає їм отримувати задоволення від якісно зробленої справи.

Стиль і методи роботи В. Г. Кременя мають особливий характер, вони властиві лише йому. То є його інтелектуальна власність, яку неможливо повторити, ні, тим паче, привласнити.

Характерними його рисами є чіткість у роботі та в усіх діях, ретельна, глибока підготовка будь-яких питань, майстерне володіння рідною мовою, багатство думки, глибоке творче мислення, ясна пам'ять, широкий кругозір, багатогранна ерудиція, детальна обізнаність у сфері своєї професійної діяльності. Названі риси є його зброєю у вирішенні поставлених завдань.

В. Г. Кремень вміє майстерно, цікаво і захоплююче спілкуватися з людьми, підлеглими. Він володіє неабияким даром переконання задля досягнення певної державницької мети. Його виступи завжди цікаві, змістовні, ґрунтовні та переконливі.

Пригадую, як Василь Григорович виступав на серпневій обласній учительській конференції. Коли він підходив до трибуни, у залі вже панувала тиша. Він виважено й переконливо виголошував свою промову. Кожне його слово було цінним як для досвідчених педагогів, так і для молодих.

Якщо взяти в цілому педагогічну систему В. Г. Кременя і поставити питання про те, яка головна й найбільш загальна ідея пронизує всю систему, то можна сказати – ІДЕЯ ЄДНОСТІ як всезагальний закон педагогіки, з якого випливають всі принципи і правила виховання. Єдність особистості та колективу, цілі й засоби трудового і морального виховання, окремого педагогічного впливу. І тут В. Г. Кремень дає діалектичне, глибоко життєве розуміння і вирішення питання.

Він зазначає, що будь-який засіб виховання, як і його правила не можна розглядати самі по собі, ізольовано від усієї системи виховання, від його принципів, від сукупності всіх умов і впливів. Це і є діалектичний підхід до вивчення явищ.

В. Кремень чітко пояснює, що освітня політика має дати відповідь на важливі питання. Наприклад, окреслити як керувати освітою у конкретному регіоні з урахуванням мережі і стану чинних навчально-виховних закладів, як зробити школи профільними відповідно до вимог місцевого і регіонального ринку праці, як наблизити навчальні плани і програми до освітніх потреб учнів і запитів їх батьків, як наблизити школи і громади.

Або, скажімо, така його думка: «Існує традиція скеровувати зусилля на розв'язання завдань, визначених Міністерством освіти, тоді як прагнення трансформувати ці завдання до регіональних та місцевих умов і потреб є достатньо низькими». Регіональна освітня політика, зазначає він, це поєднання державної політики у сфері освіти, що забезпечується на певній території, із політикою, що визначається регіональними органами влади.

Праці академіка В. Г. Кременя вражають своїм глибоким змістом – передусім філософським. Василь Григорович ніби увібрав у свою душу філософію нашого народу. Це не могло не вплинути на формування його педагогічних ідей, нетрадиційних підходів до виховання дітей, торування дороги до святості й духовності в житті родини і школи.

Як представник системи управління освіти, я завжди був і є в захваті від організаторських здібностей В. Кременя, що поєднувалися з людською добротою й чуйністю. Це ж наче про нього писав філософ Ф. Ніцше: «...в різних місцях Землі і в різних культурах трапляються вікопомні щасливі випадки: воістину виявляється новий тип, істота, яка височіла поміж загалу».

Немає, напевне, більшого дарунку для вчителя, як успіхи його учнів. А успіхів Ваших вихованців не злічити. Адже багатим є не той, хто багато здобув, а той, хто багато роздав. Ви ж роздали мудрість педагога й турботливого вчителя, великого вченого й громадянина своєї держави. Притаманні Вам багатогранні наукові інтереси, життєва енергія, творчий пошук, подвижницька праця є прикладом для наслідування.

Відчуваючи гордість і відповідальність – бути Вашим учнем, дозвольте, шановний Василю Григоровичу, низько вклонитися Вашому Зоряному Серцю Майстра і побажати многая-многая літа. Хай Ваша душа та серце й надалі резонують виключно з добром, любов'ю, людською радістю, духовність сягає висот людських, а дорога, яку Ви торуєте, залишається такою ж зоряною!

Я. Я. Болюбаш,
відповідальний секретар Співки ректорів вищих навчальних закладів
України

Мудрість і людяність – це Василь Кремень

Перегортаючи сторінки життя, впродовж якого майже двадцять років спілкування з Василем Григоровичем Кременем, вкрай складно вирізнити яскраві моменти. І не тому, що їх не було, а тому, що працюючи з Василем Григоровичем щоденно і щомісячно відчував щось нове і цікаве. Причому ця новизна проявлялася не лише в результатах роботи, але навіть і в постановці завдання чи в обговоренні проблеми. І не мало значення, чи це професійні питання, чи життєва та навіть і буденна справа. У кожному випадку Василь Григорович був незмінним – глибоко і з далекою перспективою обговорював професійні питання, вирізняв проблеми, прогнозував ризики і, головне, наслідки прийняття того чи іншого рішення.

Моє перше офіційне знайомство з Василем Григоровичем відбулося під час проведення в березні 1999 року в м. Харкові підсумкової колегії з вищої освіти на засіданні секції педагогічних університетів та інститутів, що проходило в Харківському педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди (нині національному). Уже тоді я, займаючи посаду начальника відділу педагогічної освіти, заступника начальника Головного управління вищої освіти, як керівник секції відчув велику зацікавленість з боку Президента Академії педагогічних наук України В. Г. Кременя не лише в долученні науковців до наукового супроводження реформування педагогічної освіти, а й до практичного розв'язання проблем підготовки педагогічних кадрів.

Уже згодом на початку 2000 року, будучи Міністром освіти і науки України, Василь Григорович пригадає мені це засідання секції, змістовність обговорення на ньому проблем і завдань розвитку педагогічної освіти і запропонує очолити департамент вищої освіти. З цього, власне, і розпочалася наша спільна праця з новим Міністром у стінах Міністерства освіти і науки України. Правда, мені тоді вдалося переконати Василя Григоровича, щоб не очолювати департамент, а зайняти посаду першого заступника директора і зосередитись на розробленні нормативних актів та програмних документів з розвитку вищої освіти (хоча за його пропозицією з 2003 року я все-таки обійняв посаду директора департаменту). І хочу підкреслити, що я вдячний

Василію Григоровичу за суто людське розу міння моєї схильності до творчої, а не просто чиновницької роботи.

Зі свого погляду я оцінюю п'ятирічний період роботи з Міністром освіти і науки Кременем Василем Григоровичем як не вгамований та успішний у царині вищої освіти. Адже саме завдяки його перспективному мисленню була проведена колосальна підготовча робота щодо інтеграції вищої школи України в європейський простір, у результаті чого 19 травня 2005 року в норвезькому місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу. Нині ми ще більше усвідомлюємо важливість такого поступу, глибину глобалізаційного мислення тодішнього Міністра Кременя.

Василь Григорович, який долав тернисті шляхи свого життя, починаючи із сільської стежини, добре розумів, що саме завдяки освіті можна досягти успіху, а тому дуже уважно ставився до питань розширення доступу до здобуття вищої освіти. І не дивно, що саме за час його керівництва міністерством чисельність студентів зросла з 1,9 млн до 2,7 млн осіб, а державне замовлення за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра збільшилося на третину. І справа не лише в поліпшенні демографії випускників шкіл, а й в увазі до питань відбору абітурієнтів, особливо із сільської місцевості. Нас, працівників департаменту вищої освіти, та керівників вищих навчальних закладів Василь Григорович постійно орієнтував на дотримання доброчесності при проведенні вступних випробувань, роз'ясненні громадськості умов прийому, налагодженні контакту зі вступниками та їхніми батьками. Саме під час вступної кампанії яскраво виразилася людяність Василя Григоровича у ставленні до кожного конкретного абітурієнта. Він у найскладніших випадках не полишав вступника наодинці з проблемами, закликав до цього і нас. Щоб надати можливість будь-якому громадянину звернутися з питань прийому до міністерства Василем Григоровичем був започаткований консультативний телефон «Вступна кампанія», який виявився не лише простою та доступною формою спілкування з громадськістю, але й ефективним зворотним зв'язком інформування про перебіг вступної кампанії. А це було також дуже важливим для прийняття міністерством оперативних управлінських рішень.

Не можу не наголосити й на тому, що Василь Григорович фактично є «батьком» зовнішнього незалежного оцінювання в Україні, адже з приємністю згадую кожен крок експериментування його запровадження, а головне його наукове супроводження та вміння адаптацію зарубіжного досвіду до українських реалій. Вже згодом, з 2008 року, ЗНО запрацювало в Україні в повному обсязі, підтверджуючи таким чином правильність, обраного Василем Григоровичем, курсу на створення умов для рівного доступу до вищої освіти.

Мене завжди захоплювало й донині захоплює вміння Василя Григоровича викристалізувати з безлічі проблем головну і забезпечувати її розв'язання таким чином, щоб інші менш важливі проблеми самі по собі розв'язувалися, стаючи дотичними до головної. Наочним прикладом може стати розроблення державної програми з підготовки вчителя. Досить чітко пам'ятаю як наприкінці грудня 2001 року Василь Григорович поставив мені, тодішньому першому заступнику директора департаменту вищої освіти, завдання: розробити проект державної програми «Вчитель». Це завдання було непростим, адже до цього часу вже практикувалося створення подібних програм в окремих областях, у 1997 році Міністерством освіти і Академією педагогічних наук була затверджена цільова комплексна програма «Вчитель» як міжгалузева. Зараз мова йшла про державну програму, зміст якої мав базуватися на Національній доктрині розвитку освіти, схваленій на II Всеукраїнському з'їзді педагогічних працівників у жовтні 2001 року (17 квітня 2002 року Доктрина була затверджена Указом Президента України).

Не буду зупинятися на змісті проекту програми, зауважу лише, що робоча група була сформована як з науковців, так і практичних працівників різних типів закладів – від дошкільного закладу до університету. Василь Григорович орієнтував нас, щоб при розробленні програми не лише опиратися на вже наявні аналітичні матеріали та результати наукових досліджень вчених наукових установ Академії педагогічних наук і вищих навчальних закладів, зарубіжний досвід, але й провести соціологічні дослідження з вивчення проблем вчителя, студента педагогічного закладу, щоб мати найсвіжішу достовірну інформацію з перших уст.

Маючи в особі Міністра і замовника, і контролера, а головне – кваліфікованого радника, робочою групою вже дець усередині лютого 2002 року першу редакцію проекту було підготовлено. І тут мені дуже хочеться вийти за офіційні рамки писемного мовлення, щоб оприлюднити ще одну дуже якісну рису характеру Василя Григоровича. На моє чергове звернення до Василя Григоровича: «Чи Ви ознайомилися з проектом» Василь Григорович дав відповідь: «Ярославе, тобі пам'ятник треба ставити, ти глибу перевернув». Звичайно, що це була найвища оцінка роботи робочої групи. Але водночас оця природна, чиста і чесна людська безпосередність Василя Григоровича, яку він не розмив і не згубив, йдучи складними життєвими дорогами, приваблювала людей і мотивувала до роботи.

Завершуючи цей логічний абзац, зазначу, що вже 27 березня цього ж року Державна програма «Вчитель» була затверджена Кабі нетом Міністрів України та стала державним документом, в якому відображені прогресивні ідеї Міністра освіти і науки України Василя Григоровича Кременя.

Безперечно, Міністр В. Г. Кремень завжди був доступним з будьяких питань, він з цікавістю сприймав нові ідеї, розвивав їх, навчав нас через власний приклад стилю письма при підготовці аналі тичних матеріалів чи виступів, доповідей, рішень колегії тощо. Він за освітою філософ, а за духом – вчитель. Такі риси притаманні тільки талановитим, працюовитим і добрим людям.

Вітаючи Василя Григоровича з ювілейною датою, хочу висло вити слова глибокої вдячності за чесну співпрацю, за глибоку довіру, постійну увагу, дружні стосунки і побажати міцного здоров'я, родинного затишку та творчих успіхів заради процвітання нашої держави України.

С. Д. Омельченко,
виконавчий директор Спілки ректорів вищих
навчальних закладів України

Спогади про навчання та спільну працю з Василем Кременем

*М*оє перше знайомство з Василем Кременем відбулося у 1966 році при вступі на навчання на філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Навчання розпочалося з того, що нам першокурсникам потрібно було їхати на сільгоспроботи в с. Рогозів Бориспільського району Київської області. Ми з Василем Кременем були першими, хто виявив бажання їхати на сільгоспроботи, там і познайомилися ближче. У Василі Кремені підкупала щирість у відносинах з однокурсниками, повага до тих, хто не лінувався працювати, дисципліна у поведінці. Під час навчання він завжди був лідером нашого курсу, проявляв неординарне мислення.

Після закінчення у 1971 році філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка наші шляхи з Василем Кременем розійшлися. Після закінчення філософського факультету Василь Кремень вступив у аспірантуру цього ж факультету, а я був направлений на посаду молодшого наукового співробітника лабораторії конкретних соціологічних досліджень Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, де працював до 1974 року. З 1974 по 1976 рік я працював старшим лаборантом кафедри філософії Академії наук УРСР.

Василь Кремень з 1971 по 1979 рік навчався в аспірантурі, працював викладачем, заступником декана філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Наша спільна праця з В. Г. Кременем розпочалася у 2000 році, коли я уже працював заступником начальника головного управління керівних і науково-педагогічних кадрів, начальником відділу керівних кадрів Міністерства освіти і науки України, а Василь Григоревич був призначений Міністром освіти і науки України.

Робота з керівними кадрами (призначення, контроль за виконанням умов контрактів, аналіз їх роботи по керівництву вищими навчальними закладами) була пріоритетом у моїй діяльності. У зв'язку з цим В. Г. Кремень часто запрошував мене до себе, коли виникало якесь складне кадрове питання. Він умів слухати співрозмовника, глибоко і професійно обговорював кадрові питання, прогнозував наслідки прийняття того чи іншого рішення.

Працюючи на посаді Міністра освіти і науки України, В. Г. Кремень багато зробив для зміцнення якісного складу ректорського корпусу вищих навчальних закладів. Своїм умінням працювати з людьми, щедрістю душі, винятковим почуттям обов'язку він заслужив великий авторитет і глибоку довіру керівників вищих навчальних закладів, науково-педагогічної громадськості України.

Аналізуючи свою п'ятирічну роботу з міністром В. Г. Кременем, можу з впевненістю сказати: В. Г. Кремень зробив вагомий внесок у розбудову освітянської галузі незалежної України, є одним із провідних організаторів науки і освіти України.

У зв'язку із ювілеєм хотілося б побажати В. Г. Кременю, людині відповідальній і вимогливій та водночас справедливій і щирій міцного здоров'я, щастя, любові і шани.

Нехай все добре, що він здійснив у житті, сторицею повернеться до нього і його родини.

В. Г. Чернець,
ректор, професор, доктор філософії, заслужений працівник освіти
України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки,
Почесний академік Національної академії мистецтв України

«Якби не Василі...»

нього такий примружений, уважний погляд лагідних **У** і водно час строгих очей, що відразу відчуваєш: ця людина тебе чує, з нею можна говорити відверто і, не дай Боже, злукавити...

За понад 30 років ректорської праці знав і зустрічався з усіма українськими міністрами освіти. Можу щиро сказати, що найбільш плідні і щасливі для нашої освіти роки були при Василеві Григо ровичу.

І не тільки тому, що першим повів нас в Європу, а тому, що дуже знає і любить рідну освітянську справу і нашу спільноту. Для нас, ректорів, його авторитет був беззаперечний. Коли звучало: «Так Кремень сказав...» – ми знали, що так потрібно робити, так буде пра - вильно. В його стилі керівництва відчувалася твердість і впевненість професіонала, щира неповага до бюрократизму і глибока повага до колег. Якраз у роки, коли Василь Григорович (хотів написати «обіймав посаду міністра» і одразу викреслив, бо він не обіймав її, а був трудягою-міністром, який щиро вболіває за кожну школу, технікум чи університет, за тих дітей, яким вони відкривають світ)... мені довелося бути членом Державної акредитаційної комісії, яку він очолював. Так ось при ньому ДАК був структурою, яка дійсно все робила для того, щоб розбудовувалася мережа освітніх закладів, зростала кількість дітей, які мають доступ до гідної освіти. Було навіть так, що коли ми перевищували ліцензійний обсяг, то Кремень не сварив, а казав: «Ви, ректори, абітурієнтам не відмовляйте. Звертайтеся до міністерства, допоможемо...».

Слово у Василя Григоровича – дійсно кремінь. Ми знали: він завжди допоможе. Тому любили його і не підводили.

Вікіпедія пише: Василь Григорович Кремень – український вчений, державний, політичний та громадський діяч, Президент

НАПН з 1997 р. Все правильно. Не вистачає лише одного слова: «видатний».

Шкода, що не завжди вміємо шанувати ми своїх Василів... Пригадую, коли В. А. Ющенко після «Помаранчевої революції» вирішив взяти В. Г. Кременя в Секретаріат Президента, «на Банкову», набіг натовп ура-патріотів з вимогою «вигнати» такого-сякого... Господи, прости їх. Бо якби з них хоча б кожен двадцятий був такий як Василь Григорович, то ми вже мали б Велику і могутню Україну. До речі, до честі В. А. Ющенка він тоді підтримував В. Г. Кременя. Але в тій ситуації Василь Григорович вчинив як справжній чоловік: написав заяву і пішов... І добре, що пішов з брудної політики, бо за ці роки зробив стільки для української педагогічної науки, освіти, що хочеться йому щиро вклонитися. Хотілось би, щоб це зробили і батьки, і діти, і держава.

У нашого народу є гарне прислів'я: «Якби не Василі, не було б діток на селі...». Боже, подаруй Україні більше таких кремезних духом, розумом і тілом Василів! Тоді буде у нас і хліб, і пісня, і наука, і людська мудрість та гідність. Буде Держава. І будемо в ній гос - подарями.

Спасибі за все, дорогий Василю Григоровичу! Многая лета! Бо як справедливо казав у такий день відомий нам хороший чоловік Володимир Васильович Щербицький: «Розумієте, хлопці, сімдесят – це, навіть, не шістдесят...».

Ми з Вами, вельмишановний ювіляре, філософи – сім де сят ники – розуміємо...

В. С. Пономаренко,
доктор економічних наук, професор, член-
кореспондент НАПН України, ректор
Харківського національного
економічного університету імені Семена
Кузнеця, заслужений діяч науки і техніки
України

Людиноцентризм у житті та науці

*Перша з найбільш демократичних
доктрин полягає в тому, що всі люди
становлять інтерес.*

Гілберт Кіт Честертон (1874–1936) – англійський державний діяч,
письменник

*В*асиль Григорович Кремень, безумовно, є видатним ученим, талановитим організатором вітчизняної науки і освіти, доб ро зичливою людиною.

Уперше мені довелося з ним спілкуватися під час підписання мого контракту як ректора університету в липні 2000 року. Тоді, у ході першої розмови, мене вразили стрункість і зрозумілість його висловлювань, що можуть бути властиві тільки тій людині, яка спирається на методологічно досконало вивірену теорію. Під час першої зустрічі з'ясувалося, що ми земляки. Я народився і провів дитинство у м. Кролевець, а він – у с. Любитове Кролевецького району.

У період керівництва Міністерством освіти і науки України він неухильно реалізовував ідею людиноцентризму через запро вадження студентоцетрованого і компетентісного підходів в освіті. На підвалинах цих підходів будувалася наукова, організаційна і методична робота Міністерства. Зміст наказів, інструктивних листів та методичних розробок, що формувалися в Міністерстві, не тільки практично не мав внутрішніх суперечностей, а й взаємодопов нювався, створюючи синергетичний ефект.

Поєднання новітніх ідей і досвіду працівників Міністерства під керівництвом академіка НАН України, Президента НАПН України Василя Григоровича Кременя давало змогу прогнозувати віддалені наслідки ухвалюваних рішень і забезпечувало їхнє ефективне виконання. Таким чином, починалася поступова перебудова науково-освітньої діяльності в Україні в межах реалізації Болонського процесу.

У процесі роботи мені доволі часто доводилося звертатись до Міністра за порадою у вирішенні поточних проблем університету і завжди я отримував компетентну доброзичливу допомогу. Вирішальну роль відіграв Василь Григорович у наданні нашому університету статусу національного. Без його сприяння ця подія могла б відбутися набагато пізніше.

Турбота про студентство завжди була і є пріоритетом Василя Григоровича. За його каденції Міністром уперше розмір стипендії був прив'язаний до прожиткового мінімуму і збільшився майже вдвічі.

Значні зміни почали відбуватися в галузі середньої освіти, яка переходила до нового змісту навчання із запровадженням профільності та збільшенням періоду навчання до 12 років. Було суттєво підвищено

матеріальне забезпечення середньої освіти через комп'ютеризацію та запровадження програми «Шкільний автобус».

До речі, мені довелося разом із Василем Григоровичем відкрити новий комп'ютерний клас у моїй рідній школі № 5 м. Кролевець (фото).

Хочу зауважити, що, незважаючи на свій високий статус Міністра і Президента НАПН України, на зустрічах із земляками він завжди поводив себе таким чином, що люди тягнулися до нього зі сподіваннями на вирішення своїх проблем. Справді, він дуже багато зробив для розвитку матеріальної бази освіти та інфраструктури свого рідного району.

Ученими нашого університету у 2003 році було розроблено і надано Василю Григоровичу концепцію розвитку вищої економічної освіти України. Він зробив декілька зауважень, і після їхнього врахування концепція була прийнята на колегії Міністерства освіти і науки України.

Значна роль відводиться Василю Григоровичу Кременю на міжнародній арені: крім обов'язкових зустрічей із міністрами освіти Європи, він активно розвивав двосторонні відносини з різними країнами у сфері науки і освіти. Я також мав нагоду взяти участь в одній з урядових делегацій до Соціалістичної Республіки В'єтнам у 2003 році (див. фото). У цій країні проживає понад 300 випускників нашого університету, які організували свою спільноту, регулярно

зустрічаються і підтримують один одного.

Не можу не відзначити вміння В. Г. Кременя вести перемовини на найвищому рівні. На зустрічі з керівником уряду Соціалістичної Республіки В'єтнам наш Міністр виглядав дуже авторитетно і компетентно, активно використовував фактологічний матеріал щодо країни перебування і формулював пункти взаємовигідного співробітництва.

Робота Василя Григоровича Кременя як Президента НАПН України вирізняється суттєвим підвищенням якості наукових досліджень, зміцненням матеріальної бази Академії, розширенням співпраці з міжнародними організаціями і фондами.

Користуючись нагодою, ще раз вітаю Кременя Василя Григоровича з обранням його на наступний термін Президентом НАПН України та 70-річним ювілеєм. Бажаю йому довгого продуктивного життя, особистого щастя, успіхів у розбудові освітньої науки.

В. П. Кравець,
дійсний член (академік) НАПН України, доктор
педагогічних наук, професор, ректор
Тернопільського педагогічного університету ім.
В. Гнатюка

Людина світлого розуму та доброго серця

Живе лиш той, хто не живе для себе...
В. Симоненко

Шановний Василь Григорович! Освітяни Тернопільщини, яку я маю честь представляти в Національній академії педагогічних наук України, щиро вітають Вас зі славним 70-річчям. Писати про те, який Ви великий і багатогранний, сьогодні напевно зайво. Це і так всім відомо! Тому у своєму привітанні захотілося торкнутися лише окремих сторін Вашої особистості.

Ви очолили українську освіту на перехресті змін. Ви ініціатор переходу до 12-річної освіти і борець зі спробами відійти від цього магістрального шляху, інтеграції української вищої школи в європейський освітній простір. І Болонський процес в Україні завдячує саме Вам, шановний Василь Григорович, – ніхто так наполегливо не відстоював європейську траєкторію розвитку українських університетів. Мало хто знає, як Вам доводилося переборювати інерцію, нерозуміння та небажання працювати по-іншому. Проте Ви знайшли чимало однодумців як в столиці так і у вузівських центрах України, обрали правильну дорогу – **людиноцентризм** у триєдиному енергетичному суцвітті загальнолюдського, національного й особистісного.

Власним прикладом Вам вдалося запалити не один ліхтар мудрості, натхнення та людяності. Знаю багатьох ректорів, які вчилися у Вас працювати. Когось з них Ви підтримали словом, яке вплинуло на їх долю, комусь дали Науку, комусь проторували дорогу в академію, а комусь дарували сердечну приятельську любов. Тож нехай людська шана буде подякою Вам за перейнятливість і співчутливість, щиросердечність та вміння творити добрі справи. Ви, шановний Василю Григоровичу, та людина, котра випромінює потужну енергію, еманції якої долають перешкоди та відстані, торкаються душевних струн кожного з нас, зігрівають серця всіх, хто з Вами спілкується. Пишаюся тим, що мені усміхнулася доля знати, спілкуватися,

знаходити консенсус під час тривалих дискусій на засіданнях колегій МОН та президії НАПН України. Я завжди дивувався і водночас захоплювався, як швидко Ви входите в проблеми, не важливо наукові чи організаційні, як різнобічно їх вмієте аналізувати та вирішувати.

Особливу увагу в своїй роботі Міністра і Президента Ви приділяли ректорам педагогічних університетів, завжди брали участь у засіданнях спілки ректорів, глибоко аналізували якість підготовки педагогічних кадрів для української національної школи. Ваш

В. Г. Кремень серед учасників європейської наради ректорів педагогічних університетів Європи (2013 р.)

виступ на міжнародній нараді ректорів педагогічних університетів у Франкфурті (ФРН) став засадничим для прийняття Педагогічної Конституції Європи. Як ветеран ректорського корпусу висловлю впевненість у тому, що саме завдяки Вашим старанням педагогічні навчальні заклади України увійшли в орбіту союзників Національної академії педагогічних наук.

Мені пощастило впродовж п'яти років працювати під Вашим керівництвом на посаді ректора Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Цей період для університету можна вважати одним з найефективніших у розвитку за багатолітню його історію – університет здобув у 2004 році статус національного навчального закладу, вийшовши в лідери серед педагогічних університетів за багатьма параметрами – і за кадровим

потенціалом, і за сучасною навчально-матеріальною базою, і особливо за комп'ютерним оснащенням. Першим з таким досягненням привітали колектив Ви, Василю Григоровичу. А окрім того, допомогли з фінансово-матеріальними ресурсами для побудови суперсучасного покриття підлоги в спортивному комплексі, за що Вам окрема вдячність.

Міністр освіти і науки України знайомиться з переоснащенням навчально-матеріальної бази в Тернопільському педуніверситеті (2001 р.)

Тривалий час, Василю Григоровичу, Ви очолювали студентську спортивну спілку, десятки разів очолювали делегації студентів-спортсменів на універсіадах, завжди стежили за успіхами на міжнародних змаганнях. **Ваш внесок у розвиток студентського спорту просто неоціненний!** Пам'ятаю, як Ви щиро раділи успіхам нашого студента-біатлоніста Дмитра Підручного на універсіаді, чи перемозі команди ТНПУ на футбольному чемпіонаті Європи серед університетських команд. Гадаю, тисячі студентів-спортсменів долучаються до вітань у цей ювілейний день.

Ваша підтримка центру гендерної освіти і виховання учнівської та студентської молоді, створеного НАПН України та Тернопільським

національним педагогічним університетом, стала серйозною підвалиною для формування в Україні низки гендерно орієнтованих наукових центрів і лабораторій, що зрештою **сприяє правильній гендерній політиці держави**. Найщиріші вітання Вам від педагогів-гендерологів!

Як член Вашої «фейсбучної» родини (а вона перевищує дві тисячі підписантів) офіційно заявляю, що Ваше **членство в соціальних мережах** не лише поповнює список учасників, а й під

*Президент НАПН України вручає посвідчення дійсного члена академії
(2010 р.)*

німає престиж ФБ. При величезній зайнятості Ви знаходите час для мудрих постів, поширення цікавих публікацій і новин, привітання багатьох знаних людей зі знаменними для них подіями і датами, завжди добираєте правильні слова, навіюєте оптимізм. Радіємо всі за Вас, святкуємо разом з Вами!

Вельмишановний ювіляре! Вклоняюся перед Вами, справді великою людиною, бо завдяки Вам я став повноправним членом НАПН України, впродовж 17 років працював у Президії академії, отримав з Ваших рук всі вищі відзнаки Національної академії педагогічних наук України. Скидаю капелюха, схиляю голову, прикладаю руку до серця і мовлю: *«Василію Григоровичу! Благо датним зорепадом пошани небеса прихилися до ювілейного щедроцвіту Вашого життя! Маю за честь спізнати й прилюдно засвідчити високу шляхетність та душевну спроміненість ваших діянь. Нехай Ваша ювілейна дата як ознака вагомого доробку життя принесе радість і злагоду, подарує Вам Господнє благословення, зігріє серце та стане гарантом подальшої творчої праці задля реалізації сокровенної мети громадянина, вченого, політичного діяча. Хай надалі буде плідною Ваша нелегка праця на благо рідної Академії та української держави! До ста літ Вам з роси та води!!!»*

Д. І. Дзвінчук,

доктор філософських наук, професор, голова правління Івано-Франківської обласної організації Товариства «Знання» України

Наш міністр

Саме так ми, колишні начальники обласних управлінь освіти, між собою називаємо Василя Григоровича, котрий був тоді і залишається і зараз для нас уособленням не тільки вищої посадової особи в сфері освіти, а й взірцем людяності, чуйності і доброзичливості в ставленні до кожної без винятків людини.

Як керівник управління освіти області впродовж шести років мав честь працювати під керівництвом кількох міністрів: Михайла Захаровича Згуровського, Валентина Олександровича Зайчука і Василя Григоровича Кременя. Усі вони неординарні особистості, справжні професіонали – патріоти, які робили все можливе, щоб в умовах різкого (за різними оцінками – в 3–4 рази) зменшення фінансування освіти з державного бюджету втримати освітню галузь від занепаду і деградації.

Перші реальні кроки в реформуванні освітньої галузі, втілення в життя інноваційної державної політики в галузях освіти і науки розпочалися з 2000 року саме з призначенням на посаду Міністра освіти і науки В. Г. Кременя.

Команда справжніх професіоналів на чолі з міністром почала поетапні зміни, які викликали жваве обговорення в суспільстві, а саме: започатковано експеримент із проведення незалежного тестування випускників вітчизняних шкіл, яке мало в майбутньому замінити вступні іспити у ВНЗ, проведено ряд перевірок якості освіти, що стало підставою для закриття неспроможних надати якісну вищу освіту філій різних ВНЗ, стратегічно важливим кроком, який, на жаль, не був завершеним, стало введення профільності в середній школі, українську мову як державну почали вивчати всі учні, запроваджено вивчення англійської мови з другого класу, студенти отримали можливість подавати документи одночасно в кілька ВНЗ, що швидкими темпами збільшило кількість студентів у незалежній державі, розпочалося державне кредитування вищої освіти.

Кредом Міністра було прагнення змінити школу на таку, яка б подобалася дитині, в яку б вона кожного ранку йшла з радістю, адже він розумів, що в інформаційно-знаннєвому суспільстві кардинально змінюються вимоги з боку суспільства до освіти. Нові виклики вимагали зміни авторитарної педагогіки на педагогіку толерантності, дитиноцентризму, врахування в навчанні учня конкретних здібностей, особливостей психіки, талантів.

До переліку досягнень Кременя-міністра можна також віднести комп'ютеризацію шкіл і ліквідацію заборгованості із заробітної плати викладачам. Саме з 2000 року завдяки наполяганням Василя Григоровича почалася комп'ютеризація загальноосвітніх шкіл сільської місцевості, урядом з ініціативи Міністра була ухвалена Програма комп'ютеризації сільських шкіл, в результаті якої впродовж кількох років за кошти Державного бюджету три чверті сільських шкіл було комп'ютеризовано.

На все життя запам'ятав урок зацікавленої участі в моїй подальшій долі, який дав Василь Григорович. Але по порядку. Керівник області запропонував написати заяву за власним бажанням про звільнення з посади начальника управління освіти (до честі М. В. Вишиванюка, він тут же спитався, які перспективи й куди я бажаю піти працювати і так було з кожною людиною, котра звільнялася, не було жодного працівника, якому б Михайло Васильович не допоміг з роботою), яку я зразу і написав, про що поінформував заступника Міністра В. О. Огнев'юка, котрий, у свою чергу, доповів Міністру. Дзвінок безпосередньо від Кременя з проханням негайно приїхати в міністерство. Наступного ранку я зустрівся з Василем Григоровичем, який попросив детально розповісти про причини моєї відставки. Загалом будь-яких претензій з боку голови ОДА до роботи управління освіти і науки не було, ми мали досить пристойні показники на всеукраїнському рівні, швидше причиною був тиск з боку адміністрації Президента, яка усувала людей з іншими політичними поглядами.

Уважно вислухавши, Міністр відреагував: ми за вас поборемось, я сьогодні ж піду на прийом до Президента і ми вас відстоїмо. Мій багаторічний практичний управлінський досвід підказував, що навіть, якщо питання буде вирішено позитивно, на місці спільної роботи уже не буде. Своїми міркуваннями поділився з Василем Григоровичем. То який же вихід спитав він. На той час, передбачаючи такий розвиток подій, попередньо мав розмову з ректором Івано-Франківського національного технічного університету Євстахієм Крижанівським щодо можливості майбутнього працевлаштування. Про це й сказав Василю Григоровичу. Він зв'язався з Євстахієм Івановичем, який підтвердив, що університет готовий створити новий факультет і кафедру, які доручать мені очолити. Того ж дня отримав відповідний наказ, підписаний заступником міністра Михайлом Степком. Ось так за безпосередньої участі нашого Міністра була розв'язана ця конфліктна

ситуація.

Але це не виняток з правила, з такою ж увагою Василь Кремень ставиться до будь-якої людини й таку людяність і чуйність, готов ність за першим покликом відгукнутись, прийти на допомогу не виписеш посадовими інструкціями, вони закладені в генетичному коді славного козацького сина з роду Кременів.

Кожна наша зустріч з Василем Григоровичем це свято і урок доброти.

П. М. Куліков,
ректор Київського національного університету будівництва і
архітектури, професор

Особистість визначається часом

Вперше я побачив Василя Григоровича Кременя понад 20 років тому, тоді Він працював в Адміністрації Президента України, і найбільш мене вразив зовнішній вигляд цієї впевненої у собі людини з якоюсь величезною внутрішньою силою.

Наші шляхи на той час ще не перетинались і мені було відомо про його роботу із офіційних джерел. Згодом Василя Григоровича обрали Народним депутатом України, де Він очолював підкомітет по освіті і науці. У якому більш конкретно довелося працювати за різними напрямками у розробці та підготовці пропозицій щодо розвитку освітньої галузі України. Та особливо талант Василя Григоровича розкрився на посаді міністра освіти і науки України. Він сформував команду високопрофесійних фахівців, які були здатні впроваджувати у життя поставлені ним завдання. Я з тепло тою згадую таких професіоналів як А. Г. Богомолів, В. О. Огнев'юк, А. М. Гуржій, Л. М. Гриневич, саме вони організовували виконання державних програм: «Шкільний автобус», «Комп'ютеризація загальноосвітніх шкіл», впровадження Зовнішнього незалежного тестування, розробку концепції переходу на дванадцятирічне навчання та інших. Все це виконувалось під керівництвом Василя Григоровича.

Будучи міністром, Василь Григорович цілеспрямовано та наполегливо відстоював інтереси співробітників освітньої галузі. Особливо це проявлялося при формуванні державних бюджетних видатків. Так, зростала заробітна плата вчителів за рахунок надбавок, стипендіальний фонд студентів та інші соціальні блага. Давалось це не просто, але завдяки позиції Василя Григоровича Кременя усе задумане здійснювалось. В даних питаннях він дійсно був «Кремень».

Про людські якості Василя Григоровича говорити не буду, скажу лише, що всі, хто знаходяться в близькому до нього оточенні, поважають і високо цінують його.

Для мене особисто, Василь Григорович залишається розумним, талановитим керівником. Прикладом для наслідування у роботі, щирим Патріотом України, державотворчою особистістю.

Тож напередодні його ювілею, бажаю Василю Григоровичу, звичайно ж, міцного здоров'я і Божого благословення на добрі справи.

Академія

Людина не може по-справжньому удосконалитися, якщо не допомагає вдосконалитися іншим.

Ч. Діккенс

Я бачу свою перспективу, аби поліпшувати роботу Академії педагогічних наук, створювати кращі умови для роботи вчених, щоб академія могла більше впливати на практичну освіту. Я хочу, щоб учені академії були більше обізнані європейською та світовою практикою освітньої діяльності, щоб вони приносили все те, що є краще у світі, в Україну. тільки при будові суспільства на засадах людиноцентризму воно буде гуманним і сучасним.

В. Кремень

В 1995 р. доктора філософських наук, професора В. Г. Кременя обрано дійсним членом Академії педагогічних наук України (із 2010 р. – НАПН України), а за два роки потому – її президентом. Із того часу й донині Василь Григорович вправно очолює Академію, результатами багаторічної праці підтверджуючи високий рівень свого професіоналізму.

Під керівництвом В. Г. Кременя Національна академія педагогічних наук України перетворилася на головне інституційне осердя наук про освіту, педагогіки та психології в країні; здійснено низку заходів щодо розвитку й модернізації освітньо-наукової сфери України.

Василь Григорович – автор близько 800 наукових праць із проблем філософії, педагогіки та соціально-політичного розвитку суспільства. Зокрема, він є ініціатором створення та редактором таких робіт, як «Енциклопедія освіти» (2008), «Біла книга національної освіти України» (2010–2011) і «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2011, 2016).

За вагомий внесок у розвиток національної освіти й науки, активну громадсько-політичну діяльність В. Г. Кремень удостоєний низки нагород і відзнак, серед яких: почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», орден «За заслуги» III, II, I ступенів, орден князя Ярослава Мудрого V ступеня, Почесна грамота Верховної Ради України, Почесна грамота Кабінету Міністрів України, Державна премія України в галузі освіти, Державна премія України в галузі науки і техніки.

О. Я. Савченко,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік)
НАПН України, головний науковий співробітник Інституту
педагогіки НАПН України

**Вельмишановний
Григоровичу!**

Василю

А ці святкові день висловлюю Вам найщиріші вітання, глибоку повагу, відзначаючи Ваші найвищі людські чесноти, високі наукові досягнення і неоціненний внесок у розвиток Національної академії педагогічних наук України!

Ви пройшли яскравий і повчальний шлях від випускника сільської школи, випускника філософського факультету Київського державного університету імені Тараса Шевченка до Міністерства освіти і науки України, а зараз Президента вищої наукової установи нашої держави в галузі педагогічних і психологічних наук.

У гуманітарному просторі країни Ви здобули незаперечний авторитет як відомий державний і громадський діяч, як невтомний сівач освітянської ниви, яку засіваєте зернами добра, вірою у силу людського духу.

Людина, освіта, культура, державна освітня політика – домінанти Ваших наукових інтересів. У своїх дослідженнях Ви переконливо розкриваєте цінність розвитку кожної людини – «час освіти, яка полягає лише в пізнанні світу закінчився. Пізнання себе, свого «Я», своїх прагнень і можливостей для самовизначення та кращої реалізації своїх сил – нове завдання освіти».

Ідеї людино центркованої освіти відображено у Ваших численних наукових працях, серед яких фундаментальні монографії з філософії освіти, стратегії управлінської діяльності, підручники і посібники для освітян. Ця величезна робота впродовж десятиліть поєднується з Вашою активною участю у створенні багатьох законодавчих і нормативних документів, концепцій реформування української освіти.

Пам'ятною подією є прийняття II з'їздом освітян України «Національної доктрини розвитку освіти», що була створена за Вашою ініціативою і безпосередньою участю, у якій обґрунтовано системний підхід до випереджального розвитку освіти.

Майже 20 років Ви очолюєте нашу Академію, стратегічно спрямовуєте її діяльність на розвиток системи української освіти, невтомно утверджуєте імідж установи в державі, суспільстві, освітній громаді. Завдяки Вашим зусиллям проблеми освіти знаходять розуміння і підтримку у науковому середовищі НАН України й у галузевих Академіях.

За Вашого керівництва, незважаючи на складні економічні умови, відбувається постійний розвиток НАПН: створено нові Інститути, центри, розширено наукову проблематику, розгорнуто видавничу діяльність.

Завдяки цьому наші дослідження зараз охоплюють всі рівні освіти, Академія зміцнила свій склад перспективними вченими, активізувала співпрацю з галузевими установами, ЗМІ, залучалась до активної участі у створенні нового законодавства в галузі освіти.

За вашого наукового керівництва і особистої участі в останнє десятиріччя науковцями Академії було підготовлено низку інноваційних праць у царині української гуманітарної науки – «Енциклопедія освіти», «Біла книга української освіти», «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку української освіти», «Про стан і перспективи української освіти. До 25-річчя Незалежності України».

Нещодавно наш науковий колектив виявив Вам, Президенту Національної академії педагогічних наук України, цілковиту підтримку, що знову підтверджує лідерські позиції очільника Академії і довіру науковців до Вас як гуманної, глибоко порядної і відповідальної людини.

Дорогий Василю Григоровичу!

Впевнена, що ювілейні дні будуть святом Вашої душі, урочистою і зворушливою подією для рідних і багатьох Ваших друзів, колег.

Із усією щирістю зичу Вам повного здоров'я, довгої, світлої життєвої дороги, гармонії бажань і можливостей!

Хай Ваше серце завжди зігріває тепло рідного дому, нехай усе, найдорожче для Вас, буде поряд, а душа – завжди молодою!

Многая, многая літа!

О. В. Сухомлинська,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України

Василь Григорович Кремень: життя в діяльності

*В*асиль Григорович Кремень – людина великого масштабу, державний, політичний і суспільний діяч, шанований у суспільстві, нагороджений державними нагородами і відзнаками різного рівня. Без сумніву, він є історичною особистістю, людиною, яка стояла біля витоків сучасного українського державотворення і нині, у ХХІ столітті успішно розбудовує український національний простір.

До цих надзвичайно складних процесів входить і його керівництво Національною академією педагогічних наук України, яку він очолив у 1997 році і веде донині своєю впевненою і досвідченою рукою, незважаючи на рифи і шторми, які над нею пролітали і пролітають.

Мені пощастило працювати в Академії під безпосереднім керівництвом Василя Григоровича усі ці роки – він не лише очолював Академію, а й входив до складу Відділення філософії освіти і загальної педагогіки, яке я очолювала.

Як член Відділення Василь Григорович звертається до найскладніших, філософсько-методологічних підвалин розвитку педагогічної науки, розробляє засади розвитку освітнього простору України, що спираються на демократичні, гуманістичні і дитиноцентричні основи. Це його наукове кредо і глибоке внутрішнє переконання, виношене, обґрунтоване та розкрито у фундаментах монографічних дослідженнях, численних виступах у пресі, з якими знайомляться не лише освітяни України, а й педагоги з багатьох країн світу.

Василь Григорович приділяє велику увагу роботі усіх наукових підрозділів Відділення – Інституту проблем виховання, Інституту педагогіки і особливо діяльності тих установ, які мають значну просвітницьку і культурологічну складові – Державній науково-педагогічній бібліотеці імені В. О. Сухомлинського і Педагогічному музею України. Ці обидва заклади, які створилися (бібліотека) або відродилися (музей) завдячують своєму статусу і розгортанню роботи виключно, на мою думку, Василю Григоровичу, який розуміє, що вони відіграють важливу інформаційну, комунікаційну роль в державі. Ці установи залишаються в полі зору його уваги і підтримки.

Василь Григорович – активний учасник усіх заходів, що проходять у Відділенні – загальних зборів, на яких вирішується цілий комплекс завдань наукового і практичного спрямування, виїзних засідань, коли відбувається безпосереднє спілкування з викладачами, учителями, вихователями, педагогічною громадськістю. Він зацікавлено стежить за професійною і особистісною долею кожного члена Відділення.

Прикметною його рисою є невинний творчий професійний розвиток: так, він добре опанував новітні засоби комунікації, є активним користувачем соціальних мереж, має свою сторінку у «Фейсбукі».

Важливою характеристикою Василя Григоровича є його державно-патріотична, громадянська настанова, відданість українській ідеї, яку він поєднує з толерантністю та європейськістю. І це не лише офіційна позиція Президента Академії, який скеровує напрями і сутність її діяльності, а й великою мірою особистісне переконання. Про це красномовно свідчить і його постійне піклування про свою малу батьківщину, рідне село на Сумщині, її людей, піклування про духовні й культурні надбання, як історичні, так і створені за роки Незалежності, до яких він доклав і докладає нині багато зусиль, а головне – до розвитку національної освіти, української науки, яку він вибудовує ось уже два десятиліття поспіль.

Звичайно, у щоденній діяльності професійне й особисте переплітаються, утворюють цілісність, і неможливо відокремити одне від іншого, адже ми не лише працівники, а перш за все люди. Це стосується вповні і Василя Григоровича – великий професіоналізм він поєднує з благородними людськими якостями. Високі посади та звання не змінили його природної натури і вдачі – він залишається

щирим і відвертим, доступним і відкритим до людей незалежно від їхніх посад і звань. До нього можна прийти з будь-яким питанням, бути вислуханим і отримати пораду або ж підтримку.

Василь Григорович має добре почуття гумору, розуміє жарти і вміє сам пожартувати, а це, як на мене, багато про що говорить про людину, характеризує її.

Ювілей Василя Григоровича – це лише поштовх, без сумніву знаковий, але все ж тільки привід подивитися на пройдений ним шлях. Але не менш важливо крізь призму зробленого, досягнутого побачити перспективу. Бо, як видається, Василь Григорович ще не розкрився повною мірою, не вичерпав свої можливості, ще може зробити багато добра для Академії, її подальшого творчого розвитку. У нього вистачить професіоналізму, глибоких компетенцій, організаторських і управлінських здібностей, щоб у найближчі і подальші роки і далі спрямовувати свій корабель – Національну академію педагогічних наук України – у напрямі нових звершень і здобутків.

Н. Г. Ничкало,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік)
НАПН України, академік-секретар Відділення професійної
освіти і освіти дорослих НАПН України

На перехресті життєвих доріг...

Сам Бог і доля подарували мені щастя зустріти на нелегких життєвих дорогах і перехрестях багатьох прекрасних людей – і сердечних друзів, і відданих колег по науково-педагогічній ниві, і великих керівників, і малих начальників, яким не завжди подобалась мала і водночас дуже вперта колишня сільська вчителька, що наро ди лася в Донбасі й стала українкою завдяки Галичині. Адже саме на Львів щині я одягнула свою першу українську вишиванку, дістала в пода рунок старовинний гердан, а головне – оволоділа українською мовою й відкривала для себе раніш заборонені сторінки історії і культури нашого народу. У багатьох вчилася, прислухалася до доброзич ливих порад, брала приклад, не боюся цього ніби «парадного» слова. Багатьом свято вірила, щиро допомагала впродовж багатьох років, а згодом... мала розчарування – «голки у серці». Не раз це повторював академік Іван Андрійович Зязюн, афоризми якого (із властивим йому гумором і прихованим смутком) дуже часто згадую у різних життєвих ситуаціях.

До когортти тих, у кого вчилася й нині вчуся, належить Василь Григорович Кремень. Здавалося б, за чверть віку вже могла б відбутися переоцінка цінностей. Радію, що її не відбулося й переконана, що ніколи й не відбудеться.

За що особливо поцінуюю нашого Кременя – президента Націо - нальної академії педагогічних наук України? Відповідь на це риторичне запитання не лежить на поверхні й не є однозначною...

Передусім – це те, що сільський хлопець, випускник сільської школи, маючи риси «кремінного характеру» від свого родинного ко - ріння від Любитова, від рідної крелевецької землі, як говориться, зробив сам себе, сформував у собі жагу до знання, до навчання, до невпинного творчого пошуку. А до цього додаю, що оцю святу синів - ську вдячність своїм батькам, односельчанам, усім землякам він зберіг у своєму серці на все життя. Тому книга Василя Григоровича «Люби тове – моє рідне село» (2015 р.) – це найголовніший дарунок для своїх земляків і друзів.

Особливе відчуття свого коріння, причетності до рідної землі дарувало їй любов до української культури, до народної пісні, до гумору, без якого неможливе життя справжнього українця. І в цьому я не раз переконувалася під час різних зустрічей і службових поїздок. Наші польські колеги були приємно вражені й подивовані тим, що відомий вчений-філософ, президент української педагогічної академії Василь Кремень знає й задушевно виконує так багато народних пісень, пам'ятає унікальний фольклор нашого народу, його історію і культуру.

Безумовно, це допомагає Василю Григоровичу збагнути й увійти в глибину культури інших народів. Їй досі не можу забути, як у 2005 році під час першого польсько-українського / українсько-польського форуму, що розпочався у Варшаві, а продовжувався в Устроні, професор Шльосек запланував подорож на бричці в гори на зустріч з гуралями. Як головний організатор і господар форуму, він хвилювався і декілька разів перепитував, чи буде прийнята Василем Григоровичем така пропозиція... І ця подорож на бричці з участю незабутнього професора Тадеуша Вацлава Новацького (засновника педагогіки праці, якому тоді виповнилося 92 роки) справді була незабутньою. Дуже шкода, що не було диктофона, і я не записала діалог цих видатних філософів-педагогів про долі наших народів – польських гуралів та українських гуцулів і лемків.

Серед багатьох якостей В. Г. Кременя як Міністра освіти і науки України та президента НАПН України хочу наголосити на його прогностичному баченні соціально-політичних процесів та їх впливу на розвиток системи освіти. Це знайшло втілення у багатьох загальнодержавних справах, ініційованих й успішно реалізованих Василем Кременем. Пригадую, як було організовано підготовку до II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти, що відбувся 7–9 жовтня 2001 року. Роботою організаційного комітету особисто керував міністр освіти і науки, президент української педагогічної академії. Зусилля науковців і практичних працівників спрямовувалися на підготовку проекту Національної доктрини розвитку освіти, що обговорювався на цьому освітянському з'їзді (Доктрину затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002).

Не раз читала раніше й нині перечитую положення, викладені в доповіді В. Г. Кременя на цьому з'їзді та обґрунтовані в Національній доктрині розвитку освіти, й переконуюся в їх гострій актуальності на 25-му році незалежності України. Ці стратегічні положення спрямовані «на творення людини, здатної бути адаптованою в умовах життя - діяльності у XXI ст., протистояти новим викликам сьогодення».

Поєднання стратегічного й інноваційного бачення Василя Григорівича впливає на прийняття рішень на загальнодержавному рівні. Так було, наприклад, з переходом України до 12-річної середньої загальної освіти, що розпочався у 2001 році. Він був «покликаний не допустити відставання нашого суспільства від європейської спільноти за терміном навчання, де нормою є 12–13-річна середня школа». Починаючи з 1999 р., міністр освіти В. Кремень доклав багато зусиль, щоб цей крок в нашій державі став реальністю. Минає десятиліття. У Верховній Раді України відбуваються парламентські слухання на тему: «Запровадження 12-річної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання». А 6 липня 2010 р. Верховна Рада України вносить зміни до Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти (щодо організації навчально-виховного процесу)». Ці зміни – перехід до 11-річної шкільної освіти. Це крок назад, і не єдиний.

Ніколи не забуду той день (9 червня 2010 р.). Тодішній міністр освіти Д. Табачник з трибуни Верховної Ради вихваляє «мудрість» повернення до 11-річки. А наш В. Кремень, який буквально «закре менів» від такої глупоти, виважено, обґрунтовано, з державницьких позицій доводить, що скасування 12-річки завдасть шкоди іміджу України, «виставляючи її як вкрай непослідовну державу, яка через 5 років після приєднання до Болонського процесу вчиняє дії, які йому суперечать». «Повернення до 11-річки – подалі від Європи, поближче до СРСР» – так прокоментувала українська і зарубіжна преса цю ганебну подію.

Пригадую, що саме в той день після парламентських слухань члени президії нашої академії мали виїжджати на виїзне засідання. Ми швидко вийшли з головного будинку Верховної Ради, ніби втікаючи від сорому і ганьби. Добігла я до автобуса і в ту ж мить морально зламалася від приниження, від нахабства, від тиску на депутатів, щоб проголосували за таке шкідливе рішення. Заходить в автобус Василь Григорович: усі замовкли, а я не можу заспокоїтися. Підійшов він до мене, поклав руку на плече і говорить: «Не треба плакати, це не допоможе... Вони не розуміють шкоди для всього суспільства від прийняття цього рішення. Мине час, і 12-річка в Україні неодмінно буде». Добре, що цей час уже не за горами.

Цей «кремєневський» характер позначився і на такому питанні, як обґрунтування, розроблення і прийняття Концепції і розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (4 липня 2004 р.). Її проект розглядався на спільному засіданні Колегії МОН України та Президії НАПН України. Радянські стереотипи, яких на той час ще не позбавилася значна частина учасників того «гарячого» засідання, гальмували прийняття цієї концепції з головними словами в її назві «професійна освіта» (хоча ще в липні 1991 р. Міністерством народної освіти, Міністерством праці та Академією наук було затверджено

Концепцію розвитку професійної освіти в Українській РСР)... Тоді Василь Григорович пропонує варіант подвійної назви «професійно-технічна (професійна) освіта». Це врятувало ситуацію. Концепцію професійно-технічної (професійної освіти) було затверджено завдяки принциповій позиції В. Г. Кременя.

Не раз у складних ситуаціях нам допомагали «дипломатичні якості» Василя Григоровича. Був такий період, коли з боку окремих політичних сил спричинявся потужний тиск, щоб українська професійно-технічна освіта дістала статус «початкової професійної освіти» (бо так її називали в Росії). Ми неодноразово доводили, що це неможливо, мотивуючи тим, що так називали цю систему в Російській імперії з 1888 року... А тепер – ХХІ століття, інформаційнотехнологічне суспільство, глобалізаційні процеси, нові економічні відносини, інші виробничі галузі.

Ювілейна дата дає змогу у філософсько-педагогічних вимірах побачити творчий доробок вченого, державного діяча на багатій і плідній життєвій ниві. Радію з того, що Василь Григорович дуже глибоко, на рівні державницького бачення відчуває й розуміє необхідність обґрунтування й здійснення реальної сучасної політики в галузі підготовки виробничого персоналу. Впродовж більше ніж двох десятиліть доводилося багато разів бувати у Василя Григоровича з різними пропозиціями щодо інноваційного розвитку професійнотехнічної освіти, її модернізації відповідно до потреб нової доби. Жодного разу не почула «Ні!». Завжди – підтримка, добрі поради, як діяти краще, щоб уникнути суперечностей, помилок й були результати. Завдяки творчому й доброзичливому психологічному клімату в НАПН України наше академічне відділення, історія якого розпочалася з січня 1997 р. (спочатку – педагогіки і психології професійно-технічної освіти, а з листопада 2008 р. – професійної освіти і освіти до розлих), змогло реалізувати чимало задумів, ідей, інноваційних проєктів.

Наприкінці 1999 р. на засіданні відділення ми обговорили пропозицію щодо підготовки до друку рукопису енциклопедичного видання «Профтехосвіта України: ХХ століття». Василь Григорович не лише підтримав цю ідею й погодився очолити наукову раду, а всіляко сприяв, щоб така перша історико-педагогічна енциклопедія народилася в нашій державі. У вступному слові до цього видання читаємо: *«Працівники і вихованці системи професійно-технічної освіти*

України на різних етапах її діяльності разом зі своїм народом торували шлях перемог і поразок, набували знання, досвід і професійну майстерність. Вони були затребувані, їх інтелект, наполегливість, невтомна праця творили матеріальні й духовні цінності держави. Минуть віки та житиме те, що створено людиноютворцем, її золотими руками, розумом і серцем.

На кожному етапі життя нашого суспільства професійно-технічна не тільки готувала кадри для виробництва і сфери послуг, вона виховувала Людину, сприяла розвитку її таланту, вчила любити рідну землю, працювала на її благо».

Таке бачення історичної місії системи підготовки кваліфікованих робітників, на нашу думку, завжди було і нині є ключовим у вирішенні В. Кременем важливих проблем науково-методичного забезпечення розвитку професійно-технічної освіти.

Можна наводити ще багато конкретних прикладів, які свідчать про вплив особистої позиції вченого, державного діяча на вирішення гострих проблем загальнодержавного значення.

Як сучасний вчений-філософ, педагог і психолог В. Кремень здобув високе визнання в Україні і за кордоном за вміння не лише побачити й відчути те, що потрібно для нашого суспільства, а й за реальне особисте міждисциплінарне обґрунтування проголошених ідей і концепцій в багатьох працях. Одна з них «Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум» (Вид. переробл. – Київ: Грамота, 2010. – 576 с.). Зміст розділів «Філософія освіти», «Філософський дискурс освітнього знання», «Людиноцентризм – стратегія національної освіти», на нашу думку, є методологічною основою нових наукових пошуків і конкретної дії на державному рівні. Монографічні праці *Filozofia edukacji* (2008), *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni* (2011), видані в Польщі, свідчать про значення доробку В. Кременя для модернізації освіти в європейському просторі.

Щиро і сердечно вітаємо державного діяча, відомого вченого В. Г. Кременя такими філософсько-поетичними рядками:

Вам виповнилось СІМ ДЕСЯТИКРАТНЕ.

Сім – це число магічне й благодатне.

Сім нотних звуків, сім мистецтв у Музі.

Сім веселкових барв на виднокрузі.

Сім – апогей натхненного горіння.

Це Сьоме небо. Сьомий день творіння.

Ваш вхід святковий в Другі Сім Десятків –

Це звершень час і час нових початків!

(В. Тименко)

М. С. Вашуленко,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член
(академік) НАПН України

Мої спогади про роботу в апараті президії АПН

На роботу в апараті президії Академії педагогічних наук

України я прийшов у січні 1995 року зовсім неочікувано. Після 22-річної наукової діяльності у Науково-дослідному інституті педагогіки, де у відділі початкової освіти я пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу, на початку 1994 року мене було обрано заступником директора Інсти туту з наукової роботи. До своїх нових посадових обов'язків я приступив дуже завзято: ознайомився з планами наукових досліджень усіх наукових підрозділів Інституту, зі станом дисертаційних досліджень усіх докторантів і аспірантів, провів з ними індивідуальні співбесіди і вніс, на свій погляд, окремі корективи, дав поради щодо подальшої роботи. Тому наприкінці року мій науковий звіт перед Загальними зборами колективу Інституту був досить аналітичний, він окреслював реальну картину науково-дослідної діяльності нашого колективу за звітний рік.

Неочікуваною для мене була присутність на Загальних зборах Інституту тодішнього президента АПН України М. Д. Ярмаченка. Вона стала для мене зрозумілою наступного дня, коли він запросив мене до себе в кабінет і запропонував узяти участь у виборах головного вченого секретаря АПН України. Тож у січні 1995 року я на виборах здобув цю посаду. З Миколою Дмитровичем мені довелося працювати на цій посаді протягом 1995 і 1996 років.

У 1997 році передбачалися перевибори керівного складу Академії. Ми знали, що в Уряді намічаються зміни щодо посади президента АПН. Так я вперше познайомився з Василем Григоровичем Кременем, який запросив мене в республіканське товариство «Знання» на розмову як головного вченого секретаря і члена президії АПН. Його цікавила моя думка про загальний стан справ у діяльності Академії та про те, як можуть поставитися її члени до можливої участі його у виборах президента. Пам'ятаю його хвилювання під час нашої розмови. Зауважу, що ця розмова відбувалася, коли Василеві Григоровичу виповнилося 50 років. Тому, зважаючи на його солідний досвід роботи на керівних посадах і порівняно молодий вік, я був упевнений у тому, що його кандидатура на посаду президента АПН є надзвичайно перспективною для нашої наукової установи, тому запевнив що члени

Академії, безумовно, його підтримають.

На той час посада головного вченого секретаря належала до керівного складу, і я був третьою особою в керівництві Академії. Двічі були ситуації, коли в період літніх відпусток Президента і віце-президента мені доводилося виконувати обов'язки керівника. Одного разу довелося навіть прийняти фінансову перевірку, яка закінчилася позитивною оцінкою фінансової діяльності нашої установи.

Складність моєї роботи, яку я дуже цінував, можна сказати, любив за те, що завжди відчував потребу людей у спілкуванні зі мною, як відповідальним працівником апарату, в різних ситуаціях: в обговоренні тематики досліджень науково-дослідних установ; з приводу підготовки до слухання питань на засіданнях президії АПН; щодо моєї участі у тих чи інших заходах інститутів. Значний інтерес, а водночас і велику відповідальність за підготовку я відчував, коли готувалися і проводилися виїзні засідання. Пам'ятаю такі засідання на базі Тернопільського педагогічного університету, Полтавського педагогічного університету, ректором якого на той час був Іван Андрійович Зязюн, у Павлишській ЗОШ імені В. О. Сухомлинського, де я вперше побував біля пам'ятника та могили Великого Педагога.

Найбільша складність для мене в той період діяльності в АПН полягала в тому, що Василь Григорович з 1999 року став обіймати дві відповідальні керівні посади – Міністра освіти і науки України і президента АПН України. Ця обставина ускладнювалася для мене тим, що я також поєднував обов'язки секретаря з науковою діяльністю за сумісництвом в Інституті педагогіки на посаді старшого наукового співробітника (0,5 ст.) у відділі початкового навчання. Хочу підкреслити, що за умов великої зайнятості в Міністерстві освіти і науки України Василь Григорович завжди наприкінці робочого дня або й після нього прибував в Академію. Ми чекали на нього, бо наперед були повідомлені про заплановані ним оперативні наради з різних питань, особливо перед засіданнями Президії з усім апаратом, або з академіками-секретарями тих відділень, провідні питання яких виносилися на засідання Президії.

Хочу у своїх спогадах звернутися до Вас, шановний Василю Григоровичу, напередодні Вашого 70-річного ювілею, з такими своїми відчуттями, які я переживав 20 років тому: «У спілкуванні з Вами я, будучи старшим від Вас аж на 6 років, завжди почувався молодшим, мабуть, не тільки з огляду на свою підпорядковану Вам посаду, а передусім тому, що мені пощастило кілька років дуже предметно і з великою користю для себе спілкуватися з таким молодим, але з дуже солідним і авторитетним державним діячем. Я намагався наслідувати Вас у чому тільки міг: у спілкуванні з підлеглими по роботі, із членами Академії, з керівниками академічних наукових установ, з технічним персоналом. Можна сказати, що під Вашим керівництвом я пройшов хорошу школу, і за це, сподіваюся, Ви відчуваєте й зараз мою глибоку повагу і вдячність».

А пішов я з посади головного вченого секретаря АПН у січні 2002 року за власним рішенням. Пам'ятаю, коли я зайшов до Вас перед черговими звітно-виборними зборами із заявою на звільнення з посади, Ви не могли в це повірити і допитувалися про справжню причину цього, переконували мене, що цього робити не треба.

Справжня причина такого мого рішення полягала в тому, що на той час я вже був співавтором державного стандарту з початкової освіти (освітня галузь «Мова і література»), автором навчальної програми з української мови (1–4) класи, керівником авторських колективів зі створення нового покоління підручників з української мови для чотирирічної початкової школи з початком систематичного навчання дітей із 6-ти років, автором двох українських букварів для шкіл з українською і російською мовами навчання, методичних посібників для вчителів і навчальних комплектів для учнів, підручника «Методика навчання української мови в початковій школі» для вищих навчальних закладів, які готують учителів початкових класів. І все це вимагало постійного перевидання, відповідного удосконалення, оновлення. А цю роботу, яка була тоді для мене не основною, а додатковою, доводилося відкладати на вихідні дні й ночі і на літню відпустку. Тому моє рішення було твердим і остаточним.

Хочу ще згадати 2008 рік, важливий у моїй життєдіяльності, коли з ініціативи видавництва «Освіта», Педагогічного музею, редакції журналу «Початкова школа», Науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського було прийнято рішення про відзначення 30-річчя українського Букваря, співавтором якого я є (до речі, в наступному 2018 році йому виповниться вже 40 років).

До цієї дати в Педагогічному музеї з допомогою працівників Науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського було розгорнуто масштабну і дуже змістовну виставку українських букварів за весь час функціонування української школи, на якій було представлено і 8 видань нашого сучасного Букваря разом із навчально-методичним комплексом до нього – Післябукварем, Супутником Букваря, робочими зошитами, методичним посібником для вчителів та ін.

У відкритті виставки і в засіданні круглого столу взяв участь Василь Григорович, що, безумовно, викликало відповідний резонанс серед учасників цього заходу, на який з'їхалися методисти початкової освіти, викладачі навчальних педагогічних закладів, які готують учителів початкових класів, з усієї України. У своєму виступі В. Г. Кремень дав високу оцінку нашому підручнику для наймолодших школярів, підкреслив його важливу роль у сучасному українському підручникотворенні.

У березні цього року на чергових звітно-виборних зборах Академії Василь Григорович, як і завжди, не міг приховати свого помітного хвилювання, так само і задоволення, коли був переобраний на посаду Президента НАПН України на наступний термін із такою одностайною і потужною підтримкою членів Академії і делегованих представників академічних наукових установ. Тож бажаю нашому шановному ювіляру міцного здоров'я, яке так необхідне для такої відповідальної праці, особливо в період запровадження освітньої реформи в державі. І на правах старшого за віком по-дружньому раджу планувати свою наступну життєдіяльність не на рік, а на 10 років. І щоб у червні 2027 року Ви, оглянувшись назад, могли сказати: «Цей десяток років у моєму житті був дуже щасливий!»

Тож – у добру путь, у нове десятиліття на новому витку Вашого життєкола!

Н. М. Бібік,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член
(академік) НАПН України, головний науковий
співробітник Інституту педагогіки НАПН України

Уроки співпраці в команді Василя Кременя

1. Перший стоп-кадр – це зал університету Михайла Драгоманова.

На сцені кандидат в президенти Академії педагогічних наук, незвично молодий. Жінки відзначили: стильно і демократично одягнений (під піджаком червоний пуловер). Це 1995 рік. Ми ще в полоні стереотипів щодо чиновників, застебнутих на всі гудзики і в прямому, і в переносному значенні.

А потім уже не зовнішнє, а присутнє.

2. **Виступає** без опори на текст, вільно; веде засідання Президії із розумінням справи, підводить підсумки засідань, узагальнивши всю конкретику виступів, виділивши проблеми, а не питання в перелічувальній формі (хто що сказав).

А виступи на дискусійних майданчиках у телестудіях! Там ставились і особистісні запитання: де навчаються Ваші діти? Якщо був би вибір, Ви б віддали перевагу державній навчальній установі, чи приватній для своїх дітей?

Дуже цікаві відповіді – з гумором, з оцінкою стану справ.

До речі, і діти, і внуки – навчались в українських навчальних закладах.

В Університеті менеджменту освіти виступає систематично: вільно володіє аудиторіями і проблематикою для різних категорій освітян (керівники обласних рівнів освіти, ректори класичних університетів, директори ПТУ, коледжів та ін.). Усі мають змогу

одержати відповідь на наболіле з перших вуст – спочатку як від Міністра освіти і науки, згодом – Президента НАПН України, що звісно, додавало не лише президенту, а й Академії.

Своєю чергою, Василь Григорович жартома спонукав свою команду до публічності у такий спосіб: «Скромність – шлях до забуття». Під скромністю він розумів, звичайно, не людську чесноту, а ухилення від виступів, прямого діалогу з освітянами, водночас уникаючи при цьому форми зауважень.

3. Важливо, що Президент Академії обрав **як дослідник** наукову проблематику, яка об'єднує, надає методологічних опор всьому достатньо широкому діапазону досліджень Інститутів, підрозділів і учених із різних галузей гуманітарного знання.

Це стосується філософії дитиноцентризму. Сьогодні без поси лання на праці Василя Григоровича з цієї проблематики не знайдете жодного дослідження. Важливо, що цитування не для проформи, а тому, що дана відповідь на гостроактуальне, а саме:

захищати дитинство – це значить опікувати, «стелити соломку»?

на відміну від патерналістського – кидати в воду, щоб сам навчився плавати?

давати вудку, а не рибу?

який вимір майбутнього ми будуємо для сучасного учня? Дамо слово для відповіді на поставлені запитання авторівіювіляру з першоджерел: «Зважаючи на зміни, які відбулися у світі, у соціумі, в державі, потрібно орієнтувати освіту і виховання на їх “вимір людиною”, тобто на людиноцентризм. З цієї позиції зав дання національної освіти – характеризувати буття людини в її особистісній унікальності, що концентрує увагу освітньої діяльності в її педагогічній поліфонії на розвиток творчих потенцій людини,

які ґрунтуються на розумі, знанні, мудрості, “душевному відчутті”, “пізнанні серцем”. На всьому тому, що перетворює людину в особистість. Це – кредо сучасної “освіти людиноцентризму”»¹.

«...Треба перетворити знання на активний важіль діяльності».

«Сьогоднішні пільги – це до певної міри ведмежа послуга цим дітям. Багатьох з них після перших сесій просто відраховують з університетів...»².

«Цілком очевидно, ХХІ століття виступає перед українською освітою нові вимоги, які потребують, з одного боку, глибокого

¹Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – Київ: Педагогічна думка. – 2009. – С. 378. ²Інтерв'ю «Дзеркалу тижня». – 2009. – 22 вересня.

теоретичного аналізу стану освіти в нашій країні в контексті розвитку європейської і світової освіти, а з іншої – вироблення і здійснення конкретних практичних кроків з розвитку вітчизняного освітнього простору, його адаптації до сучасних реалій, орієнтації на підготовку людини, що житиме і працюватиме в третью тисячоліття»¹.

Щодо **практичних** кроків, то варто згадати поступ, ініційований В. Кременем, щодо нової системи оцінювання, що ґрунтується на позитивному принципі; перехід на 12-річний термін шкільної освіти, введення профільності в старших класах. Це лише ті інновації, які стосуються школи, і саме вони визначили прорив в освітній практиці, а ще – у ПТНЗ, у вищій освіті...

Людям властиво аналізувати шлях тих, хто на Монблані життєвого і професійного успіху. Не уникну і я цього.

Узагальнюючи свої враження і думки інших людей, які мали змогу бути поряд з Василем Григоровичем, спробую скласти ЙОГО портрет успіху.

1. Опора на свої корені. Чого варта опублікована історія свого села Любитового!
2. Незражене почуття шани до Вчителів у професії.
3. І найголовніше – вміння комунікувати, взаємодіяти з іншими, переконувати і вести за собою.
4. Не боятись змін, очолювати тих, хто долає дорогу разом із ним. Шановний Василю Григоровичу! За уроки – спасибі. Це не означає, що всі вони засвоєні. Але є

ОРІЄНТИР і є **ДОРОГА**. Дозвольте засвідчити визнання, повагу і вдячність за роки спільної праці і розуміння. Щоб швидше справдилися наші чекання миру, стабільності, добробуту!

¹ Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – Київ: Педагогічна думка. – 2009. – С. 397.

М. І. Бурда,
академік НАПН України

Робота – найкращий спосіб насолоджуватись життям (І. Кант)

*М*ені випала рідкісна нагода працювати в команді під безпосереднім керівництвом Василя Григоровича Кременя – талановитого ученого і організатора науки, мудрого наставника, душевної і щирої людини, широко знаної в Україні і за її межами. Без перебільшення скажу, що Василь Григорович був і є орієнтиром у моїй науковій діяльності. Невичерпна енергія, працелюбність, цілеспрямованість, рішучість та людяність Вченого вражають.

Василію Григоровичу властиві інноваційність, відчуття нового, перспективного, активне пропагування нових освітянських ідей. Вперше ним розроблені вимоги до інноваційної системи освіти та принципи їх реалізації – «людина та її мислення повинні бути інноваційними», «навчити навчатися впродовж життя». Втілено в практику роботи навчальних закладів нові організаційні й управлінські механізми (децентралізація, «шкільний автобус», 12-річна школа, 12-бальна система оцінювання і багато іншого).

Ученому притаманне вміння виокремити прогностичну, важливу для суспільства, для шкільної освіти наукову проблему і згуртувати освітян на її розв'язання. Ним втілено нову якість філософського розуміння людини – людиноцентризм, якою обумовлені пріоритети вітчизняної освіти, підготовка творчої особистості, здатної до інноваційної діяльності в «суспільстві знань». Дитиноцентризм покладений в основу принципово нових підходів до шкільної освіти – компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного.

Мені імпонує демократичний стиль керівництва Василя Григоровича: завжди створюються такі умови, які б сприяли найбільш повному розкриттю творчого потенціалу працівника; підтримується наукова ініціатива і, за необхідності, коректно спрямовується на досягнення поставлених завдань. Значна увага приділяється ґрунтовним обговоренням освітянських проблем, їх актуальності й перспективності для теорії і практики навчання та загальних шляхів вирішення.

Інтелегентний, комунікабельний, ставиться з повагою до своїх колег і, разом з тим, принциповий, вимогливий до всього, що стосується роботи («кремень» – твердий, стійкий, сильний). Завжди приваблює щирість і доброзичливість Василя Григоровича у спілкуванні, його широта поглядів і ерудиція, вміння глибоко проникнути в сутність наукової проблеми. З ним можна обговорити наукові задуми, ідеї, плани та дістати пораду, підтримку в їх реалізації.

Попереду важлива і складна робота з реформування освіти. Тож нехай здійснюються плани, перспективні освітянські проекти в ім'я розвитку нашої України, а плідна праця буде насолодою в житті.

О. М. Топузов,
доктор педагогічних наук, професор, віце-президент НАПН України,
директор Інституту педагогіки НАПН України, член-кореспондент
НАПН України

Мудре керівництво та невичерпний оптимізм Василя Кременя

Сьогодні ставлять нові вимоги до людства загалом і до кожної особистості зокрема. Приймаючи виклики сучасності, українське суспільство прагне модернізуватися, набути прискорення, характерного для глобального світового поступу. Головним рушієм цього процесу були і незмінно залишаться люди – компетентні і кваліфіковані, конструктивні і конкурентоспроможні, компромісні і консенсусні. А запорукою розвитку такого людського капіталу була, є і буде освіта. «Освіта наповнює Людину духовністю, змушує її задумуватися над смислом і цінностями свого існування. Саме вона окреслює для неї основні контури справжньої культури, в яку вписані добро, краса й істина», – зазначає В. Г. Кремень.

Завдячую долі, що повела мій життєвий шлях до Інституту педагогіки – провідної установи Національної академії педагогічних наук України, якій належить величезна заслуга в розвитку національної системи освіти. І особисто завдячую її президентові, Василю Кременю, під керівництвом якого відбулось моє становлення як директора, члена-кореспондента, віце-президента.

Із січня 2013 року, очоливши Інститут педагогіки НАПН України, маю честь розділити з Василем Григоровичем плоди наукової діяльності установи та примножити здобутки освітньої науки під його мудрим керівництвом. Варто відзначити при цьому, що працюючи на досягнення довгострокових цілей, завжди мав нагоду почути слова вдячності й підтримки за успіхи в їх досягненні, що надавало сил і натхнення на нові плани та звершення.

Відвертість і прямота, дипломатичність і компромісність, ораторство і здатність переконувати – такі риси Василя Григоровича як керівника стали прикладом для наслідування. Адже управління колективом вимагає постановки цілей і завдань, їх донесення до підлеглих. Колектив має бачити у своєму лідері людину, здатну долати труднощі, вирішувати максимально ефективно поставлені завдання. Його ентузіазм, оптимізм, життєлюбність та впевненість заряджають не лише мене, а й весь колектив Інституту педагогіки.

Пригадую, як вперше розпочинали серпневі веб-конференції для освітян України. Здавалось, серпневі конференції для вчителів, це звична справа: виступи, публікації, методичні рекомендації. Але веб-формат конференції змінює цей усталений порядок. У режимі он-лайн з тобою одночасно спілкуються тисячі вчителів. Їх сподівання, запитання, тривоги, що виникають перед кожним новим навчальним роком, відчутні навіть через віртуальний простір. Але чуйність, тактовність, емпатія Василя Григоровича до кожного вчителя як творця учнівської особистості захоплює і надихає, вселяє надію та готовність кожного учасника заходу зробити свій вклад в розвиток та вдосконалення української системи освіти.

Гострою і актуальною як ніколи постала проблема формування національної єдності, виховання громадянина України. Василь Григорович переконує, що сьогодні вчитель середньої школи може зробити набагато більше для єднання України, розвиток окремої особистості стає основним важелем подальшого розвитку суспільства. У суспільстві знань, до якого переходить увесь світ, знання, їх практичне використання визначають рівень життя і прогрес будьякої країни. Разом із базовим засвоєнням суми знань дедалі більшого значення набувають такі освітні функції, як навчити дитину навчатися, отримувати інформацію впродовж життя і уміти застосовувати знання у практичній діяльності. Тому як ніколи раніше наука і освіта повинні стати найбільш пріоритетними сферами людського життя.

Відповідальне ставлення Василя Григоровича до вчителя й учня, дає змогу спрямувати роботу науковців Інституту педагогіки на цілісний і масштабний науково-методичний супровід розвитку загальної середньої освіти. За його ініціативою започатковано суттєві зміни в змісті, цілях, методах і технологіях навчального процесу, в самій організації загальної середньої освіти в Україні. Ключовим є внесок у розроблення державних стандартів початкової, базової та повної загальної середньої освіти, навчальних програм і підручників, методичних рекомендацій для різних ланок освіти.

За сприяння Василя Григоровича традиційна конференція Інституту педагогіки «Проблеми сучасного підручника» набула статусу міжнародної, що заохочує до участі провідних світових науковців та освітніх діячів. Виступи Василя Григоровича на конференції започатковують нові дискусії, перетворюють її на широкий майданчик для результативного професійного спілкування, що надає не просто можливість для апробації напрацьованих науковцями матеріалів, а надихає на нові ідеї та думки, розширює горизонти, ознайомлює зі здобутками різноманітних напрямів підручникотворення та створює умови для спілкування між авторами та першими користувачами – вчителями.

Інститут педагогіки, який я маю честь очолювати, відзначив своє 90-річчя. Ця велична дата є насправді важливою для педагогічної спільноти України, адже засвідчує неперервний поступ науковців у цій сфері, спадковість в освітянській традиції та водночас неперервність змін, удосконалення та розвитку.

Відтак, новим напрямом роботи нашої наукової установи стала участь у проекті ЄС Жан Моне «Україна – ЄС: транскультурні порівняння в освітніх дослідженнях», спрямованому на внесення європейського компонента в українські освітні дослідження, підвищення якості українських наукових досліджень до їх відповідності європейським стандартам. Цей проект став можливим завдяки ініціативі Василя Григоровича щодо розширення партнерських

зв'язків між науковими дослідженнями та творцями освітньої політики.

Здобутки у підручникотворенні, менеджменті та якості освіти, широке залучення до державної політики у сфері освіти, міжнародна співпраця, численні перемоги у конкурсах та актуальні виступи на конференціях – це неповний перелік основних надбань установи, якими ми певною мірою завдячуємо президенту Національної академії педагогічних наук, який з нами і в праці, і в святі.

Від усього колективу Інституту педагогіки і від себе особисто висловлюю слова вдячності за підтримку та мудре керівництво, невичерпний оптимізм і далекоглядність. Нехай Ваша благородна і така необхідна українському народові праця приносить радість та спонукає до нових професійних злетів і життєвих перемог.

Міцного здоров'я, щастя, душевної гармонії та творчої наснаги!!!

М. Б. Євтух,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член
(академік) НАПН України

Маю честь привітати...

*М*аю честь відомого українського вченого-філософа, актив ного суспільно-громадського діяча, авторитетного академіка, творця ідей, автора наукових теорій, гіпотез і відкриттів, приємну, чуйну, надзвичайно відповідальну людину щиросердечно вітати з Днем народження.

У День народження, звичайно ж, хочеться віддатися святковому, безтурботному і, навіть, пустотливому настрою. Але ж це свято нам дано для того, щоб подумати про життя! І, не заглиблюючись у філософію людиноцентризму, можна просто сказати, що головне в ньому – знайти себе. Задріж тись та здійснити мрії, йти обраним шляхом з друзями, з близькими, ні про що не шкодувати і вірити в краще! І тоді, неодмінно, можна особисто пізнати найщасливішу людину, тобто, самого себе!

Як більшість членів Національної академії педагогічних наук України, цілком підтримую Вашу позицію як Президента, спрямовану на наукове обґрунтування шляхів модернізації вітчизняної освіти в контексті глобалізації, європейської інтеграції та національної самоідентифікації. Упевнений, що Ви і надалі, перебуваючи на своєму посту, як досвідчений керівник і організатор, зможете досягти того, що Національна академія педагогічних наук України стане суспільно визнаним генератором наукових ідей у науковометодологічному і методичному забезпеченні наук про освіту, педагогіку і психологію.

Ми не перестаємо захоплюватися Вашою працездатністю, Вашою високоморальною позицією, яка викристалізувалася Вами протягом тривалого часу, коли Ви успішно, окрім наукової та управлінської роботи, працювали, очолюючи Міністерство освіти і науки України, товариство «Знання», обиралися народним депутатом України, а тепер передасте свій людський та науковий досвід викладачам, аспірантам, студентам, вченим. Бажаю й надалі залишатися таким енергійним і невтомним, завзятим і неспокійним душею, щирим і турботливим, щедрим на добро.

Нехай Ваша мудрість та професіоналізм повсякчас допомагають у вирішенні важливих справ та досягненні поставленої мети.

Нехай Господь Бог щедро дарує Вам щастя, здоров'я, світлу радість та родинні гаразди!

Бажаю щоб на наступ ний свій ювілей Ви впевнено і гордо сказав: «Я маю все, що хотів, чого прагнув і бажав, про що мріяв і що зробив, що втілював і чого досяг, кого кохав і з ким побрався, кого народив і виховав, що створив і що буду творити! І, попри все, життя — прекрасне!»

С. О. Сисоєва,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
академік-секретар Відділення загальної
педагогіки та філософії освіти

Глобальне мислення й іноваційна енергетика Василя Кременя

*В*асиль Григорович Кремень завжди наголошував, що завдання реформування й модернізації освітньої галузі, її адаптації до вимог європейського освітнього і дослідницького простору є спільним для України і Республіки Польщі – країн, що творять новий соціально-економічний устрій і встановлюють між собою плідні сусідські взаємовідносини.

Великою мірою завдяки міжнародному авторитету Василя Григоровича та його особистій підтримці українсько-польських ініціатив співробітництво між Національною академією педагогічних наук України, Комітетом педагогічних наук Академії наук Республіки Польща, вищими навчальними закладами Республіки Польщі є довготривалим і плідним у різноманітних сферах діяльності.

Одним з напрямів цього співробітництва був спільний освітній проект Національної академії педагогічних наук України та Вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща) «Проблеми освіти в Польщі та Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції», що тривав упродовж шести років (2009–2014 рр.) і до організації й здійснення якого я мала честь долучитися.

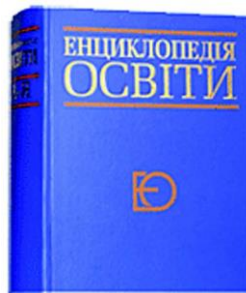
У рамках цього проекту при безпосередній участі Василя Григоровича було проведено низку науково-практичних конференцій в Україні та Польщі, за результатами яких, за редакцією Василя Кременя і Тадеуша Левовицького, було видруковано фундаментальні праці польською та українською мовами – «Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції» (м. Київ – Житомир, 2009 р.), «Освітні парадигми і підготовка вчителя» («Paradygmaty oświatowe i edukacja nauczycieli») (м. Варшава – Краків, 2010 р.), «Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти» (м. Хмельницький – Львів, 2011 р.), «Освіта в полікультурному суспільстві» («Edukacja w społeczeństwie wielokulturowym») (м. Варшава – Бялосток, 2012 р.), «Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія» (м. Київ, 2013 р.). Книги презентували наукові праці польських і українських дослідників з проблем

реформування й модернізації освіти, які є вкрай актуальними як для України, так і для Республіки Польщі, утверджували спільні освітні пріоритети в контексті євроінтеграційних тенденцій. Проект об'єднав навколо себе науковців різних регіонів і міст України і Польщі: Житомир щину, Хмельниччину, Львів, Київ, Маріуполь, Варшаву, Бялосток, Краків, Катовице, Чешин (польський і чеський).

Завдяки особистісним якостям Василя Кременя співпраця українських і польських науковців у галузі освіти стала прикладом не тільки ефективних професійних відносин, а й людського порозуміння, істинно братського ставлення один до одного, пере росла в міцну дружбу!

Не можу не пригадати й роботу над «Енциклопедією освіти», коли талант організатора Василя Григоровича об'єднав навколо цієї ідеї понад 300 науковців НАПН України, які створили першу в Україні довідково-аналітичну працю «Енциклопедія освіти», що користується великим попитом серед освітян не тільки в Україні, а й за кордоном. Непохитне прагнення до досягнення поставленої мети, бажання творити передавалося від Василя Григоровича енергетичною хвилею всім учасникам цієї грандіозної за масштабами співпраці. Колективний продукт науковців НАПН України «Енциклопедія освіти» був зроблений вчасно і якісно! Видання побачило світ 2008 року в Києві.

Координаційна робота відповідальним секретарем при створенні енциклопедії зумовлювала часте спілкування з Василем Григоровичем. Маю сказати, що це було надзвичайно змістовне спілкування, що свідчило про розуміння ситуації, бажання допомогти з боку Василя Григоровича. Він завжди демонстрував глобальне мислення, науковий підхід до розв'язання проблем, давав інноваційні пропозиції. Особливим у Василя Григоровича є здатність гідно оцінити роботу інших людей, його людяність і толерантність.

Вельмишановний Василю Григоровичу! Нехай яскраві промені
Вашої енергії сприяють здійсненню всіх задумів і мрій. Щиро бажаю
Вам творчого довголіття, невичерпної радості буття, нових здобутків і
заслужених нагород долі!

В. М. Мадзігон,

доктор педагогічних наук, професор, академік-засновник НАПН України, перший віце-президент НАПН України (1992–2012 рр.), директор Інституту педагогіки НАПН України (1994–2013 рр.), заслужений діяч науки і техніки України

Талановитий учений, досвідчений організатор педагогічної науки й освіти

Завдячую долі, що мені випала велика честь не просто працювати з цією чудовою Людиною, а разом розбудовувати центр духовного й інтелектуального розвитку нашого народу – першу в історії держави Національну академію педагогічних наук України.

Пригадую, як у перші роки становлення нашу АПН України п'ять разів переміщали з одного приміщення в інше. У «докременівський період» ми вдавалися до нетрадиційних заходів. Було організовано акцію протесту перед Міністерством освіти з вимогою забезпечити приміщенням Академію. Боротьба за приміщення для Академії та її структурних підрозділів набувала з кожним днем нової сили. Щоденно з шостої години ранку ми ставали біля входу в Міністерство освіти й чекали міністра, який мав повноваження від Кабінету Міністрів України вирішити цю проблему.

Одного разу під час пікетування ми зустрілися із заступником начальника управління шкіл-інтернатів Міносвіти Віталієм Івановичем Батіщевим. У нас із ним були дружні відносини, і він запросив мене до свого кабінету «на склянку чаю».

«Василію Миколайовичу, чому ти тут цілими днями пікетуєш? Чого ти хочеш домогтися? Чим тобі допомогти?» Я знав, що він уже не «церковець» і тому не дуже довіряв його можливостям зарадити нашій проблемі із приміщенням для Академії. Але все ж я докладно розповів йому про наші поневіряння. Віталій Іванович уважно вислухав мене і сказав: «Я тобі гарантую допомогу. Познайомлю з чудовою людиною, у якої слово ніколи не розходиться з ділом. Це я тобі говорю».

Подивився я на Віталія Івановича з деякою підозрою і запитую: «А де ж такі люди сьогодні візьмуться? Вважаю, Віталію Івановичу, що ви великий мрійник». Віталій Іванович ображено запитав: «Ти мені не віриш?» Відповідаю: «Вірю, вірю. Давайте ближче до справи».

Далі Віталій Іванович детально пояснив, що ця впливова людина обіймає високу посаду. «Так все ж таки: хто ж ця особа?», – запитую з нетерпінням. Пан Батіщев говорить: «Так це ж Василь Кремень. Ти його не знаєш?» «Чув, але знати не знаю», – зізнався я.

Так з'явилася стежина до Василя Григоровича Кременя, котра виявилася згодом новим потужним напрямом розвитку педагогічної науки і освіти. Треба віддати належне Василю Григоровичу, який з перших днів нашого знайомства проблеми АПН сприйняв як власні. Згодом допомога Академії стала його обов'язком і, врештірешт, проблеми розвитку і захисту Академії та її підвідомчих установ стали його творчим покликанням.

Пригадую, коли ми активно запрошували Василя Григоровича взяти участь у виборах до Академії, він вагався: а чи позитивно його, фахівця з філософії, сприйме науково-педагогічна громадськість України? Довелося переконувати Василя Григоровича, що педагогічна наука на сучасному етапі найбільше потребує фахівців з фундаментальних досліджень і, зокрема, з філософії освіти. Щоб зміцнити цей новий напрям, ми створили кафедру філософії освіти в Інституті підвищення кваліфікації керівників освіти і призначили завідувачем кафедри відомого філософа В. Лутая. З часом зарахували філософа І. А. Зязюна на посаду завідувача лабораторії естетичного виховання Інституту педагогіки НАПН України.

Сподіваюся, що це наші аргументи і конкретні управлінські дії таки вплинули на Василя Григоровича. Він згодився очолити АПН України. Наш Президент став сьогодні відомим вченим, визнаним фахівцем з проблем філософії освіти, найбільш цитованим в українських і зарубіжних виданнях.

З цього часу розпочався «кременівський період» сталого розвитку АПН України. І вже неможливо уявити нашу Академію без державного діяча, талановитого вченого, досвідченого організатора педагогічної науки і освіти Василя Григоровича Кременя. Нещодавно я не без гордості зізнався Президенту, що завдяки нашій спільній праці з ним здійснилися всі мої мрії як колишнього ректора Українського інституту підвищення кваліфікації керівників освіти (теперішній Університет менеджменту освіти).

Василь Кремень – це особлива сторінка в моєму житті, в розвитку Академії, про яку стисло розповісти неможливо. Сьогодні уже більше 25 років НАПН України та її наукові підрозділи належним чином працюють у чудових приміщеннях, здійснюють інноваційний науковий супровід розвитку національної освіти під керівництвом вченого світового рівня Василя Григоровича Кременя.

І. Д. Бех,
доктор психологічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
директор Інституту проблем виховання
НАПН України

Ювілярові – у повний голос

Вельмишановний Василю Григоровичу, настав час для невисловленого стосовно Вас як багатогранної людини, особливо бистості, громадянина, ученого. Адже у буднях нашого спільного життя, у якому вичурно переплітається значуще і дріб'язкове, така можливість видавалась інколи недоречною чи виявом власної нескромності. Тож тепер є велика нагорода переступити цей поріг, розкрити справжні почуття, розраховуючи на розуміння і такий же емоційний відгук. Саме так, оскільки щирі спільні переживання урівнюють людей, незважаючи на відмінність у їхньому соціальному статусі. Урівнюють, щоб бачити в людині сутнісне, життєдайне і оцінити якраз за цим виміром.

Ваша різнобічно людська потуга, шановний ювіляре, то не лише плід власної праці. Звичайно, без неї цього не сталося б. Тут слід віддати належне роду Вашому. Батьки своїм нелегким життям втілили у Вас прижиттєво високе надбане – віру в краще майбутнє, незважаючи на лихоліття, що випали на їхню долю. Вони вчили Вас людській гідності не тільки словом, скільки правдою життя, якій вони ніколи не зраджували. Оберегом від незліченних негараздів для них була отча земля і українське небо. Якраз у цих символах вони знаходили затишок, черпали життєву силу та зичили, більше того, переливали її, своєму синові.

Ваша юність була щедрою на батьківське тепло. Та доля сте лилася далеко від родинних початків. Не легко Вам було облишити запахи любитівського різнотрав'я, яблуневий цвіт, перші дівочі чари. Та далина незвіданого, але бажаного приваблювала Вас.

І це сталося. Зустріч зі столицею, зі славетним Київським університетом ім. Т. Шевченка була для Вас доленосною. У вирі студентського життя Ви сповна всотували в себе і великі знання, і велику культуру. По-новому відкривали український світ і себе у ньому. Відбулося становлення Вас як особистості глибоко і цілісно соціалізованої, яка гармонійно поєднала в собі й народні традиції й відповідний світогляд з цінностями та способами комунікації урбанізованого середовища. Тут сформувались Ваші лідерські якості, які стали визначальними у подальшому кар'єрно-професійному зростанні.

У полудень віку Вам підкорилась найвища вершина: Вас обрали президентом Академії педагогічних наук України. Усе, що було до цього – це лише підступи, причому успішні у всіх ділових сферах. Як ви самі признавались, на цю посаду йшли з острахом, адже це сфера фундаментальної науки. Тож чи справлюсь? Час дав відповідь на це запитання. Справді, 25-річчя НАПН України відбувається під знаком В. Кременя.

Це бренд, до якого прислуховуються, звіряють професійні позиції усі ті, хто причетний до широкої освітньої сфери. Вона ж особлива, така, що вимагає насамперед індивідуального підходу, бо йдеться про почуття кожної людини, у якій поєднуються поряд з власними духовними запитами й інтереси групи, суспільства в цілому. Відтак, тут потрібно бути справжнім майстром своєї справи. У цьому плані Ви прозорливо визначились поєднавши в своїй творчості науковий потенціал з уміннями оратора, що вміє трансформувати наукову істину в зрозумілий для слухача спосіб професійної дії.

Ви людина широкого масштабу і якраз у цьому полягає формула Вашого успіху, який не є лише особистим надбанням, а таким, що консолідує наші наукові й освітні структури, задаючи їм правильний вектор розвитку. Вагомість Вашого інтелектуального впливу була б досить значною й тоді, якби обмежувалась лише національним простором. Та він дає про себе знати й далеко за його межами. Європа, до якої ми прагнемо, країни, що співчують нам у наших устремліннях, чули Ваші роздуми про нашу освіту, про її перспективи, про суголосся з їхніми ідеями, планами, програмами.

Ваша філософська ерудиція, більше того – гуманітарна культура, дає Вам змогу мислити стратегічно, по-державницькому; і саме в цьому Ваша перевага перед відчутним прошарком нашого освітнього чиновництва. Згадаймо Вашу боротьбу за 12-річну середню загальноосвітню школу, за її профільність чи за різноманітність форм.

Щодо самої НАПН, якою вона є нині. Тут ваші пошукові ініціативи незаперечні. Вона поступово, але наполегливо трансформується з обмежено психолого-педагогічних пріоритетів до цілей соціально-ідеологічних й суспільно-світоглядних. І це не шлях у напрямі абстрактних побудов, а інноваційне бачення передусім традиційних проблем освіти і розвитку суспільства. Це відповідь на сакраментальне питання – Куди прямувати? Тож завдяки Вашим зусиллям у професійний обіг науковців увійшли такі категорії, як самоорганізація, модернізація, альтернативи поступу, синергетика, людиноцентризм. На основі їх осмислення і врахування триває складна робота над Законом про середню освіту, над оновленням змісту, форм, методів сучасного навчально-виховного процесу. Відомо, що відстоювати нове нелегко, тому ваше життєве кредо *боротися* є надзвичайно актуальним. Тут

справді немає іншого шляху як «від тернів до зірок».

У плині часу, спресованому розмаїттям більш чи менш значущих справ, ви дбаєте про основну мету – престиж НАПН. Тому для Вас так важливо як власне слово відіб'ється у думках і переживаннях конкретної людини – нехай то буде педагог, управлінець, студент. У цьому дійстві Вам допомагає Ваша феноменальна пам'ять: сотні імен не просто присутні у ній, а по-великому бентежать. Звідси безкорислива допомога без ліку і часу. Чи не ця висока вчинковість робить Вас тілесно і душевно молодим? З гордістю спостерігаю за Вами, коли ви щорічно стоїте перед двохтисячною аудиторією педагогів під час освітнянських виставок, несучи сокровенне, величне, натхненне, у якому відгомін Вашої життєвої мудрості і професійного досвіду. А ще по доброму даються взнаки ціле спрямованість, наполегливість, обов'язковість. Якраз ці риси поряд з іншими зробили Вас непересічною особистістю. Про таку гово рять: «Вона збурювач нового». Може це й перебільшення, але доля правди у такій місії людини є.

Для Вас є неприродним стан відчуженості від життя країни, навпаки, притаманне вболівання за справи широкого людського довкілля, а особливо за справу, якій Ви служите. До неї Ви ста витеся з межевою вимогливістю й очікуєте цього від інших. Тож завдяки Вам у нашій Академії накладено табу на професійний спокій, хоча це дається й нелегко. Звідси стає зрозуміло, чому Ви ратуєте за людину інноваційну, творчо-діяльнісну.

Нині Ви перебуваєте в розквіті розумових і душевних сил, та й сил фізичних Вам не бракує. Це означає, що попереду нові гори зонти, нові здобутки, нові перемоги. Ще так багато не покладено у гармонію тексту для теперішніх і майбутніх поколінь. Міцного Вам здоров'я, щастя, подальших звершень.

В. В. Олійник,
академік НАПН України, ректор Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук України

Феномен Василя Григоровича Кременя

*Бути самим собою – єдиний засіб мати
успіх.*

Стендаль

*В*історії кожної епохи є люди, життя і діяльність яких стають фундаментом для існування покоління сучасного й прийдешнього. Не всім вдається пізнати й належним чином здійснити призначення, відповідне місцю Людини в Універсумі. Але ті, хто здатен усвідомити й реалізувати свою місію, стають для інших тим животворним вогнем, що освітлює шлях у темряві, тим пророком Моїсеєм, який веде до обітваної землі. Для мене Василь Григорович Кремень є саме такою людиною.

Завжди охайно одягнений, підтягнутий, ввічливий, спрямований на дію... – він дисциплінує своїм виглядом інших, спонукає «підтягнутися» до нього. З таким Василем Григоровичем Кременем, Міністром, Президентом уже впродовж 18 років я крокую стежками психолого-педагогічної науки.

Перша зустріч і перша коротка розмова із Василем Григоровичем відбулась у тимчасовому кабінеті Президента Академії в гуртожитку ЦППО на III поверсі куди мала переїхати Президія. Будучи депутатом Верховної Ради України, Василь Григорович увесь був у перспективних роздумах щодо освітянських проблем, ролі керівних управлінських кадрів, у розбудові педагога незалежної України і місії, у зв'язку з цим, національної педагогічної науки. Це простежувалось і у виступах, інтерв'ю і просто в дружніх бесідах, у яких виявлялася «високість» і «міць» особистості В. Г. Кременя, що дає змогу стверджувати про нього як про феномен в Українській науці і про феномен самої особистості Василя Григоровича як мудрого Керівника, Добротворця, Людини ХХІ століття.

У чому ж проявляється ФЕНОМЕН?

У чому криються життєдайні джерела його далекоглядності, лідерського магнетизму, того випереджального бачення, що згуртовує людей навколо себе, вселяє прагнення творити, діяти, змінювати себе й навколишній світ?

Відповіддю на ці питання можуть слугувати слова одного із найвпливовіших теоретиків менеджменту XX століття, американського вченого і педагога Пітера Фердинанда Друкера: «Лідерство – це здатність підняти людське бачення на рівень вищого світогляду, вивести ефективність діяльності людини на рівень більш високих стандартів. А також здатність сформулювати особистість, виходячи за звичайні, не обмежуючі її рамки».

Василь Григорович – це передусім лідер академічної науки, ініціатор змін в освіті, душа і натхненник модернізаційних процесів. Увесь його професійний шлях пов'язаний з освітою і наукою: Міністр освіти і науки України, академік Національної академії наук, Президент Національної академії педагогічних наук України.

«**VIA EST VITA**. Життя є дорога», – казали мудрі. Життя Василя Григоровича – **це дорога** до успіху в житті, уроки добра та відкриття світу. **Дорога** до серця кожної людини – любов до неї, повага до особистості, завжди бути поруч і на крок попереду. **Дорога** до професійного розвитку. **Дорога** до себе шляхом неперервного самонавчання й самовдосконалення.

Філософію людини – і дитиноцентризму, любові й глибокої віри в можливість кожної особистості могла обґрунтувати лише людина любляча, людина духовна, homo faber – людина-творець, яка здатна перетворити навколишній світ. Педагогіка толерантності, практична спрямованість навчання, профілізація, комп'ютеризація шкіл, включаючи сільську місцевість, розроблення сучасного навчально-методичного забезпечення, що відповідає соціокультурним і освітнім викликам, лінгвізація, тобто збільшення ролі вивчення мов у житті, – це неповний перелік тих інновацій, які реалізуються в новій українській школі.

Прогностичні ідеї В. Г. Кременя як Міністра і Президента НАПН України щодо розвитку нової української школи, переведення її на 12-річний термін навчання довели свою дієвість і перспективність попри всі перешкоди, що штучно створювалися против нею освітніх реформ в Україні.

Василь Григорович – блискучий оратор. Кожна його зустріч зі слухачами «Університету менеджменту» – це відкрита й незабутня дискусія, відповідь на актуальні й злободенні питання, пошук спільних рішень.

Людиноцентризм наділяє Василя Григоровича самодисципліною, прагненням до самовдосконалення, до навчання впродовж усього життя.

Мабуть, підвалини такої непересічності й таланту приховані в етимології самого прізвища. Не один мільйон років тривав період в історії людства, званий кам'яною добою. Весь цей час допомагав людям виживати кремень – камінь, що володіє унікальною властивістю давати іскру. Вважається, що цей мінерал здатний наділити людину впевненістю і силою, з його допомогою навіть меланхолійні і ледачі люди стають більш активними і рішучими у своїх діях. Камінь може вплинути на прагнення людини до пізнання себе і самовдосконалення.

Загальновідомо, не буде суспільного поступу, якщо не буде поступу особистого. Наукова школа Василя Григоровича подає рухала світові цілу плеяду науковців, які своїми шляхетними вчинками й трудовими досягненнями прославляють Україну. Наукова виваженість, далекоглядність, людиноцентризм наукового керівника – це завжди запорука професійного успіху.

Ще один вияв феномену Василя Григоровича. Натхненна праця науковців НАПН України під його керівництвом творить майбутнє нашої держави, що вкладають свої здібності, можливості, частку свого Серця у творення особистості нового громадянина – глобалістську людину й водночас патріота України. Саме тут продукуються й передаються соціокультурні та особисті цінності, вирішуються нові педагогічні завдання для успішного життя в мінливому техногенному світі.

Глибокошановний Василю Григоровичу! У Ваш Ювілей зичимо Вам здійснення мрій, творчого горіння, наполегливості, терпіння. Нехай не залишає вас Ангел-охоронець.

Нехай зростає Ваш добробут, збільшуються успіхи, кожен день стає величним священнодійством творення Особистості, дарує радість нових відкриттів і творчих звершень!

Хай у Вашому домі панують мир і злагода, у серці – доброта, у справах – мудрість і виваженість! Будьте щасливі у праці й творчості, у своїх захопленнях і професійних здобутках.

Невипадково серед Ваших численних нагород – Міжнародна премія ім. Г. С. Сковороди. Адже Ваше життя, успіхи й досягнення, відкриття є підтвердження вислову українського філософа: «Немає нічого радіснішого, ніж жити за покликанням».

В. Ю. Биков,
доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік
НАПН) України, директор Інституту інформаційних технологій
засобів навчання НАПН України

Життя як служіння людям, своєму народові

Для будь-якої людини немає кращої долі ніж такої, коли її життя, від народження до останніх хвилин, переважно пере бігає в оточенні чудових порядних людей. На початку життя і завжди – це сім'я: мати і батько, брати і сестри, старші і молодші і рідні і близькі. Далі – вчителі й товариши шкільної, а згодом студентської пори. У дорослому і старшому віці – мудрі, непересічні особистості.

Звісно, у своєму житті людина типово стикається і з тими, про яких з часом не хочеться згадувати. Проте не вони визначають траєкторію особистісного розвитку людини, її духовного зростання, самоутвердження й визнання у близькому оточенні та суспільстві. Доля посилає нам цих других як випробування, аби ще вираз нішими і поцінованими були перші, аби сформувати і загартувати наші морально-вольові якості, навчити розрізняти добро і зло, розуміти життя, стати самодостатніми, конкурентоспроможними і корисними для інших.

Саме через зустріч і тривале продуктивне життя з першими у людини може скластися щаслива доля.

До цієї першої групи я беззаперечно відношу постать Василя Григоровича Кременя, який через свої визначні особистісні лідерські, гуманістичні і професійні якості згуртував навколо себе проактивну дієву когорту науковців і освітян – впливову на національному і міжнародному рівнях гуманітарно-культурну еліту українського народу, до якої, дякуючи Василю Григоровичу, потрапив і я.

Вперше, я зустрівся з Василем Григоровичем, у 1999 році, коли мене запросили на роботу в Академію педагогічних наук України і доручили створити в структурі Академії та далі очолити Інститут засобів навчання. Спочатку я був призначений директором-організатором, а згодом – директором цього новоствореного Інституту. У 2003 році за безпосередньої участі В. Г. Кременя Інститут був перейменований в Інститут інформаційних технологій і засобів навчання, який я очолюю і дотепер.

З часу приходу до АПН минуло вже майже 20 років. За цей довгий для людини і дуже короткий для історії час відбулося багато подій. Проте я не одноразово переконувався, що траєкторія моєї долі повела мене в правильний бік.

Я отримав вищу професійну освіту з математичних та інженерних розділів знань і почав працювати в науці і освіті з 1969 року, а з 1975 року – на керівних посадах, створивши з тих часів не одну науково-освітньо-проектну установу. Одночасно я здійснював науково-педагогічну діяльність у вищій школі на посадах старшого викладача, доцента, професора, завідувача кафедрою, керівника навчального закладу. В науково-проектному плані багато років очолював Головний обчислювальний центр Міністерства народної освіти України, був Головним конструктором автоматизованої системи управління народною освітою України, заступником Головного конструктора автоматизованої системи управління народною освітою СРСР, був учнем і працював під керівництвом академіка В. М. Глушкова.

Спираючись на цей досвід, мені здавалося, що оскільки я прийшов в АПН після стількох років самостійної роботи у сфері комп'ютерних наук та автоматизованих інформаційних систем в освіті і науці та регулярної педагогічної діяльності зі свого фаху, в мене сформувалися достатньо стійкі і продуктивні компетентності для успішного виконання дорученої мені роботи зі створення академічної наукової установи, головним завданням якої було дослідження фундаментальних і прикладних проблем створення сучасного комп'ютерно орієнтованого середовища перспективних освітньо-наукових систем.

Проте, це вже були інші часи, які вимагали інших, більш сучасних підходів до розв'язання проблем інформатизації науки і освіти. Дуже скоро стало зрозумілим, що без з'ясування місця і ролі освіти і науки в інформаційному суспільстві, без вивчення та врахування психолого-педагогічних моделей навчально-пізнавальної діяльності, без поглиблення на цій основі інтелектуального рівня комп'ютерних моделей і задач, створення електронних освітніх ресурсів і новітніх комп'ютерно орієнтованих засобів навчання академічна психолого-педагогічна наука не зможе реально впливати на якість освіти, науки і управління тих, які навчаються, навчають, досліджують і керують, пов'язати результати інформатизації освіти і науки з навчальними результатами учнів, науковими результатами вчених, управлінськими результатами керівників на різних організаційних рівнях системи освіти і науки України та для різних типів навчально-виховних закладів і наукових установ. Такий підхід вимагав від мене нових знань, передусім з психології, дидактики, філософії і соціології.

Саме тривале наукове спілкування, регулярні дискусії і спільна діяльність з провідним науковцями Національної академії педагогічних наук України, з вченими і педагогами навчальних закладів і наукових установ України й зарубіжжя допомогли і сьогодні допомагають мені в поглибленні моїх знань і розвитку моїх компетенцій в царині психолого-педагогічної науки і освітянської практики. Визначну і активну роль у цій справі відіграв і продовжує відігравати академік В. Г. Кремень і як вчений-філософ, і як педагог-новатор, і як державотворець, керівник-організатор освіти і науки державного масштабу – Президент Національної академії педагогічних наук України.

На жаль, бурхливі політичні події в Україні останніх років суттєво знизили увагу політичного керівництва країни, національних засобів масової інформації, а через це і українського суспільства в цілому, до науки і освіти, до визнання їх провідної ролі у формуванні нової людини XXI століття – члена суспільства знань, і на цій основі суттєво ускладнили завдання з формування громадянина незалежної, правової, демократичної України.

Проте навіть за цих умов академік В. Г. Кремень усвідомлено, гідно і впевнено веде за собою передовий загін науковців і освітян, не байдужу творчу інтелігенцію країни на шляху розв'язання нагальних завдань розбудови нової України. У свою чергу, саме ці суспільні верстви своєю турбулентною синергією «підхоплюють» широкі маси українського суспільства, перетворюючи свої ідеї і практичні напрацювання, що закладені в людину, на цілеспрямовану, потужну, незламну силу прогресивних цивілізаційних змін українського суспільства, роблячи їх незворотними.

Саме думки В. Г. Кременя, що висловлювалися ним під час проведення різних наукових заходів, засідань Президії НАПН України і Колегій МОН, безпосереднього взаємного спілкування, як у межах України, так і за її межами, погляди і висновки, що знайшли відображення в його численних наукових працях, збудили в мені інноваційні міркування, сприяли створенню новітнього доробку, передусім, в останні десять років моєї науково-педагогічної і керівної діяльності.

Я наведу тільки два приклади, що ілюструють вплив особистості В. Г. Кременя на хід моїх думок і формування поглядів, у яких про зоро проглядається філософська концепція академіка В. Г. Кременя.

Перший з цих прикладів стосується формування духовноморальної парадигми майбутнього суспільства знань в умовах глобалізаційних процесів суспільного розвитку.

Суспільство знань – це суспільство, в якому переважна частина населення поділяє думку про те, що неперервне, протягом всього життя *пізнання світу і вдосконалення* (самовдосконалення й удосконалення за допомогою зовнішніх систем) є головною метою життя людини. Поступове й наполегливе формування в суспільстві цієї парадигми, усвідомлення членами суспільства її основних ідей, принципів і способів реалізації зумовлює нові потреби людини щодо освітньої бази різнобічного (як загальноосвітнього, так і професійного) розвитку власної особистості, передбачає реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії учнів і на цій основі – забезпечення їхньої відповідності як власним потребам, так і вимогам суспільства.

Образно кажучи, «знаннєве» суспільство має формувати більш розумних людей (*homo sapiens*), забезпечити нові, більш сприятливі умови їхнього особистісного розвитку, соціального становлення, визнання й «соціального ліфта» – умов, за яких саме і може скластися успішне і щасливе життя людини.

Суспільству знань притаманна єдина стала величина – неперервність і неминучість змін. Людина суспільства знань, або «знаннєва людина», – це людина, яка органічно сприймає об'єктивну змінність світу (навіть, швидкозмінність, швидкоплинність), а тому й глибоко усвідомлює потребу неперервного життєвого навчання. При цьому процес навчання приносить людині певне задоволення, навіть насолоду, а органічне сприйняття змінності світу, свого суттєвого актуального оточення, здатність до активного і адекватного реагування на зміни має бути «імплантовано в ДНК людини, в механізми її справ і характер діяльності».

Знаннєва людина – це інноваційна людина, яка на основі високої освіченості, глибоких переконань і небайдужої відповідальної життєвої позиції бере особисту активну участь у процесах змін, ініціює, проектує, реалізує на практиці та підтримує прогресивні інновації, тим самим забезпечуючи як свій індивідуальний розвиток, так і вдосконалюючи світ в якому вона живе. Роботи як найсучасніші інноваційні творіння людини придуть лише на допомогу людині, не замінять її творчої сутності, не витиснуть її на околицю суспільного життя, вони спонукають, умотивують людину ще більше вчитися.

Проте знаннєва людина, як цілісна особистість – це й така людина, яку характеризують не тільки вища теоретично і практично спрямована навченість, більший інтелектуальний потенціал, загаль ноосвітні і професійні компетентності, здатність до системного творчого мислення, до інноваційної діяльності в умовах змін і кон куренції. Не меншою мірою знаннєву людину характеризує вища вихованість, яка базується на загально людських цінностях, високих особистих духовно-моральних якостях, в цілому – людиноцент ритській платформі.

У сучасному глобалізованому світі це питання набуває особливої ваги. При його розв'язанні має бути беззаперечно враховано, що виховання нової людини, людини прийдешнього суспільства знань – це завдання не тільки національних систем інституціональної освіти. Це завдання всього світового суспільства.

Саме тому формування нової людини може відбутися лише за обов'язкової умови – світ має схаменутися й усвідомити і визнати як найбільші моральні цінності: свободу, гідність, порядність, освіченість, честь, совість, відповідальність, патріотизм, толерант ність, людиноцентризм, екологічну і суспільну безпеку, верхо венство національного і міжнародного права, національну самобут ність народів та демократичні принципи світового життеустрою і суспільного розвитку.

Ці високі цінності мають утворити духовно-моральну основу ідеології формування знаннєвої людини та розвитку знаннєвого суспільства, закласти духовний фундамент, забезпечити виховні умови формування в ньому більш високого рівня якості життя людей. Саме ці цінності стануть надійною перепорою прояву в суспільному житті насильницьких зазіхань мілітаристсько налаш то ваних авторитарних режимів деяких країн, різних течій неолібе ралізму, що сповідує необмежену владу грошей, створять моральну протипагу поведінці окремих аморальних членів суспільства та їхніх угруповань, які схильні до позадуховних вчинків, надають перевагу привласненню і необмеженому споживанню продуктованих людством матеріальних благ і суспільних надбань, а також діям тих структур фінансової і комерційної сфери, що спрямовують свою діяльність на безоглядне (щодо екологічної, технологічної, націо нальної, громадянської, державної, політичної безпеки країн, загаль но планетарної безпеки світу, особистої безпеки окремої людини) отримання матеріально-грошових прибутків й геополітичних (не зважаючи на чинні міжнародні угоди) переваг.

У знаннєвому суспільстві – суспільстві високої моралі і духовності, ці цінності, поряд із суто діловими якостями, особливо виразно будуть характеризувати світові авторитети – визначних, масштабно й прогресивно мислячих та людиноспрямованих діячів у різних сферах суспільного життя (науки, освіти і охорони здоров'я, культури і мистецтва, інжинірінга, високотехнологічного виробництва і сільського господарства, архітектури, будівництва і розвитку інфраструктури буття, журналістики і масового інформування, екології і ресурсозбереження, менеджменту і фінансів, державного управління і місцевого самоврядування, права і національної безпеки), зумовлювати їхнє визнання як моральних взірців для переважної частини населення країн і світу.

Цей моральний портрет повинен і буде здебільшого віддзеркалювати лідерів держав і міжнародних організацій, політичну еліту країн і світу. Він стане взірцем для членів парламентів, визначальної частини керівників органів державного управління і місцевого самоврядування, працівників правоохоронної і судової системи, ватажків різних господарських й громадянських структур, забезпечить на цій основі їхню високу людиноспрямовану відповідальність при прийнятті доленосних суспільно значущих рішень. Саме ці моральні спрямовуючі і стримуючі сили еліти формують морально-цільову основу демократичного правового громадянського знаннєвого суспільства, закладуть фундамент й в основному зумовлять поведінку критичної маси різних верств населення країн, створять реальне, надійне і продуктивне підґрунтя для реалізації виховних функцій сім'ї, різних інституцій освітньої сфери, громадянських організацій, засобів масової інформації.

Тільки за цих умов, на таких морально-духовних основах, за таким сценарієм сформований знаннєвий потенціал, людський капітал знаннєвого суспільства буде спрямований на благо людини, зумовить не тільки формування нової Економіки 4.0 і шостого технологічного укладу буття, а й духовне піднесення населення планети Земля, закладе фундамент прогресивного й безпечного життя і розвитку прийдешніх поколінь. Саме так, на наш погляд, варто розуміти *головну парадигму знаннєвого суспільства*.

Саме за таким розумінням, у такому соціальному середовищі може сформуватися новий, більш досконалий рівень освіти, здійснюватися її прогресивний еволюційний розвиток: від сучасної, ІКТорієнтованої – до відкритої освіти прийдешнього суспільства знань.

І нарешті, другий приклад, що відображає мої, деякою мірою ідеалізовані думки, які навіяні непересічною особистістю В. Г. Кре -
меня, його науковими працями стосовно ідей людиноцентризму і державотворення, я висловлю кількома віршованими рядками.

– 1 – Свобода и

любовь – Вот главная основа
бытия, Благой источник
вдохновения, Ориентир для
устремления, Их верный компас и
канва.

– 2 – Так где ж, в каком же окружении, В

какой среде на жизненной стези Всплывут в сознании
человека Потребности свободы и любви?

– 3 – Ответ, – в родительском гнезде, В

семье в процессе воспитания, В компаниях сослуживцев и
друзей, В стране, умело создающей Живящий гумус
творческих затей.

– 4 – Причем, лишь

только в той стране, Которою гордится
гражданин, Где защищен он, волен и
любим, В которой уважаем ум и труд,
Где взяточнику по рукам дадут.

– 5 – В такой, которая собою представляет

Пространство, где в достатке есть места Порядочности,
чести и добра, Где воплотимы только чистые дела.

– 6 – В такой стране,
где защищены Старость, инвалид и
детство, Где молодежь к успеху рвется
честно И видит перспективу
повсеместно.

– 7 – Где демократии повсюду свет
зеленый, Где почитаем врач, учитель и ученый. Там, где без
популизма, пафоса и ленности Отстаиваются все
общечеловеческие ценности.

– 8 – И будет это только там, Где власть в
стране стоит за гражданина, Где строй в стране стоит на
том, Что проявлениям лучших чувств и качеств человека Не
противостоит, а помогает Един для всех станы закон.

– 9 – Здесь будет счастлив человек, Здесь
будет волен он вовек, Здесь будет строить дом и храмы,
Здесь будет воплощать невиданные планы.

– 10 – Он будет беззаветно защищать свою
страну, Свои духовные устои, быт и государственные
брамы, Он будет прославлять родной народ И уважать
другой, как равный.

– 11 – Не будет посягать он на чужие
страны, Ведь среди народов нет И быть не может –
старший, главный...

– 12 – А если нужно, встанет в ратный
строй Не для наград, не ради славы. Без сожаленья и с
достоинством, Порой, зализывая жизненные раны.

Все ж, після своїх роздумів про Вашу неповторну, творчу
особистість, про Вашу визначну роль у моєму особистому житті, хочу
звернутися до Вас із словами заслужених поздоровлень.

Вельмишановний Василю Григоровичу!

Від колективу Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України та від себе особисто маю честь щиро сердно привітати Вас з нагоди славного ювілею – 70 річчя від дня Вашого народження.

Ваша винятково висока академічна освіченість і глибинна українська культура, багатий практичний досвід і особиста відданість справі, широка ерудиція науковця і високий професіоналізм організатора науки й освіти, почуття гідності громадянина і відповідальності видатного державного діяча, у поєднанні з доброзичливістю і людяністю є не лише Вашим безцінним надбанням, а й запорукою світлого майбутнього України, авторитету, шани серед колег, усіх тих, хто Вас оточує.

З радістю відзначаємо, що маємо за честь співпрацювати з Вами на ниві вітчизняної науки й освіти. Нас єднують не лише спільна справа, наукові інтереси, а й теплі, товариські стосунки, що допомагає вирішувати найскладніші завдання і проблеми сучасної науки й освіти.

Бажаємо Вам довгих-довгих років, міцного здоров'я, сімейного благополуччя, невичерпної творчої енергії, наснаги, успішної діяльності, плідних звершень на науковій та освітянській ниві!

Нехай природна енергія та мудрість зрілості не зраджують Вас!

Нехай кожен Ваш день буде сповнений радості, задоволення від роботи, спілкування з рідними і колегами!

Нехай Ваші думки повічно надихають прийдешні покоління!

Нехай Ваша непересічна особистість і плідна праця слугують надійним підґрунтям у розбудові нової України, її людини, науки й освіти!

Так, знає кожен – стар і млад: Ви
– наш сучасності Сократ! Не
зупинити Ваш політ! Не
зрахувати Ваших літ!

М. М. Слюсаревський,

директор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
кандидат психологічних наук, членкореспондент НАПН України

Талант бути самим собою

Недаремно кажуть: щоб зрозуміти людину, треба уявити її у владному кріслі. А я б ще додав – у різних кріслах, з різним обсягом владних повноважень. Далеко не кожен смертний витри мує це найважче в моральному сенсі випробування – випробування владою. Здебільшого люди помітно змінюються залежно від того, на якому її шаблі – вищому чи нижчому – перебувають.

У цьому я переконався ще замолоду, працюючи в автопідприємстві, де розпочинав свій трудовий шлях. Був у нас, ремонтників, бригадир. Чоловік загалом непоганий – енергійний, беручий, та й фахівець доволі високого рівня. Бракувало йому лише одного – диплома про спеціальну освіту. Аж ось звільняється молодший механік і нашого бригадира призначають виконувачем обов'язків. Чоловіка не впізнати – літає як на крилах, гордовито покрикує, до нього вже не так просто й підступитись. Проте через якихось три місяці керівництво знайшло молодшого механіка з дипломом і наш бригадир знову став бригадиром. Де й поділися зарозумілість, пиха, ходить мов обскубана курка... А найсмішніше, що молодші механіки на нашому автопідприємстві, не знаю вже з якої причини, довго не затримувались. Тому за два роки, поки я там працював, «бездипломний» бригадир зонайменше тричі обіймав цю посаду. І щоразу відбувалися ці дивовижні перевтілення.

Можливо, в менш гротескному вигляді, але подібні метаморфози потім доводилося спостерігати на різних етапах життєвого шляху неодноразово. Наприклад, беру на роботу за сумісництвом (так би мовити, для прилучення до великої науки) одного молодика, що працює на дрібній посаді у дуже солідній установі. Минають роки, його статус істотно підвищується, він у мене вже не працює, але «ощасливилює» тим, що... передає для відгуку автореферат через третіх осіб. Час іде, мій колишній сумісник сягає міністерського крісла, маю до нього невідкладну справу, телефоную. Але не можу додзвонитися понад тиждень, навіть по урядовому зв'язку спілкуюся лише із секретаркою.

На жаль, таких прикладів можу навести багато. На цьому тлі не перестаю дивуватися з Василя Григоровича Кременя. Керівник Головного управління, а потім ще й заступник глави Адміністрації Президента України, народний депутат України, очільник Міністерства освіти і науки, президент Національної академії педагогічних наук. Усі посади достатньо високі, але вочевидь дуже різні. З більшими і значно меншими можливостями, з далеко не однаковим ступенем наближеності до владного Олімпу. І на всіх цих посадах він був і залишається тим самим – доброзичливим, привітним, оптимістичним. Упевненим у собі, але без жодної самовпевненості. Здатним чути іншого і поважати його думку, але без жодного панібратства.

Це можу засвідчити достеменно, оскільки на всіх згаданих посадах доводилось і нашвидкуруч і подовгу стрічатися з ним віч-на-віч, спілкуватись і співпрацювати доволі щільно – і в ролі підлеглого, і перебуваючи, так би мовити, в межах паралельних інституційних світів, тобто як абсолютно незалежний від нього в адміністративному сенсі людині. Звідки ж ця рідкісна і приваблива незмінюваність стилю поведінки, рівність у стосунках з людьми незалежно від власного і їхнього суспільного становища, така виняткова особистісна стабільність, яка завжди впадала в око не тільки мені?

Ризикну припустити, що Василь Григорович ніколи особливо не переймався створенням свого іміджу. Адже штучно створюваний імідж конструюється, як правило, під певну посаду, під певні функціональні обов'язки. Транспосадових, трансфункціональних іміджів зазвичай не буває. Тож, найімовірніше, секрет його особистісної привабливості на будь-яких посадах полягає у здатності (і сміливості!) залишатися просто самим собою. І це справді особливий талант, адже люди здебільшого намагаються видаватися кращими (мудрішими, соліднішими, компетентнішими і т. п.), ніж вони є насправді. Василеві Григоровичу цього не потрібно. Його особистісний ресурс дає змогу не презентувати себе, а *бути* таким, яким він є.

Припускаю також, що обіймання керівних посад ніколи не було для нього самоціллю. На мою думку, вся багатодесятирічна керівна діяльність В. Г. Кременя спростовує досі ще доволі популярні теорії психології влади, які стверджують, що в основі потягу до неї нібито обов'язково лежить невротична, компенсаторна мотивація. Василь Григорович – природжений керівник, лідер, організатор. Тому безглуздо заперечувати, що він належить до людей, котрі прагнуть і люблять владарювати. Однак це прагнення впливає не з прихованих неврозів, заниженої чи, навпаки, хворобливо завищеної самооцінки, а з очевидної для всіх сили його особистості, з його об'єктивних переваг, які стають благом і для підлеглих. Гадаю, мотивація керівної діяльності ґрунтується в цьому випадку на потребах у свободі (для здійснення

здуманого), у самовираженні, на потребі за допомогою владних важелів зробити щось корисне для інших, для держави, а не лише для себе. Одне слово, тут домінує комплекс потреб, які спонукають бути особистістю у найвищому розумінні цього слова. Особистістю самодостатньою і суспільно корисною.

Самим собою залишається академік Кремень і в своїй науковій творчості. Його унікальний як за кількістю, так і за ідейним змістом та суспільним резонансом науковий доробок, безперечно, ще чекає на цілісне і системне осмислення, це – предмет для окремої розмови. І все ж не можу втриматися від того, аби бодай побічно зауважити, що йдеться про історіософський, політологічний і педагогічний доробок, який став видатним явищем у новітній українській суспільствознавчій і людинознавчій думці.

Наскрізною темою історіософських і політологічних праць Василя Григоровича є формування української модерної нації, що має гідно відповісти на виклики, зумовлені, з одного боку, глобалізацією, з другого – нашими власними постколоніальними комплексами. Перші з цих праць з'явилися в умовах розпаду не тільки радянської наддержави, а і її офіційної ідеологічної доктрини. На межі 1990-х років разом із збанкрутілими комуністичними ідеологемами було відкинуто як зужитий мотлох і міфологеми про «старшого брата», що ним нібито був для всіх інших національностей Радянського Союзу російський народ. Утворився своєрідний ідеологічний вакуум, який в Україні, як і в більшості колишніх радянських республік, почав заповнюватись національно-державницькою ідеологією. Проте національно-демократична інтелігенція на той час не змогла виробити її переконливого для широких суспільних верств, та й для владної еліти, варіанта. Тому винятково своєчасною була спроба В. Г. Кременя, як ученого і державного діяча, разом із колегами-співавторами вибудувати нові координати в осмисленні історичного буття українського народу і в проектуванні його майбутнього.

Така спроба виявилася більш ніж вдалою. Було запропоновано модернізовану версію національно-державницької ідеології, що відповідає нагальним суспільним запитам. Новизною і конструктивом відзначалися, зокрема, тези (на жаль, не всі їх тоді було почуто) про потребу наповнення національної ідеї соціальним змістом, співвіднесення темпу суспільних перетворень із соціокультурними традиціями народу, про згубність копіювальної моделі розвитку тощо. При цьому вражає прозорливість Кременя-аналітика, який уже тоді надзвичайну небезпеку вбачав у заповненні ідеологічного вакууму неоімперською ідеологією, що почала активно відроджуватися в Російській Федерації у різних формах євразійства – провісниках нинішнього опудала «русскаво міра». У часи летаргії його сну переважної більшості нашого політичного істеблішменту він недвозначно викривав підступність тодішніх євразійських спокус, котрі, маючи зовні привабливу наукоподібну упаковку, не лише заспокоювали, а й підігрівали честолюбство багатьох політично недалекоглядних українців.

Аналізуючи колізії українсько-російських відносин, складні проблеми вітчизняної історії і вітчизняної освіти, Василь Григорович повсякчас розглядав і розглядає їх у загальносвітовому вимірі. У контексті переходу людства до нового типу цивілізації, що сповідує систему ліберальних цінностей, ідеали вільної особи як суб'єкта соціально-економічної та політичної активності, як, зрештою, єдиного джерела влади. І зовсім не випадково центральне місце в його науковому доробку посідають концепти самоорганізації, самосвідомості, самореалізації. Фактично послідовно проводиться лінія аналізу від самореалізації особистості до самоорганізації нації, до її історичного самотворення. Цим, власне, й спричинено особливу увагу до освіти як інституту, що покликаний допомогти кожній дитині, кожній молодій людині реалізувати свій особистісний потенціал.

Думається, такі дослідницькі пріоритети базуються не лише на широкій філософській ерудиції, а й на життєвому досвіді автора, у якому, напевне ж, не все було безхмарним. Як відомо, всі ми родом із дитинства. Василь Кремень був дуже успішним учнем і, отже, улюбленцем більшості своїх учителів, але і йому не вдалося уникнути в шкільному бутті травмівних ситуацій. Чого варта хоча б розповідь Василя Григоровича на одному із засідань Президії НАПН України про кричущий, безглуздо принизливий вчинок педагога, котрий супроводжував його в поїзді на олімпіаду.

Ні, не лише з теорії знає В. Г. Кремень, що таке авторитарна педагогіка і чому її необхідно демонтувати. Мабуть, тільки він один до кінця усвідомлює, що взяв свого часу від школи, вчителів і чого домігся, реалізуючи себе сам, можливо, подеколи і всупереч їхнім зусиллям. Але водночас, ратуючи за демонтаж авторитарної педагогіки, заміну її педагогікою співпраці, толерантності, плюралізму думок, він ні в наукових працях, ні в публічних виступах ніколи не говорить зверхньо, тим паче, образливо про вчителів «старої закваски». Адже розуміє, що були вони не лише вимушеними апологетами, а й жертвами тієї педагогічної системи, в якій довелося працювати. У тому була більше їхня біда, ніж провина.

І таке тактовне, делікатне ставлення до тих, кому не пощастило повною мірою самореалізуватися, не вистачило особистісного ресурсу на протипаузу обставинам бути самими собою, – ще один вияв його великодушності, яку бачать і високо поцінують люди. Не в останню чергу саме тому освітянська аудиторія з таким ентузіазмом завжди зустрічає і проводить академіка Кременя. Як рідко кого з колишніх і нинішніх керівників галузі.

В. В. Засенко,
директор Інститут спеціальної педагогіки
НАПН України

«Славному людину зі славним ювілеєм»

У червні 2017 р. виповнюється 70 років від дня народження президента НАПН України Василя Григоровича Кременя – людини, яка від простого сільського хлопця із Сумщини сягнула захмарних вершин, ставши вченим і керівником державного рівня.

Саме за найвищого керівництва В. Г. Кременя мені пощастило працювати фактично з 90-х років і донині.

Один з мудреців свого часу сказав, що не можна бути дуже близько і дуже далеко до жінок і до керівництва, бо надмірна близькість тебе загубить, а значна віддаленість робить це перебування непотрібним.

Тож, стосовно першої частини – мені не вдалося дотримуватися середини, а ось щодо керівництва і, зокрема стосунків з В. Г. Кременем, думається, ця золота середина є. І по життю я дуже пишаюся відвертими, щирими і водночас діловими стосунками, які склалися, певен, не лише у мене, з Василем Григоровичем Кременем.

Мені дуже імponує, власне, людяність цього керівника і особливо стиль його спілкування з підлеглими. Принаймні за останні двадцять років я ніколи не бачив якоїсь зверхності, зневаги чи, бодай, елементарної байдужості з боку Василя Григоровича.

При цьому В. Г. Кремень знаний у найвищих ешелонах влади, відомий у будь-якому навчальному закладі держави, його ім'я відоме далеко за межами України, врешті, він був чи не найтриваліший термін Міністром освіти і науки України.

Вся педагогічна громадськість високо цінує реформаторські зусилля Василя Григоровича. Доленосними для розвитку освітньої галузі стали його ідеї щодо 12-річної школи, оцінки навчальних досягнень та ін.

Неабияку цінність становлять наукові філософсько-педагогічні розробки В. Г. Кременя щодо перебудови процесу навчання з огляду на пріоритетність людино- і дитиноцентризму.

На особливу увагу заслуговує ставлення В. Г. Кременя до проблем освіти осіб з особливими потребами. Цей напрям є одним з пріоритетних, якими переймається президент НАПН України, особисто долучаючись на всіх рівнях до оптимізації процесу навчання, зокрема в умовах інклюзії, таких осіб.

І якби, мов в авторефераті дисертації чи на завершення будь-якої наукової публікації, ми добирали ключові слова до професійної долі В. Г. Кременя, то вони були б такі: **патріотизм, професіоналізм, просвіропейськість, порядність.**

Тож, вітаючи В. Г. Кременя зі славним ювілеєм, хочеться побажати, аби це був далеко не останній ювілей, аби всі наступні ювілеї заставали Василя Григоровича у робочому кріслі, серед колег і однодумців.

Звичайно, вітаючи не можна обійти тему здоров'я. Ясна річ, що у нашому віці кращим воно не стає і ніколи не стане. Доказом цього є те, що за життя я ще не зустрічав людини, яка б після 60–70 років почала розквітати.

Тому, з огляду на реалії нашого буття, я бажаю Василю Григоровичу Кременю здолати ще не один десяток років, маючи здоров'я хоча б сьогодні.

В. О. Радкевич,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний
член НАПН України, директор Інституту
професійнотехнічної освіти НАПН України,

Мудрець нашого часу

Василь Григорович Кремень – філософ, політичний діяч, невтомний утверджувач філософії національної ідеї, люди ноцентризму, знаний у світі вчений, який творить і реалізовує стратегії розвитку української освіти й науки та їх інтеграцію в європейський простір.

Серед актуальних проблем, які В. Г. Кремень успішно вирішує, особливе місце посідає забезпечення науково-методичного супро воду розвитку професійно-технічної освіти України. За його сприяння у 2000 році в структурних наукових підрозділах Національної академії педагогічних наук України було розпочато наукові дослідження з дидактики професійної освіти, поєднання загальноосвітньої та професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, професійної орієнтації та виховання учнівської молоді тощо; відкрито галузеві експериментальні педагогічні майданчики на базі професійно-технічних навчальних закладів, започатковано щорічні всеукраїнські виставки інноваційного педагогічного досвіду, а також міжнародні та всеукраїнські науковопрактичні конференції.

Постійний інтерес до проблем української освіти, і зокрема професійно-технічної, яскраво відображається в його наукових публікаціях, організаційній роботі як Президента НАПН України та частих виступах у засобах масової інформації. Василь Григорович з приємністю і цікавістю спілкується з педагогами-практиками, керівниками професійно-технічних навчальних закладів, дослідниками проблем професійної освіти і навчання.

Під час огляду виставки «Професійно-художня освіта на порозі XXI століття» На фото: Президент Національної академії педагогічних наук України В. Г. Кремень та член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України В. О. Радкевич. 2000 р.

Незабутнім є той час, коли в 2000 році В. Г. Кремень урочисто відкривав Всеукраїнську профтехосвітню виставку «Професійно-художня освіта на порозі XXI століття». На той час проведення такої виставки на базі Педагогічного музею було зумовлено необхідністю пропагування національної ідентичності, значення декоративно-вжиткового мистецтва для збереження і розвитку народних традицій, підвищення рівня культури суспільства. Заклади системи професійно-технічної освіти вперше за роки незалежності України одержали можливість продемонструвати результати професійної підготовки фахівців художнього профілю, презентуючи високохудожні мистецькі витвори, зокрема: художню різьбу по дереву, килимарство, вишивку, гончарство, одяг з елементами етнотекстилю тощо.

Для мене особисто запам'ятався день 19 січня 2000 року, коли на Президії НАПН України розглядалася розроблена мною Концепція професійно-художньої освіти, основні положення якої спрямовувалися на оновлення підходів до розвитку системи безперервної професійно-художньої освіти в Україні, підвищення її престижності як важливої складової культурного розвитку суспільства.

Необхідність посилення ролі професійно-технічної освіти як динамічної системи, що справляє активний вплив на подальший розвиток економіки країни, зумовила прийняття у 2004 році нової Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні. Прогностичне бачення Василем Григоровичем Кременем майбутнього професійно-технічної освіти консолідувало науковців і профтехосвітян навколо не лише назви, а й прискореної реалізації положень цієї Концепції з урахуванням умов ринкової економіки інформаційно-технологічного розвитку суспільства. І саме в цей період завдяки Василю Григоровичу було вирішено перехід у майбутньому до назви цієї освітньої системи – професійна освіта.

Визначна роль В. Г. Кременя у створенні в 2006 році Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з метою здійснення фундаментальних і прикладних досліджень з проблем теорії і практики професійної освіти і навчання кваліфікованих робітників на виробництві. Було започатковано унікальні дослідження з виявлення тенденцій розвитку систем професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу та обґрунтування можливостей творчого використання інноваційних ідей цих країн у модернізації професійної освіти в Україні в умовах євроінтеграції; проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів ПТНЗ; розроблення проектних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та авто транспортної галузей; визначення методичних основ дистанційного професійного навчання; проектування інформаційноосвітнього середовища ПТНЗ; визначення методичних основ стандартизації професійної освіти молодших спеціалістів у коледжах і технікумах.

Президент НАПН України В. Г. Кремень постійно підтримує ініціативи Інституту щодо участі в міжнародних проєктах, у проєктах стажування за кордоном, публікаціях у зарубіжних збірниках наукових праць тощо. Значною подією в житті Інституту було відкриття в 2009 році у рамках українсько-німецького проєкту «Реформа професійної освіти з урахуванням енергоефективності» Центру енергоефективності. Відкриваючи його і висловлюючи

Відкриття Центру енергоефективності в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України. 2009 р.

вдячність Посольству Федеративної Республіки Німеччина в Україні, Василь Григорович зазначив: «Українсько-німецький проект дає змогу здійснювати європеїзацію не тільки ПТО, він сприяє європеїзації України».

Прикладом успішної українсько-німецької співпраці було відкриття в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України у 2009 році Центру сучасних професій і технологій навчання. Президент НАПН України В. Г. Кремень розповів, завдяки чому вдалося відкрити цей стратегічно важливий для професійної освіти заклад: «...Центр сприятиме модернізації професійної освіти і робітничих професій. Сьогодні кожен професіонал має бути випереджувально готовим до нових технологій і підвищення професійної майстерності...».

Ключовим моментом діяльності Інституту була реалізація проекту «Профілактика ВІЛ/СНІДУ» в Україні, що є складовою програми «Профілактика ВІЛ/СНІДУ в Європі», запроваджена в трьох країнах – Україні, Республіці Молдова, Республіці Білорусь. Підписуючи Меморандум про співпрацю в рамках цього проекту між

*Президент Національної академії педагогічних наук України В. Г. Кремень і завідувач економічного відділу Посольства Німеччини в Україні Каталіна Кулас відкривають в Інституті професійнотехнічної освіти НАПН України Центр сучасних професій і технологій навчання.
2009 р.*

Німецьким товариством технічного співробітництва та Національною академією педагогічних наук України, В. Г. Кремень зауважив, що цей проект і відкриття в Інституті професійнотехнічної освіти НАПН України Центру здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДУ має реалізувати Загальнодержавну програму забезпечення профілактики ВІЛ/СНІДУ серед учнівської молоді, яка навчається в закладах професійної освіти.

За сучасних умов Василь Григорович докладає значних зусиль до творення освітнього законодавства. Це і Закони «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про професійну освіту». Своє інноваційне прогностичне бачення поступу національної освіти він утверджує у виступах під час Парламентських слухань, засідань Ради національної безпеки і оборони України, міжнародних форумів, науковопрактичних конференцій тощо.

Надзвичайна людяність, щирість, доброта, магнетизм об'єднують навколо Василя Григоровича Кременя талановитих науковців, педагогів-практиків в Україні й за кордоном, що сприяє модернізації освіти на наукових засадах, врахуванні трансформаційних і глобалізаційних процесів сучасності. Рішучість, упевненість у своїх діях, критичне осмислення сучасних процесів в освіті, самоорганізованість, потужна працездатність слугує усім нам зразком відданості суспільній освітянській справі.

«Якщо хто побачить мудреця, який вказує на недоліки та дорікає за них, то нехай іде за ним, бо він вказує на скарби». І «...важко знайти благородну людину: не всюди вона народжується. Але там, де народжується такий мудрець, – процвітає щасливий рід!» – саме ці слова засвідчують величність постаті академіка Василя Григоровича Кременя.

Л. Б. Лук'янова,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Вчений цивілізаційного гатунку

Понад два десятиліття знаю професора Василя Григоровича Кременя: студіювала його праці, цитувала публікації, слухала доповіді і виступи на засіданнях Національної академії педагогічних наук України та інших поважних зібраннях. Та нагода познайомитися особисто випала лише у 2008 році, коли волею долі та під тиском Івана Андрійовича Зязюна і Неллі Григорівни Ничкало довелося очолити відділ андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих. На початку XXI століття проблеми андрагогіки цікавили невелику когорту українських науковців, хоча освіта дорослих не була суцільною *tabula rasa* для нашої країни. Українська держава чітко визначила вектор цивілізаційного розвитку, спрямований на загальноєвропейські цінності, задекларувала прагнення приєднатися до європейського простору. Як добре відомо, в Європі освіта дорослих давно вже стала складовою загальнодержавної політики, натомість Україна лише підходить до осмислення цінності концепції впродовж життя.

Прогностичне бачення, філософсько-аксіологічна світоглядна позиція Василя Григоровича сприяли поступовій інтеріоризації цього надзвичайно важливого освітнього напрямку в Україні. Напевно, саме тому в структурі НАПН України одним із перших у пострадянському науково-освітньому середовищі було створено 2007 року Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих (до грудня 2007 р. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти), стратегічним завданням якого стали розвиток ідеї впродовж життя та педагогізація суспільства.

Завдяки підтримці вченого-філософа було розроблено Концепцію розвитку освіти дорослих в Україні. Хоча не відразу і не всі члени Академії розуміли важливість цієї концепції для інноваційного розвитку української освіти і науки.

Наше неодноразове спілкування і постійна співпраця сприяли тому, що у листопаді 2014 р. під егідою Національної комісії України у справах ЮНЕСКО було проведено Міжнародний Форум «Євро - пейський Союз – Україна: освіта дорослих», головна мета якого полягала у формуванні в українському суспільстві розуміння цінності освіти впродовж всього життя. У жовтні 2015 р. Національна академія педагогічних наук України на чолі з Василем Григоровичем ініціювала організацію і проведення Міжнародних днів освіти дорослих на Львівщині, а вже через рік такий захід відбувся у Закарпатській області.

Наступним важливим кроком, який підтримав Василь Григорович, у напрямі реалізації ідеї освіти дорослих, стало створення громадської спілки «Українська асоціація освіти дорослих», яку в червні 2015 року було прийнято у члени Європейської асоціації освіти дорослих (ЕАЕА).

Не можу тут не згадати мудрий афоризм Дмитра Менделєєва, який зазначив: «Щоб освітити глибини, потрібний ліхтар науки». Реалізуючи інновації в освітньо-науковому просторі України, В. Кремень своєю світоглядною позицією, управлінським хистом, реальною педагогічною дією доводить, що вчений-педагог є тим ліхтарем науки, який спонукає інших до постійного дослідницького пошуку, до розвитку нових субдисциплін педагогічної науки на основі інтердисциплінарності. Зпоміж таких інноваційних напрямів вирізняється андрагогіка, розроблення методології, теорії і практики якої сприятиме педагогізації українського суспільства, різних категорій дорослого населення.

Переконана в тому, що філософське бачення проблем розвитку національної освіти і науки на засадах людиноцентризму, національних і європейських цінностей, притаманне Василю Григоровичу Кременю, сприятиме здійсненню в Україні нових реальних кроків на рівні загальнодержавної політики, посилить вплив нашої Академії на подальше утвердження інноваційності й фундаментальності освіти, надасть реальну можливість розв'язати завдання, які є пріоритетними в усьому світі.

Вміння приймати зміни, а не заперечувати чи ховатися від них – перша заповідь успішності. Василь Григорович Кремень – Лідер, орієнтований на трансформацію, постійно рухається вперед і розширює поле діяльності, щоб досягти успіху на новому рівні. Йому притаманні риси справжнього очільника – здатність брати відповідальність на себе в екстремальних умовах; готовність до розумного ризику; прогностичний тип мислення; швидка адаптація до нових умов, а також прагнення до постійного самовдосконалення; схильність до сприйняття нових ідей і досягнень та здатність відрізнити їх від ілюзорних мрій; мистецтво почути, зрозуміти й прийняти думку, протилежну власній. Усе це – характерні риси Майстра!

Суголосними є слова Ліни Костенко:

При майстрах якось легше. Вони – як Атланти, держать
небо на плечах. Тому і є висота.

Щиро вдячні Вам, високоповажаний Василю Григоровичу, за висоту,
яка додає віри, надихає, зміцнює наші сили у стрімкій ході до інновацій.
Бажаємо Вам нових звершень, натхнення, мудрості та терпіння в
нелегкій повсякденній праці на благо нашої держави. Нехай множаться
гаразди у Вашому житті, повниться радістю душа, здійснюються всі
Ваші мрії та надії!

Л. Д. Березівська,
доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН
України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського НАПН України

Безмежність дороги Знань

*Є ж люди на землі – а то б не варто й жити, –
що крізь щоденний труд уміють і любити, і
усміхатися, і мислити, й шукать.*

Максим Рильський

*М*асливою є людина, котра з-поміж тисяч доріг у цьому світі змогла віднайти свою і натхненно пише свою Книгу життя. Ці слова про Вас, вельмишановний Василю Григоровичу. Ми пишаємося, що наші стежини перетнулися й нам пощастило багато років співпрацювати з Вами – знаним науковцем, активним гро мадським діячем і просто щирою й відкритою людиною.

У Вашій особистій Книзі – Мудрість, Честь, Просвіта. Адже саме Ви стали ініціатором і фундатором Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського як структурної частини Національної академії педагогічних наук України. Незважаючи на складні соціально-економічні умови в державі, непрості 1990-ті роки, Ви безпосередньо опікувалися її створенням. У той час, коли всюди по Україні масово закривалися, витіснялися зі своїх приміщень публічні та профспілкові бібліотеки, з метою забезпечення інформаційної бази для підвищення фахового рівня працівників навчальних закладів та наукових установ у галузі педагогіки і психології 30 жовтня 1999 р. на базі Центральної освітянської бібліотеки і наукової бібліотеки Інституту педагогіки АПН постала Державна науково-педагогічна бібліотека України. Науковець і педагог, Ви розуміли значення книги, науково-інформаційного забезпечення для розвитку галузі, виховання підростаючого покоління, державного поступу.

Чимало уваги й часу Ви приділяли забезпеченню належних умов зберігання документів, створенню у фондосховищах книгозбірні оптимального режиму книгозберігання відповідно до державних стандартів, підтримування нормативно-фізичного й санітарно-гігієнічного стану приміщень, установлення нових стелажів, кондиціонерів, протипожежної сигналізації, розширення матеріально-технічної бази. Завдяки Вашому особистому сприянню було вирішено питання щодо формування спеціалізованих фондів дисертацій, наукових праць, фінансування передплати періодичних видань, ДНПБ включено до Переліку одержувачів обов'язкового безоплатного примірника видань України. Бібліотека й донині отримує систематичне державне фінансування на передплату української та зарубіжної періодики. А частину рідкісних видань постановою Кабінету Міністрів України у 2001 році внесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання України – «Документи педагогіко-психологічного та історикокультурного напрямку XIX – початку XX століття (1850–1917 рр.) Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського Академії педагогічних наук України». Зважаючи на значущу наукову й історико-культурну цінність, із 2002 р. цей науковий проект підтримується державою.

Ви, шановний Василю Григоровичу, постійно надихаєте нас новими ідеями. Із 2006 р. розпочалося оцифрування фонду рідкісних і цінних видань, завдяки чому розширився доступ користувачів до цих документів, уведено до наукового обігу чималий масив маловідомих джерел. Упроваджуючи нові інформаційнокомунікаційні технології, працюючи інноваційно, Бібліотека перейшла на АБІС ІРБІС, що сприяло активізації роботи колективу зі створення електронного каталогу, започаткуванню кооперативної роботи щодо обміну електронними бібліографічними записами з бібліотеками мережі, входженню документних ресурсів книгозбірні у світовий інформаційний простір.

За майже два десятиліття нашої співпраці ДНПБ стала визнаною в державі науковою установою з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, педагогічного джерелознавства, біографістики та історії освіти; національним галузевим книгосховищем, всеукраїнським центром із питань бібліотечно-бібліографічного й науковоінформаційного забезпечення спеціалістів у галузі освіти, педагогіки і психології. Бібліотека – депозитарій педагогічної та психологічної літератури, галузевий центр міжбібліотечного абонементу, координаційний, науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Нині Бібліотека ефективно забезпечує сучасні потреби користувачів, володіє величезними базами даних, надає вільний доступ до інформаційних ресурсів, створює нові галузеві реферативні та оглядово-аналітичні видання. А минулого року створено Кімнату-музей рідкісної книги як творчої лабораторії для здійснення науково-дослідної, культурно-освітньої, експозиційно-виставкової діяльності. Питання роботи з виданнями, що становлять національне надбання, постійно перебуває в полі зору НАПН України, оскільки це – унікальне джерело відомостей із вітчизняної історії та культури, історії освіти й педагогічної думки, книги і книгознавства.

Такі знаменні події для нашої Бібліотеки, як присвоєння їй імені видатного українського педагога В. О. Сухомлинського й створення Кімнати Фонду В. О. Сухомлинського як творчої лабораторії для вивчення та популяризації його науково-педагогічної та літературної спадщини також відбулися за Вашої підтримки.

Особливе місце у фонді Бібліотеки посідає передана в дар Ваша особиста колекція «В. Г. Кремень», яка налічує понад 690 документів та постійно поповнюється новими виданнями. У її складі – книги з філософії, педагогіки, культурології, історії, правознавства. Цей шляхетний вчинок є виявом Вашої щиросердності, пошани до Бібліотеки як скарбниці знань.

Для нас важливим також є те, що Ви – багаторічний читач нашої Бібліотеки, палкий прихильник українського Слова, завжди прагнете нових знань, знаходитеся у вирі пошуку й неспинно відкриваєте нові горизонти пізнання та професійного зростання. Приємно, що Ви цінуєте Книгу – невичерпне джерело знань і гли боко шануєте бібліотечну працю.

Щиро дякуємо Вам, Василю Григоровичу, за мудре керівництво, постійну підтримку, спрямування інноваційної діяльності бібліотеки, допомогу у вирішенні нагальних проблем. Успішне розгортання діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського є беззаперечним свідченням Вашої далекоглядності, високої оцінки знань і усвідомлення необхідності продукування їх в інформаційному суспільстві. Непересічні Ваші здобутки й у розвитку вітчизняної системи освіти загалом.

Нас тішить те, що Ваш творчий доробок представлено в низці біобібліографічних покажчиків, підготовлених фахівцями ДНПБ. Цього року на Вашу пошану підготовлено четверте, доповнене видання «Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України».

Глибоко переконані, що за нинішнього обмеженого фінансування наукової сфери, у тому числі й бібліотечної галузі, з Вами здолаємо всі труднощі, здобудемо нові перемоги на шляху розбудови інноваційної моделі наукової бібліотеки.

Усі, кому пощастило знати Вас і працювати пліч-о-пліч, відзначають Вашу невичерпну енергію, вимогливість до себе, принциповість, організаторський талант, професіоналізм, вміння з успіхом довести будь-яку справу до кінця й оптимізм. Завдяки природному розуму, енергії роду, рідній сумській землі, а ще дивовижній працелюбності, наполегливості, активній життєвій позиції, вмінню мислити й діяти синергетично, Ви здобули заслужений авторитет і повагу своїх колег та друзів. Оточення цінує Вашу щирість і доброзичливість, які дедалі рідше можна зустріти в сучасному прагматичному світі. Своєю щоденною працею Ви постійно доводите, що бути патріотом – це працювати задля Української держави та її людей.

Для нас Ви – не лише знаний доктор філософських наук, професор, дійсний член і Президент НАПН України, досвідчений керівник і вмілий організатор, а й талановита особистість, Людина, з якої хочеться брати приклад. Упевнені, що Ваша діяльність і надалі буде сприяти підвищенню якості вітчизняної освіти, розвитку української науки відповідно до найкращих світових стандартів. Віримо, що попереду у Вас ще багато перемог і здобутків, адже свій ювілей Ви зустрічаєте в розквіті творчих сил, сповнений нових величних планів і задумів.

Вітаючи Вас, від усього серця бажаємо, щоб доля ще багато років щедро дарувала Вам міцне здоров'я, щастя, благополуччя. Нехай ніколи не полишає Вас жага творити добро. Зичимо Вам здійснення усіх творчих задумів і нових цікавих проектів.

Нехай Вас підтримують і надихають рідні люди, розуміють і допомагають колеги, а Ваш професійний досвід, організаторські здібності та лідерські якості й надалі слугують справі розбудови НАПН України, зміцненню й процвітанню України. Нехай ніколи не закінчується Ваша дорога Знань.

Ю. Б. Кузнецов,
доктор філологічних наук, академік НАПН України, провідний
науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН
України

З увагою до людини

До Василя Григоровича завжди приємно зайти. Незважаючи на те, що він Президент академії, экс-міністр, хутко підхопитьесь назустріч, радо усміхнеться і тепло потисне руку. І якщо буде сто відвідувачів, двісті... він так само кожного щиро зустріне, уважно вислухає і прийме рішення.

Мені доводиться часто бачити Василя Григоровича в роботі і завжди захоплює його управлінська майстерність. Я довго намагався розгадати в чому ж її секрети.

Якось ми були на конференції у Варшаві, йшли вулицею із скромною назвою – Краківське передмістя. Як не дивно, це одна з центральних вулиць. Починається вона з Польської академії наук, тут же пам'ятник Копернику, навпроти собор, в якому поховано серце Шопена. Далі Варшавський університет, десяток книжкових крамниць і нарешті Президентський палац. Закінчувалася вулиця Королівським замком. Саме туди ми йшли на конференцію. Заговорили про те, що дає в житті найбільшу насолоду. Василь Григорович з таким глибоким відчуттям сказав – спілкування з людьми. І якщо уявити, які сотні, тисячі сторінок документів щодня проходять через нього, то можна тільки дивуватися, як папери не загородили від нього людей.

Або, скажімо, ви обмовилися про свою домашню проблему. Василь Григорович при кожній зустрічі не забуде запитати про неї і чи не треба чимось допомогти.

Можна говорити про різні управлінські якості Василя Григоровича, але я би поставив на перше місце людяність, бажання миттєво відгукнутись на чиюсь біду.

Спостерігаючи за багатьма нарадами, засіданнями, зборами, відчуваєш, що у Василя Григоровича є свій стиль, сформований у результаті великого досвіду, свідомого шліфування, роздумів, зокрема і наукових, над життям.

Якось на Підсумковій колегії МОН Василь Григорович кинув таку фразу: «все має крутитися навколо учня». В такому розумінні, що учень – центр Всесвіту. По правді кажучи, мене здивувала ця фраза. Я працював учителем, завучем. Заходиш, скажімо, на урок у восьмий клас – сорок два учні, підлітковий вік – гормони грають, надворі квітень – сонце пече. Поки вгамуєш їх, поки перехопиш увагу, втри маєш її, де там уже «крутитися навколо учня».

У 2008 році Василь Григорович видає доволі несподівану на теренах України книгу – «Філософія освіти», яка допомогла мені зрозуміти, що ж таке «крутитися навколо учня». Варто прочитати хоча б назви деяких розділів і підрозділів, щоб побачити масштаб і глибину осмислення освіти. По-перше, повна назва книги «Філософія людиноцентризму в стратегіях освітянського простору». А деякі розділи звучать так: «Смисл і цінності людського буття», «Творчість у самоствердженні особистості», «Інноваційне мислення: необхідність можливого» та ін. Або підрозділи: «Природа і смисл егоїзму», «Морально-духовні цінності – основа людиноцентризму», «Концепт самоствердження [особистості. – Ю. К.] та його форми», «Освіта і глобалізація», «Інформаційне середовище як умова нового буття та багато іншого».

Принаймні я нарешті зрозумів, що ідея уваги до людини, яка визрівала в добу Відродження і розвивалась у добу Просвітництва нарешті виливається у людиноцентризм. Це і є «крутитися навколо учня».

Найцікавіше було, коли ми з Василем Григоровичем отією вулицею Краківське передмістя дійшли до Королівського замку. Саме тут польські колеги влаштували Міжнародну польсько-українську конференцію. Засідання проходило поряд з тронною залою короля. Саме в цій бічній залі король одягався, щоб постати перед шляхтою. Натепер тут все було обладнано апаратурою, але не втратило свого рясногранного вигляду.

Починалося засідання з невеличкої прелюдії. Камерний оркестр виконав кілька етюдів Шопена, Вівальді і це задало ретроспективний настрій – поринання в історію. Доповіді були надзвичайно цікавими як українських учених, так і польських колег.

Але нас вразило те, що польські учені встигли ознайомитися з книгою «Філософія освіти» і їхнє захоплення нею вилилось у незвичну форму. Вони буквально вибрали цитати з праці Василя Григоровича і кожна доповідь польських учених супроводжувалась уривком з «Філософії освіти», який експонувався на великому екрані. Цитати були настільки вдалимими, що їх можна було видавати окремою книжкою крилатих слів.

Наведу деякі, наскільки пам'ятаю:

Оскільки носієм духовності є людина, то змістом національної ідеї стає філософія людиноцентризму. Це справжній світ істини і добра, до якого завжди прагнула і прагне особистість.

Духовно-моральне вдосконалення, вочевидь, виступає як імператив ціннісної еволюції.

Справді, застосовуючи до себе визначення «людина», ми погоджуємось на певне припущення, адже справжніми людьми не народжуються, а стають, бо здатні до постійної самозміни.

У творчості, як відомо, якщо вона «правильна», цілеспрямована, людина створює не тільки речі, але й саму себе.

Пріоритетним завданням сучасної освіти є поширення її впливу на розвиток духовної культури особистості.

І багато іншого.

Різноманітність смислів, які розквітчували цитати на екрані, зливалися в єдину мелодію людиноцентризму, наповнювали залу так, наче до сола на фортепіано долучився Великий симфонічний оркестр. Було святково.

Побачити, виділити головне для педагогіки, для суспільства – одна з характерних рис Василя Григоровича.

Адже все це було до Майдану.

І вже тоді він поставив наукову і життєву проблему – геть приниження, геть диктат, геть авторитарну педагогіку. Навпаки, – толерантність, педагогіка співробітництва.

І якщо європейські цінності – демократія, вільний ринок, права людини, то це означає, що кожна людина має свою думку, право на вибір, на творчість і підприємництво, на працю і відпочинок та багато іншого.

Щоб закінчити тему «крутитися навколо учня» наведу один приклад. Нещодавно прочитав книжку учителя з країни вільного ринку, розвиненого капіталізму – США. Його прізвище – Дейв Берджесс. Він викладає історію США в школі West Hills в Сан-Дієго, Каліфорнія, був нагороджений званням «Учитель року» у 2008 та 2014 рр. Його спеціалізація – викладання важким учням. Читає лекції, веде тренінги на курсах підвищення кваліфікації вчителів. Ось як він описує один із своїх уроків:

Я вимикаю світло, стаю перед класом і перетворююся на літак. На повній швидкості роблю два кола по класній кімнаті, розпросторивши руки, як крила, супроводжуючи звуком реактивного двигуна. Коли я повертаюся з другого віража, я перечеплююся ногою за ногу, падаю на підлогу і катаюся по ній. Потім я піднімаюся на коліна, глибоко набираю повітря в легені і роблю такі рухи, наче пливу як цуценя... Я немовби бачу плот і пливу до нього по підлозі. Тоді втрачаю свідомість. І лежу на підлозі, наче після авіакатастрофи. Нарешті приходжу до тями і помічаю гвинтокрил. Зі мною врятувалися ще кілька людей, але всіх на борт не забрати. Ставлю завдання перед учнями вибрати, кого рятувати, а кого ні? (Dave Burgess. Teach Like a Pirate, 2012).

Дейв Берджесс не тільки в психологічному або ідеологічному плані, а й у суто фізичному вигляді «крутиться навколо учнів». Це особливість його системи, а мета така сама – збудити творчість школярів.

Кожен іде своїм шляхом.

Практика Василя Григоровича, на мій погляд, – це ще й велика майстерність контролю як у міністерстві, так і в академії. Кожен проект оцінити, організувати його поточний і кінцевий результат, можливо, і не так складно. А якщо проектів сотні, тисячі! Експертні оцінки, вироблення альтернативних сценаріїв і так далі, але все це налагоджено. Заслуховування результатів на Президії академії, це, як кажуть, – вершина айсберга. Вся робота іде перед тим. Контроль, подвійний контроль. Контроль за проектом, коли він потрапляє до школи – це ефективна робота. Якщо б мені сказали двома словами назвати секрети Василя Григоровича, я б відповів – державницький стиль управління, високий професіоналізм, увага до людини. Хоча цих секретів значно більше.

Tadeusz Lewowicki,
доктор габілітований гуманістичних наук,
професор звичайний, почесний керівник Комітету
педагогічних наук Академії наук Республіки Польща, іноземний член
НАПН України

Profesor Wasyl Grigorowicz Kremień – polityk, społecznik, filozof w drodze ku antropozofii

Jubileusze Osób znaczących w życiu społecznym i powszechnie szanowanych są szczególnymi okazjami do przypomnienia ważnych dokonań Jubilatów i przywołania faktów przybliżających Ich osobowość, określających indywidualność. Taką okazją jest jubileusz Profesora Wasyla Grigorowicza Kremienia – postaci mocno zaangażowanej w kształtowanie modelu życia współczesnego społeczeństwa Ukrainy i w formowanie odradzającej się tożsamości tego społeczeństwa. Humanista, filozof i jednocześnie homo politicus od lat uczestniczy w kreowaniu wizji swojej filozofii edukacji i – co więcej – w tworzeniu warunków spełnienia tej wizji. Właśnie w edukacji widzi szansę na spełnienie pragnień dotyczących odrodzenia świata wartości uniwersalnych, vitalności wartości duchowych, ukraińskiej duchowości i tożsamości, a – między innymi dzięki temu – w konsekwencji na przyjęcie i realizację planów stwarzających możliwości pomyślnego życia ludzi, rozwoju społeczeństwa i państwa. Wbrew wielu doświadczeniom podważającym oświeceniowe nadzieje na poprawę świata ludzi – Jubilat wskazuje na szczególne znaczenie edukacji rozwijającej osobowość, kształtującej jedność wiedzy i mądrości oraz duchowości, wyzwalającej związki mądrości z wartościami. Taka edukacja powinna być oparta na filozofii antropocentryzmu, której wykład Wasyl G. Kremień przedstawił w monografii „Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni” – wydanej w języku polskim w roku 2011¹. **Poglądy Autora wyznaczają ważne obszary refleksji filozoficznej i pedagogicznej, w dużej mierze są współczesnym, oryginalnym rozwinięciem wątków sygnalizowanych w wielu raportach oświatowych. Przesłanie zawarte we wspomnianej monografii, a także w innej książce pt. „Filozofia edukacji”², wywołuje skojarzenie z pracą wybitnego polskiego pedagoga Bogdana Suchodolskiego – książką o wymownym tytule „Wychowanie mimo wszystko”³. Już te wstępne uwagi dają wyobrażenie o zakresie tematycznym i randze prac Wasyla G. Kremienia.**

Dorobek Jubilata z pewnością znajdzie należyty wyraz w odrębnych opracowaniach i studiach poświęconych publikacjom Profesora Kremienia. Intencją osób przygotowujących niniejszy tom – dedykowany Jubilatowi – było m.in. uzyskanie tekstów ilustrujących kontakty z Wasylem Kremieniem, rozmaite sytuacje zawodowe, formalne i nieformalne spotkania.

¹ W. G. Kremień: *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*. ITeE – PIB, Radom 2011. ² W. G. Kremień: *Filozofia edukacji*. ITeE – PIB, Radom 2008. ³ B. Suchodolski: *Wychowanie mimo wszystko*. WSiP, Warszawa 1990.

Zgodnie z tą intencją przywołać chcę kilka wspomnień o spotkaniach i obserwacje, które – jak sądzę – oddają obszary aktywności i sposoby społecznego funkcjonowania Profesora Kremienia.

Homo politicus, homo socialis

Zapewne najszerzy oddźwięk społeczny ma społeczna i polityczna działalność Jubilata. Od młodości uczestniczył w różnych formach tej działalności. Czasem szczególnie znaczącym były jednak lata odradzającej się tożsamości narodowej i zmagania o model krystalizującej się nowej państwowości Ukrainy. Należał do środowiska inicjatorów i liderów „pomarańczowej rewolucji”. Był współpracownikiem Wiktora Juszczenki. Z czasem powierzono Wasylowi Kremieniowi odpowiedzialne funkcje polityczne i państwowe. W latach 2000-2005 był ministrem nauki i oświaty. Funkcje państwowe łączył z własnym rozwojem naukowym. Jest znanym i uznanym uczonym. Został członkiem Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, a od kilku kadencji jest prezydentem Akademii Nauk Pedagogicznych – przekształconej w Narodową Akademię Nauk Pedagogicznych Ukrainy.

Pelnione funkcje wyznaczały i wyznaczają pola działalności w dużej mierze politycznej, przede wszystkim w dziedzinie polityki edukacyjnej. Oczywiście, Profesor Kremień z dużym powodzeniem wpływał i wpływa na tę politykę. Podkreślić przy tym warto, że trudne i odpowiedzialne funkcje wypełnia w sposób podważający stereotypy zachowań polityków. W różnych sytuacjach miałem możliwość poznania Go nie jako autorytarnego przełożonego, ale jako otwartego na inne poglądy niż Jego własne, umiejącego słuchać i wydobywać istotne sprawy uczestnika dyskusji, konferencji, rozmaitych spotkań. Obserwowałem to w różnych sytuacjach – wielkich konferencji i kameralnych narad w niewielkim gronie osób. Jedną z takich sytuacji była konferencja rektorów ukraińskich uczelni, na której przebywałem jako zagraniczny gość. Problemy szkolnictwa wyższego, zazwyczaj konfliktogenne, podejmowano i rozstrzygano wspólnym wysiłkiem. Profesor Wasyl Kremień pozostawał filozofem, uczonym, który miał swoje poglądy, ale razem z innymi uczestnikami zebrania dążył do określenia optymalnych rozwiązań. Okazywał i wciąż okazuje niezwykłą prospołeczną postawę, daje dowody mądrości i społecznej misji polityka, który potrafi korzystać i korzysta z doświadczeń czerpanych z wiedzy naukowej i filozoficznej refleksji. Ogromną rolę odgrywa przy tym osobowość Jubilata, okazywany spokój oraz przyjazny stosunek do ludzi.

Filozof

Jak już wcześniej podkreślałem, Wasyl Kremień wydaje się być przede wszystkim filozofem. Filozofia jest Jego pasją, a ważnym dziełem stała się autorska koncepcja filozofii antropocentryzmu. To filozofia skoncentrowana na człowieku, ludzkim życiu, sensie i sposobach życia, naturze i rozwoju, niezwyklej roli edukacji we wprowadzaniu człowieka w świat kultury, w świat wartości. Istotnymi filarami konstrukcji teoretycznej, jaką jest filozofia antropocentryczna, są wartości i duchowość, w tym połączenie obu tych kategorii w wartości duchowe. Autor wydobywa z tradycji myśli społecznej, myśli filozoficznej tropy humanizmu, spostrzegania człowieka i jego relacji ze światem idei, ludzi, przyrody i rzeczy. Nie stroni od metafizyki. To metafizyka tłumaczy pojawienie się człowieka⁴, a „to, co materialne jest akumulacją energii duchowej”⁵. Wartości i duchowość określają człowieka, jego człowieczeństwo.

Istotnymi wątkami rozważań Autora koncepcji są nawiązania do duchowości ukraińskiej. Podstawowe idee – niejako fundamenty tej duchowości – to homocentryzm i kordocentryzm. Homocentryzm jest odmianą humanizmu – z uwzględnieniem dorobku myślicieli ukraińskich, ale też z oczywistym odwołaniem do antyku, Odrodzenia, Oświecenia. Kordocentryzm to charakterystyczna dla Ukraińców „filozofia serca” i postulowane w niej zachowania.

Wasyla Kremienia wiedza o człowieku – eksponując idee humanizmu, duchowość (w tym homocentryzm i kordocentryzm) – łączy dorobek nauki, doświadczenie, realia współczesnego świata i przewidywania dotyczące przyszłości świata ze światem wartości, przewodnich idei życia ludzkiego. Filozofia antropocentryzmu – w takim ujęciu – jest obszarem wiedzy o człowieku, a w autorskim przedstawieniu w pracach Jubilata staje się Wasyla Kremienia współczesną antropozofią, nauką o człowieku w różnych sferach życia, mądrością dotyczącą ludzi.

Wielowątkowa filozofia antropocentryzmu nakreśla powinności edukacji. Odwołując się do tej filozofii Jubilat kreuje filozofię edukacji i oddziałuje na praktykę edukacyjną na Ukrainie. Relacje filozofii i edukacji odczytać można w przytoczonych uprzednio pracach Jubilata. Tam znaleźć też można inspiracje do refleksji i działań reformatorskich także poza ukraińskim systemem edukacji, w innych systemach – również w Polsce.

Godne podkreślenia jest to, że Wasyl Kremień kreśli ogólną wizję edukacji na miarę współczesnych wyzwań i pragnień. Takich wizji – opartych na klarownych (choćby niekiedy

⁴ Por. W. G. Kremień: *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*. cyt. wyd., s. 70. ⁵ Tamże, s. 35.

może dyskusyjnych) podstawach filozoficznych i – szerzej – naukowych – pojawia się ostatnio niewiele. Dominują różne zmiany, które nie mają podbudowy teoretycznej, są cząstkowe i często nie służą ulepszeniom. W przypadku Ukrainy powstała wizja nowoczesnej edukacji, a jej Autor nie narzuca rozwiązań praktycznych, ale przekonuje i uczestniczy w społecznym ruchu kształtowania systemu oświaty.

Uczestnik odnowienia ukraińskiej tożsamości

Trudne, meandryczne losy Ukraińców sprawiły, że po odzyskaniu państwowej niepodległości mocno odżyły kwestie ukraińskiej tożsamości narodowej. Tożsamość ta krystalizowała się od wieków, ale też była poddawana niszczącym doświadczeniom rusyfikacji, a po części także innym wpływom politycznym i kulturowym. Nader ważne stało się zatem przypomnienie historycznie ukształtowanych wyznaczników tożsamości ukraińskiej. W jednej ze swoich książek⁶ Wasyl Kreień przywołuje historyczne korzenie tej tożsamości, przypomina wybitnych myślicieli i ich poglądy, relacje odrodzeniowej myśli ukraińskiej i europejskiej, trwałość idei humanistycznych w ukraińskiej myśli społecznej. Jubilat sięga do dorobku znaczących autorów – m.in. St. Orichowskiego-Roksolana, H. Smotryckiego, Sz. Pekalida, P. Mohyły, C. T. Stawrowieckiego, K. Sakowycza, H. Konyskiego, H. S. Skoworody⁷. Dowodzi stałych związków z kulturą europejską, jednocześnie podkreśla, że tradycyjnym spoiwem poczucia tożsamości była i jest idea ducha narodowego, duchowość narodowa w swoistym pojmowaniu ukraińskim – z odwołaniami do już wspomnianych wcześniej idei homocentryzmu i kordocentryzmu.

Duchowość jest – zdaniem W. Kreienia – jedną z sił sprawczych rozwoju społeczeństwa. Aktualny kierunek rozwoju wyznaczany jest potrzebami i ambicjami stosownymi w nowoczesnym świecie. W odniesieniu do Ukrainy oznacza to m.in. tworzenie się demokratycznego ładu społecznego, państwa prawa, udział w międzynarodowej wymianie myśli, produkcji towarów i wymianie usług. Wiele poczynąń składać się musi na kreowanie nowoczesnego społeczeństwa i państwa⁸. Warunkami powodzenia są m.in. twórczość i innowacyjność, a te mogą rozwijać się dzięki nauce i oświacie⁹. W tworzeniu się nowoczesnego społeczeństwa istotną rolę ma do spełnienia inteligencja – grupa społeczna tworząca kulturę, mająca wiele znaczących kompetencji, a zarazem wyróżniająca się w kształtowaniu tożsamości spo

⁶W. G. Kreień: *Filozofia edukacji*. cyt. wyd. ⁷Tamże. ⁸Por. W. G. Kreień, W.

Tkaczenko: *Ukraina: szlach do siebie. Problemi suspilnoj transformacii*. Druk. Kyjiw

1999. ⁹Por. W. G. Kreień: *Oswita i nauka w Ukraini – innowacyjni aspekti: strategija, realizacija, rezultati*. Gramota, Kyjiw 2005.

łecznej, wspólnoty wartości i etosu. Właśnie inteligencja, intelektualne elity mają być ważną częścią „władzy zaufania społecznego” – zaufania do nauki, techniki, kultury i edukacji¹⁰.

Odczytanie przez Wasyla Kremienia spraw tożsamości ukraińskiej jest syntezą tradycji i współczesności, nawiązaniem do swoistego mitu założycielskiego, dziejów narodu i kultury, a jednocześnie wskazaniem na znaczenie odwiecznych uwarunkowań w krystalizowaniu się tożsamości współczesnego społeczeństwa. Ważne przy tym staje się prorozwojowe podejście zarówno do kwestii tożsamości, jak i zadań nowoczesnego społeczeństwa.

Europejczyk, patron i uczestnik współpracy polsko-ukraińskiej

Na wszystkich polach swojej społecznej aktywności Wasyl Kremień przejawia poglądy i dążenia sprzyjające europejskiej integracji – w tym, oczywiście, integracji Ukrainy z Unią Europejską. Jako polityk i działacz zaangażowany w „pomarańczowej rewolucji” od lat konsekwentnie dąży do nawiązywania i rozszerzania kontaktów międzynarodowych. W czasie sprawowania funkcji prezydenta NANP Ukrainy wielokrotnie uczestniczył w różnych formach naukowych i politycznych spotkań. Miałem okazję być świadkiem i uczestnikiem takich kontaktów – m.in. z europosłami.

Proeuropejskość wyraźnie ujawnia się w filozoficznych pracach Jubilata. Wspominałem już o tym uprzednio. Szczególnie eksponowane wątki dotyczą związków ukraińskiej i zachodnioeuropejskiej myśli społecznej i kultury. Najbardziej znaczące są wspólne korzenie idei humanistycznych.

Szanse europejskiej integracji – jak wierzymy – w dużej mierze zależą (poza polityką, współpracą gospodarczą, wymianą usług i technologii) od edukacji. Cieszy więc, że Wasyl Kremień promuje idee edukacji wielokulturowej i międzykulturowej, a nadzieje związane z rozwojem tej edukacji wiąże z polsko-ukraińską współpracą środowisk pedagogicznych.

Właśnie w ramach tej współpracy mam najwięcej okazji do kontaktów z Profesorem Wasylem Kremieniem. Podkreślić trzeba, że u schyłku minionego wieku tworzyliśmy mocne podstawy tej współpracy. Ważnym wydarzeniem było zawarcie umowy o współpracy między ówczesną Akademią Nauk Pedagogicznych Ukrainy i Komitetem Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. Umowę tę podpisaliśmy – Wasyl Kremień jako prezydent ANP Ukrainy i ja jako przewodniczący KNP PAN. Ten formalny akt okazał się bardzo ważny w ożywieniu polsko-ukraińskich kontaktów. Wcześniejsze formy współpracy między uczelniami w niemałej części miały charakter fasadowy i powierzchowny. Umowa i zaangażowanie stron

¹⁰ O zagadnieniach sygnalizowanych w tym fragmencie tekstu napisałem m.in. we wprowadzeniu do książki

W. G. Kremienia pt. „Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni”.

ją zawierających dały impuls do nowych kontaktów, wspólnych przedsięwzięć, systematycznej i owocnej współpracy wydawniczej. Jako przykłady wspólnych poczyniń wydawniczych wspomnieć warto m.in. wydawany w latach 1999-2013 rocznik „Kształcenie zawodowe. Pedagogika i psychologia” (pod. red.

I. Zjaziuna, N. Nyczkało, J. Wilsz i T. Lewowickiego), a także zbiór prac poświęconych edukacji międzykulturowej. W publikacjach z tego zakresu duży udział redaktorski i autorski ma Profesor Wasyl Kremień¹¹. Od kilku lat systematycznie ukazuje się czasopismo „Oświatologia/Oswitologija” – periodyk polsko-ukraiński redagowany w Kijowie przez W. Ogniewjuka i S. O. Sysojewą. Wydawane są tłumaczenia prac ukraińskich i polskich. Większość tych dzieł znajduje poparcie Jubilata.

* * *

Profesor Wasyl G. Kremień, prezydent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, jest – jak starałem się to nakreślić – Osobą o niezwykle osobowości, ogromnym dorobku naukowym i znaczących dokonaniach na wielu polach działalności społeczno-politycznej. Cieszy się międzynarodowym uznaniem. Jego prace są znane i cenione w Polsce. Ma duże zasługi w rozwijaniu polsko-ukraińskiej współpracy naukowej.

Jestem wielce rad, że łączą nas liczne wspólne przedsięwzięcia i – co cenię szczególnie – przyjaźń

Wielce Szanowny Jubilacie! Drogi Wasylu!

Życzę zdrowia, kolejnych sukcesów, satysfakcji z dokonań,
osobistego szczęścia, wszelkiej pomyślności.

Z wyrazami najwyższego szacunku i uznania oraz przyjaźni

Tadeusz Lewowicki

¹¹ Por. np. W. G. Kremień, T. Lewowicki, S. O. Sysojewa (red.): *Problemi osviti w Polsce i ta w Ukraini w konteksti procesiw globalizacji ta eurointegracji*. Ministerstwo osviti i nauki Ukrainy (i in.). Kyjiw – Żytomir 2009; W. G. Kremień, T. Lewowicki, S. O. Sysojewa (red.): *Paradygmaty oświatowe i edukacja nauczycieli*. WSP ZNP w Warszawie, UP, Warszawa – Kraków 2010; W. G. Kremień, T. Lewowicki, S. O. Sysojewa (red.): *Kulturno-istoriczna spadszczyna Polshczy ta Ukrainy jak czynnik podwitu polikulturnoj osviti*. Ministerstwo osviti i nauki Ukrainy (i in.). Kyjiw – Chmielnicki 2011; W. G. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. O. Sysojewa (red.): *Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych*. WSP ZNP, UwB, Warszawa 2012; W. G. Kremień, T. Lewowicki (red.): *Stanowlenije i rozwitok naukowo-pedagogicznych szkil: problemi, doswid, perspektivi*. Wid. ŻDU im. I. Franka, Żytomir 2012.

Franciszek Szlosek,
доктор габілітований гуманістичних наук, професор,
керівник Наукового товариства «Польща Україна»,
іноземний член НАПН України

Antropocentryzm Prezydenta Wasyla G. Kremienia – u progu nowego etapu życia

Jubileusz 70-lecia urodzin naukowca – to okres wchodzenia w pełnię dojrzałości twórczej – to etap, w którym ma się za sobą wiele dokonań, ale przed sobą sporo zamierzeń i działań jeszcze bardziej dojrzałych, jeszcze na wyższym poziomie twórczości.

W przypadku Jubileuszu tak niezwykle Osoby, jaką jest Profesor Wasyl Grigoriewicz Kremień, (były Minister Oświaty i Nauki Ukrainy, aktualny, wieloletni Prezydent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych w tym kraju, Autor kilkudziesięciu książek z zakresu filozofii i filozofii edukacji, naukowiec znany także poza granicami Ukrainy) możemy z całą pewnością przypuszczać, że Jubilat odniesie jeszcze wiele sukcesów naukowych i zawodowych, czego serdecznie Mu życzę.

Profesor Wasyl G. Kremień jest w Polsce Osobą znaną nie tylko jako Prezydent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy czy Minister resortu edukacji, ale również jako Autor przetłumaczonych na język polski książek pt. *Filozofia edukacji* i *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*. Pozycji niezwykle mądrych, na najwyższym poziomie refleksji, przypominających nie tyle przechadzkę po ogrodzie koncepcji filozoficznych, co raczej marsz z przeszkodami czy też forsowanie barier o charakterze cywilizacyjno – kulturowym. Szczególnie wiele uwagi poświęca Jubilat w tych dziełach problemowi wartości duchowych, które Jego zdaniem, są majoryzowane i niszczone obecnie przez kult wartości materialnych.

Powstała bowiem współcześnie, w odczuciu Profesora, taka sytuacja kiedy w wyniku wielowiekowej, wysoce intelektualnej pracy ludzkości pojawiło się zagrożenie dla istnienia samego człowieka. Wyjściem z tej sytuacji jest, jak sugeruje Autor, dążenie ku wartościom duchowym, wiedzy, kulturze, nauce, bez których życie człowieka traci sens i perspektywę.¹

W. G. Kremień: *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*. Tłum. Z języka ukraińskiego:
F. Szlosek i A. Bratczuk. Warszawa 2011, s. 18.

Troska o wartości duchowe jest zresztą widoczna w większości pozycji Profesora W. G. Kremienia, ale także daje się odczuć i zaobserwować w życiu codziennym.

Swoje kontakty z Profesorem Wasylem G. Kremieniem rozpocząłem od spotkania w grudniu 1998 roku, kiedy to jako współprzewodniczący Towarzystwa Naukowego „Polska/Ukraina – Ukraina/Polska” miałem możliwość i wielką zarazem przyjemność spotkać się z Jubilatem pełniącym wówczas zarówno funkcje Ministra Oświaty i Nauki, jak i Prezydenta Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy.

Rozmowa miała charakter konkretny, partnerski i była prowadzona w pełnym przekonaniu o potrzebie podjęcia współpracy pomiędzy pedagogami obydwu sąsiadujących państw. Rozmawialiśmy o możliwej współpracy polskich i ukraińskich pedagogów i o koniecznych warunkach tej współpracy.

W wyniku rozmowy przeprowadzonej pod koniec 1998 roku i podjętych w efekcie działań Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk i Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy podpisali umowę o współpracy naukowej. Efektem tego porozumienia jest m.in. zorganizowanie sześciu Forów Naukowych „Polska/Ukraina – Ukraina/Polska” realizowanych co dwa lata, na przemian w Polsce i Ukrainie.

Ostatnie VI Forum odbyło się w Kijowie w 2015 roku, gdzie delegacja polska oddała hołd poległym na kijowskim Majdanie, a część merytoryczna została przeprowadzona w Narodowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. M. P. Dragomanowa w Kijowie.

We wrześniu bieżącego roku VII Forum Naukowe odbędzie się w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, a dzień wcześniej uczestnicy Forum spotkają się w Ambasadzie Ukrainy w Warszawie.

W wyniku podjętej jeszcze w latach 90-tych minionego stulecia współpracy pomiędzy ukraińskimi i polskimi pedagogami, przy pełnym wsparciu Prezydenta NAPN Ukrainy Profesora Wasyla G. Kremienia zostało przetłumaczonych wiele pozycji książkowych na oba języki. Między innymi przetłumaczono na język ukraiński pozycje książkowe Czesława Kupisiewicza, Tadeusza Lewowickiego, a przede wszystkim Tadeusza Nowackiego. Z kolei na język polski przetłumaczone zostały pozycje takich autorów, jak Wasyl G. Kremień, Iwan A. Zjaziun oraz Wiktor P. Andruszczenko.

Przez ponad 20 lat współpracy polskich i ukraińskich pedagogów zdarzyło się tyle istotnych dokonań, że w tym tekście poświęconym Jubilatowi byłoby niestosowne dalsze ich wymienianie. Ale warto podkreślić, że bez zaangażowania się w tę współpracę samego

Prezydenta NAPN Ukrainy bez Jego pełnego wsparcia, efekty współpracy byłyby zdecydowanie skromniejsze, jeśli w ogóle by się zdarzyły.

Za podjęcie tego współdziałania, za wielkie w nią zaangażowanie chciałem Panu Prezydentowi, przy okazji tak dostojnego Jubileuszu – gorąco podziękować i prosić o jeszcze.

Jednocześnie pragnę Drogiemu Jubilatowi życzyć osiągnięcia wielu jeszcze znakomitych dokonań w działalności naukowej, administracyjnej i społecznej.

Chcę także na koniec podkreślić, iż jestem zaszczycony mogąc blisko współpracować z Osobą o tak nowatorskich, nacechowanych troską o człowieka, horyzontach myślowych, współpracować z Profesorem który swoje idee potrafi z dobrym skutkiem wcielić do praktyki życia, z Człowiekiem, który jest patriotą swego kraju, ale znającym wagę współpracy.

Z wyrazami głębokiego szacunku

(-) Franciszek Szlosek

Towarzystwo Naukowe „Polska – Ukraina”

Jan Łaszczyk,
доктор габілітований, професор, Академія спеціальної педагогіки, м.
Варшава, Республіка Польща,
іноземний член НАПН України

Myśli i działania

"Możesz mi powiedzieć, Sokratesie, czy dzielności można się nauczyć, czy też nauczyć się jej nie można, ale już ćwiczeniem można zdobyć?"
—
Czy też ani ćwiczeniem, ani nauką się jej nie zdobywa, tylko ona przyswuguje ludziom z natury albo w innym jakimś sposobie?"
Platon Menon

— Szczyt naśladowcy i szczyt pionierzy. Wihtujczy swój znakomity jubileusz Profesor Wasyl

Kremień przynależał do pewności do grupy tych drugich, czego wyrazem zarówno Jego aktywność w obszarach organizowania ukraińskiej ofiary, życia naukowego i współpracy międzynarodowej pedagogów Ukrainy jak też w dziedzinie uprawianej refleksji naukowej. Rad jestem, że mógł skorzystać z zaszczytu przywileju do grona osób, które postanowiły uczcić siedemdziesiątce Prezydenta Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy — wybitnego naukowca i reformatora systemu ukraińskiej edukacji, którego dokonania w pracy państwowej i działalności społecznej budzą szacunek i nieskrywany podziw.

— Na zawsze pozostanie w mojej pamięci nasza wspólna, kilkugodzinna podróż z Zamościa do Warszawy i rozmowy dotyczące kończących się wspaniale obrad Forum Polsko-Ukraińskiego, którego organizatorem ze strony Ukrainy była Narodowa Akademia Nauk

Pedagogicznych, a więc praktycznie jej Prezydent prof. W. Kremień. Rozmowy przeniosły się

wkrótce na inne obszary związanych z pedagogiką, edukacją, warunkami życia społecznego i warunkami dobrosiedzkich i przyjaznych kontaktów polsko-ukraińskich. Poznałem wówczas bliżej człowieka, który przeszedł drogą od studenta do Ministra Ofiary Ukrainy,

od działacza organizacji studenckich do posła parlamentu niepodległej Ukrainy. Poznałem człowieka ideowego i zaangażowanego, o wysokim poczuciu odpowiedzialności za skutki podejmowanych decyzji a jednocześnie osobą wrażliwą, skromną, z wysoką kulturą osobistą. Poznałem wreszcie naukowca o gruntownej wiedzy i dużej erudycji, cechującego się otwartością, poznawczą i zdolnością do syntezy. Od tamtej pory spotykamy się często, a nawet systematycznie, a to za sprawą różnorodnych działań uczonych pedagogów Polski i Ukrainy zogniskowanych głównie wokół kontynuowanego Forum pedagogów naszych siedzkich krajów. Ale nie tylko. Jest wiele innych sposobności do bezpośrednich spotkań, które są efektem pionierskich przedsięwzięć Prezydenta Ukraińskiej Akademii Nauk Pedagogicznych.

Spotkania z prof. Wasylem Kremieniem możliwe są także w innej przestrzeni jak

tworzy lektura Jego księzek, bo Jubilat potrafi uczynić absorbującą aktywność organizacyjną z refleksją naukową i to refleksją na najwyższym poziomie ogólności, bo ulokowaną w obszarze filozofii. Pedagog, dążąc do usamodzielnienia swojej dyscypliny badawczej, niekiedy zapominając o jej organicznym związku z filozofią, wchodzić nie rzadko na ścieżki instrumentalizmu dydaktycznego i manipulacji wychowawczych. W okresach przewartościowych następuje powrót do Źródła w postaci odrodzenia świata wartości uniwersalnych, niezbywalnych w kręgu naszej cywilizacji. Prof. Wasyl Kremień jest filozofem i

swoimi publikacjami daje dowód głębokiego zrozumienia dla konieczności opierania praktyki i edukacyjnej na przesłankach filozoficznych. Temu stanowisku daje wyraz w wielu swoich

wypowiedziach jak choćby pisząc: „Ze względu na to, że filozofia od początku swego istnienia

odgrywa funkcje teoretycznej refleksyjnej analizy egzystencji człowieka i jego rozwoju, stała się ona kluczowym elementem w kształtowaniu się nowych systemów oświatowych”. Ta wypowiedź nawiązuje do sokratejskiej myśli filozoficznej, dla której najważniejsze były

zagadnienia etyczne i pedagogiczne. Dla starożytnych powinno być filozofa nie sprowadzającą się do spekulacji ale stanowiącą jedno z myślenia i praktyki życiowej. Podobnie rzecz ujmują Autor *Filozofii edukacji* kierujący swoją filozofią przede wszystkim na człowieka, na jego

możliwości i granice, które wyznaczają kształt jego egzystencji. Zakorzeniać swoje myślenie

nie_

o_kierunkach_i_kształceniu_educacji_w_zmiennej_rzeczywistości_politycznej_i_społecznej_Ukra
iny_ połączyły_ teoretyczne_ podwaliny_ dla_ procesu_ reformowania_ oświaty_ stając_ się_
jednocześnie_ jego_ animatorem_ i_ realizatorem._ W_ tym_ procesie_ namysł_ nad_
wartościami_ oraz_ rozwojem_

duchowym_ jednostki_ staje_ się_ głównym_ wyznacznikiem_ podejmowanych_ i_ realizowanych_

działań_ reformatorskich. Drogowskaz_ tych_ działań_ stanowi_ wychowanie_ młodzi_ ukraińskie_ j_ tworzącej_ swoje_ państwo_ z_ ideą_ odrodzenia_ narodowego_ i_ rozwoju_ suwerenności. Nie_ jest_ więc_ przesadnym_ stwierdzenie, że_ przemysł_ i_ koncepcje_ prof. Wasyla_ Kremienia_ stanowią_ istotny_ impuls_ do_ poczynień_ edukacyjnych_ prowadzących_ do_ formowania_ nowoczesnego_ społeczeństwa_ ukraińskiego. To_ wykształconego, respektującego_ idee_ i_ zasady_ demokracji, otwartego_ na_ świat_ i_ twórczego. To_ wielkie_ osiągnięcie_ nawet_ na_ miarę_ tak_ wspaniałego_ Jubileuszu.

Wielce_ Szanowny_ Panie_ Prezydencie. Proszę_ przyjąć_ z_ okazji_ tej_ wspaniałej_ dla_ pracownika_nauki_ rocznicy_ serdeczne_ powinszowania_ składane_ nie_ tylko_ w_ imieniu_ własnym_ ale_ także_ od_ Froduwiska_ pedagogicznego_ Akademii_ Pedagogiki_ Specjalnej_ im. Marii_ Grzegorzewskiej. Jesteśmy_ przekonani, że_ nadal_ będziemy_ rozwijać_ naszą_ współpracę_ naukową_ i_ działań_ na_ rzecz_ intensyfikacji_ wspólnych_ przedsięwzięć_ naukowych.

Szanowny_ Panie_ Profesorze. Serdecznie_ gratuluję_ tego_ wspaniałego_ jubileuszu_ oraz_ ogółu_ dotychczasowych_ dokonań. Wierzę_ głęboko, że_ będziemy_ Fwiadkami_ następnych, bo_ inaczej_ być_ nie_ może.

Jan_Baszczyk

Громадська діяльність

*Не важливо, що саме ти робиш,
важливо, щоби все, до чого ти торкаєшся,
змінювало форму, ставало не таким, як
раніше, щоб у ньому залишалася частинка
тебе самого.*

Рей Бредбері

*Перед Товариством «Знання» України
постає велике і відповідальне завдання –
взяти на себе частину суспільних і
державних функцій щодо подальшого
розвитку освіти дорослого населення,
створення системи неперервної освіти
громадян, підвищення культурного,
наукового і освітнього рівня широких
верств населення.*

«Знання»: традиції і сучасність
(1948–2004)

Василь Григорович Кремень – видатний державний і громадський діяч України, відомий далеко за її межами. Один із напрямів багаторічної плідної громадської діяльності Василя Григоровича пов'язаний із роботою Товариства «Знання» України, яке він очолює з 1998 р. Товариство об'єднує найкращих представників української інтелігенції, зокрема викладачів і науковців, діячів культури, працівників освіти, охорони здоров'я, виконує важливу функцію інтелектуалізації України. Під керівництвом В. Г. Кременя відбулося суттєве оновлення змісту діяльності «Знання». Зокрема, одним із важливих завдань товариства є сприяння розвитку системних форм науково-просвітницької та культурно-освітньої роботи, національно-патріотичної свідомості як дорослих, так і молоді. Крім того, члени організації докладають чимало зусиль для налагодження міжнародних зв'язків із метою поширення досягнень вітчизняної науки, освіти та культури.

З юних літ Василь Григорович займався спортом, брав активну участь у різноманітних спортивних змаганнях під час навчання в школі на рідній Сумщині. Тому й не дивно, що саме він у 1998 р. очолив Спортивну студентську спілку України. Протягом майже двадцяти років В. Г. Кремень уміло опікувався її діяльністю. Свідченням цього є високий клас майстерності, злагоженості, відмінна фізична підготовка наших студентів, яку вони демонструють на європейських і світових спортивних аренах. У 2017 р. Василя Григоровича обрано почесним президентом Спілки.

В. Г. Кремень є почесним доктором багатьох університетів України, крім того, у 2014 р. йому присвоєно звання «Почесний доктор Вищої менеджерської школи у Варшаві».

В. І. Кушерець,

віце-президент Товариства «Знання» України,

голова правління Товариства «Знання» України,

доктор філософських наук, професор, член-

кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України

Немов іскри із кременю – в будівництві держави, просвітництві, науці...

*І*з кременю викресується вогонь. Ця конотація найчастіше

з'являється в уявленні тих, хто добре знає Василя Григоровича Кременя. Із кременю – це означає із того, що є основою всього сущого, адже без відповідного мінералу життя неможливе. Із кременю – це також із чогось твердого, натурального, щільного, стійкості характеру («не людина – кремінь»). І, нарешті, – це з того, з чого йшов вогонь, який, як відомо, є чинником людської цивілізації. Якщо перенести всі ці синтетичні поняття на людський вимір, то вони, мабуть, найкраще виражають натуру В. Кременя, котрого я вже знаю майже піввіку. Якщо до цього образу додати суто людські якості – моральність, людяність, глибоку ерудованість, діловитість, здатність концентруватися на швидкому розв'язуванні життєвих проблем тощо, плюс безпосередню належність до при чинності напрямів розвитку нашої нації і держави, а відтак причетність до творення живої історії країни, то можна сміливо виділити ще і його пасіонарні властивості як прагнення до більшого. Вони звичайно випливають із відповідального відчуття належності до славетної історії нашої нації, яка, згідно з Тарасом Шевченком, є спільністю «і мертвих, і живих і ненароджених земляків моїх в Україні і не в Україні сущих», історії, яка невід'ємна від світового контексту і яка насичена пасіонарністю, зі своїми днями перемог і скорбот, які були одно часно і днями піднесення.

Пасіонарність нашої нації походить також від її героїв, персональних пасіонаріїв, завдяки яким уможливлені перемоги, що маркують основні віхи нашої слави.

Сучасна історія України – це також життєва історія кращих наших співвітчизників, що своєю діяльністю примножують славу України і які заряджені непоборним духом, вираженим Франковим принципом: «Не ридать, а добувають» та Лесиним:

Нащо даремнії скорботи? Назад
нема нам вороття! Беремось
краще до роботи, Змагаймось за
нове життя!

На моє глибоке переконання пасіонарні властивості Кременя походять від його давнього козацького роду, від «генів суперменів» (якщо говорити мовою сучасного сленгу), від потужної енергетики родючої землі, рідного села, з якого хоч «він і вийшов, але воно з нього не вийшло». І це є чи не головним стрижнем особистості, який визначає його патріотичний і громадянський активізм.

Важливою плекальною його особистості було також місто, столичне університетське оточення, яке створювало відповідне комунікативне середовище, де й відбувалася природна селекція здібних прагматичних, амбітних і водночас скромних та доброзичливих лідерів. Високий рівень розвитку забезпечувався також регулярним спілкуванням із викладачами філософського факультету: академіками В. І. Шинкаруком, М. Ф. Поповичем, професорами Й. Д. Реме зовським, М. Г. Сирцовим, В. С. Дмитриченком, М. П. Гончаренком, В. Г. Антоненком, І. Ф. Надольним та багатьма іншими, котрі сформували на той час авторитетну в Радянському Союзі Київську школу філософії. Тож правильно говорять, що великих людей народжують не лише матері, а й Плутархи.

Студентське оточення Василя Григоровича теж складалося з відомих нині вчених, державних діячів та організаторів науки і освіти: Героя України академіка Л. В. Губерського, академіків А. Є. Конверського, В. П. Андрущенко, професорів: Ф. М. Кирилюка, П. К. Ситника, В. І. Сергійчука, нині покійного доцента П. П. Сергієнка та багатьох інших.

Історія студентського життя в ті роки в Київському університеті – це також історія дискусій, суперечок, змагань, виокремлення соціальних ролей, розподіл обов'язків та відповідальності. А вони були вже тоді у В. Кременя об'ємними.

Так, ще студентом він очолив загін із будівництва нових корпусів університету. Це було відповідальне випробування його органі заційних здібностей, адже практично кожен студент університету залучався до цього будівництва. Після закінчення університету Василя Григоровича зарахували викладачем філософського факультету. Незабаром після захисту кандидатської дисертації він став заступником декана філософського факультету. В його віданні, крім навчального процесу, була відповідальність за якість навчання на факультеті іноземних студентів, яких на той час було більше ста. Про високий рівень роботи з ними, попри навал постійних проблем, які потрібно було миттєво вирішувати, свідчить те, що більшість із них стали успішними у своїх країнах: Чехії, Словаччині, Польщі, Кубі, Монголії. Серед випускників – голови парламентів, послы, керівники державних установ та університетів.

Компетентність, висока моральна і духовна вертикаль, працелюбність Василя Григоровича були, мабуть, головними причинами запрошення його на відповідальну роботу в ЦК КПУ, де він пройшов шлях від інструктора до завідуючого сектором, звідки й покликали на високі посади в ЦК КПРС.

На той час українці пишалися досягненнями української науки та освіти, які мали найвищі рейтинги в світі. Саме до цих успіхів безпосередньо був причетний В. Г. Кремень як один із керівників відділу науки і освіти ЦК КПУ. До «сухого залишку» його діяльності потрібно віднести розвиток гуманітарних наук та їх інституцій, створення нових відділів, спеціальностей, напрямів дослідження. Так, завдяки зусиллям Василя Григоровича вперше в Радянському Союзі було відкрито кафедру соціології в Київському університеті й Інститут соціології НАН України, з'явилися кафедри соціології в Харківському, Одеському університетах.

Треба підкреслити значний внесок В. Кременя в розвиток Інституту філософії НАН України, моральну й адміністративну підтримку його колективу та особисто директора, академіка В. І. Шинкарука, який у багатьох напрямках сміливо ламав традиції радянської філософії. Так, попри попередження про партійну догану, він відкрив відділ антропології, відійшовши від класової складової в тлумаченні людини, порушував питання української мови, культури. До сьогодні ми користуємося законом про мови, підготовленим колективом під керівництвом В. І. Шинкарука.

Усвідомлення того, що імперія поступово, але невпинно само-руйнувалася, а державний корабель не тільки не туди пливе, а й «даєть течь на самом верху», та потужна тяга до України моти вували багатьох українців, котрих доля занесла в Росію, повернулися на Батьківщину. Настала пора «для України жити». І серед перших був В. Г. Кремень.

Рішуче залишивши все, що було нажито в Москві, він миттєво повернувся до Києва. Довелося розпочинати свою діяльність з найнижчого старту і дуже важко працювати. Я є свідком цього, бо добре знаю його сім'ю, а з дружиною Любов'ю Олексіївною навіть разом працював.

Попри всі життєві труднощі, В. Г. Кремень був заряджений опти - мізмом і заряджав інших, мовляв, потрібно боротися за зміни, бо настала нова історія України. «Якщо не боротись, – переказував він слова свого батька, – то нащо жити!». Нова історія життя повинна бути націленою в майбутнє, яке вимагає насамперед перспек тивного державного проектування, вибудовування економіки не на сировинній основі, а на високих технологіях, на нових знаннях у вигляді нових моделей, проектів, стартапів тощо.

Культурний і гуманітарний простір країни також вимагав нових засобів об'єднання громадян навколо сміливих ідей, організо ву ватись в одній смисловій спільноті, бо саме в об'єднанні виробляється спільний порядок. Потрібно також було донести до ширших верств населення, що настав необхідний в історії час змін і кому нізм та посткомунізм не є справжньою ідеологією.

Глибокий аналіз проблем, які породила епохи пізнього соціа лізму, утворив підґрунтя висновків про необхідність відійти від стереотипів, коли абсолютизація самих по собі потрібних колек тивістських начал, доведених до крайності, спричинила виник нення «тоталітарного колективізму» та деіндивідуалізації особис тості. Саме розв'язанню цих проблем була присвячена його докторська дисертація.

Високий рівень інтелекту, об'ємне й наскрізне бачення проблем, чутливість інтуїції майбутнього, що сконцентовано виокремлю валися в його роботах того періоду, були запитані для посади заступника директора Інституту стратегічних досліджень України, який призначений бути справжньою «фабрикою розуму», своєрід ним мозковим центром, покликаним здійснювати аналітичне забезпечення внутрішньої і зовнішньої політики держави. Тож з 1992 року В. Кремень обійняв цю посаду. На ній він виріс як український державник, котрий відчуває обов'язок і відповідаль ність політичного керівництва, здатного компетентно й оперативно приймати необхідні рішення.

На початку становлення нової держави, самоідентифікації української політичної нації нагально постала проблема формування українського гуманітарного простору. На посаду керівника служби з гуманітарної політики Адміністрації Президента України кандидатура В. Кременя підходила ідеально. Завдання цього управління полягало в тому, щоб зробити співіснування людей гуманнішим, людянішим.

Ця висока посада вимагала також усвідомлення, що основні причини, які визначають економічний і соціальний розвиток країни, лежать у сфері не стільки матеріального, як духовного порядку. Тож починати потрібно було з внесення до громадян розуміння, що настав час змін у державі, в якій справжнім громадянином стають не за паспортом, а за дієвою участю в управлінні нею.

Проблема употужнення держави була надзвичайно актуальною. У ті складні часи новонародженої держави, вона, використовуючи слова М. Бердяєва, потрібна була не для того, щоб перетворити земне життя на рай, а для того, щоб запобігти перетворенню його на пекло. Водночас було чітке стратегічне усвідомлення, що держава, в якій життя людини мало важить, ніколи не зможе побудувати громадянське суспільство.

Розбудову української держави потрібно було розпочинати з модернізації суспільної свідомості, усвідомлення того, що вона складається з людей: сильні люди – сильна держава і навпаки, недоліки, які домінують у людей – недоліки держави, що її послаблюють. Держава є не що інше, як частина, характеристика та простір існування особистості. Держава така, які люди: вона проростає від людських характерів (Платон). Стратегічні завдання держави вимагали побудови правової соціальної держави, розвитку громадянського суспільства, формування єдиної для всієї нації національної ідеї, що протягом усієї історії визрівала від формування національної ідентичності до становлення незалежної держави.

Розпорядження, ідеї, проекти, програми, особисті наукові розробки вже керівника служби з гуманітарної політики Адміністрації Президента України цього періоду яскраво відображають його вміння реагувати на виклики сьогодення.

Наукові пошуки шляхів розвитку України націлили Василя Кременя на глибини розуміння фундаментальних принципів у перспективі людського існування – це філософія людиноцентризму як новий тренд метасвітогляду, що забезпечує повсякденне, наповнене гуманістичним змістом і цінностями життя кожного індивіда.

У незалежній державі, згідно з його концепцією, національна ідея як основа державної ідеології і мотиватора громадянської поведінки повинна формуватися відповідно до періодів та умов людського життя: детинотризму, студентотризму тощо, щоб у всьому і всюди була людина. Саме людина є елементарним осередком суспільства і перетворення соціального середовища на рівні елементів, змінює властивості цього середовища, а також поле можливих шляхів його розвитку, що сприяє досягненню бажаного майбутнього стану суспільства як складної системи. При цьому суспільство не можна змінювати так, як готує, наприклад, кухар страву, бо воно змінюється зсередини, через комунікативні зв'язки.

Тому мистецтво державного управління полягає в умінні створити так звану деліберативну демократію, тобто такі інститути демократії, які могли би максимально використовуватись публічно. Цій проблемі було присвячено не менш важливу державну, пар ламентську діяльність В. Г. Кременя під час перебування народним депутатом Верховної Ради України упродовж 1998–2000 рр. Він був одним із тих, хто виступав як стабілізатор у конструктивній роботі парламенту, багато здійснив, щоб вона була робочою. На відміну від нинішніх часів, тоді депутатів ще силою не зганяли для голосування. Уряд намагався працювати з парламентом в унісон. Комітети Верховної Ради активно й конструктивно готували і приймали закони. У ті часи парламент мав набагато іншу вагу, ніж тепер, і В. Г. Кремень у ньому був одним із найактивніших і дієвих депу татів. У народі цінується той депутат, котрий якомога менше говорить, але якомога частіше голосує.

Загалом для розвитку й употужнення української держави В. Г. Кременем зроблено надзвичайно багато. Він працював головою підкомітету фахової освіти Комітету науки та освіти, членом Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, заступником голови Комітету Державних премій України в галузі науки і техніки, членом Гуманітарної ради при Президентові України, заступником голови комітету з Державної премії в галузі освіти.

Але, що особливо виокремлює Василя Кременя в державних справах як ефективного державотворця, так це його діяльність на посаді Міністра освіти і науки України. Час показав, що ініційовані та проведені ним реформи в галузі освіти і науки були, по суті, одними з перших, які були справжніми, а не «фейковими», суттєвими й дієвими, і їх високо оцінило суспільство. Вони були також ключовими. Адже вирішення будь-якої з актуальних проблем суспільства починається з освіти: навіть у розвитку економіки цент ральне місце належить людині, яку формує освіта. Тому справжнє реформування в суспільстві, як організаційно, так і змістовно, починається з реформування освіти.

Суспільству знань потрібна людина розумна як наріжний спосіб її буття, що передбачає створення нагальних умов для її інноваційного вираження, забезпечення живої комунікації на основі вільного знання іноземних мов, оволодіння цифровими комп'ютерними технологіями, дотримання принципу та практики самодостатньої людини, утвердження суб'єкт-суб'єктних відносин між учнем та вчителем, основне покликання якого – навчити учнів навчатись. Нарешті, потрібно інтегрувати громадян у Європу, в глобальний світ, залишаючись водночас українським патріотом. Реформаторські зміни стосувалися всіх ланок освіти й були заслужено оцінені як дієві та ефективні. Так, системні зміни відбулися в загальноосвітній школі, у вищій освіті й економічній сфері. Українська мова як державна вивчалася всіма учнями. Кількість учнів, що навчаються українською мовою, зросла з 60 до 75 %, а в Донецькій області – на 30 %.

Державотворча спрямованість В. Кременя також щільно пов'язана з активною громадською роботою, відомою далеко за межами країни.

Важливими напрямками її є інформаційно-освітня, науково-просвітницька діяльність, пов'язана з Товариством «Знання» України – Всеукраїнською громадською організацією, яку він очолює з 1998 р. по сьогодні. Товариство, що об'єднало найкращих представників української інтелігенції, виконує важливу функцію інтелектуалізації України, поширює новітні сучасні знання, які зміцнюють основи нашого суспільства та держави. До його приходу на посаду президента Товариство переживало не кращі часи. Системні рейдерські атаки, захоплення належних йому приміщень, «розбазарювання» і «прихвати́зація» майна, відсутність необхідного правового поля для його економічної діяльності – далеко не єдині проблеми. Болюче переживало Товариство і зміну поколінь у кадрах, перехід на нові, багатьом невідомі, рейки господарювання.

З приходом Василя Григоровича почалася, як стверджують працівники Товариства, його «кременелізація». З'явилося стратегічне бачення розвитку організації, посилилась організаційна складова в діяльності апарату, зміцнилися зв'язки з обласними організаціями, розвинулися нові форми й методи подання знання через свої організації та інституції. Товариство є єдиним засновником Університету сучасних знань (назва якого належить В. Г. Кременю), що має мережу в різних областях України, куди входять 5 коледжів, 2 інститути й 5 філій. Розвиває мережу планетаріїв, серед яких Київський – один із найбільших у Європі, що демонструє найсучасніші методи візуалізації знань.

Всеукраїнське громадське об'єднання Товариство «Знання» України поставило перед собою великі та відповідальні завдання: сприяння подальшому й швидкому розвитку освіти дорослого населення, створенню системи неперервної освіти громадян, підвищенню культурного, наукового та освітнього рівня широких верств населення.

Товариство також взяло на себе частину суспільних і державних функцій щодо випереджальної модернізації суспільної свідомості засобами усної пропаганди, через лекційну, комунікативну, роз'яснювальну діяльність, що дає можливість українському народу зробити крок у майбутнє.

Перша умова модернізації – збереження своєї культури, культурного національного фонду, поширення нових знань про славу історію України, забезпечення конфесійної згоди.

Від 1998 р. запрацювали науково-просвітницькі центри Товариства «Знання», створено мережу народних університетів українознавства, розроблено програму курсів підвищення кваліфікації національних кадрів українознавства та організовано системні курси з української історії та державної мови. Всього через цю систему курсової підготовки пройшли навчання близько 9 тисяч офіцерів усіх силових структур та Військово-морського флоту України, а також працівники державних установ східних та південних областей. Учителям історії, військовим частинам було подаровано близько 60 тис. українських книжок на патріотичну тематику. Цю акцію було здійснено за підтримки української федеральної кредитної спілки «Самопоміч» м. Нью-Йорка.

Майже щодня в Товаристві читаються лекції на актуальні проблеми сьогодення, які потім розміщуються на сайті та поширюються через Інтернет. На сьогодні на сайті їх більше двохсот. Сайт Товариства є одним із найбільш запитуваних у пошуковій системі Google.

У лекційній діяльності, курсовій підготовці академік В. Г. Кремень бере безпосередню участь. Володіючи даром оратора і яскравого харизматичного лідера, він збирає масові аудиторії слухачів, які на його лекціях завжди заповнені.

Просвітництву Василь Григорович приділяє надзвичайно велику увагу. Мабуть, це йде від максимуму його натури та глибокого усвідомлення, що просвітництво є не лише важливим засобом для вираження моральних і духовних законів, а й каталізатором їх виконання, синхронізування державних принципів з людськими моральними законами – його призначення.

У період гібридної війни зростає вага усної пропаганди, живого слова, за яким не заховається брехня. Бо що може протистояти тотальній брехні, її популяризації, до якої залучений величезний і потужний апарат нововідтвореної імперії? Лише усне поширення правди. З аргументацією, в діалозі, зі зіставленням фактів та аргументів. Особливо це важливо на Сході України, де створено нові осередки Товариства «Знання».

Принагідно зазначу, що у президента Товариства «Знання» вдало поєднуються дві чудові якості – просвітника й адміністратора просвітництва. Завдання першої – примусити себе слухати, завдання другої – примусити себе слухатись. Про першу якість і його ораторські здібності ми вже згадували. Щодо другої, то протягом 20 років його діяльності на цій виборній посаді він не просто вів засідання президії Товариства, а й попередньо контролював підготовку кожного питання, яке порушувалося. А вже зобов'язання управлінського апарату – виконувати прийняті рішення.

Саме від В. Г. Кременя виходить ініціатива стратегічного розвитку Товариства «Знання», підвищення його дієвості в забезпеченні здійснення українським суспільством важливих кроків у майбутнє, виходу на абсолютно новий рівень розвитку. Основою цього є опора на власні сили, збереження національного коду, залучення найкращих традицій народу в прагненні до позитивних змін.

У науково-просвітницькій, інформаційно-освітній діяльності варто зосередити увагу на мобілізації суспільної свідомості задля ефективного використання наявних мінерально-сировинних, аграрних та інтелектуальних ресурсів, виокремлюючи останні. Долучитись до підвищення серед населення рівня комп'ютерної грамотності, знання іноземних мов, культурної відкритості, щоб освіченість стала головною цінністю суспільства, постійно зміцнювати каркас національної ідентичності.

Слід наголосити, що Товариство «Знання» України, будучи неполітичною організацією, є одночасно глибоко державницькою структурою, яка насамперед опікується употужненням української держави. Держава і нація – це не статична конструкція, а живий організм, що розвивається, і випереджальна суспільна свідомість повинна через оновлення й нові ідеї модернізувати державу, здатну до перманентної осмисленої адаптації.

Секрети багатогранної державотворчої та просвітницької діяльності щільно переплетені з науковими пошуками академіка В. Г. Кременя. Він – автор більш як 800 наукових праць. Про його науковий авторитет свідчить біометрика української науки: Василь Григорович є лідером цитованості в Україні в галузі педагогіки за індексом Хірша відповідно до бібліометричного профілю Google Scholar.

З 1997 р. В. Г. Кремень обраний президентом Академії педагогічних наук України, під керівництвом якого академія, що з 2010 р. набула статусу національної, перетворилася на головний центр наук про освіту, педагогіку та психологію в країні. Він також визнаний у всьому світі як філософ, котрий посилив підґрунтя фундаментальних проблем світової філософської думки.

Увесь його колосальний, державотворчий, просвітницький, професійний досвід, помножений на енергію його патріотичного активізму, сприяв утвердженню цивілізаційних вимог соціального перетворення, для якого він робив набагато більше, ніж можна зробити у звичайних умовах, але, за словами Василя Григоровича, менше, ніж він сам бачив, що потрібно було б з огляду на нинішні проблеми та об'єктивні обставини.

І в цьому весь Василь Кремень, який для нас не лише людина з високим покликанням, а й символ, уособлення образу всієї України, що обов'язково, немов кремень, вибухне іскрами, як тільки на нього опуститься меч.

М. О. Шульга,

член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту
соціології НАН України

Багато років разом

Вперше з Василем Григоровичем ми зустрілись у відділі науки і учбових закладів ЦК Компартії України. Йшло літо 1980 року. Мене тільки що затвердили на посаді інструктора сектору суспільних наук. Сектор очолював Іван Федорович Курас. Наш колектив складався з п'яти чоловік. Окрім Івана Федоровича у ньому працювали Володимир Юхимович Мельниченко, який опікав історичні науки, Віктор Федорович Андрієнко, який відповідав за економічні науки, та Василь Григорович, що інспектував філо софські та правові науки. Тепер у цю групу вливався й я.

У перші дні роботи мене посадили в один кабінет з Василем Григоровичем, оскільки ми з ним мали ділити обов'язки щодо контролю за роботою кафедр філософських наук у вищих навчальних закладах. Мій сусід по службовому кабінету вже мав певний досвід роботи у такому специфічному закладі, в якому нас звела доля. Адже він працював у секторі вже три чи чотири місяці і багато чого міг підказати мені у перші дні перебування на новому місці. Василь Григорович виявився людиною уважною, делікатною і чуйною. Він терпляче і спокійно відповідав на всі мої запитання – від питання, де знаходиться бібліотека чи їдальня, і до того, як треба оформляти службові документи.

Ми з ним швидко знайшли спільну мову. Він раніше працював викладачем на філософському факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, а я науковцем Інституту філософії Академії наук України.

Проте працювати в одному кабінеті нам довелося недовго. Оскільки Василь Григорович за короткий термін показав свої найкращі професійні якості, то його підвищили по службі – пере вели на посаду консультанта нашого ж сектору. А консультантам надавався окремий кабінет. Але наше спілкування залишалося таким же інтенсивним, як і раніше.

Мене вражала така риса Василя Григоровича, як прагнення якомога більше знати про людей, з якими йому доводилося працювати в академічних інститутах і в навчальних закладах. Він знайомився з їх біографіями, намагався зрозуміти логіку життя, його спрямування. Не шкодував він часу і на те, щоб особисто побувати в тому колективі, де працювала людина, познайомитися особисто, поговорити з нею, а також дізнатися думку про неї колег по роботі. Робив це він делікатно, тонко, шанобливо щодо самої людини, застерігаючись від того, щоб не образити її, не нашкодити їй, не підірвати її репутацію.

У нашому секторі працювали глибоко ерудовані, з широким кругозором, креативні люди. Практично, кожного дня у нас відбувалися змістовні дискусії з питань історії, філософії, економіки, поточних загальнополітичних внутрішніх і зовнішніх проблем. На них завжди висловлював свою точку зору і Василь Григорович. Приємно було чути його незаангажовану, зважену позицію людини, яка добре розумілася у практичному житті, не була жертвою якихось химеричних абстракцій.

Завдяки здоровому глузду і незаангажованості Василя Григоровича, вдавалося спокійно вирішувати досить гострі ідеологічні питання. Заради того, щоб виграла справа, він всю відповідальність брав на себе. Одного разу філософи запропонували провести велику конференцію щодо вітчизняної середньовічної філософії. У той час керівництво відділу ставилося до цієї теми дуже підозріло. Василь Григорович почав радитися зі мною, як бути. Ми добре розуміли, що якщо напишемо на адресу керівництва доповідну записку і попросимо дозволу на проведення такої конференції, то з міркувань перестраховки її «зарубають». Це було б великою втратою для вітчизняної історії філософії. Адже така конференція не проводилася у нас жодного разу. Хоча дослідники вже накопичили багато матеріалу і його слід було обговорити, провести дискусію з багатьох актуальних наукових питань. І ми вирішили, що не будемо писати жодних доповідних записок, і не будемо заважати філософам проводити цей захід. Конференція пройшла успішно.

У відділі між колегами були тісні людські відносини. Ми спілкувалися не тільки в робочий час. Нерідко на вихідні та святкові дні весь відділ виїздив на автобусні екскурсії по Україні. Їхали цілими сім'ями – з дружинами і дітьми. Ходили по музеях, відвідували пам'ятки природи, милувалися краєвидами рідної землі. Це ще більше зближувало людей. Ми ходили у гості один до одного. Пам'ятаю, як ми з дружиною були в гостях у родини Кременів. Тоді син Вася вже ходив в школу, а молодша Тетянка ще сиділа на дитячому стільці, але вправно наминала кашу. Василь Григорович був дуже дбайливим батьком.

Йшов час. Життя кидало нас у різні боки і навіть у різні міста, а потім знову зводило разом. Незважаючи на всі пости і посади, звання і регалії, які мав Василь Григорович, у нас залишалися з ним завжди рівні, теплі, дружні стосунки. Час неблаганний, стрімко летить вперед. Тож бажаю тобі, друже, довгих літ щасливого, здорового, натхненно-творчого життя!

С. Г. Шидловський,
консультант Інституту законодавства Верховної Ради
України

Мудрий керівник, справжній патріот

Мені пощастило протягом тривалого часу близько знати Василя Григоровича, працювати поряд з ним, під його безпосереднім керівництвом. І можу з впевненістю, з гордістю сказати, що він завжди був і залишається для мене не тільки і стільки відомим науковцем, державним та громадським діячем, а, в першу чергу, непересічною, мудрою особистістю і разом з тим чуйною людиною з великою душевністю, любов'ю та увагою до оточення. Ці якості повною мірою проявлялися на будь-якій ділянці роботи, на будь-якій посаді, де б колись не працював нинішній ювіляр.

Особливо хотілося б відзначити величезний творчий потенціал Василя Григоровича. Пам'ятаю, колись нам групою з 4–5 осіб доводилося терміново готувати різного роду документи: довідки, проекти постанов, доповідей, виступів керівництва. І справжнім генератором ідей у таких творчих колективах, як правило, ставав Василь Григорович. Запропоновані ним вислови, новації, мовні звороти завжди були доречними, вивіреними і отримували загальне схвалення. Можна з повною відповідальністю стверджувати, що доробок наукових праць академіка Кременя був би набагато ширшим і вагомішим, якби до нього долучили усі матеріали та статті, підготовлені за особистою участю Василя Григоровича.

Відмітною рисою організаторської діяльності В. Г. Кременя на керівних державних посадах було й, напевно, зараз є, якщо можна так висловитися, поєднання колегіальності з конструктивністю управління. У зв'язку з цим пригадується такий епізод. Одного разу підрозділ, який він очолював, одержав від вищого керівництва занадто складне завдання, виконати яке у встановленні терміни було, як на мою думку, просто неможливо. Василь Григорович скликав робочу нараду, уважно вислухав з цього приводу всі думки та пропозиції співробітників і виклав своє узагальнююче бачення вирішення проблеми, окреслив план дій, в якому визначив етапи підготовки, обов'язки кожного щодо виконання окремих розділів та їх подальшого узагальнення. У результаті, незважаючи на складність, і це завдання було виконано нашою службою добре і в строк. І чомусь не маю сумніву, що подібних надзвичайних випадків у тривалій трудовій біографії ювіляра було чимало.

Скільки я знаю Василя Григоровича, він для мене є взірцем справжнього, не на словах, а на ділі патріота своєї Вітчизни. Так вже трапилося, що наприкінці 80-х – на початку 90-х років він працював на досить престижній посаді у Москві, мав там гарну, впорядковану квартиру. Але зі здобуттям Україною незалежності Василь Григорович рішуче перериває свою московську кар'єру, залишає квартиру в елітному будинку та повертається разом із сім'єю до Києва. І справа не лише в цьому неординарному вчинку. В. Г. Кремень чудово знає рідну Україну, завжди пишається нею і вболіває за неї. У службових справах йому довелося об'їздити усі її куточки: від Карпат до Донбасу, від Полісся до Таврії. І скрізь він чудово знаходить спільну мову і з академіками, і аспірантами, і з викладачами вишів і студентами, і з учителями шкіл і учнями та їх батьками. Причому у таких розмовах, чому мені не раз доводилося бути свідком, Василь Григорович не лише уважно вислуховує співрозмовників, але й може дати їм цінну пораду, поділитися своїм багатим досвідом. Гадаю, що саме глибока любов до України, до її людей допомогла йому досягти неабияких наукових здобутків.

Для нас, своїх колишніх співробітників, Василь Григорович був не лише вимогливим керівником, а й справжнім товаришем і другом, готовим завжди допомогти порадою, сприянням у вирішенні особистих життєвих проблем, допомогти, підставити, як то кажуть, своє надійне плече у скрутну хвилину. Інколи зустрічаючи своїх колег, з якими мені довелося разом працювати під проводом Василя Григоровича, згадуючи минуле, від усіх без винятку чую, що краще за нього у них керівника не було. Певен, що і зараз, будучи Президентом Національної академії педагогічних наук України, В. Г. Кремень залишається такою ж турботливою, доброзичливою людиною.

Хочеться від усієї душі побажати шановному Василю Григоровичу міцного здоров'я, родинного благополуччя, негасимої творчої наснаги ще на довгі, довгі роки...

В. Ф. Василяшко,
учений секретар правління Товариства «Знання» України, віце-
президент Університету сучасних знань, заслужений журналіст України

Будівничий України знань

Коли академіка НАН України і НАПН України Василя Григоровича Кременя на загальних зборах НАПН України переобрали президентом цієї академії (24 березня 2017 року), президент Федерації волейболу України Михайло Мельник так від гукнувся у «Фейсбуці»: «Вітаю Василя Григоровича! Людина на своєму місці, людина-патріот!!!». М. Мельник, для якого «Спортсмен насам перед має бути патріотом!», високо цінує патріотичний вплив на молодь В. Кременя, президента Спортивної студентської спілки з 1998 року. У В. Г. Кременя справді ніби вроджений патріотизм. Як президент Товариства «Знання» України і президент НАПН України, В. Г. Кремень щиро переймається тим, що «в умовах глобалізації, загострення конкуренції націй актуалізується завдання патріотичного виховання нації і народу, що нині складно сприймає частина еліти».

16 грудня 2015 року у виступі у НПУ ім. М. П. Драгоманова на засіданні Асоціації ректорів педагогічних університетів України та президії НАПН України щодо виконання Указу Президента України № 580/2015 від 13.10.2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» В. Г. Кремень висловив переконання, що, «якщо розглянути конкретні українські сучасні реалії, то питання про національно-патріотичне виховання стає не лише актуальним, а й вкрай важливим для збереження нації і державності загалом. І справа тут далеко не лише в подіях, що сьогодні відбуваються в зоні АТО, чи в окупації Криму. Трагедія України в тому, що за 25 років незалежності ми так і не змогли напрацювати єдину духовну основу української нації та нівелювати ті відмінності в культурних традиціях, зовнішньополітичних орієнтаціях і навіть ментальнісних характеристиках, що виникли в результаті історичної розшматованості України поміж різними державами».

Патріотизм В. Г. Кременя я відчув ще в 90-х роках ХХ ст., коли одразу ж за моїм проханням зустрівся з ним, як із заступником глави Адміністрації Президента України і як головний редактор видавництва «Веселка», не лише був прийнятий ним, але й заручився сприянням у державному замовленні на випуск книг у серії «Шкільна бібліотека». Згадую, його добре слово про антологію поезій «Україно, нене моя!» (К., «Веселка», 1993, 326 с.). Пізніше, в ролі начальника головного управління друкованих ЗМІ Міністерства інформації, я співпрацював з Академією педагогічних наук, як ми проводили Всеукраїнські дні української преси і книги в Харківській, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській областях, місті Києві та в Криму, причому україномовної, при проведенні першого Всеукраїнського конкурсу друкованих ЗМІ «Українська мова – мова державна». І жодного масового культурного заходу не відбувалося без участі студентів і професорів університетів названих регіонів. У Харківській області під гаслом «Передаймо нащадкам у спадок наш скарб – рідну мову» було проведено в театрах, Будинках культури, інститутах, школах на підприємствах у більшості міст і районів 200 науково-практичних конференцій, творчих зустрічей, книжкових і журнально-газетних виставок. У Запоріжжі на виставці було представлено 130 україномовних газет і журналів України, у Донецьку щодня відбувалися зустрічі на металургійних гігантах і хімічних комбінатах, в колективах шахт, в редакціях газет, на радіо і телебаченні з участю творців україномовних книг і ЗМІ, що прибули в Донбас з усієї України – від Криму – до Ужгорода.

Про діяльність В. Г. Кременя як патріота знаю більше 16 років, впродовж яких працюю в Товаристві «Знання» України. Свого часу президент Товариства В. Г. Кремень разом з головою його правління В. Кушерцем підтримав ідею першого президента Товариства «Знання» України, академіка НАН України В. І. Шинкарука, створити виш Товариства, запропонував його назву, яка була прийнята і прижилася, – Університет сучасних знань (УСЗ) і з часом запровадив форму системної уваги-підтримки – розглядати роботу УСЗ на кожному засіданні президії правління Товариства, як мінімум заслуховувати інформацію ректора УСЗ про діяльність цього вишу і проблеми, шляхи їх вирішення. В. Кремень вважає складовою розгляду кожного питання про УСЗ, звіт про патріотичне виховання у ВНЗ, чого так бракує нині українським вишам. За великої своєї зайнятості В. Г. Кремень постійно турбується справами Університету. Не раз розповідав про Університет сучасних знань у теле- і радіо передачах, на зустрічах з активом Товариства, у збірниках про Товариство «Знання». Телефільми за участю В. Г. Кременя можна бачити в телепередачах і телефільмах радіоканалів, зокрема УТРК «Культура», у публікаціях на сайтах

Товариства «Знання» України, НАПН України.

Приємно вражає, що В. Г. Кремень дослідив історію свого роду до сьомого коліна, показав, як можна вбирати і розвивати все найкраще в роду – працюватість, турботу про загальне благо, колективно діяти на успіх, на розвиток села. Він завжди допомагає своєму селу Любитову на Сумщині, зокрема у спорудженні мостів, ремонті доріг, у проведенні масових культурно-освітніх заходів, у вихованні молоді на творчості Тараса Шевченка, Івана Франка і Лесі Українки, у комп'ютеризації школи. В. Кремень відкрив до глибини історію малої своєї батьківщини у книзі «Любитове – моє рідне село», з теплою і сердечністю пише і дбає про земляків Слобожанського краю як невід'ємної частини України! 6 березня 2015 р. він презентував цю книгу у своєму Любитові, де її високо оцінили односельці і де автор пообіцяв невдовзі презентувати нове її видання. Він встигає сприяти і діяльності Сумського земляцтва в Києві. Під час презентації книги було відзначено, що за особисті заслуги в соціально-економічному та культурному розвитку Конотопського району В. Г. Кременю присвоєно почесне звання «Почесний громадянин Конотопського району» із врученням посвідчення та відзнаки.

Атмосфера пошани до національних традицій, символів, до української мови, які відчуваєш з перших слів спілкування з В. Кременем, відкриває душу для повноцінної взаємодії у науковому просвітництві. Ще до повернення в Товариство я знав, що після розпаду СРСР В. Кременя запрошували залишитися в Москві з відповідними вигодами, на що піддалися деякі діячі родом з України, та В. Кремень повернувся в Київ, віддав себе праці щодо відродження України. Я не чув від нього туги за Союзом, зате чув про страшні злочини імперії – про вбивства мільйонів українців голодоморами і репресіями, про насильницьке змосковщення частини еліти, населення міст, придушення визвольних рухів в Україні, що торкнулося і його рідної Сумщини, в сіянні розбрату між українцями Донбасу і галичанами тими, хто в «Русській мір» збирає чукчів, бурят-монголів та інші народності і вважає, що у них «братское єдиненіє» можливе, а у нас і між українцями – не можливе. «Українців висовували на різні посади, довіряли, якщо не підозрівали “українським буржуазним націоналістом”». Але в найдружнішому колі в Москві, хай ніби жартом, але обов'язково сміли ображати українців, як “петлюрівців”, “бандерівців”, “буржуазних націоналістів”, – згадував В. Кремень.

Реалізацією патріотичної позиції громадянина в руслі люди - ноцентричного світосприймання і філософського розмислу як ученого у відповідь на приниження ролі української національної ідеї типу заяви Президента України Л. Д. Кучми «Національна ідея не спрацювала» (замість – «влада і громадськість не спрацювала для реалізації національної ідеї») постала фундаментальна монографія В. Г. Кременя «Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум». У книзі досліджується найважливіша проблема українського буття і процесу державотворення – проблема національної ідеї. Рецензуючи цю працю, доктор філософських наук, професор Олег Гринів у статті «До питання про ствердження української національної ідеї» доводить, що аналізована монографія належить до фундаментальних праць, присвячених дослідженню української національної ідеї, дає її всебічне філософське обґрунтування, наголошує на конструктивній ролі держави в її творенні, дає взірць практичного втілення національної освіти, національної ідеї в галузі освіти і культури, у розвиток яких академік НАН України і НАПН України В. Г. Кремень зробив значний внесок в Україні...

Не тільки як відомий учений, педагог, але і як знаний громадський діяч, переконаний патріот України В. Г. Кремень переймається проблемами ідентичності, збереження і розвитку її в Україні. Цим проблемам було присвячено наукове видання Василя Кременя і Василя Ткаченка «Україна: ідентичність в добу глобалізації». Автори аналізують основний виклик доби – як інтегруватися в нинішній глобалізований світ з усіма його викликами, але не втратити своєї ідентичності, в даному випадку української, чого можна досягнути забезпеченням консенсусу влади і громадськості щодо європеїзації України з цивілізаційними набутками цивілізації, щоб поряд з гуманітарним, культурним збагаченням, уникнути таких загроз глобалізації, як розчинення серед інших націй, не стати «донорами європейських націй» так, як в СРСР українці ставали «донором нової історичної спільноти «радянського народу».

В. Кремень і В. Ткаченко висловлюють стурбованість щодо виживання суспільства залежно від вирішення питань національної ідентифікації. Вони застерігають у книзі «Україна: ідентичність в добу глобалізації»: «Нинішні глобальні процеси підводять нас до думки, що виживання для суспільства це і є, власне, питання ідентичності, оскільки загроза існуванню не завжди означає загрозу фізичному існуванню: достатньо того, що певна історична спільнота більше не може жити, як колективне МИ». Тож глобальні виклики переслідують нас і всередині країни, коли національній ідентифікації українців протидіють пережитки радянської ідентифікації, що трансформувалася у явно імперську ідентифікацію п'ятої колони РФ і зникаються з

провінційною малоросійською ідентифікацією, що не цурається критичного самоусвідомлення і сорому та за умов Незалежності. Національна ідентичність, пишуть автори, не може бути рядовою серед інших видів ідентичності (культурної, релігійної, регіональної...), тому що пов'язана «з її претензією на універсальність у визначенні соціально-культурного аспекту нації».

Під час нетрадиційних змін у міждержавних, міжконфесійних, міжнаціональних відносинах і протистояннях, коли по зникненню ідеологічного розлому між Заходом і Росією після краху соціалістичного Союзу звучали сподівання на дружбу і співпрацю між ними, а виявилось, що між комуністичним Китаєм і капіталістичними США більше взаємодії, ніж між тими ж США і капіталістичною Росією, яка до того ж напала на вчора ще «братній», за її ж заявами, український народ, – то політичні сили, громадськість у нас, як і в світі, повинні бути стратегічно передбачливими, шукати не традиційних шляхів вирішення наявних проблем, виявляти при цьому сильну волю, вміти доносити до світового співтовариства, до міжнародних судів, суду в Гаазі, до того ж Інтерполу, переконливу правду про злочинну агресію Росії проти України, про збройну підтримку нею сепаратистів і бандитських угруповань. Про це йдеться під час лекцій, дискусій у лекторіях «Трибуна вченого», «Трибуна українознавця», «Європейський вибір», в яких бере участь і В. Кремень, запропоновані і ним учені, політики, економісти, державні діячі.

У названих працях В. Кременя, його виступах перед громадськістю, в тому числі в Товаристві «Знання», з метою дальшого піднесення рівня, освіти в нашій країні, від якого залежить і розвиток національної ідеї, що рухає розвиток нації, і захист української національної ідентичності, і взагалі успіх соціально-політичного розвитку України, як учений, педагог, діяч наукового просвітництва Василь Григорович Кремень вбачає вирішення таких нових підходів в оволодінні сучасними знаннями, як забезпечення безперервності навчання протягом усього життя, інноваційного характеру освіти, поєднання збагачення знаннями з виховною роботою у вищій школі, забезпечення кращої підготовки студентів до оволодіння швидкозмінними професіями у сучасному світі, за його ініціативи в Україні відбувся активний процес переходу від авторитарної педагогіки до педагогіки толерантності, втілюється у життя інноваційна державна політика в освіті і науці.

Особливо близька українцям у плані утвердження національних пріоритетів у науці, освіті і суспільстві турбота Василя Кременя про утвердження і розвиток української мови як державної. Недавно, 24 квітня 2017 р. на 12-х Шинкаруківських читаннях, які проводилися в Товаристві разом з Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України, Київським національним університетом ім. Тараса Шевченка, Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди НАНУ, іншими інституціями, я спитав В. Г. Кременя, як йому вдалося домогтися втричі збільшення відсотка шкіл з викладанням українською мовою в Донецькій і Луганській областях, коли він був Міністром освіти України в 1999–2005 роках.

Як з'ясувалося з розповіді В. Г. Кременя, певному збільшенню кількості україномовних шкіл за нових умов сприяла насамперед політична воля міністра і на той час місцевої влади у Донецьку, прагнення досягати позитивних змін в освіті у взаємодії, а не в протидії. Зрозуміло, це відбувалося і за умов переконаності міністра освіти і науки в національній важливості справи. Допомогали в цій справі і живі контакти в тому ж Донбасі з учителями, учнями і їхніми батьками, вміння переконувати, що це в інтересах самих учнів, щоб мати можливість навчатися у Києві, інших містах України, стати успішними представниками української науки і національної культури. «Спершу не погоджувався на мої пропозиції щодо збільшення кількості шкіл з українською мовою викладання, проведення Всеукраїнських освітніх заходів у Донецьку тодішній Прем'єр-Міністр України Віктор Янукович, але перед неодноразовими, переконливими аргументами Міністерства освіти і він відступав», – розповідав учасникам науково-практичної конференції Василь Кремень.

26 грудня 2003 року в газеті «Урядовий кур'єр» з прес-конференції в Міністерстві науки і освіти України під сенсаційним заголовком «Перша складова мовного прориву» було опубліковано повідомлення: «Ухвалено цільову Програму розвитку та функціонування української мови в Донецькій області» на спільному засіданні Міністерства науки і освіти України і Донецької обласної державної адміністрації 13.12.2003 № 12 6/2. Ініціатором Програми був Міністр освіти і науки України Василь Кремень. За словами заступника голови Донецької державної адміністрації Віталія Лобаса «через шість років в освіті Донеччини буде 78 відсотків загальноосвітніх шкіл, в яких учні навчатимуться українською мовою», чого, на жаль, за відсутності у керівництві міністерством В. Кременя сповна досягти не вдалося.

Рівно через три роки я звернувся з листом у Міносвіти і науки України із запитанням, як виконується Програма міністерства освіти і науки України і Донецької облдержадміністрації, пам'ятаючи, що в 1998 році в україномовних школах на Донеччині навчалося лише 10 відсотків учнів. У письмовій відповіді з міністерства було зазначено, що в навчальних середніх закладах області українською мовою українською мовою навчається 140 942 (36,4 відсотка) учнів (лист 23.01.07 № 2/2 15 130 за підписом: «Начальник відділу Л. С. Ващенко»). Це один з прикладів, як і за Президента України В. Януковича міг діяти в національних інтересах міністр, якщо у нього була національна свідомість і політична воля добитися успіхів на благо України.

НАПН України, якою як її президент керує В. Г. Кремень і з якою тісно співпрацює Товариство «Знання» України, у Стратегії діяльності Національна академія педагогічних наук України 2016– 2022 роки намітила такі завдання, як «формування сучасної системи цінностей у громадян України, що сприяли б максимальній самореалізації кожного з них, утвердженню національної єдності, найповнішому усвідомленню національних інтересів і їх розвитку у співпраці та конкуренції з іншими країнами, включно із захистом незалежності і територіальної цілісності України», до основних пріоритетів розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень та експериментальних розробок віднесено формування національної ідентичності як складової європейської приналежності національно-патріотичне виховання.

«Питання національно-патріотичного виховання завжди в центрі уваги президії Товариства “Знання” України, президента як є академік В. Г. Кремень, – підкреслює голова правління Товариства, член-кореспондент НАПНУ В. І. Кушерець. – Президія спрямовує свій інтелектуальний ресурс на виховання національно-патріотичного почуття, яке базується не лише на любові до своєї країни, а й на справах, які її підносять». В. Г. Кремень виступає у Товаристві з питань розвитку національної ідеї, проблем захисту української ідентичності, безперервності патріотичного виховання населення. За підтримки В. Кременя були заплановані і розглянуті президією правління Товариства різні аспекти патріотичного виховання, які проводяться такими обласними організаціями, як Вінницька, Закарпатська, Харківська, Чернівецька, культурно-шефська робота над воїнами АТО, поширення наукових знань з актуальних питань у звільнених містах і районах Донецької і Луганської областей. Особливу увагу президія приділяє військово-патріотичному вихованню, що набуває виняткового життєдайного й оборонного значення в умовах агресивних дій РФ на Донбасі, окупації Криму, розгортання ідеологічної і психологічної війни проти нас як в Україні, так і за кордоном. Цій справі служать і

книги В. Кременя, які видані у Товаристві «Знання» України, насамперед дослідження В. Кременя і В. Ткаченка «Україна: ідентичність у добу глобалізації», виступи В. Кременя в журналах Товариства «Наука і культура», «Трибуна», на сайтах Товариства, де є і Блог В. Кременя, відеозаписи його зустрічей з активістами Товариства, викладачами та студентами Університету сучасних знань Товариства. З усього сказаного впливає одне: в галузі освіти, науки, наукового просвітництва Василь Кремень багато зробив і робить як переконаний патріот України.

Від усього серця бажаю шановному Василю Григоровичу Кре меню як визначному ученому, педагогу, громадському діячу, прези денту Товариства «Знання» України і президенту НПН України діяль ного, повноцінного довголіття на славу і благо рідної України!

В. А. Глушко,
перший заступник голови правління
Товариства «Знання» України

Велика людина залишається великою в будь-яких системах відліку людяності

25 червня 2017 року виповнюється 70 років з дня народження Великої людини, вченого, громадського діяча і високоморального товариша Василя Григоровича Кременя. У збірнику, який Ви тримаєте, багато нарисів із добрими словами про ювіляра, але вони не повторюються, оскільки кожна людина має свій досвід спілкування з Василем Григоровичем, свою історію взаємодій і свій світогляд. Спробую і я, з огляду на чвертьвіковий час нашого знайомства, поділитися враженнями про цю особистість, перебуваючи, як висловлюються фізики, у власній системі відліку. Одразу зазначу: весь час нашого знайомства, незважаючи на те, що ми практично – ровесники, я його сприймав і сприймаю як старшого товариша, керівника та радника.

Початок 90-х років минулого століття став доленосним для багатьох громадян колишнього СРСР. У спеціалістів найвищої кваліфікації, чия робота була пов'язана із загальносоюзними організаціями і підприємствами, у ці роки гостро постало питання подальшого працевлаштування й узагалі життя. Василь Григорович, попри високе становище в політичних і наукових колах СРСР й престижну квартиру в Москві, прийняв однозначне рішення – повернутися на Батьківщину, щоби всі свої сили й досвід віддати розбудові України. Так сталося, що розпад СРСР лишив і мене цікавої багаторічної творчої роботи в Інституті ядерних досліджень АН УРСР, оскільки всі мої науково-технічні розробки і дослідження були пов'язані з оборонною тематикою країни, а замовниками більшості науководослідних і дослідно-конструкторських робіт були головні підприємства міністерств електронної й авіаційної промисловості Союзу РСР. Таким чином, переді мною, як і перед В. Г. Кременем, постало питання працевлаштування...

Незалежно один від одного, ми влаштувались на роботу в новоствореному Національному інституті стратегічних досліджень (НІСД) при Президентові України, де і познайомились. З огляду на важливі функції з аналітико-прогнозного супроводження діяльності Президента України, співробітники зазначеної науково-дослідної установи, як

говорять, з головою поринули в проблеми державотворення. Василь Григорович очолив один із важливих підрозділів – відділ внутрішньої політики, а згодом був призначений заступником директора НІСД з наукової роботи. Серед проблем, які на початку 90-х років потребували максимальної уваги очолюваного ним колективу, були, зокрема, проблеми сепаратистських проявів у Кримській автономній республіці, міжконфесійні відносини в церковному середовищі України, що потребували розроблення якісної методології ухвалення соціально-політичних рішень. У результаті глибокого і професійного дослідження Василем Григоровичем нагальних проблем, що поставали перед Президентом України та його Адміністрацією, з'являлися високоякісні аналітичні доповіді і пропозиції. Про високу оцінку роботи В. Г. Кременя з боку керівництва держави свідчить той факт, що невдовзі його було призначено на посаду керівника Управління внутрішньої політики Адміністрації Президента України.

Приблизно через рік мене було призначено на посаду директора Українського науково-дослідного і проектно-вишукувального інституту проблем зберігання матеріалів і товарів Державного комітету України по матеріальних резервах. І хоча ми працювали в різних установах, Василь Григорович знаходив час для спілкування зі мною за чашкою кави. Особливо я вдячний йому за дружню допомогу при обговоренні проблем, що постали перед очолюваним мною інститутом під час розроблення науково обґрунтованої номенклатури і рівня накопичення матеріального резерву України. Саме завдяки його авторитету й підтримці мені вдавалося зустрічатися та ради тисяч ученими НАН України і провідними науковцями Міністерства економіки України й успішно завершити науково-дослідну роботу, що перебувала на контролі Кабінету Міністрів України.

Після обрання в 1998 р. В. Г. Кременя народним депутатом України за його рекомендацією я почав працювати головним консультантом секретаріату Верховної Ради України з питань науки і освіти. Василь Григорович очолював підкомітет з питань фахової освіти Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. Оскільки я був присутнім на всіх засіданнях зазначеного комітету, то можу засвідчити: і на цій важливій ділянці законотворчої роботи В. Г. Кремень проявляв себе авторитетним високоморальним фахівцем, що відстоює інтереси науковців і освітян України!

Важливою подією в нашому житті стало обрання в 1999 р. Василя Григоровича Кременя Президентом Всеукраїнської громадської організації «Товариство «Знання» України». На тому ж з'їзді, за його рекомендацією, мене було обрано до склад правління цієї організації і на першому, після з'їзду, пленумі я був обраний штатним заступником голови правління. Відтоді, ось уже понад 18 років, ми разом працюємо в цій авторитетній науково-просвітницькій організації. За цей час очолювана Василем Григоровичем організація зміцніла, розв'язала багато організаційних, майнових, фінансово-господарських і правових проблем. Про позитивну оцінку нашої роботи з боку членів Товариства «Знання» України свідчить той факт, що вже на трьох звітно-виборчих з'їздах нас переобирають, підтверджуючи високий рівень довіри.

Наостанок, хочу поділитися кількома фотографіями, що

віддзеркалюють певні моменти нашої спільної роботи в Товаристві «Знання» України, і побажати Василю Григоровичу та його родині міцного здоров'я, нових успіхів і звершень.

Представники керівництва Товариства «Знання» України, обрані на II з'їзді: В. І. Кушерець, голова правління; В. Г. Кремень, Президент; В. А. Глушко, заступник голови правління

В. Г. Кремень разом з працівниками Товариства «Знання» України

Голова правління Товариства В. І. Кушерець, Президент Товариства В. Г. Кремень, керівник юридичної служби Товариства А. С. Мороз, заступник головного редактора журналу «Трибуна» під час прес-конференції, присвяченій захисту нерухомого майна

В. Г. Кремень головує на урочистому засіданні ІІІ, ювілейного, з'їзду

Товариства «Знання» України

Почесна президія ІV з'їзду Товариства «Знання» України, зліва направо: В. А. Глушко, Д. М. Єсипенко, В. І. Кушерець, Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, Б. І. Корольов, К. М. Ситник, О. С. Оніщенко, Е. М. Должиков

В. Г. Кремень головує на робочому засіданні президії правління Товариства

«Знання» України

*Президент Товариства «Знання» В. Г. Кремень демонструє посвідчення
(сертифікат) про присвоєння новій малій планеті
Всесвіту імені «ZNANNYA»*

А. С. Мороз,
заступник голови правління
Товариства «Знання» України

Чесна, розумна принциповість, яка вселяє надію

Мені як людині та заступнику голови правління Товариства «Знання» України – поталанило регулярно спілкуватися з Василем Григоровичем Кременем як президентом Товариства «Знання», спостерігати за його роботою і як Міністра освіти і науки України, і як президента НАПН України, і як президента Спортивної студентської спілки України.

Зазначу, що спілкування з Василем Григоровичем Кременем – це збагачення самого себе, отримання заряду енергії і бачення перспективи. Секрет такого впливу, на мій погляд полягає в його умінні говорити те, що ми відчуваємо у своїй душі.

Для мене, як і багатьох українців, дві «революції» – «Помаранчева революція» та «Революція гідності», є фундаментальними подіями життя. Вони пов'язані з надією та вірою в людей – український народ.

Наша віра і надія перетворювались на нестримне бажання перетворити мрію на нове життя в Україні. Вже лише думки про це ставали джерелом душевного тепла.

Ми вірили у розквіт нашої держави і наша віра була спрямована на дію: міцна, правова, соціальна держава, добробут у суспільстві, свобода, як атрибут життя, морально-духовна вертикаль у людських взаєминах, правдивість і чесність у спілкуваннях влади з народом, людські цінності і чесноти, європейські стандарти.

У моїй пам'яті під час «Помаранчевої революції» міністром освіти і науки України було здійснено принциповий вчинок – виступ перед студентами та їх інформування про те, що міністерство не допустить, щоб студенти притягувались до відповідальності керівниками вищих навчальних закладів за участь у масових публічних акціях. Мені було приємно чути міністра та одночасно я радів, що така людина є президентом Товариства «Знання» України, а також мені в житті повезло – бо я знаю цю людину.

Це була принципова позиція чесної порядної людини. Вона вселяла надію присутніх на перемогу тих ідеалів, за які вони боролися.

Якось, вже після «Революції гідності», я був свідком обговорення питання відмінності України та Росії. Висловлювань було чимало. Дискусія спричинила до збудження, але чітка логіка й правдивість Василя Григоровича швидко привели на шлях розуміння ситуації про те, що без принципової участі людей авторитарний режим за них зробить лише гірше для них. Я підтримав вислів В. Г. Кременя про те, що принципова відмінність між країнами полягає у різних домінуючих в країнах типах суспільних відносин. Василь Григорович переконливо довів, що в Україні – наявні ознаки утвердження демократичних європейських цінностей, пріоритет надається побудові соціальної держави, що забезпечить фундаментальні умови людського буття. Росія ж не хоче цього допустити через свою імперську політику, тобто ми знаходимось на різних берегах цивілізаційних цінностей. Об'єктивна і точна оцінка ситуації, висловлена В. Г. Кременем про Європейський вибір України, сприяє глибшому розумінню цінностей нашого європейського майбутнього.

Важливо усвідомити, що в житті немає нічого, чого варто було б боятися. Є тільки те, що потрібно розуміти і відчувати – треба пишатися Україною і тим, що ми є **УКРАЇНЦЯМИ!**

Ю. А. Ведєрніков,
професор, ректор Університету сучасних знань, член
президії Товариства «Знання» України

Конструктивний демократ (До 70-річчя В. Г. Кременя)

Малюючи портрет ювіляра, зазвичай виникає бажання розкрити саму сутність його особистості через основні якості і таланти, риси характеру, показати життєвий шлях і ще багато чого природно характерного цій людині. Беручись за спробу писати портрет нашого ювіляра Василя Григоровича Кременя я відразу відчув надмірну складність завдання і спочатку відмовився, але велика повага до цієї людини підказала мені – зроби спробу розкрити хоча б невеличку грань його постаті.

Наш ювіляр у будь-які шаблони просто не вміщується, настільки масштабна його постать. Василь Григорович Кремень – складна, багатогранна людина, яка не просто поєднує в собі якості науковця, освітянина, управлінця, але ці якості скріплені природними принципами за якими живе, працює, творить ювіляр і які можна об'єднати одним змістом – людяність. Результатом такого єднання є високий рівень цих якостей, їх цілеспрямованість. Автор, часто спілкуючись із науковцями та педагогами, ставить їм питання: хто запам'ятався як найбільш яскрава особистість серед міністрів освіти і кого б вони хотіли б бачити на цій посаді сьогодні. Результат вражає – на обидва питання майже всі дають одну відповідь: Василь Григорович Кремень! Можете перевірити самі.

Таке ставлення до Міністра В. Г. Кременя базується насамперед на тому, що саме під час його каденції відбулись зміни у свідомості суспільства щодо ролі освіти і науки в розбудові української державності.

Сьогодні я маю велике задоволення спілкуватися з Василем Григоровичем у стінах Товариства «Знання» України як ректор з президентом Товариства, яке заснувало Університет сучасних знань, і членом Наглядової ради цього закладу. Цікаво спостерігати за тим, як він проводить конференції, пленуми, різного рівня наради. На думку спадає, що саме так, відповідально, чітко, демократично Міністр В. Г. Кремень проводив колегії міністерства. Найбільш запа м'я талась колегія Міністерства освіти і науки, яка проходила у 2004 році в місті Одесі. Участь у її роботі брали керівники чотирьохсот вищих навчальних закладів з усієї України, різних форм власності і підпорядкування, в тому числі «силових» структур, в одному з яких працював на той час і я як автор статті. І перше, що приємно вразило, – це чіткість і логіка побудови та проведення колегії, відсутність форма -

лізму і різного роду спрощень. Відчувалась рука майстра – менеджера та чітка робота його команди – фахівців високого класу.

При першому ознайомленні з програмою роботи виїзної колегії Міністерства складалось враження, що позитивне вирішення постав лених завдань і підтримка курсу міністерства неможлива. На порядок денний ризиковано виносились питання, які багато часу гостро обговорювались у суспільстві й навколо яких не було і, здавалось, не могло відбутися громадянської злагоди. Судіть самі – питаннями, вирішення яких на себе брав Міністр, були: приєднання у 2005 році до Болонського процесу; широке впровадження кре дитно-модульної системи у навчальний процес ВНЗ (відбувався експеримент щодо її введення); удосконалення мережі вищих навчальних закладів; пере підпо рядку вання їх Міністерству освіти і науки; пере дачу універ ситетам права присвоєння звань доцента і професора; розширення експерименту із зовнішнього тестування та ін. Завдання здавались просто непідйомними. І при цьому колегію Василь Григорович проводив чітко, керуючись принципом демократизму, повної довіри до учасників, виступами широкого загалу, який, безумовно, ско ристався такою можливістю і водночас відповів від критістю думок і правдивістю висловлень, на що і розраховував автор проекту цього зібрання фахівців (думка автора статті). Кожний виступ опонентів було обговорено і враховано, знайдено їм нішу. Супереч ливі питання розглядались передусім з погляду креативності і но визни, кожен співрозмовник був почутий, що підтверджує нестан дартність, незаре гульованість мислення Василя Григоровича.

Окрім того, під час перебування в Одесі Міністр освіти і науки відвідав навчальні заклади та підписав Угоду про співробітництво між МОН та Одеською облдержадміністрацією.

Сьогодні можна зробити висновки, що практичні заходи в освіт - тянській сфері, які були демократично проведені під керівництвом Міністра В. Г. Кременя, базувались на ґрунтовних теоретичних наукових дослідженнях, тому були концептуально цілісними та ефективними, сприймались громадянським суспільством, а освітня система України в ці часи наблизилась до освітніх систем євро - пейських держав.

С. О. Мосьондз,
проректор з навчальної та наукової роботи Університету
сучасних знань, доктор юридичних наук, професор, член
правління Товариства «Знання» України

Привітання з нагоди дня народження Василя Григоровича Кременя

*В*асиль Григорович Кремень належить до когорти визначних вітчизняних філософів та педагогів кінця XX – початку XXI століття. Відомий український вчений у сфері освіти та науки, доктор філософських наук, академік НАН України, академік НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, президент НАПН України, президент Товариства «Знання» України, продовжувач традицій славетної, всесвітньо відомої Київської філософської школи, засновником якої був академік НАН України В. І. Шинкарук, відзна час сьогодні 70-річчя від дня народження.

За своє творче життя вчений написав і надрукував понад 1000 наукових праць, присвячених філософській та педагогічній тематиці, проблемам реформування освіти та науки, філософським засадам трансформації інститутів громадянського суспільства тощо. Червоною ниткою у них проводиться думка про те, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства світоглядною основою, яка відповідала б сучасним запитам до фундаментальної науки про принципи й перспективи людського існування, має стати філософія людиноцентризму як відповідь на виклики сучасного глобального світу, як новий тип метасвітогляду, безпосередньо дотичного до вищих смислів буття особистості й водночас такого, що забезпечує повсякденне, наповнене гуманістичним змістом і цінностями життя кожного індивіда, соціуму, людства загалом.

І саме ця філософська концептуальна основа видатного вченого В. Г. Кременя, інтегрована в різні галузі суспільного життя, стала каталізатором як переорієнтації освітньої діяльності у вищій школі з процесуальної на результативну її складову, так і функції адміністративного права з каральної на правозабезпечувальну (що пов'язана із забезпеченням реалізації прав і свобод людини) і правозахисну (яка пов'язана із захистом порушених прав). Тим самим у сфері вищої освіти «людіноорієнтована» ідеологія зумовила новлення та розвиток сучасної моделі розвитку освіти – студентоцентризму, за якої студент з об'єкта перетворюється на суб'єкт освітньої діяльності, активного

учасника науково-освітнього процесу, тобто концентрації зусиль на врахуванні індивідуальних якостей, здатностей, на формуванні індивідуальних освітніх траєкторій та, відповідно, індивідуального профілю компетенцій. А в галузі адміністративного права ідеологія людиноцентризму, відповідно до якої держава має служити інтересам громадян, тобто діяти заради і в ім'я приватних осіб шляхом всебічного забезпечення пріоритету їх прав, свобод та інтересів у публічній сфері, була покладена в основу оновлення його предмету, мети та призначення.

В. Г. Кремень послідовно відстоює свою позицію про те, що запровадження і реалізація нового погляду на сутність відносин як у сфері вищої освіти, так і на публічному рівні (їх переорієнтація з суб'єктно-об'єктних на суб'єктно-суб'єктні) має сприяти істотному розвитку громадянського суспільства, демократичної, соціальної, правової держави, адже запровадження необхідних змін означає зрештою створення якісно нових, відмінних від колишніх, режимів навчання у сфері вищої освіти та регулювання відносин між органами публічної влади, їх посадовими особами і громадянами. Ці режими відносин у сфері освіти та публічного управління роблять студента більш рівноправним партнером у стосунках з педагогом, а пересіч ного громадянина – з державою, її органами і посадовими особами.

Як бачимо, повага до індивідуальності, розвиток особистості такої, якою її створила природа, виявлення її обдарування і схильностей – ця ідея стає лейтмотивом усієї наукової (філо софсько-со ціаль ної, філософсько-політичної, філософсько-освітньої, з упев не ністю можна сказати, і філософсько-правової) творчості В. Г. Кременя, метою всієї його суспільно-політичної і громадської діяльності.

Є люди, про яких кажуть, що вони народилися вченими, є вчені, про яких кажуть, що вони написали багато цікавих і потрібних наукових книжок чи що вони стали видатними або знаними. Якщо про Василя Григоровича Кременя сказати перше, друге чи третє, то це буде занадто спрощено. Він справді народився, став і є ученим; він справді написав багато цікавих робіт, але його особистість набагато більша й глибша. Він є вченим за самою сутністю свого сприйняття життя, за характером ставлення до навколишнього середовища й дійсності, незалежно від того, у яких сферах вона виявляється. Він є вченим за природою свого існування, за способом свого ставлення до розумового процесу, до самої технології отримання наукового результату й нового наукового знання.

В. І. Лебідь,

член президії правління, головний бухгалтер правління Товариства
«Знання» України

Мудрість, людяність, вимогливість

За півстоліття роботи в апараті правління Товариства «Знання»

України серед багатьох керівників Товариства, під керівництвом яких ми працювали багато років, я особисто найвище оцінюю діяльність першого президента Товариства «Знання» України, академіка Шинкарука Володимира Іларіоновича і його наступника, якому він передав свої повноваження у Товаристві, – академіка Василя Григоровича Кременя.

З нагоди 70-річчя Василя Григоровича Кременя хочу щиро привітати його з ювілеєм, побажати йому доброго здоров'я і нових великих успіхів в науці, освіті та науковому просвітництві й сказати, що я щаслива, що працюю під його началом.

Вважаю, що як президент нашого Товариства він виявив себе з найкращого боку. Я бачу як його поважають його колеги вчені, педагоги і взагалі всі члени Товариства.

Багатогранний талант В. Г. Кременя допомагає нам проводити роботу на високому рівні, додавати людям світла знань, виховувати громадян і насамперед молодь патріотичними, допомагати людям вчитися все життя. Нам пощастило, що нами керує талановита людина, президент Національної академії педагогічних наук, досвідчений державний і громадський діяч, особистість з неординарними здібностями, що вміє оточити себе розумними та працювитими людьми, успішно орієнтується і нас орієнтує в швидкоплинному і швидкозмінному світі.

Я як головний бухгалтер завжди впевненіше працюю і дивлюся в майбутнє, коли мої звіти уважно розглядає президія правління Товариства під керівництвом В. Г. Кременя, який вникає у фінансову діяльність, дбає про міцну економічну основу Товариства, вникає у фінансове забезпечення його роботи і в розподіл коштів. Свою невичерпну енергію він спрямовує не лише на успіхи в науковому просвітництві, а й на те, щоб приділяти увагу всім у Товаристві, з ким він працює.

Бажаю шановному Василю Григоровичу благополуччя, наміря них
гараздів, повноцінного довголіття, нових звершень на благо Товариства
і всієї України!

В. В. Неволов,
професор, голова правління Київської міської організації
Товариства «Знання» України, письменник

Багатогранна обдарованість (штрихи до портрету)

З перших зустрічей з Василем Григоровичем Кременем на спільних численних засіданнях різних ювілейних оргкомітетів і нарад з підготовки до важливих державних свят в Кабінеті Міністрів України (а це час досить віддалений – понад тридцять років!), тоді ще достатньо молодим і вродливим чоловіком, нас, представників «суголосного» з багатьох спільних питань відомства – міністерства культури, приємно вражала приязність, інтелігентність і масштабна широта знань його, тодішнього міністра освіти...

До Василя Кременя тягнулось чимало людей – з ним почувалось зручно і по-людському відверто. Він вносив і у ці засідання щирість і душевну розкутість. Маю визнати, що для нас, особливо тих співробітників, які тяглися до фундаментальної науки, така яскрава особистість, як Василь Григорович Кремень, стала на той час важливим допінгуючим стимулом для пошуку свого шляху в науці, до власного самоствердження.

Уже значно пізніше, коли я дізнався про вагомий особистий науковий доробок Василя Григоровича, про те, що ним написані сотні оригінальних, сміливих та неординарних за концепціями наукових досліджень і розвідок, я відзначив для себе, що уже навіть самі назви книжок, написаних В. Г. Кременем, промовисто свідчать про широту та багатоманітність його наукових інтересів, про рідкісну універсальність знань, масштабність і багатоплановість постійної дослідницької праці вченого, самовіддана та плідна діяльність якого викликає щире захоплення і глибоку повагу.

У зв'язку з цим у мене доволі часто виникало закономірне запитання: то де ж береться у Василя Григоровича насага, де береться сила? Врешті, де береться ота несуетна життєва філософія? Можливо, сила та й життєва мудрість – від непростого життєвого досвіду? А може просто через щасливу вдачу, вроджений оптимізм та гумор, через розумну компромісність...

У житті, як на довгій ниві, довелось, напевне, Василю Кременю і тяжко орати, і радісно збирати урожай. Зіставлення можна про - довжувати, однак не вичерпати інтересів і захоплень, наукових заглиблень і глибоких досліджень цієї цілеспрямованої в роботі, глибоко ерудованої людини.

Гадаю, що головна риса Василя Григоровича – багатогранність. Адже він не тільки визнаний науковець, відомий філософ, але і блискучий лектор (що й дає йому можливість з успіхом очолювати довгі роки розгалужене багатогалузеве Товариство «Знання» України), історик, соціолог, теоретик і практик педагогіки, першокласний журналіст, а, зрештою, і це чи не найголовніше – державний діяч.

Неординарність особистості Василя Кременя як педагога, організатора і науковця, на моє переконання, полягає ще й у його глибокій професійній компетенції. Саме вона впродовж усього його свідомого життя забезпечувала його успішну кар'єру. Це той щасливий випадок, коли його оточення, на всіх його посадах (а я мав щасливу нагоду спілкуватись з Василем Григоровичем і під час його роботи в Адміністрації Президента України, і на посаді міністра, ну, і, звичайно, як з президентом НАПН України), куди б не кидала його доля, завжди, наскільки я мав нагоду неодноразово переконатись, працювало (і продовжує працювати) синхронно з ним на підставі визнання його особистих науково-педагогічних заслуг, коли всі вони відчують його глибоку повагу до колег, усіх співробітників. Це, переконаний, і є свідченням того, що Василь Григорович любить людей, а вони йому, природно, відповідають тим самим.

Коли ж я вперше, вже в якості голови правління столичної міської організації, побував на засіданні президії Товариства «Знання» України, мене підкорило те, як майстерно і невимушено, чітко, динамічно і, навіть дещо артистично провів його Василь Григорович, вражаючи присутніх блискучою ерудицією, афористичністю висловлювань, дотепністю і добрим почуттям гумору.

Попереду у Василя Григоровича Кременя нові наукові задуми, цікаві креативні проекти Товариства, їхнє втілення, веселкові дні і красні літа.

Тож хочеться подякувати долі за можливість зустрітись і творчо пройти з Василем Григоровичем Кременем значну частину життя вого шляху. З роси і води! Многая літа!

В. О. Теклюк,

голова Ради Вінницької обласної організації Товариства
«Знання» України, заслужений працівник культури України

Гуманітарій-гуманіст

Якби мене попросили назвати визначальні риси непересічної особистості Василя Григоровича, я б, не замислюючись, сказав: «Він – гуманітарій-гуманіст». І це не тавтології і не перебільшення. Віддаючи належне масштабу його постаті, вражаючому інтелекту і широті мислення, не можна не відзначити і його надзвичайну людяність. Осягнувши висоти філософської думки, зробивши карколомну кар’єру, перебуваючи, по суті, біля державницького керма, як тепер кажуть, у вищих ешелонах влади, він не загубив головного: розуміння потреб людини. Тут, на місцях. Кремень завжди вмів не просто слухати, а й чути співрозмовника. Погодьтеся, риса на сьогодні майже унікальна. Його зауваження – по суті, поради – доречні (а іноді просто рятівні), реакція на критику – миттєва. І це буде зовсім не нищівна відповідь начальника, а конструктивна пропозиція для виправлення ситуації.

Вперше я познайомився із Василем Григоровичем на одному зі з’їздів нашого Товариства, за часів його роботи заступником глави Адміністрації Президента. Був приємно вражений промовою, із задоволенням поспілкувався під час пленарного засідання. Відзначив, що він не лише інтелектуал, а й справжній інтелігент (а це вже суцільна рідкість, як для сьогоднішнього дня). Відтоді не раз спілкувався і під час робочих зустрічей на засіданнях президії, і в кулуарах, і завжди відзначав його державницьке мислення, чого так бракує нашим сьогоднішнім можновладцям. Значущим для мене виявився і той факт, що Василь Григорович був учнем Володимира Іларіоновича Шинкарука – видатного філософа, потужного вченого, який багато років очолював Правління Товариства «Знання» України. Така протекція, інтелектуальне правонаступництво є маркером винятковості й надзвичайності. Адже випадкових учнів у таких постатей просто не буває: лише особливі, лише надзвичайно обдаровані.

Перераховувати чесноти Василя Кременя можна довго. Відзначу лише особливо цінні як для керівника: грамотність, дисциплінованість, висока організованість. І при цьому – креативність і творчий підхід. Зазначу ще раз: він не просто талановитий адміністратор, а й державницька людина. Впроваджує в роботі новації, нестандартні підходи, які дозволяють організації йти в ногу з часом, осучаснюватись і знаходити свою нішу. Підкупає його відповідальне ставлення до роботи в Товаристві. Здавалося б, громадські засади «змушують» до формалізму. Але ж ні: маємо вдумливого, ділового, ефективного керівника. Всі суперечливі, проблемні питання розглядає він не у площині миттєвого сього дня, а ніби з висоти творчого польоту, ніби перебуваючи «над суперечкою». І його далекоглядність, нестандартність бачення і рішень ще жодного разу не підводили. Пам'ятається, як саме його втручання врятувало місцеві осередки від фактичного розорення (тоді не було чим сплачувати високу оренду за приміщення). Гнучка, далекоглядна політика допомогла зберегти і розвинути гармонійні стосунки з іншими громадськими організаціями та спільнотами, що сприяють духовному та освітньому розвитку нашого суспільства. Ролі особистості в історії ще ніхто не скасовував. Гордий і щасливий, що працюю поруч і під орудою такої особистості, такої людини – Василя Григоровича Кременя.

В. Г. Гамов,

завідувач кафедри фізичного виховання Київського національного
торговельно-економічного університету, заслужений працівник освіти
України

Внесок Василя Григоровича Кременя у розвиток спорту

Житті бувають випадки, коли не вистачає слів, щоб висловити своє ставлення до конкретної людини, оскільки її порядність і людяність, відвертість і відданість вражають і викликають особливу повагу. Мова йде про Василя Григоровича Кременя, мого вірного друга. Спілкування з Василем Кременем завжди приносило нові ідеї, заряд бадьорості та енергії незалежно від того, про що йшла мова: про науку чи про літературу, про просвітництво чи про громадську діяльність, про спорт в цілому чи про його улюблений футбол зокрема. Ось чому його тричі обирали президентом: Національної академії педагогічних наук України, Товариства «Знання» України, Спортивної студентської спілки України.

На значному внеску В. Г. Кременя в розвиток українського спорту хотів би акцентувати прискіпливу увагу. З раннього дитинства Василь Григорович займався спортом, брав активну участь у різноманітних спортивних змаганнях під час навчання в школі на рідній Сумщині. Тому й не дивно, що саме він у 1998 році очолив Спортивну студентську спілку України. Протягом майже двадцяти років В. Г. Кремень уміло опікувався її діяльністю.

Він завжди міг зацікавити та налаштувати як тренерський штаб, так і студентів-спортсменів на успішний виступ. Як результат за президентства В. Г. Кременя у Спортивній студентській спілці України українські студенти завжди посідали призові місця на Всесвітніх літніх та зимових Універсіадах. Серед майже 200 країн учасниць Універсіад Україна займала на зимових Універсіадах в 2003 році в м. Тарвізіо (Італія) II загальнокомандне місце, в 2011 році в м. Ерзурум (Туреччина) – III загальнокомандне місце, а на літній

Василь Кремень з Президентом Європейської спортивної студентської

спілки Адамом Рочеком

На Універсіаді в м. Ізмір (Туреччина, 2007 р.)

Універсіаді у 2007 в м. Бангкок (Таїланді) – III загальнокомандне місце. Тим більше, у м. Бангкок (Таїланд) українські студент-спортсмени завоювали 28 золотих нагород, що є абсолютним рекордом завойованих золотих медалей на одній Універсіаді.

Також за президентства В. Г. Кременя у Спортивній студентській спілці України свій великий крок до успіху на олімпійських іграх розпочинали на Універсіадах Ганна Безсонова і Ганна Ризатдінова – художня гімнастика, Олена Костевич – кульова стрільба, Яна Клочкова і Олег Лісогор – плавання, Яна Шемякіна та Ольга Харлан – фехтування, сестри Віта і Валентина Семиренко – біатлон, Олег Верняєв – спортивна гімнастика. В. Г. Кремень ніколи не пропустив жодного футбольного матчу українських студентів, завжди був об'єктивним вболівальником. Його радість закарбувалась у пам'яті команд, які перемогли на Універсіаді в м. Бангкок у 2007 році та м. Белград у 2009 році.

Василь Кремень є людиною з надзвичайно великою любов'ю до життя, якою він заряджає всіх навколо себе. Він уміє допомагати, підтримувати, але й уміє бути непримиримим, коли йдеться про неконкретні речі. Тому після завершення Універсіад В. Г. Кремень безапеляційно піклувався перед органами державної влади про відзначення тренерів та їх переможців.

Якщо правильно, що чудових керівників цінують за їх вчинки, то В. Г. Кремень був одним із найкращих, бо повторити спортивний успіх українських студентів-спортсменів за час його президентства у Спортивній студентській спілці України неможливо, його можна лише перевершити.

О. І. Гринів,
професор (м. Львів),
лектор Товариства «Знання» України

Національна ідея на засадах антропоцентризму

*М*онографія Василя Кременя «Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум» (Київ: Грамота, 2007. – 576 с.) дає дослідникам національній ідеї як наукової проблеми належне філо софське обґрунтування. На жаль, такі праці з'являються не часто. Як правило, про національну ідею пишуть переважно публіцисти або претензійні аматори, що не мають уявлення про поняттєвокатегорійний апарат досліджуваної проблеми. Звісно, для науки від таких праць користі мало, хоч ними може захоплюватись пере січний читач. Щоправда, останнім часом проблема національної ідеї не привертає особливої уваги дослідників, хоч треба наголо сити, що вони не уникають вивчення її окремих аспектів. Таке становище вимагає всебічного з'ясування.

Праця В. Кременя має достатньо підстав для того, щоб її оцінити як фундаментальну, засадничу для дослідження національної ідеї. Вчений підійшов до проблеми з позицій *людиноцентризму* (антро - поцентризму). У монографії читаємо: «Національна ідея є цінністю, в якій опосередковуються духовно-практичні самовизначення індивіда в здійсненні соціокультурного буття. Вона є змістом філософії *людиноцентризму*» (с. 271). Як на мене, в цьому підході проявляється новизна дослідника.

У такому контексті національну ідею доцільно трактувати як ідеал. Цілком логічно автор дослідження спирається на трактування ідеалу в праці Івана Франка «Поза межами можливого», зазначає, що національний ідеал не обмежується теперішнім часом, а орієн тується на майбутнє, бо «відмітною рисою людської діяльності є її спрямованість у майбутнє, відкритість новим горизонтам і новим можливостям» (с. 272). Відтак вчений обґрунтовує значення для людини свідомого вибору мети свого життя, наснаження його певним сенсом.

При визначенні пріоритетів української національної ідеї В. Кремень спирається не тільки на національну спадщину, а й на здобутки відомих європейських вчених. Насамперед він зазначає, що «ідеал надає цінності власного життя у своїй країні» (с. 275). Вихідним для дослідника є обґрунтування двох іпостасей нації: з одного боку, «як культурно-історичного суб'єкта, духовного саморуху», а з іншого – «як соціально-економічного організму, державно-юридичного суб'єкту». Оригінальним треба назвати звернення до трактування *щастя* в творчості Г. Сковороди, який осмислює його через внутрішнє сприйняття, через «серце», «душу нашу». «Усе це допомагає зберегти моральну чистоту, здобути душевний спокій, який є для філософа синонімом щастя, а для кожної людини – ідеалом життєвого устрою» (с. 276). Водночас згадано ще одного нашого філософа, представника українського персоналізму Олександра Кульчицького, який визначив поняття «*українська людина*». Серед європейських філософів В. Кремень спирається на теоретичні висновки М. Монтеня, Г. Гегеля, Г. Марселя. Відштовхнувшись від гегелівської тези про життя, яке стає «принципом, що втілюється в реальність», вчений називає його «принципом національного, який додає цілісності принципам загально-людським» (с. 277).

Формування національної духовності досліджується не лише у вітчизняному, а й у європейському контексті. Насамперед аналізується процес самоорганізації цілісної нації, її історичну спадковість. Нашу самоназву вчений виводить від назви *антів*, що з давньоіранської може означати «той, що живе на окраїні, пограничний житель» (с. 104). Щоправда, в монографії стверджується, що анти з'явилися на Північному Причорномор'ї лише в VI столітті. Тут доконечно уточнити, що перші згадки про них стосуються вже початку IV століття. Окрім того, доцільно згадати, що тепер чимало вітчизняних істориків дотримується погляду, що основними предками українців були *склавини*, хоч вони не заперечують ролі антів як одних із попередників нашого народу. На думку дослідників, від склавинів походить назва *слов'яни*. Проте відмінності в таких підходах не знецінюють найважливішого питання, дослідженню якого присвячена монографія.

При з'ясуванні популярності назви «*Україна*» як назви всієї нашої етнічної території В. Кремень посилається на висновок нашого вченого з діаспори Івана Лисяка-Рудницького, чому «*нове*

ім'я ступенево замінило традиційне “Русь”, що виводилося від середньовічної Київської держави» (с. 104).

Окремо треба зупинитися на дослідженні джерел європейського вектора в нашій державній політиці. Гадаю, що посилення на думку І. Лисяка-Рудницького доречне ще й тому, що вчений з діаспори протиставляє процес послідовного узахіднення України від насильницького й раптового «узахіднення» Московії за царя Петра І. Праця В. Кременя вийшла задовго до «Революції гідності», але доречність такого зіставлення набуває особливої актуальності. Адже наша молодь вийшла на столичний Майдан з протестом проти антиєвропейської політики окупаційної сімейно-компрадорської бандоолі гар хії донецького криміналітету, відстояла європейський вибір.

Праксеологічну цінність монографії підтверджує останній розділ, в якому аналізується філософія освіти. Вчений зазначає: «Якщо метою і змістом освіти є формування особистості громадянина, що передбачає всебічну розвиненість, гармонійність, високу відповідальність та інші позитивні якості, то зрозумілою є актуальність *філософії освіти*» (с. 480–481). Уже така настанова змушує задуматися над діяльністю нинішнього освітянського міністерства. Чи можна говорити про всебічну розвиненість і гармонійність особистості нашого громадянина, коли в навчальних закладах юних вихованців звільняють від уроків фізичної культури? Ще гірше з вихованням високої відповідальності наших юнаків і дівчат, яких позбавляють глибокого ознайомлення з рідною літературою й історією? Чому в наших вишах об'єднують навчальні предмети, зокрема українську мову й риторику, коли чимало випускників шкіл не вміють сформулювати грамотно речення? Чи можна говорити про виховання патріота без ґрунтового вивчення рідної літератури?

Праця В. Кременя унікальна тим, що в ній гармонійно злиті теорія й практика. Вона заслуговує на широке коло читачів – не лише теоретиків, а й практичних працівників.

Література про життя й діяльність В. Г. Кременя (окремі публікації)

1 **Виговська, О.** Василь Кремень – найактивніший автор нашого журналу / Ольга Виговська // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2007. – № 3. – С. 40–41 : фот.

2 **Гончаренко, С.** Кремень Василь Григорович / Гончаренко С. // Український педагогічний енциклопедичний словник / Се мен Гончаренко. – Вид. 2-ге, доп. й випр. – Рівне : Волин. береги, 2011. – С. 244.

3 **Зінченко, В.** Міністри освіти незалежної України : [про Петра Таланчука (1991–1994), Михайла Згуровського (1994–1999), Василя Кременя (1999–2005), Станіслава Ніколаєнка (2005–2007), Івана Вакарчука (2007–2010)] / В. Зінченко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2008. – № 1. – С. 12–14 : фот.

4 **Знання – фундамент життя. Василь Кремень** // 100 особистостей України, 1991–2011 / Ігор Шаров. – Київ, 2011. – С. 232–

233 : фот.

5. **Квітка, Д.** ТОП-10 : Особистості, які зробили вагомий внесок у розвиток сучасної української освіти : [Лілія Гриневич, Іван Вакарчук, Ігор Лікарчук, Василь Кремень, Станіслав Ніколаєнко, Олексій Онищенко, Петро Таланчук, Володимир Полохало] / Д. Квітка // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2010. – № 12. – С. 86–88.

6. **Коноваленко, О.** І завітую сто квіток : [до 55-річчя від дня народж. В. Г. Кременя] / Ольга Коноваленко // Освіта. – 2002. – 26 черв. – 3 лип. (№ 34). – С. 5 : фот.

7. **Кремень Василь Григорович** // Флагмани освіти і науки України : [довід.-біогр. вид. / упоряд.: Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко ; наук. консультант Анатолій Шаблій]. – Київ : Галактика-С, 2011. – С. 329 : фот.

8. **Кремень Василь Григорович** // Хто є хто на Сумщині. Видатні

земляки : довід.-бібліогр. вид. / [авт. ідеї та авт.-упоряд. Бол гов В. В.]. – Київ : Укр. акад. геральдики, товар. знаку та логотипу, 2005. – Вип. 1. – С. 92–93 : фот.

9. **Кремень Василь Григорович (1947 р. н.).** Розвивати особистість // Вчені України : 100 видатних імен / Ігор Шаров. – Київ, 2006. – С. 192–195 : фот.

10. **Кремень Василь Григорович** : [біогр. довідка] // Кияни : біогр. словник / Укр. т-во істориків науки, Ін-т гуманітар. дослідж. Укр. АН. – Київ, 2004. – С. 192–193 : фот.

11. **Кремень Василь Григорович** : до 55-річчя від дня народж. : каталог вист. / АПН України, ДНПБ України ; [уклад. Л. І. Ніколюк ; відп. за вип. П. І. Рогова]. – Київ : [б. в.], 2002. – 24 с. – (Ювіляри АПН України ; вип. 6).

12. **Кремень Василь Григорович** : [коротка біогр. довідка] // 100 сучасників : роздуми про Україну : навч. посіб. / Ігор Шаров. – 2-ге вид., перероб. – Київ, 2004. – С. 218 : фот.

13. **Василь Кремень – вчений, політик, людина – в баченнях і сприйнятті освітян** : [листи щирого серця на адресу міністра] // Освіта. – 2004. – 23–30 черв. (№ 29). – С. 4.

14. **Василь Кремень** : міністр освіти і науки України : [біографія] // Золота книга української еліти : інформ.-імідж. альм. – Київ, 2001. – Т. 3. – С. 240–241. – Текст парал. англ.

15. **Василь Кремень**: погляд зблизька / уклад. С. М. Малиношевська. – Харків : Лібуркіна Л. М., 2007. – 39 с.

У виданні подано публікації з крелевецької преси, присвячені В. Г. Кременю.

16. **Василь Григорович Кремень – філософ, учений, освітянин, державний діяч** : біобібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Ніколюк Л. І., Моїсєєва І. П.; вступ. ст. Ткаченко Л. І. ; наук. ред. Рогова П. І. ; бібліогр. ред.: Жданова Р. С., Бабич Є. К.]. – Київ : Т-во «Знання», 2006. – 139 с. – (Серія «Академіки АПН України» ; вип. 6).

17. **Василь Григорович Кремень – філософ, учений, освітянин, державний діяч** : бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Ніколюк Л. І. ; вступ. ст. Л. І. Ткаченко ; наук. ред. П. І. Рогова ; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко]. – 2-ге вид., доп. – Київ : Т-во «Знання» України, 2008. – 166, [1] с. : фот. – (Серія «Академіки АПН України» ; вип. 12).
18. **Василь Григорович Кремень – філософ, учений, освітянин, державний діяч** : біобібліогр. покажч. / [упоряд.: Пономаренко Л. О., Песєва С. П., Айвазова Л. М. ; вступ. ст. Ткаченко Л. І. ; наук. ред. Рогова П. І. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О. ; літ. ред. Білоцерківець І. П.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – 3-тє вид., допов. – Київ : Т-во «Знання» України, 2012. – 295 с. : портр. – (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 20).
19. **Куліненко, Л. Б.** Філософія концептуальних змін в освіті у філософсько-педагогічній творчості В. Г. Кременя / Куліненко Л. Б. // Політологічний вісник : [зб. наук. пр. / Політол. центр при Київ. нац. ун-ті ім. Тараса Шевченка]. – Київ, 2012. – [Вип.] 66. – С. 150–156. – Бібліогр.: 7 назв.
20. **Малиношевська, С.** Хто виховує міністрів : [про матір В. Г. Кременя – Варвару Іванівну] / Світлана Малиношевська // Освіта України. – 2003. – 17 черв. (№ 44/45). – С. 5 : фот.
21. **Меншун, В.** Видатні особистості України : [В. Г. Кремень] / Валентина Меншун // Трибуна. – 2003. – № 7/8. – С. 14.
22. **Меншун, В. І.** Його біографія зіткана з глибинного знання, професійної майстерності і незаплямованого сумління: академік АПН України В. Г. Кремень / В. І. Меншун // Трибуна. – 2006. – № 7/8. – С. 16.
23. **Меншун, В. І.** Особистість яскрава, новаторська, цікава : (штрихи до портрета Василя Григоровича Кременя) / В. І. Меншун // Трибуна. – 2000. – № 1/2. – С. 4–6.
24. **Міністр, якого знають усі: Василеві Кременю – 55!** // Освіта України. – 2002. – 25 черв. (№ 50/51). – С. 5 : фот.
25. **Міністр, якого любить простий учитель** : [із листів до редакції] // Освіта. – 2001. – 20–27 черв. (№ 32/33). – С. 12.
26. **Ничкало, Н. Г.** Василь Григорович Кремень / Н. Г. Ничкало // Профтехосвіта України: ХХ століття : енциклопед. вид. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; [упоряд.: Нелля Ничкало, Ігор Лікарчук, Ніна Падун та ін.]. – Київ, 2004. – С. 647 : фот.
27. **Прокопенко, І.** Дитиноцентризм у педагогічній творчості академіка В. Г. Кременя / Іван Прокопенко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. / МОНмолодьспорту України, Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2012. – Вип. 40. – С. 320–323. – Бібліогр.: 5 назв.
28. **Семенченко, Н.** Міністри образования и науки Украины / Наталия Семенченко // Образование в Украине / Наталия Семенченко. – Київ : Саммит-книга, 2010. – С. 114–123 : фот.

Оцінка діяльності В. Г. Кременя як міністра освіти і науки України (1999–2005 рр.). – С. 116–117.

29. **Ткаченко, В. М.** Кремень Василь Григорович / Ткаченко В. М. // Енциклопедія історії України / НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Наук. думка, 2008. – Т. 5 : Кон – Кю. – С. 321 : фот.
30. **Ткаченко, Л.** А парад ідей триває : [про держ. і громад. діяча, вченого філософа і педагога Василя Кременя] / Лідія Ткаченко // Освіта. – 2012. – 20–27 черв. (№ 27). – С. 4–5 : фот.
31. **Ткаченко, Л.** Академік мудрості та людяності : Василь Григорович Кремень – учений, державний і громадський діяч – відзначає своє 65-річчя / Лідія Ткаченко // Голос України. – 2012. – 26 черв. (№ 116). – С. 5.
32. **Ткаченко, Л.** На чолі цивілізаційних перетворень України : до 65-річного ювілею В. Г. Кременя / Лідія Ткаченко // Рідна шк. – 2012. – № 6. – С. 74–76.
33. **Ткаченко, Л.** Твій славний син, Україно! : (до 60-річчя президента АПН України Василя Григоровича Кременя) / Л. Ткаченко // Інформатика та інформ. технології в навч. закл. – 2007. – № 4. – С. 113–121 : фот.
34. **Ткаченко, Л.** Філософія Василя Кременя: Слово про вчителя / Л. Ткаченко // Голос України. – 2007. – 22 черв. (№ 109). – С. 7 : фот.
35. **Ткаченко, Л.** Час Василя Кременя : до 60-річчя від дня народж. / Л. Ткаченко // Упр. освітою. – 2007. – Серп. (№ 16). – С. 1–2 : фот.
36. **Ткаченко Л.** Я твій син, Україно! / Л. Ткаченко // Освіта. – 2007. – 20–27 черв. (№ 26/27). – С. 6–7 : фот.
37. **60-річчя академіка НАН України В. Г. Кременя** // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2007. – № 7. – С. 64–65.
38. **Якубовська, М.** Аксиологічні засади педагогічних інновацій сучасної освіти (на основі досліджень В. Г. Кременя) / Марія Якубовська // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2015. – № 4/5. – С. 7–18. – Бібліогр.: 11 назв.

39. **Profesor doktor habilitowany Wasyl Grygorowicz Kremień,**
Prezydent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy =
Василь Григорович Кремень, президент Національної академії
педагогічних наук України // Społeczeństwo i Edukacja / Instytut
Studiów Międzynarodowych i Edukacji. – Warszawa, 2014. – № 13 (1).
– S. 7–10. – Текст. пол. і укр.

*Про Кременя Василя Григоровича – видатного українського вченого
в галузі соціальної філософії, політології, філософії освіти,
педагогіки, розвитку людської особистості, автора багатьох
фундаментальних досліджень, відомого організатора освіти і
науки, державного, політичного і громадського діяча.*

ЗМІСТ

Указ Президента України № 135/2017	5
--	---

ВІТАННЯ

.....	6
Вітання від Кабінету Міністрів України	6
Вітання від Верховної Ради України	7
Ющенко В. А. З людським обличчям і кремінним характером	8
Вітання від Національної академії наук України	12
Вітання від Гриневич Л. М.	14
Вітання від Співаковського О. В.	15
Литвин В. М. Життєвий приклад любомудрості (До 70-річчя В. Г. Кременя)	17
Вітання від Президії НАПН України	22
Вітання від Товариства «Знання» України	24
Вітання від Грищенка І., Крищенка В., Каплуна В., Товстика В., Гаркавенко С., Чабана В., Вітковського С.	26
Вітання від Польської академії наук	27

РІД

.....	
29 Рід Кременів	30

РІДНИЙ КРАЙ

.....	31
Курок О. І. Виміри життя академіка В. Г. Кременя: рідна земля і сім'я, освіта, доба, народ, Україна... ..	32
Синиця В. Д., Боярчук А. В., Луговий О. П., Гала В. Г. Село Любитове	38
Грищенко І. М. Той по-справжньому вчений, хто добре чинить	54
Петрусенко А. М. Він і міністр, і академік, та головне – ЛЮДИНА!	60
Авраменко М. В. В. Г. Кремень	66
Шевченко М. В. Вибір	67
Нога М. П. В. Г. Кременю з вдячністю від Шостки	68
Рішняк І. М. Одному із найславетніших українців... ..	72
Балабон І. В. Кремень	73
Швець П. В. Любов до Любитового – енергія старту (за мотивами книги «Любитове – моє рідне село»)	75

Губерський Л. В. Від студентського штабу до міністра	
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ	

Конверський А. Є. Служіння гуманістичним цінностям	
--	--

Саух П. Ю. Коли ім'я промовляє за себе	91
Ситник П. К. Піввіку в одному запрягу	97
Кисельов М. М. Зі славним ювілеєм!	

НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА

.....	100 Андрущенко В. П.
Високе покликання	102 Мельниченко В.
Ю. Великий українець	115 Ніколаєнко С. М.
Василь Кремень пройшов гарну життєву школу, але попереду нові вершини	119 Ткаченко В. М. Уроки
порядності	122 Семиноженко В. П.
Приємні спогади щодо співпраці	126 Сердюк А. М. Феномен
особистості	128 Луговий В. І. Від
сільської родини до суверенної України (виміри самоздійснення В. Г. Кременя)	132 Онищенко О. С. Філософ
людиноцентризму	139 Коцур В. П. Вишуканий
інтелектуал землі української	142 Ващенко К. О. Наставник
для нової управлінської еліти	147 Кононенко В. І. Вчений.
Педагог. Людина	150 Мотренко Т. В.
Філософія Василя Кременя	155 Богуцький Ю. П.
До ювілею	159 Безгін О. І. В.
Г. Кремень – Людина з великої літери	160

МІНІСТР

.....	163
Огнев'юк В. О. У команді Міністра Василя Кременя	165
Яцків Я. С. Два роки поруч з талановитою та небайдужою людиною	174
Гуржій А. М. Державний діяч, учений, освітянин, філософ	176
Степко М. Ф. Василь Григорович Кремень – видатний державний діяч незалежної України	179 Курило В.

С., Савченко С. В. Видатна постать вітчизняної науки у вимірі університетського життя	182	Ляшенко
О. І., Мальований Ю. І. В. Г. Кремень і реформування середньої освіти	190	Стогній В. С.
До 70-річного ювілею В. Г. Кременя	194	Мазаракі А. А.
Людина-творець	197	Прокопенко
І. Ф. Академік В. Г. Кремень – постать людино цент рична	200	
Бакіров В. С. Лідер за покликанням. До ювілею академіка В. Г. Кре меня	205	
Тимошенко І. І. Поважний славний ювілей		

Десятов Т. М. Святість життя – тільки в справах!	208
Болубаш Я. Я. Мудрість і людяність – це Василь Кремень	219
Омельченко С. Д. Спогади про навчання та спільну працю з Ва силем Кременем	223
Чернець В. Г. «Якби не Василі...»	225
Пономаренко В. С. Людиноцентризм у житті та науці	228
Кравець В. П. Людина світлого розуму та доброго серця	232
Дзвінчук Д. І. Наш міністр	237
Куліков П. М. Особистість визначається часом	240
АКАДЕМІЯ	
.....	242
Савченко О. Я. Вельмишановний Василю Григоровичу!	244
Сухомлинська О. В. Василь Григорович Кремень: життя в діяль ності	246
Ничкало Н. Г. На перехресті життєвих доріг... ..	250
Вашуленко М. С. Мої спогади про роботу в апараті президії АПН	255
Бібік Н. М. Уроки співпраці в команді Василя Кременя	259
Бурда М. І. Робота – найкращий спосіб насолоджуватись життям (І. Кант).....	262
Топузов О. М. Мудре керівництво та невичерпний оптимізм Василя Кременя	264
Євтух М. Б. Маю честь привітати... ..	270
Сисоєва С. О. Глобальне мислення й іноваційна енергетика Василя Кременя	272
Мадзігон В. М. Талановитий учений, досвідчений органі затор педа гогічної науки й освіти	275
Бех І. Д. Ювілярові – у повний голос	278
Олійник В. В. Феномен Василя Григоровича Кременя	281
Биков В. Ю. Життя як служіння людям, своєму народові	284
Слюсаревський М. М. Талант бути самим собою	293
Засенко В. В. «Славному людину зі славним ювілеєм»	298

	300
Лук'янова Л. Б. Вчений цивілізаційного гатунку	
Радкевич В. О. Мудрець нашого часу	
	306
Березівська Л. Д. Безмежність дороги Знань	
	309
Кузнецов Ю. Б. З увагою до людини	316
Lewowicki Tadeusz. Profesor Wasyl Grigorowicz Kremień – polityk, społecznik, filozof w drodze ku antropozofii	320
Szlosek Franciszek. Antropocentryzm Prezydenta Wasyla G. Kre mienia – u progu nowego etapu życia	326 Łaszczyk
Jan. Myśli i działania	329

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

.....	332 Кушерець В. І. Немов
іскри із кременю – в будівництві держави, просвітництві, науці...	
.....	334 Шульга М. О. Багато років
разом	344 Шидловський С. Г.
Мудрий керівник, справжній патріот	347 Василяшко В. Ф.
Будівничий України знань	350 Глушко В. А.
Велика людина залишається великою в будь-яких системах відліку	
людяності	358 Мороз А. С.
Чесна, розумна принциповість, яка вселяє надію	364 Ведерніков Ю. А.
Конструктивний демократ (До 70-річчя В. Г. Кременя)	
.....	366 Мосьондз
С. О. Привітання з нагоди дня народження Василя Григоровича	
Кременя	368 Лебідь В. І.
Мудрість, людяність, вимогливість	371 Неволов В.
В. Багатогранна обдарованість (штрихи до портрету)	
.....	373
Теклюк В. О. Гуманітарій-гуманіст	
375 Гамов В. Г. Внесок Василя Григоровича Кременя у розвиток спорту	
.....	377
Гринів О. І. Національна ідея на засадах антропоцентризму	380

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ В. Г. КРЕМЕНЯ (окремі публікації)

.....	383
-------	-----

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

ШЛЯХ ДО СЕБЕ – ШЛЯХ ДО ЛЮДЕЙ

*Привітання, спогади, враження від співпраці
та зустрічей*

Головний і науковий редактор – Кушерець В. І. Відповідальний упорядник – Сисоєва С. О. Відповідальні за випуск – Харлан А. А., Плотнікова Г. В. Коректор – Бартош С. В. Комп'ютерне верстування – Біткова А. В. Розробка дизайну обкладинки – Біткова А. В.

Підписано до друку 25.05.2017 р. Формат 70х100 1/16. Папір офс. Друк офс. Умов.-друк. арк. 31,85.
Обл.-вид. арк. 21,97. Тираж 1000 прим. Замовл. № 18.

Видавництво та друк – ТОВ “Видавництво “Знання України”. 03680, м. Київ, вул. Велика Васильківська (Червоноармійська), 57/3, к. 314. Тел. 287-41-45, 287-30-97.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №217 від 11.10.2000 р.